

Reserve-Infanterie-Regiment 90 1914-1918

med 35 skitser over stillinger, slag og landområder

Forord

af den daværende kommanderende Hr. General
Exzellenz Freiherr von Watter
på tidspunktet kommandør for 54. Infanterie-Division

Udgiver:

Arthur Pries

(Reg.-Baurat i Alaren, under krigen Hauptmann d. R. i R.I.R. 90)
på anmodning fra Officersforeningen for R.I.R. 90

Tryk: Casten & Shuling, Bremen
Carl Schünemann, Bremen

Oldenburg i O/Berlin 1925
Verlag von Gerhard Stalling
Grundlagt 1789

Dansk udgave:

Jørgen Flinholm – 2019

flinth@stofanet.dk

Må ikke gøres til genstand for salg

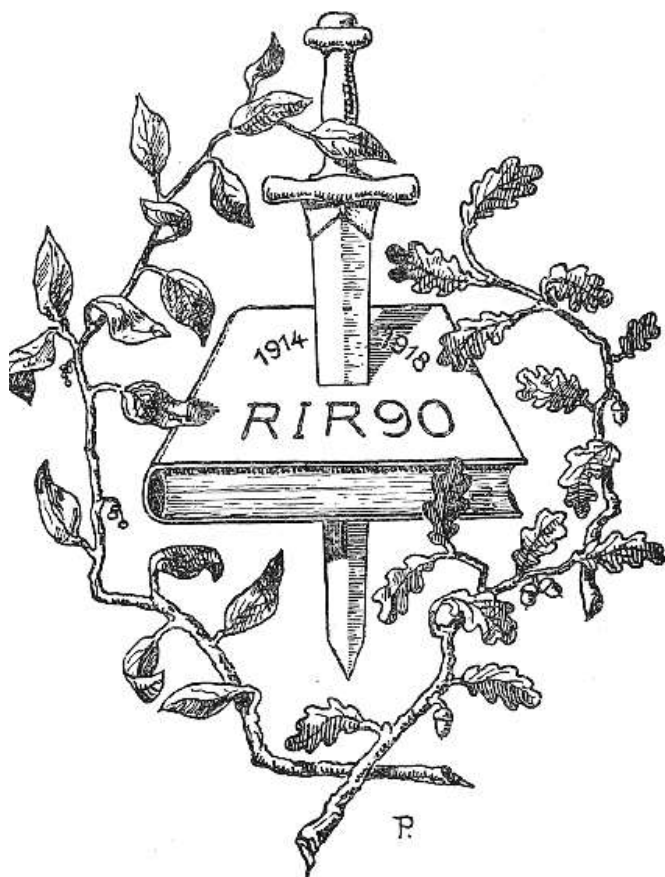
Erindringsblade tyske regimenter

Deltagende troppeenheder i den daværende tyske hær
under verdenskrigen
bearbejdet under benyttelse af de officielle krigsdagbøger.

Troppeenheder i det tidligere Preussiske kontingent
Seriens 153 Bind: Grossherzog Mecklenburgische Reserve -
Infanterie-Regiment Nr. 90

Oldenburg i.O./Berlin 1925

Verlag von Gerhard stalling
Grundlagt 1789

*Den kræfter, der var frisk bliben
 Med de i fr. skulpe mit Gengæld ppraten,
 Den siges bry!*

Til de i denne serie bearbejdede enhedshistorier stiller Rigsarkivet enhedens officielle Krigsdagbøger (inklusive supplerende bilag) til disposition, efter særlige betingelser og efter en i hvert enkelt tilfælde indgået aftale mellem mellem Arkiv og bearbejder. Ansvar for indholdet af de enkelte bind er udelukkende den nævnte forfatters.

Reicharchiv Abteilung G, Potsdam
 Leder af bogserien
 Erindringsbøger tyske regimenter

Indhold:

Forord af Sr. Excellez Freiherr von Watter.....	
Indledning.....	
Afsnit 1: Mobilisering, Belgien. Fresnières.....	
2. august 1914 til 7. marts 1915. Af major a.d. v. Oppel, Rostock	
Afsnit 2: Champagne.....	
7. april 1915 til 14. juli 1915 af Major a.D. Stavenhagen, Lübeck	
Afsnit 3: Rusland.....	
15. juli 1915 til 19. september 1915 af Regierungsbaurat Voigt, Ludwigslust	
Afsnit 4: Moulin.....	
1. oktober 1915 til 31. januar 1916 af Regierungsbaurat Pries, Waren	
Afsnit 5: Langs Aisne.....	
1. februar 1916 til 18. maj 1916 af Lehrer Schmidt, Parchim	
Afsnit 6: Verdun vest.....	
18. maj 1916 til 8. september 1916 af Major a.D. Grebel, Berlin	
Afsnit 7: Verdun Øst.....	
10. september 1916 til 30. oktober 1916 af Stiftsgutspächter v. Pentz, Heiligengraben	
Afsnit 8: Mellem Maas og Mosel.....	
4. november 1916 til 10. april 1917 af Studienrat Fritsche, Schwerin	
Afsnit 9: Aisne-Champagne.....	
15. april 1917 til 27. juli 1917 af Studienrat Fritsche, Schwerin	
Afsnit 10: Flandern.....	
4. august 1917 til 18. august 1917 af Katasterdirektor Brusch, Hohenwestedt	
Afsnit 11: Cambrai.....	
27. august 1917 til 24. november 1917 af Studienrath dr. Bibeljé, Schwerin	
Afsnit 12: Lothringen.....	
6. december 1917 – 24. marts 1918 af Hauptmann i.G. v Both, Dresden	
Afsnit 13: Forår og sommer 1918.....	
15. marts 1918 til 7. august 1918 af Hauptmann i.G. v Both, Dresden	
Afsnit 14: Forsvar og rømning.....	
8. august 1918 til 7. januar 1919 af Lærer Schmidt, Parchim	
Bilag 1: Ersatz-Bataillon R.I.R. 90 af Oberstleutnant von Falkenhayn, Rostock.....	
Bilag 2: Krigsfanger og tilbagevendt gennem fronten af Underwachmeister Schmidt, Schwerin.....	
Kampkalender.....	
Ærestavle.....	

Oberst Ernst Tiede
† 9. September 1915 bei Kowshi-Lawna

Forord

Siderne i krigsberettigede for min uforglemmelige Res.Inf.Regts. 90 ser dagens lys. Vi hører sammen i flere års fælles strid om Tysklands ære og hjemstavnens dyrebare jord. Tillid og troskab band os sammen, føreren og hans Meckelnborgere. Jeg kan af et taknemmeligt hjerte bevidne, at det aldrig forsagede, og i ordets bogstaveligt forstand udførte heltegerning.

Genfind jer selv i genskabelsen af jeres heroiske kammeraters præstationer! Lad de gamle folke- og soldater dyder igen komme til sin ret! De kommende generationer skal i disse helteberetninger hente deres forbillede!

På den måde kan bedst opfyldes det, skaberen af denne bog gennem kammeratskabelig offervilje, også med tankerne på vores faldne kammerater, ønskede at skabe: hyldest af heltegerningerne med det længselsfulde blik efter en genoprettelse af vores fattige og knækkede tysk fædreland.

Så længe vi har den udholdende vilje til opstigning, er intet fortabt. Et spørgsmål om et folks overlevelse blev i dag som altid afgjort gennem blod og stål.

December 1924

Sign.
von Watten
Generalleutnant a.D.
1915/18 kommanderende General for 54 Inf.Div.

Indledning

Verdenshistorien så i årene 1914-1918 et folks præstation, der siden begyndelsen i storslåethed ikke har noget fortillfælde, da de uanset hvor heltemodig de måtte fremstå, overstiges af denne tyske indsats. Misundelse, had og begærlighed var forenet i ophavsmændene til denne største af alle krige, der skulle blive til vores tragedie, men mens også vi for gud er syndere, står vi klar til at blive rensat i hans uudslettelige dom.

I de voldsomme begivenheder gennem 4½ krigsår var vores Mecklenburgiske Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 90 blot et lille tandhjul i den store maskine, der måtte samle alt for at kunne imødegå en modstander mange gange overlegen i våben og materiel.

Selvom mange navne i denne bog forbliver uudtalte, skal der alligevel fremlægges et vidnesbyrd fra disse om, hvad tyske mænd gennemgik af ufattelig psykisk og fysisk anstrengelser og udførte af heltegerninger. Måtte de være af værdi for senere slægtleds hukommelse og virke som et forbillede.

De efterfølgende erindringsblade er fordelt på 14 kapitler, hver fordelt og bearbejdet af en kammerat, som for sit vedkommende på dette tidspunkt indtog en fremtrædende position. Selvom jeg her og der har måtte foretage ændringer, afkortning eller udvidelser, så skete det af hensyn til helheden. Jeg har i disse tilfælde forsøgt at tilpasse stilen i det aktuelle kapitel, og har bevist undgået at skabe kapitlerne over en fælles formel og stilistisk læst. Netop forskelligheden i fremstillingerne vil virke tiltrækkende på læseren. Denne bog er endnu ikke regimentets krigshistorie, men grundramme for en sådan. Fortællingen om alle episoder ville fylde flere bøger, og gennem flere år kræve alle medarbejderes kraft og tid. I dag må vi lade os nøje med denne.

Det første bilag fortæller os om livet ved Regimentes erstatningsbataljon, bearbejdet af Oberstleutnant v. Falkenhayn. I det andet bilag har jeg tilføjet de korte, men gribende fortælling om fangenskab, fulgt af en kampkalender og en ærestavle over vores foran fjenden faldne officerer, underofficerer og mandskab.

Jeg vil på dette sted udtale min tak til alle medarbejdere, der har gjort udgivelsen af denne bog til en hjertesag.

Waren, sommer 1924
Pries.

Kapitel 1

Mobilisering, Belgien, Fresnières

2. august 1914 til 7. marts 1915

af Major a.D. v.Oppel, Rostock

Grossherzoglich Mecklenburgischen Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 90! Enhver, var ondt at deltage i verdenskrigen i dens rækker, vil med stolthed se tilbage herpå. Ganske vist ung af alder, viste regimentet gennem dens præstationer, sig sine stamregimenter værdig: Grenadier-Regiment 89 og Füsiliier-Regiment 90 »Kaiser Wilhelm«

Jævnfør Mobiliseringsplanerne blev Regimentsstab og I. Bataillon opstillet i Rostock, II. Bataillon i Wismar og III. Bataillon i Schwerin. Hvilken begejstring herskede ikke alle steder! Mandskabet strømmede til fra alle sider, alene besjælet med ønsket om, hurtigst muligt »at komme mod fjenden«. Med misundelse så vi vore stamregimenter allerede kort efter mobiliseringen drage mod vest. Ville også vi få lov at kæmpe mod ærkefjenden, franskmændene, eller ville skæbnen bringe os mod øst? Det var spørgsmålet, alle havde i deres hjerter. Antallet af frivillige, der meldte sig, var meget stort, men hurtigt var alle kompagnier fuldtallige og kunne ikke optage flere. Underbringelse skete i borgerkvarterer, og det var rørende, som kvarterværterne kærede om deres gæster. Alle var besjælet med ønsket om, før afmarch at gøre mest muligt godt for »deres soldat«.

Imens blev der flittigt arbejdet på at bringe mænd og dyr i orden, og snart kunne der meldes »opad«, at regimentet var klar til afmarch. Den **9. august** havde III. Bataillon den ære, i Schwerin at paradere forbi Hans Kongelige Højhed, Storhertugen. Mange af deltagerne ville allerede mangle ved næste lejlighed, hvor vores Storhertug besøgte sit regiment i fjendeland.

Den **10. august** forlod vi garnisonerne. De fleste havde allerede derhjemme taget afsted med deres kære, men alligevel var mange pårørende ilet til jernbanen for at sige et sidste farvel. Var det måske for altid? Ville vi komme hele og sunde tilbage, eller havde vi for sidste gang set de hjemlige stuer?

Men væk med de sorgmodige tanker! Til lyden af »Muss i denn« gik det mod banegården, og snart lød lystige soldatersange fra togvognene. Så gik turen over Bad Kleinen, Neumünster, Kiel til Eckernförde, hvor bataljonerne blev losset og fordelt dels i byen, dels i dens skønne omegn. Også her kappedes befolkningen om at gøre livet mest mulig behageligt for os. Det hjemlige plat havde på ingen tid bragt nære forbindelser mellem begge de nedre saksiske stammer. For første gang blev vi her samlet af vores højtærede regimentskommandør, Oberstleutnant v. Treschow, og snart efter fik vi at vide, at vi tilhørte 18 Reservedivision, IX. Reservekorps (Fører: General der Infanterie v. Böhn). Korpset var bestemt til beskyttelse af Schleswig-Holstein, især Kaiser-Wilhelm-Kanalen, mod en eventuel landgang af de troløse englændere uanset om det var på tysk eller på dansk område. Det drejede sig nu om at overvinde den ubændige lyst til kamp, hvilket ikke altid var lige let, specielt ikke når der hele tiden indløb sejrsmeldinger fra alle sider, specielt fra Belgien, hvor vores stamregimenter havde indhøstet de første blodige laurbær. Tiden udnyttedes flittigt til enkelt eksercits og øvelser i større enheder. Man kunne næsten tro, at der var fredstids manøvre! Sådan gik dagene til den **22. august** med den daglige afventning af marchbefaling. Endelig den **22. august** indtraf den så. Regimentsstab og I. Bataillon blev indladet den **23. august** om aftenen, II. og III. Bataillon i morgenstunden næste dag. Regimentets officerer var sammen sat af:

Stab: v. Treschow, v. Oppel, Fleischmann

I. Bataillon: Richelot, Heidemann, Gebhardt

Kompagniofficerer: Planet, Gundlach, Floerke, Rayner, Graf I, Spangenberg, Graf II, Seebach

Vizefeldwebel: Roeper, v. Olschewski, Jenss, Kock, Meyer, Passow, Schreiber, Hesmert, Landau, Günther

Læge: Fenkner, Suerken

Indendant: Zahlmeister Gehrke

II. Bataillon: Graf von der Schulenburg, Freiherr v. Bohlen, v. Kühlenwein, v. Biel.

Kompagnifører: v. Crone, Seip, Veselin, v. Both

Kompagniofficerer: Rosenow, Kluth (Karl), Rasche, Baudemann, Brandt (Karl), Floerke.

Vizefeldwebel: Kussla, Lehmann, Peiper, Rohrbach, Ihde, Voight I, Knittel, Diehm, Rothhäuser, Willert

Læge: Hinneberg, Wagner

Intendant: Zahlmeister Schmidt

III. Bataillon: v. Grolmann, v. Viereck, Schultz

Kompagnifører: Schmidtgen gen. Schmieden, v. Oertzen, V. Holstein, Freiherr v. Stenglin

Kompagniofficerer: Beutin, Pries, Wüstney, Wang, Haacker, Lüth

Vizefeldwebel: Stegemann, Bauch, Behm, Preutz, Woldmann

Lüth, Görtz, Schmidt, Reuter, Steinhagen

Læge: Lehmann, Küster

Intendant: Zahlmeister Gundlach.

Styrkemål:

Stab	30	Officerer	12	mand	15	heste
I. Bataillon	26	Officerer	1.037	mand	60	heste
II. Bataillon	26	Officerer	1.038	mand	60	heste
III. Bataillon	26	Officerer	1.038	mand	60	heste
Total	81	Officerer	3.125	mand	195	heste
Kampstyrke:	68	Officerer	2.956	mand		

Vi var på vej mod fjenden. Igen var det store spørgsmål, hvad målet var – øst eller vest? Imidlertid opdager vi hurtigt, at det går mod Rhinen, mod de slagmarker, hvor vores brødre allerede havde vist den gamle arvefjende, at de var værdige sønner for deres fædre fra 1870/71. Igen var befolkningen rørende på de stationer, vi passede forbi. Overalt blev vi til overflod overøst med gaver.

Turen gik derfor over Kiel, Hamburg, forbi Bremen, Osnabrück, Münster, Köln, hvor Rhinen blev overskredet under sangen »Es braust ein Ruf«, til Aachen. Den **25. august** krydsede vi grænsen ved Herbesthal; vi var i fjendeland! Snart kunne de første ødelæggelser ses. Befolkningen var i starten generelt helt venlige og bragte vand til toget og solgte belgisk øl, der ikke svarede til vores smag. Også de første fangetransporter blev mødt, og af med største interesse fulgt af os og mønstret med kritiske øjne. Der var vel dårligt nogen blandt disse ufrivilligt til Tyskland rejsende, hvor længe deres ophold i »Bochernes« land ville blive.

Snart kom vi til Liège, hvor vi kun så relativt få ødelæggelser. Her havde altså vores stamregimenter udført deres første æreshandlinger. Men turen fortsatte, som vi nu med sikkerhed vidste, i retning af Antwerpen. Altså belejring! Det var slet ikke en opgave efter vores ønske. Langt hellere var vi startet på en frisk fremmarch i retning af Paris. Turen fortsatte over Neerwinden, hvor vi egentlig skulle være steget af, til Tirlemont til tæt før Louvain. Foran os holdt stadig forskellige transporter fra vores korps på banen. Hvorfor var vi standset? Var der sket et jernbaneuheld? Mange forskellige rygter florerede. Så hørte vi pludselig en livlig geværild, og snart efter fik vi af tilbagekommende sårede grunden at vide til vores stop. På en fejl og lumsk måde havde befolkningen i Louvain i sammenhæng med et belgisk udfald fra Antwerpen, overfaldet vore tropper, som de marcherede gennem byen. De havde roligt ladet egentlige »kamptropper« passere forbi, for så pludseligt fra baghold, fra kældre og fra tage at åbne ild med den efterfølgende bagage. I den forvirring, der opstod af de løbske heste, havde de i de smalle gader nedsablet mandskabet.

Om natten (**25./26. august**) forblev I. Bataillon – II. og III. Bataillon var endnu et stykke bagude – i toget på grund af den brændende Louvain. Endelig den **26.** om morgenen blev vi udlosset og rykkede til den med tropper overfyldte banegård i Louvain. Den lange togtur havde gjort benene ret så stive og vores udseende var allerede blevet ret »krigsmæssig«. Næppe havde vi nået banegården og havde set vores første faldne kammerater, før de første fjendtlige kugler fløjte hen over os.

I. Bataillon fik til opgave at trænge frem mod en husgruppe, hvorfra der vedvarende blev skudt og endda delvist med maskingevær. Helt ærligt, som første kampopgave ikke den ikke den mest lette. Den skæbne, der så hårdt ville ramme byen, efter at de så nederdrægtigt og lumsk havde overfaldet vores tropper, var varslet, dersom de ikke øjeblikkeligt indstillede deres rasende forehavende. Det gjorde de ikke, og de har således alene ansvaret for det, vi kun med tungt hjerte måtte gøre.

Efter at have løst opgaven blev bataljonen igen hurtigt samlet – til held var tabene kun få – og under medtagning af gidsler, navnlig gejstlige, som var folkets vigtigste agitatorer, fortsatte fremmarchen gennem den flere steder brændende by forbi døde og til dels helt forkullede mennesker og dyr.

Under gadekampene i Louvain udmærkede sig især Oberleutnant Beselin, Leutnant von Biel, Offiziersstellvertreter von Olschewski og Passow, Vizefeldwebel Wegner, Reservist Schoknecht (4. Kompanie), Reservist Müller (2. Kompanie), Unteroffizier Glietz fra II. Bataillon.

Vi nåede frem til Kampenhout, hvortil senere også II. og III. Bataillon nåede frem. Her blev skyttegrave påbegyndt, en bataljon i 1., en i 2. og en i 3. linje. Fjenden viste sig ikke, efter at han kort forinden med succes var blevet slået tilbage af vore tropper. Befolkningen var gennemgående roligere, formentlig på grund af strafferetsgangen i Louvain. Ligesom det stod i deres aviser, var det en udbredt opfattelse, at tyskerne på de øvrige krigsskuepladser havde lidt store nederlag, at russerne stod foran Berlin, og at de var os, der havde startet krigen. At franske fly fløj over belgisk område, var ingen neutralitetskrænkelse, da det jo, som en ellers veluddannet husbesidder i Steenokkerzeel forklarede os det, »skete i luften. En skik hos den belgiske soldat, der tilsvarende den lumske karakter af folket, stødte på her, som også senere. Hvis han af en eller anden grund følte sin uniform generende, eksempelvis hvis han følte, at hans stilling blev svagere eller faren for tilfangetagelse truede, iklædte han sig civilt tøj, som han medbragte i sin tornyster, og dukkede op som »fjendtlig borger«. Ved en senere lejlighed fangede vi mandlige »civilister«, der stadig bar sit identitetsmærke om halsen.

Den **29. august** bragte en kort march os nærmere Bryssel, som vi allerede kunne se i det fjerne. Da den meldte fjende ikke dukkede op, blev der slået bivuak nordøst for Bryssel, hvor vi også blev den **30. august**. Om natten til den **31.** kom der melding om, at fjenden var anmarch fra Termonde [Dendermonde] (befæstet by sydvest for Antwerpen), og alt blev derfor alarmeret. Præsten og kordegnen i Steenokkerzeel forsøgte at sætte ild til kirken, angiveligt som signal, men blev imidlertid standset i tide. I det hele taget var vi her hele tiden omgivet af spioner. den **31. august** passerede vi gennem Bryssel, der med sine åbne forretninger, kørende sporvogne osv. gjorde et ret fredeligt indtryk. Efter en ret anstrengende march blev der om aftenen slået bivuak ved Terlinden (syd for Assche) uden at noget var set til fjenden. Den **1. september** blev bivuakken udskiftet med kvarterer i de omkringliggende landsbyer. Befolkningen var her betydeligt mere venlig end i omegnen af Louvain, og det lykkedes vores plattysk talende folk at gøre sig ret godt forståelig overfor deres flamsktalende kvarterværter. Der var vin i overflod, hvorimod det undertiden kneb med den øvrige forplejning.

Den **3. september** om aftenen kom ordre til afmarch. Endeligt skulle vi tage fat i fjenden! Det var vores opgave at erobre den lille fæstning Termonde – af soldaterne fortystet til »3 Welten« - i et lynangreb, hvori regimentet skulle være spids. Marchen gik over Alost til Andegem [Oudegem], hvorfra vores udsendte husarpatruljer var blevet beskydt. Bortset fra enkelte fjendtlige cyklister var stedet imidlertid forladt af fjenden, da vi nåede frem. Foran os lå en jernbane, hvor ledvogteren havde lukket skranken foran et kommende tog, da han fejlagtigt tog os for egne tropper. Et tegn på, hvor overraskende vi var kommet! Som vi standsede i udkanten af landsbyen, susede kuglerne pludseligt om ørene på os. II. Bataillon (Schulenburg) i spidsen foldede ud mod omring 2-3 kompagnier fjender, der lå i skyttegrave foran os. Mange træffere opnåede de ikke hos os, da skudene hele tiden gik for højt hen over os.

Snart efter rykkede vi frem, hvorefter fjenden faldt tilbage. Han havde forskanset sig ret godt, hvilket vi nu med egne øjne kunne konstatere. Omkring var alt sat under vand ved opstemning af Schelde. Så kørte artilleriet frem og begyndte kraftigt beskydning af modstanderen. Det varede ikke længe før vi igen kunne rykke frem. Overalt fandt vi bunker af henkastede uniforms- og civilbeklædning som et nyt tegn på, at karlene klædte om for igen at fremstå som harmløse borgere. Beskudt fra alle sider trængte vi nu stormende ind i byen, der snart var helt i vor besiddelse.

Den belgiske fane blev taget ned fra rådhuset (Hauptmann von Oetzen) og erstattet med en tysk. De fleste af indbyggerne havde forladt byen, men fra alle kanter og hjørner knaldede det stadig fra skjulte fjendtlige franktireurs. Et fjendtlig fly nedkastede – heldigvis uden succes – bomber. Snart efter forlod vi byen, der som staf for at indbyggerne havde deltaget i kampene mod os, blev stukket i brand. Det var et ejendommeligt, grusomt billede at se denne by med 45.000 indbyggere brænde meter højt. Vore tab havde gudskelov været små. På den måde havde regimentet – når man ser bort fra gadekampene i Louvain – fået sin ilddåb. I sandhed havde det vist, at det i sig gemte den ånd, der ville gøre det muligt at fuldføre nye og større handlinger, hvor end skæbnen ville bringe den mod fjenden.

Natten til den **5. september** gik vi i bivuak ved Denderbelle (syd for Termonde), hvor vi den **6. september** havde feltgudstjeneste, den første i fjendeland! Her fløj tankerne hjem, hjem til de pårørende, og taknemmelighed til gud fylde alles hjerter for at have bragt dem sikkert gennem de foregående dage.

Den **7. september** startede marchen mod vest. Hurra! Det gik i retning af Paris. Selvom også belgierne gennem deres lumske handlinger, gjort sig grundigt forhadte, var det alligevel franskmændene, hele vores vrede vare rettet imod. Arvefjenden, der i 43 år kun havde ventet på »revanche«, og nu igen bar hovedskylden for, at vi igen måtte gribe til våben. Turen førte os over Alost, Dordegen, Dombergen, Nederbrakel, Renoux, Leuze, Peruwelz til Bon Secours, hvor vi den **12. september** under begejstrede hurra krydsede den franske grænse. Befolkningen i de områder, vi passerede, næste alle flamlændinge, der fornuftigt nok blevet hjemme. Derved blev deres ejen-

domme langt mere forskånede end nå aflåste og forladte bygninger med magt måtte åbnes for at tjene til indkvarteringer af vore tropper.

Marchen fortsatte over Valenciennes, kendt for dens kniplinge industri, over Solesmes, le Cateau, St. Quentin, hvor vi overalt så sporene efter de kampe, der kort forinden havde fundet sted, indtil område ved Royon, hvortil vi ankom den **15. september**. En betydelig marchpræstation lå bag os. Den **9. september** havde vi tilbagelagt 52 kilometer, den **12.** 35 kilometer, den **13.** 43 kilometer, den **14.** 39 kilometer, den **15.** 53 kilometer, totalt altså 222 kilometer, der over de fem marchdage gav et gennemsnit på 44,4 kilometer uden hviledag og med fuld udrustning! Alligevel var tropperne friske og kampparate.

Nu skulle vores højeste ønske gå i opfyldelse – at kunne op overfor franskmændene. Korpsen skulle indsættes på højre fløj af den tyske hær, der stod i hårde kampe. Slaget om Marne var overstået, vores højre fløj trukket tilbage til området Soissons – Royon. Ven og fjenden forsøgte gennem hastigt tilkaldte forstærkninger at forlænge deres nordlige fløj, for at kunne omgå modstanderens flanke. Vi stødte på en fjende, der var overbevist om, at de endeligt havde slået den fjende, der længe havde presset dem. Hans angrebslyst var flammende op til det højeste. Han havde kun et brændende ønske: at trænge den tilsyneladende i fuld tilbagetrækkende tyske hær tilbage over den franske og belgiske grænse, og i en uimodståelig offensiv at bære krigen til og over Rhinen.

Som vi trådte ind i kampene den **16. september**, kendte vi imidlertid intet eller kun lidt til denne generelle situation. Vi mærkede imidlertid hurtigt, at vi overfor os havde en sej, yderst hårdnakket og, som det senere viste sig, talmæssigt langt overlegen fjende.

Regimentet blev indsat fra Pontoise (syd for Noyon), og med fuld kampiver gik det frem mod fjenden med RIR 86 til venstre og RIR 31 til højre. Det var ikke let at finde sig tilrette i det uoverskuelige skovområde (Bois de Carlepont) med dens ægte franske tætte underskov, og fange en modstander, der dygtigt forstod at skjule sig.

Snart efter blev de første fanger taget, og vi erfarede, at vi foran os havde de franske IV. og XIII. korps. Førstnævnte bestod primært af Zuaver og marokkanske enheder. Imidlertid havde også vi de første strenge tab at beklage, der desværre øgedes time for time. Således faldt den tapre kommandør for III. Bataillon, Major v. Grolmann, og med ham et større antal officerer, underofficerer og mandskab. Løsningen var imidlertid fremad! uanset om man så gerne ville hjælpe og trøste en kær kammerat, der sank såret sammen ved siden af dig. Skridt for skridt gik det fremad, og i en dristig storm blev landsbyen Laigle indtaget. Her gravede vi os ned for natten, og her afviste vi i løbet af den **17. september** flere fjendtlige angreb. Dele af regimentet blev samme dag som forstærkning af nabobrigaden (35. Res.-Inf.-Brig.), trukket ind i dennes kamp.

Efter at fjenden var slået tilbage, iværksatte regimentet den **18. september** fremmarch over Caisnes, og stødte i sydkanten af Bois de la Montagne på ny på heftig modstand fra franskmændene, der med større kræfter holdt Bois St.Mard og området ved Puisaleine besat. Vores tab i de seks kampdage mellem **15.** og **20. september** var:

Død: 15 officerer (v. Grolmann, Berking, v. Viereck, v. Holsstein, Schmieden, Floerke, Graf II, Wang, Haacker, Roeper, Willert, Görtz, Stegmann, Albrecht, Schmidt), 64 underofficerer og mandskab.

Såret: 17 officerer (Seip, Beutin, Heidemann, Seebach, Kluth, Pries, Brandt, v. Stenglin, Wiisteney, Kock, Passow, v. Olschweski, Pieper, Rohrbach, Bauch, Behm, Lehmann), 418 underofficerer og mandskab.

Hårde kampe fortsatte for regimentet, der med et kort pusterum, fortsatte til den **30. september**. Kampene var særlig hårde, da vi næsten udelukkende måtte kæmpe i skov. Som tidligere nævnt var skove i Frankrig næsten altid tilvokset med en kraftig underskov, som tav en yderst behændig modstander fremragende beskyttelse. I det hele taget var franskmændene i en dygtig udnyttelse af terrænet vore folk langt overlegen. Det var imidlertid ikke lang tid før vi også her var ham voksen. Ofte måtte vi hente fjendtlige skytter ned, der – endda med maskingeværer – havde indrettet sig i trækronerne. Generelt havde vi de største tab til det ret gode franske artilleri, mens det fjendtlige infanteri for det meste ikke holdt stand. Desværre var vejret allerede blevet ret efterårsagtig. Regn og kulde gjorde de i forvejen næsten umenneskelige fysiske og psykiske anstrengelser endnu større. Næsten uudholdelig var den overalt herskende lig stank, blandt med det rådende løv. Men alt dette blev munter og ufortrøden udholdt, og den stramme fredsuddannelse af den tyske soldat bar dens bedste frugter.

Den **19. september** havde vi den store glæde, at de første Jernkors – 14 i antal – blev overbragt regimentet. Hvor stolte var ikke de lykkelige besiddere! Hvor blev de fulgt af misundelige blikke fra de andre!

Fra den **25. september** indtog regimentet en slags forpost stilling, der i Bois St.Mard fulgte vejen Tracy-le-Val – Nampcel. Halvdelen af regimentet var til stadighed i stilling, mens den anden halvdel lå i alarmberedskab i Carlepont, der var kraftigt ødelagt af englænderne. Forskellige fremstød fra denne skovstilling førte til hårde kampe i skoven. Som kom den **30. september** ordren til, at regimentet skulle frigøres fra dens stilling. Og hvem skulle afløse? Vores aktive 90. Regiment! Det kom til glædelige gensyn mellem slægtninge og bekendte! Hvad havde man ikke oplevet siden den sidste sammenkomst i hjemstavnen? Men, når man spurgte til en kær kammerat og ven, hvor ofte fik man så ikke svaret: »død« eller »savnet«.

Den **1. oktober** fik regimentet kvarter i Germaize (nordvest for Noyon på vejen mod Roye) og omkringliggende landsbyer, hvor kompagnierne for første gang havde lejlighed til at igen at reorganisere enhederne. Hvor var der opstået mange huller! Selvom der stadig ankom forsprængte soldater fra kampene i de tætte skove, hvor de havde sluttet sig til en anden enhed, så var tabene alligevel betydelige. Men de havde ikke været forgæves, og regimentet kunne være stolte over det, hvad det havde opnået. Lad os se, hvad en neutral - den kendte schweiziske oberst Stegemann - i hans »Geschichte des Krieges« skriver netop om dette krigsafsnit:

»Med ildhu pressede de franske regimenter angrebet frem langs Oise. De overskred linjen Marauèglise – Ribécourt – Carlepont i silende regn. På højre fløj nåede de vejen fra Carlepont til Noyon, til venstre frem til venstre bred af Matz. Her mødte hårdt mod hårdt. IX. (tyske) Reservekorps imødegik med 17 Division det XIII (franske) Korps og med 18. Division det IV. (franske) Korps, og *kastede efter heftige kampe den franske linje over ende*. Det franske feltartilleri ofrede sig for at dække tilbagegangen af de retirende bataljoner, og lod flere batterier i hænderne på modstanderen, der nåede linjen Elincourts – Marchemont – Bailly – Carlepont. Omringelsen var mislykkedes.«

Det blev ikke til noget med den længe savnede hvilepause. Da omringelsen på tværs af Oise ikke var lykkedes, besluttede den franske hærledelse øjeblikkeligt at samle stærke kræfter i en ny udgangsstilling for at bryde ind i den åbne tyske flanke nord for Noyon. Mens de herunder var i stand til fuldt ud at udnytte det tætmaskede jernbanenet, måtte vore tropper, for det meste trukket ud af den elastiske front, trækkes til ad lange omveje over Belgien.

Derfor måtte også vi igen på march mod fjenden, i første omgang langs den store vej Noyon – Roye, hvorfra vi svingede over Avricourt til Verpillières. Den **2. oktober** rykkede i i tæt morgentåge frem mod fjenden, der havde forskanset sig vest for jernbanelinjen Roye – Beauvraignes. I starten gjorde vores angreb gode fremskridt. Hurtigt førte vores fremrykning til velrettet fjendtlig ild mod os. Granat efter granat, shrapnel efter shrapnel susede ind i vore linjer, mens en rasende infanteri- og maskingeværild fejede – lykkeligvis oftest for højt – hen over os. Så godt det kunne lade sig gøre, grav alle sig ned i en stor roemark i det dækningsløse landskab, og ventede med sammenbidte tænder på det øjeblik, hvor vi igen kunne rykke frem. Så, omkring kl. 18, lod der pludselig fra venstre fløj høje hurra. Det fik også os op af hullerne, og i en uimodståelig storm brød vi frem mod modstanderen, der lå ikke så langt derfra. Banedæmningen blev indtaget og den fjendtlige grav med dens maskingeværer, erobret. Under indbringning af utallige fanger blev eftersættelsen fortsat indtil Laucourt. Sejren var vores, men imidlertid en sejr, vi havde måttet betale dyrt med store tab.

De følgende dage arbejdede vi os skridt for skridt frem i vestlig retning over St. Mard (sydvest for Roye) og St. Aurin. Om aftenen den **4. oktober** løb en fjendtlig kolonne på omkring 300 mand, der var gået vild, intetanende ind i vores skyttelinje, hvor de, da de satte sig til modværge, for de flestes vedkommende blev nedkæmpet. Det franske artilleri bragte os igen store tab, der nu gjorde sig mærkbare, da regimentet allerede stærkt lysnet var trådt ind i de nye kampe. Den **5. oktober** opholdt vores kejser sig i nærheden, og udtalte her sin sin ganske særlige anerkendelse til IX. Res.-Korps for dens hidtidige præstationer.

I disse dage ankom også de første Mecklenburger Verdienstkreuze til regimentet, og de hermed udmærkede bandt fulde af stolthed de blå-gul-røde ordensbånd med det gyldne kors i knaphullet.

Heldigvis var vejret igen blev bedre, men nætter var imidlertid mærkbar kolde og om morgen var alt dække med rim.

Den **11. oktober** ankom befalingen til afløsning. Med stolthed overdrog vi vores under hårde kampe og med vores blod tilkæmpede stilling til vores afløsende troppeenhed. Endnu engang havde regimentet bevist, at det trods alle forudgående anstrengelser og strabadser, stadig kunne stå distancen, og havde i hårde kampe bidraget til afvisningen af fjendens omringelses forsøg.

Vi kom i kvarter omkring 20 kilometer bag fronten med regimentsstab og I. Bataillon i Frétoy, II. Bataillon i Fréniches og III. Bataillon i Libermont. Selvom man i det fjerne stadig kunne høre kanontorden, var det alligevel en stor behagelighed under tag endeligt at kunne strække de trætte lemmer ud, uden hvert øjeblik at risikere at blive ramt af en fjendtlig granat. Regimentet, der under de lange kampe var blevet temmelig blandet, blev igen organiseret. Efterhånden kom også sårede, der var hastet tilbage til deres kompagnier. Sidstnævnte blev for en dels vedkommende ført af underofficerer, da der ikke længere var tilstrækkeligt officerer disponible. Af de næsten 3.000 mand, som vi den 15. september var gået i kamp, var nu kun omkring 800 tilbage, af 80 officerer under 20!

Civilbefolkningen var generelt ret venligsindet, ikke mindst efter at de havde lært, at »la Boches« som skildret i deres aviser, var rene barbarer. Generelt herskede et stort had mod englænderne, hvis tropper her havde opført sig ret dårligt. Landskabsmæssigt var området ret kønt. Større skovstykker vekslede med frugtbare marker. Derimod fandt vi den i landsbyerne overalt herskende snavs ubehagelig. Det lykkedes imidlertid også her hurtigt at skaffe ændringer og indfører den tyske renlighed i huse, gårde og gader. – Nyheden om fæstningen Antwerpens erobring udløste stor jubel, da den som tidligere bekendt særligt interesserede os.

Og vi havde endnu en stor glæde i disse dage. Herr Balgé fra Rostock havde bragt gaver med til Noyon, gaver der til os var indsamlet i vores Mecklenburger hjemstavn, og som viste os, med hvilken kærlighed man tænkte på os herude. En modtog noget varmt at tage på, en anden en opstrammer til maven, en tredje noget læsestof eller et selskabsspil, der skulle forkorte de lange aftener. Men særligt glæde bragte de pakker, hvori der var »røg«.

I øvrigt blev tiden flittigt brugt til eksercits og til at bringe de stærkt medtagne uniformer og udrustning tilbage i anvendelig stand. Ved siden af var der alle mulige former for underholdning, orgelkoncerter, gensidige besøg osv. Den **19.** og **20. oktober** blev der endda gennemført et jagttrid, hvori flere af regimentets officerer deltog. Samling med dampende punchglas, 4 km lang strækning med kunstige og naturlige forhindringer, hallali hornsignal og fordeling af strafpoint, alt helt som derhjemme. Formentlig havde ingen af deltagerne tidligere drømt om, at de engang på fransk jord i tysk uniform skulle deltage i et så festligt jagttrid.

Vi var omgivet af spioner, som gav os meget arbejde. Med alle midler forsøgte de løbende at underrette den franske hærledelse om troppeskydninger bag de tyske linjer.

For at overvinde den store mangel på infanteri-officerer, modtog regimentet et antal kavaleri- og artilleri-officerer, der overtog posterne som bataljons adjudanter og forplejningsofficerer, mens de, der hidtidig havde beklædt disse stillinger, blev indsat som fører for kompagnierne.

Den **26. oktober** indløb befalingen til, at vi i fronten skulle afløse XI. Korps, hvor vi i nærheden af Fresnoires overtog stillingen fra I.R.14. I løbet af eftermiddagen tog vi afsked med vore kvarterer, der havde givet os 14 dages hvil, og ankom i løbet af natten til det udpegede sted. Efter de daværende forhold fandt vi en relativt godt udbygget stilling. Der var begyndt at udvikle sig en ny teknik under skyttegravskampen, der lidt efter lidt betød anvendelsen af skydeskårs skjolde af stål, anlæggelsen af bombesikre dækningsanlæg, en uendelig mængde af sandsække og pigtråd, genindførelsen af spanske ryttere, håndgranater, minekastere og indsættelsen af maskingeværet som flankeringsvåben.

Alle disse hjælpemidler var imidlertid naturligvis først lige i et beskedent omfang disponible, for en dels vedkommende slet ikke.

I det højre afsnit lå fjenden omkring 300 meter væk, til venstre omkring 1000 meter væk. For os var Bois des Loges ret ubehagelig for os, da den gav fjenden et godt gemmested for infanteri og artilleri. Mellem de to frontlinjer lå et stort antal døde, tyske såvel som franske. En anmodning fra vores side om en kort våbenhvile for at begrave de døde, blev afvist fra den anden side.

Det næste stykke tid blev flittigt brugt til at udbygge stillingen. Hele regimentet lå i stillingen, den **5. november** forstærket af 240 husarer fra vores divisions kavaleri på grund af vores ringe personelstyrke. Regimentsstaben var underbragt i Haussu Ferme, en næsten total ødelagt sukkerfabrik omkring 1500 meter bag fronten. Fjenden forholdt sig generel rolig. Kun ved klart vejr og god sigt tog hans artilleri os under beskydning, lykkeligvis for det meste resultatløst.

Den **5. november** forlod os til vores store beklagelse, på grund af sygdom, vores højagtede regimentskommandør, Oberstleutnant v. Treschow. Siden mobiliseringen havde han delt godt og ondt med os, havde ført regimentet fra sejr til sejr, og gennem sin venlige, omsorgsfulde væsen, vundet alle vores hjerter. Vores håb om igen at se ham i spidsen for regimentet efter igen at have fundet helbredet, blev ikke opfyldt. Kommando blev i første omgang overtaget af Major Mundt fra IR 163 som stedfortrædende kommandør.

Midt i **november** modtog vi forstærkninger i form af et Landwehr kompagni. I begyndelsen af **december** modtog regimentet de første tre maskingeværer. Hidtil havde det ikke været udrustet hermed.

Omkring samtidig (**13. november**) blev Oberstleutnant Tiede udnævnt til kommandør for regimentet, en officer man som foresatte og som fører ikke kunne tænke sig bedre. Med stor viden, stor omsorg for hver enkelt i regimentet, streng i sine tjenestelige krav, hensynsløs i udsættelsen af egen person for fare, forstod han hurtigt at blive agtet og afholdt af alle. Heller ikke ham fik vi lov at beholde i vores spids gennem længere tid. Under en sejrrig fremrykning med sit regiment, fandt han efter ti måneder som kommandør, heltedøde til en russisk granat (se Kapitel 3).

På grund af den nævnte forstærkning var det fra den **4. december** muligt en kort periode at bringe en del af regimentet i hvilekvarter. Senere blev denne afløsning organiseret, så der hele tiden var 6 kompagnier i stilling og 6 kompagnier i hvil. I. og III. Bataillon fik kvarter i Condor, II. Bataillon i Ecuville. Foruden hvil og vedligeholdelse af udrustning blev her flittigt ekserceret.

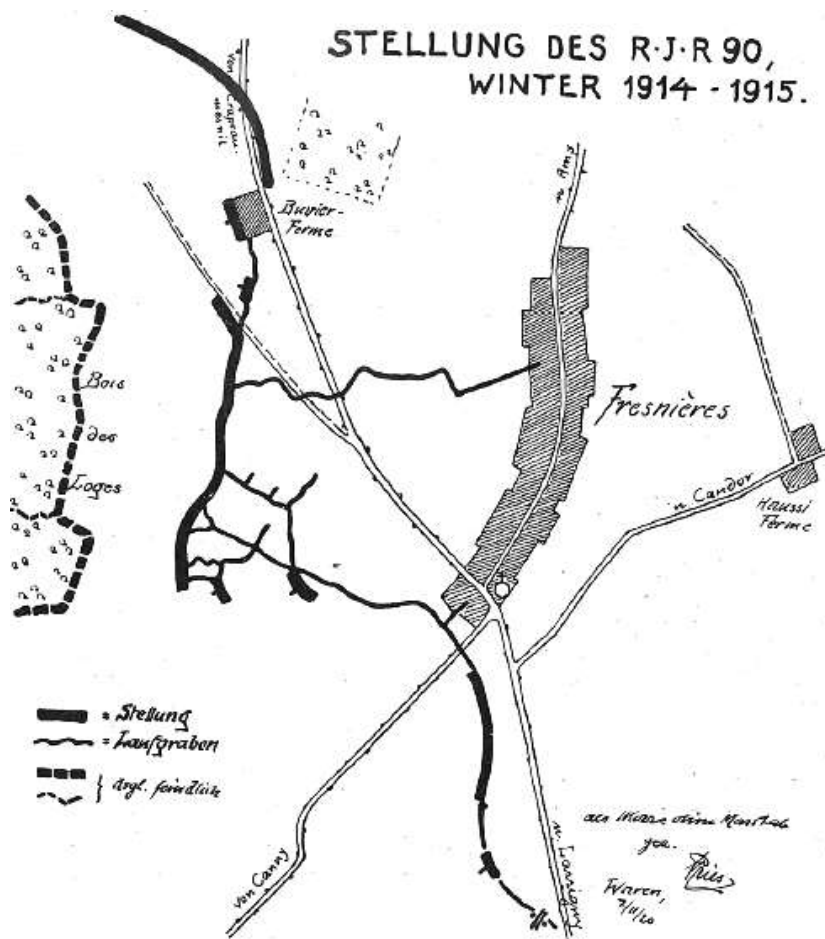
Der tilgik os et glad budskab: vores Storhertug ville besøge os den **15. december**. Hurtigt og så godt som forholdene tillod, blev der gjort forberedelser til det høje besøg. Efter at have fundet et sted, der var egnet til opstilling af enhederne, blev et telt rejst, udsmykket med guirlander og Mecklenburger flag. Uniformer blev bragt mest muligt i parade stand, og om morgenen den 15. stod II. Bataillon – der netop befandt sig i hvil – opstillet som i fredstid, mens man ventede på deres landsfader. Fra I. og III. Bataillon var de, der allerede var tildelt Mecklenburgisches Verdienstkreuz, ligeledes tilstede. Et

kort hornsignal, og omkring hjørnet kom den fyrstelige bil, hvorfra Groshertzog und Herzog Paul Friedrich steg ud. Efter at have skredet fronten af, hvorunder han udvekslede nogle få ord med et større antal af mandskabet, rettede Hans Kongelige Højhed en kort tale til bataljonen, hvori han udtalte sin fulde tilfredshed med regimentets hidtidige præstationer, at han var stolt over sine landsmænd og håbede, at hans Res.-Regt. 90 også i fremtiden, hvor den end måtte opholde sig, ville holde stand. Som et tegn på sin anerkendelse uddelte han et større antal Mecklenburgisches Verdienstkreuz, som han personligt overrakte. Efter en kort takketale fra vores regimentskommandør, blev Storhertugen en tid i kredsen af officerer, hvorefter han igen kørte tilbage til Noyon.

Efterhånden rykkede forberedelserne til jul hele tiden nærmere, og der blev truffet forberedelser til også på fransk område at fejre højtiden på ægte tysk facon med trofast tanke på hjemstavnen. Der blev fremskaffet juletræer. Rettidigt ankom hjemmefra igen med stor kærlighed indpakkede gaver. I hvilekvartererne blev der rejst store sale, hvor kompagnifesterne kunne afholdes – kort sat der herskede den fra barnsben så kendte opstemthed. Imidlertid minde det franske artilleri os ofte om den rå virkelighed. Selvom også tabene var få, var de alligevel netop i denne tid særlig sørgelige.

Den **24. december** blev der for enheder i hvil afholdt feltgudstjeneste, hvorefter festen blev afholdt indenfor kompagnierne. Her fik alle sin gave: rygesager, sæbe, uldsager, lommelygter, madvarer m.m. Flere udbrød, at så mange gaver havde de aldrig tidligere fået. Til lyden af de gamle, så kendte julesalmer, blev man endnu længe sammen i lyset fra juletræerne, ofte beundret af franskmændene, der måtte tegne sig et helt andet billede af de rå barbarer. Men også i skyttegravene blev der fejret så godt det kunne lade sig gøre. I jordhulerne, smykket med julegran, fandt et par mænd sig sammen. I lyset af et eller flere stearinlys blev breve derhjemmefra endnu engang læst, så sågar sunget julesalmer, der kunne høres helt over hos fjenden, der i modsætning til vores forventning, forhold sig helt rolig.

På den måde gik det ind i det nye år **1917**, hvor vi håbede på en snarlig tilbagevenden til hjemmet. Det skulle gå helt anderledes! Hvor mange af os ville ikke opleve det næste nytår, men allerede længe være lagt til den

evige hvile i Champagnes hvide jord eller Polens agre. At vi det forgangne år havde gjort vores pligt, fremgår af følgende korpsbefaling:

»Ved afslutningen af det minderige år 1914 er det mig et hjerteanliggende at udtale Dem min tak for alt, hvad I har denne krig har præsteret. Med berettiget stolthed kan I se tilbage på de sidste 5 måneder. I blodige kampe har I slået en mere end dobbelt overlegen fjende, har velvilligt udholdt lange marcher og anstrengelser, trods vejrligets ugunst de sidste tre måneder tappert holdt ud i jeres skyttegrave, hele tiden umiddelbart overfor fjenden. Aldrig hørte jeg en klage, kun glade ansigter har jeg set. Det er bevist på, at der I jer lever den ånd, der må besjæle en enhed hvis den vil sejre, og jeg er stolt over at have kommandoen over et sådant armekorps.

Hvad det nye år vil bringe os, ved kun Gud. Jeg ved dog et: at 9. Res.-Korps, hvor end den måtte befinde sig, vil gøre sin pligt, og som før opnå Deres Kejserlige Herrers særlige anerkendelse. Med disse betragtninger udringer jeg alle medlemmer af armekorpset mine varmeste ønsker for deres velgående i det nye år!«

Sign. v. Boehn

Det begyndende regn- og snevejr var temmelig ubehagelig. Specielt når sidstnævnte smeltede blev skyttegravene hurtigt fuldstændig tilmudret, og det kostede meget arbejde at forhindre en fuldstændig nedbrydning og for at gøre dem nogenlunde gangbare. Heldigvis havde franskmændene det ikke stort bedre, og man kunne hele tiden se deres anstrengelser for at blive herre over vandet. Frakker og støvler nåede aldrig at blive tørre, og den lerede jord var næsten ikke til at kradse af igen. ’

I de mørke nætter kunne vi se lysskæret fra Paris, der slukkedes præcist kl. 22 – hvor teatre og spillehaller lukkede.

Afslutningen på de hårde kampe ved Soissons den **14. januar** resulterede for os i stor uro. Dg og nat sendte det franske artilleri deres hilsener over. Heldigvis var den fjendtlige ammunition ret dårlig, så vores tab blev holdt indenfor begrænsede rammer. Den **17. januar** besluttede franskmændene sig til at nedlægge kirketårnet i Fresnières, som de formodede rummede en observationspost. Det 65. skud fik det til at styrte sammen.

Den **24. januar** ankom Pastor Voss til os fra hjemstavnen som arrangeret af Storhertugen. Under sit lange tilhørsforhold til regimentet gjorde han meget godt for både officerer og mandskab, med feltgudstjenester, på lazarettet eller når når den ubarmhjertige død endnu engang var slået ned i vores midte!

27. januar – Kejserens fødselsdag! Hvis soldaterhjerter slår ikke højere en sådan dag. Også her på fransk jord blev dagen, så vidt de var muligt, fejret på festlig vis. På kirkegården i Candor, hvor et større antal af vore kammerater hvilede, blev et mindesmærke indviet, fremstillet af en tysk kriger. Også denne dag lod det nydannede regimentsmusik for første gang deres musik klinge. At det var lykkedes at fremskaffe penge til de dengang allerede ret bekostelige instrumenter, kan vi takke en ihærdig bestræbelse fra Hr. Musikdirektør Schultz og Hofleverandør Balgè fra Rostock, byen Rostock, dens indbyggere og andre sønner fra fra vores mecklenburgske hjemstavn. Begge herrer lod ikke ladet chancen gå forbi til personligt at bringe os denne højst velkomne gave i felten.

Udbygningen af stillingen, nødvendig udbedring af skader som følge af beskydning eller dårligt vejr, etableringen af pigtrådshindringer og dækningsanlæg m.m., stillede hele tiden store fordringer til vore officerer og mandskab, ikke mindst fordi disse arbejder i hovedsagen kun kunne gennemføres i mørke. Dertil kom den konstante risiko for at blive ramt af fjendtlige granater eller af de pile, fjendtlige fly nyligt var begyndt at kaste ned. En moderne krig krævede i sandhed en utrolig grad af hengivenhed, offervillighed og selvovervindelse fra hver enkelt.

Så indgik den **5. marts** befaling til, at regimentet skulle trækkes ud af division, og i forbindelse af opstilling af en ny division transporteres til omegnen af Guise. Det var næsten svært at tage afsked med de efterhånden fortrolige omgivelser, specielt også med så mange efterhånden hjemligt indrettede hvilekvarterer.

Den **7. marts** tog vi afsked med den kommanderende general, Exzellenz v Böhn, med en opstilling af regimentet langs vejen mellem Candor og Noyon. I en korpsbefaling fra **7. marts 1915** hed det:

I morgen forlader Res.-Inf.-Regt. 90 rækker af IX. Res.-Korps. Jeg vil ikke undlade på dette sted at udtale min fulde anerkendelse af dets fremragende præstationer, for dens mønstergyldige tapperhed. Dagene foran Pontoise, Carlepoint, Tracy-le-Val, Bois St.Mard, Roye og St.Aurin vil finde deres værdige plads i dens krigshistorie. Mine ønsker følger regimentet, måtte det i løbet af krigens videre forløb få lejlighed til at hæfte ny ære til dens fane.

Sign. v. Boehn.

Endnu engang havde regimentet et vigtigt afsnit bag sig, og Hans Excellences ord beviser, at den også her havde stået sin prøve og hver enkelt havde gjort sin pligt til fulde. Mange havde betalt deres trofasthed med livet, og fulde af tåre tog vi en gang for alle afsked med gravene.

Den **8. marts** indladet i Apilly ved Noyon efter at være blevet afløst af Res.-Inf.-Regt. 84. Det fik i retning af nye præstationer, nye laurbær, men også mod nye ofre.

Kapitel 2

Champagne

7. april 1915 til 14. juli 1915

af Major a.D. Stavenhagen, Lübeck

I månedsvis havde regimentet ligget i de lerede skyttegrave ved Fresnières. Det havde her for os alle forekommet ret krigerisk, og det var med lettelse, hver gang march startede mod Candor, mod hvilken franskmændene mærkeligt nok aldrig skød. Alligevel havde det trods alle ulemper og det til tider stærke skyderi, været en ret harmløs, rolig stilling, og samtidig en god øvelse i indretning af stilling. Som I. Bataillon, der som sidste forlod stillingen, den **8. marts** nåede Candor, lød det: »I dag fortsættes marchen; vi skal forlade divisionen«. Ved middagstid blev der afholdt afskedsappel foran den kommanderende general, Exzellenz v. Böhn, som til regimentet udtalte sin tak og anerkendelse, fordelte et stort antal Jernkors II og overrakte fortjente regimentskommandør, Oberstleutnant Thiede, Jernkorset I. Så kom der en haglbyge af telefoniske befalinger. Først skulle Gevær Model 98 og bajonet afleveres. Så blev det oplyst, hvorhen rejsen gik – området ved Guise. Mandskab med jernbane, bagage og heste ad landevejen. Alt skulle pakkes ned. Forkommando til fremskaffelse af nye kvarterer afsendes med lastautomobil osv.

Der lød eder, nogen glæde ved den formentlige forestående hvilepause, andre følte en smule beklagelse over at skulle forlade de efterhånden hjemlige kvarterer. Under musik og sang blev der marcheret gennem den mørke, kold nat - uden våben – gennem den sovende Noyon til Appilly, hvor regimentet i to transporter blev indladet for frysende at køre til Guise.

Den **9. marts 1915** blev fødselsdag for vores M.G.K. Den blev formeret under Hauptmann v. Both. Delingsfører var Leutnant d.R. Niemeyer, Leutnant d.R. Graf v. Kagenack, Offizierstellvertreter Voss. Samlet styrke ved maskingeværkompagniet var 4 officerer, 1 Feldwebel, 1 Vizefeldwebel, 7 Unteroffiziere, 93 mand, 6 maskingeværer, 16 vogne og 40 heste.

På banegården i Guise blev der udleveret russiske geværer, bajonetter og ammunition. Den nye foresatte, Generalmajor Freiherr v. Watten, kommandør for den nyopstillede Infanterie-Division 54 og Oberst v. Koppelow, kommandør for 108. Infanterie-Brigade, modtog transporterne på banegården. Til gods gik det til de nye kvarterer, Regimentsstab og I. Bataillon i Wiège-Faty, II. Bataillon til Monceau-sur-Oise, III. Bataillon til Villers-les-Guise. Her begyndte en lystig og travl periode. Den franske højvinter var ikke behagelig, det var koldt, men kvartererne var gode og kunne opvarmes. Ingen skud (udover fra skydebanen) larmede, befolkningen var fredelige og venlige. Da vi imidlertid var kommet fra fronten, troede de stadig fantasifulde franskmænd, at vi »var på flugt«, og der var meget svært at gøre dem forståelig, at »slæde, flygtende« tropper ikke indtog så hyggelige kvarterer, gennemførte øvelser osv. Deres største frygt var, at de skulle komme et nyt slag i denne egn, og selv borgmesteren i Wiège-Faty kendte så lidt til situationen, at han højtideligt bad bataljonskommandøren for I. Bataillon sørge for, at kamplinjen ikke blev lagt gennem hans landsby. De næsten tre uger gik så i hvil langt fra krigen. Regimentet lærte de troppedele at kende, med hvilke den skulle kæmpe i nye enheder; de dejlige holstenerne fra Inf.-Regt. 84, der senere i mange heftige slag skulle vise sig fortræffelige, tapre og ligeværdige naboer, på hvem man ubetinget kunne stole. Res.-Regt. 27, artilleristerne fra det nyopstillede Feldartillerie-Regiment 108 og alle de andre, med hvem de mecklenburger sønner endnu i næsten 4 år i trofast kammeratskab, i med og modgang, skulle dele den hede verdenskrig.

Det kostede meget arbejde. De russiske bøsser måtte afprøves. De var bedre end deres renommé, og med tiden vandt man fortrolighed med dem. Der blev indrettet skydebaner med rigtige skivetræk, og der blev afholdt kampøvelser i bataljonerne. Senere kom øvelser i større enheder og så en brigadeøvelse, hvis føring i mellemtiden var overtaget af Oberst v. Goetzen på grund af Oberst v. Koppelows sygdom. På grund af dens længde og de kolde vinde kunne erindringerne om øvelsen være bedre. Endeligt blev der afholdt divisionsøvelse med bivuak, skarpskydning (I. Bataillon) og alle forhindringer, der imidlertid både var interessante og lærerige. Så hed det »farvel og tak, jer fredelige kvarterer. Nu går det igen til fronten«.

»Champagne« løb allerede som rygte som afmarch blev befalet. Om denne egn vidste enhver, at der der var et stort slag i gang – vinterslaget; at det gik voldsomt for sig, og at navnet, der genlød af druer, varme og skønhed, var en skuffelse. Det drejede sig langt mere drejede sig om de store sletter af kridt – om det, der gik under navnet »Lause-Champagne« [Luse-Champagne].

Med jernbane gik turen til Amagne. Derefter der fulgte flere dages march, der ikke var speciel behagelig på grund af de første kolera-vaccinationer. Så ankom regimentet til lejren »Kaisertreu«, hvor den ret dårligt indkvarteredes i underjordiske barakker. Området levede op til dets navn »Lause-Champagne«. Intet vokser her. Kridt, kridt, afpille fyrrelunde som eneste udsmykning, bakker og bugter i terrænet, udarmede landsbyer, oftest forladt af dens beboere. Området omkring Somme-Py var allerede sønderskudt. I Lejr »Kaisertreu« blev de første tre dage brugt til bygning af barakker, en smule eksercits osv., og så kom indsættelsen.

Det store slag i Champagne var døet en smule ud. De vilde franske masseangreb var blevet brudt, men de forreste tyske tropper var nedslidte og mange stykker skyttegrav gået tabt. Den **4. april** blev III. Bataillon indsat for at afløse bayrere. II. Bataillon rykkede i beredskab i den såkaldte »Bayern-Lager«, der senere fik navnet »Mecklenburger Lager«, mens I. Bataillon forblev som reserve i Lager »Kaisertreu«. Det var dage med kraftig regn, knædyb mudder på vejene, plask våde, dårligt byggede dækningsanlæg og dertil en nervøs stemning på begge sider af fronten, der resulterede i stadige, planløse skyderier med alle våben. På punkter i stillingen lå fjenden kun 30 meter væk, kun adskilt med improviserede hindringer, pigtråd og spanske ryttere, der fra begge sider var kastet op foran graven. Så snart det blev mørkt begyndte franskmændene som forrykte at skyde med geværer og maskingeværer. De gjorde ingen skade hermed da alle gemte sig i jorden, mens de tvang trafikken bagud til at anvende de dårligt udbyggede løbegrave. III. Bataillon overtog ligeledes fra bayrerne, og også II. Bataillon efter afløsning, vanen med lige så planløs skydning, der formentlig heller ikke gjorde nogen skade. På den måde knaldede og bragede det hele natten, som var det store slag stadig i gang.

Ved III. Bataillon blev det for første gang konstateret, at franske granater udviklede grimt lugtende gasser. Forholdene omkring vand var meget dårlige. I den forreste stilling var der en brønd, de også anvendtes af Inf.Regt. 84. Der var slet ingen brønd i »Mecklenburger Lager« så vand til enhederne måtte transporteres fra Somme-Py.

Den **9. april** fejrede regimentet H. Kongelige Højhed Storhertugens fødselsdag. I. Bataillon afholdt i lejr »Kaisertreu« og II. Bataillon i »Mecklenburger Lager« feltgudstjeneste og kompagnifester. Den **10. april** rykkede III. Bataillon igen i lejr »Kaisertreu«, I. Bataillon i »Mecklenburger Lager«, mens II. Bataillon rykkede i fronten.

Denne afløsningsform fortsatte fra dette tidspunkt. I. og II. afløste på ugebasis i stillingen og opholdt sig i beredskabsperioden i »Mecklenburger Lager«. III/Res.90 skiftede med III/IR 84 i afsnittet til venstre for stillingen og opholdt sig i beredskabsperioden i Lager »Kaisertreu«.

Vores division var på dette tidspunkt fordelt på tre afsnit:

Afsnit Köller		Afsnit Tiede	Afsnit Engelhardt
To bataljoner/IR 84	En bataljon/IR 84 En bataljon/RIR 90	To bataljoner/Res.90	R.I.R. 27

Den **15. april** rykkede I. Bataillon ind i forreste stilling i den såkaldte »Fingerwald«. For første gang befalede bataljonskommandøren, at der ikke måtte skydes undtagen mod aktuelt mål eller i tilfælde af angreb. Hvor svært den end var, blev ordren adlydt. I første omgang har franskmændene formentlig troet, at der var tale om en list eller forberedelserne til et angreb, og skød derfor desto mere. Som de opfattede, at det kun var sund fornuft og ønsket om at spare patroner, svandt det formålsløse skyderi også her, så den nytteløse nervøsitet i dette afsnit ophørte.

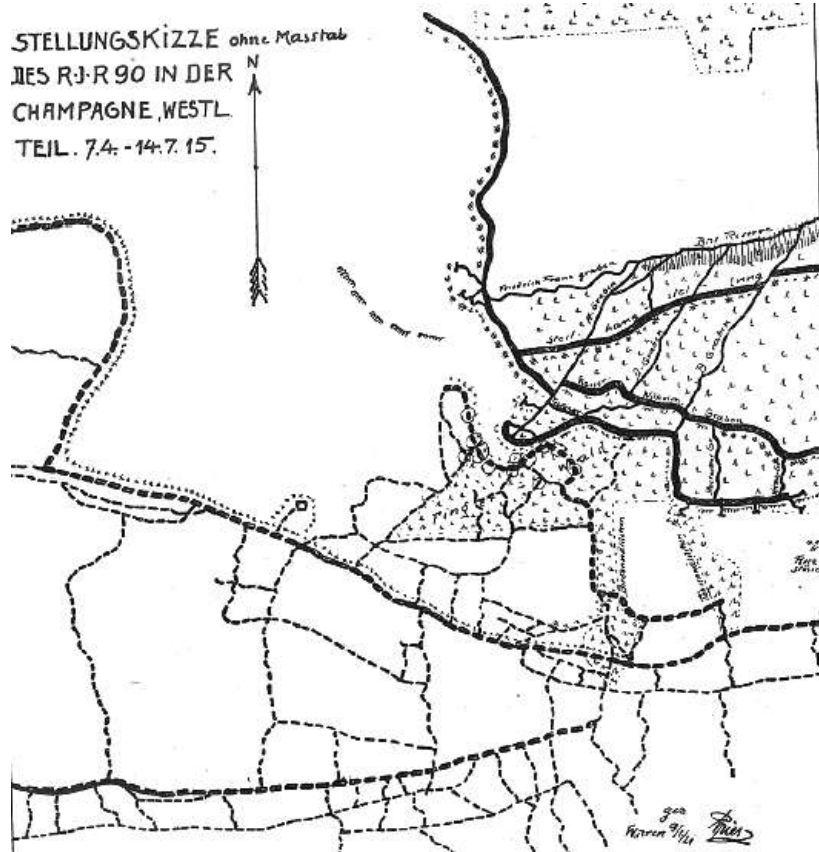
Efter en fælles arbejdsplan blev stillingen og forbindelsesgravene nu udbygget af I. og II. Bataillon indtil de efter uendelig besvær var så vidt, at en uhindret og flydende trafik til og i stillingen, var mulig, og havde en form som vist på ridset. »Mecklenburger Lager«, som bayrerne så uheldigt som muligt havde lagt på en forskrænkning mod fjenden, måtte opretholdes. Den blev imidlertid udbygget mest muligt beboeligt, og snart kunne bataljonen i hvil indrette sig ret godt, ikke mindst fordi det gik mod sommer og solen udtørrede det hele og næsten gav den et dejligt udseende. Det var og blev ikke desto mindre et »luse« område. Trods alt forsøg på sløring og forsigtighedsforanstaltninger må franskmændene have været bekendt med lejren, og hvorfor de så sjældent beskød den, forblev et mysterium for alle. Det var imidlertid venligt af ham, for derved kunne bataljonerne her leve skønne og rolige dage, når de til hvil blev trukket tilbage til beredskabsstillingen.

I stillingen var det derimod undertiden desto mere ubehageligt. Krigen under jorden var ekstremt populær på begge sider, men alligevel er den så forfærdeligt. Derovre graver franskmændene, og pludseligt hører vores folk i dækningerne en hamren og banken i deres nærhed. Lyttetunneler blev gravet fremefter og det blev fastslået, hvad det ondskefulde værk var. En kontratunnel blev lavet og en knuseladning anbragt. De brave pionerer fra Baden (Lt. Mühle), med hvem Mecklenburgerne delte kammeratskabet, ydede fremragende tjeneste og afviste hver eneste mineangreb fra fransk side. Modsat blev der samtidig som gengældelse gennemført en energisk mineoffensiv, og endda med succes.

Det store »ildtrolderi« var derunder den normale praksis, dvs. at alle batterier i et afsnit aftalte præcise tidspunkter og ildfordeling. Når nedslag efter

nedslag bragede ned derovre, bragte det uro blandt fjenden, der klar til forsvar samledes i deres dækninger. Så røg minen i luften, og et stort krater viste stedet, hvor der tidligere var et stykke fransk skyttegrav; nu var det en grav for franske soldater. På denne måde blev den såkaldte »Stichgraben«, der oprindeligt havde været en tysk løbegrav, og nu særligt generende lå foran I. Bataillon, ødelagt med en mine på 1.750 kg. Den underjordiske krig gjorde undertiden vore folk så urolige, at de hørte spøgelse. Således kom engang en mand til bataljonskommandøren og fortalte, at han kunne høre at franskmændene havde gravet en tunnel, der gik hele vejen til dækningerne i reservestillingen, hvor han tydeligt kunne høre dem banke. Hvordan kunne først franskmænd, så flere gange tyskerne, med held gennemfører sprængninger uden at det kunne få fantasien til at spille et pus hos de ellers rolige mecklenborgere.

Også krigen med kasteminer var ofte livlig, tit meget ubehagelig og desværre også ret tabsgivende. Tunge, middeltunge eller lette minekastere, eller improviserede bombekastere blev brugt på begge sider. Helt fremme i de forreste grave fløj også håndgranater frem og tilbage, og overalt kunne man høre lyden af geværgranater. Mange af posterne kan have følt det, som det kom til udtryk i et digt, skrevet af Oberleutnant Pries, fører for 1. Kompagni:

über allen Gräben
Kein' Ruh.
Ein Krachen und Beben
Immerzu.
Wolken von Rauch!
Die Minen fliegen im Walde:
Warte nur, balde
Bauzt es hier auch!

I skoven! Det lyder jo dejligt. Man tænker på træer, på grønt, på skygge. Intet af dette var her: stumper, der engang havde været fyrretræer, for længst sønderrevet af granater. Et virvar af ødelagte stammer, grene, splinter og kviste, tørre og døde, et billede af ødelæggelse. Det hele var overtrukket med et tykt lag af kridtstøv – et grå-

ligt, beskidt udseende. Ind i mellem gik løbe- og forbindelsesgrave, hvori livet for de kridtstøvede tyske mænd afspilledes. For det meste skinnede solen og fik det hvide kridt til at blænde så meget, at der en overgang måtte uddeles snebriller for at posterne ikke skulle få ødelagt deres øjne. Og når det regnede forvandlede det hele til en glat, hvidlig grød, hvori mange gled omkuld for igen at rejse sig som et menneske af dej. Når så solen igen kom frem, forvandlede det alt igen til kridtstøv.

Stillingerne var meget forskellige. Hos I. og II. Bataillon var de fremskudte dele »fingrene«, hos III. Bataillon var »balkonen« højst ubehagelig og konstant skueplads for spræng- og kasteminer. Især »Fingerfremspringet« syntes i risiko for at blive afskåret og omringet. Men der kom intet angreb, og maskingeværerne, der var placeret til flankerende indsættelse, kom ikke til indsættelse. Foran fronten lå stadig de nedkæmpede fjendtlige kolonner, der engang havde forsøgt dette angreb, et sørgeligt billede, og franskmændene havde formodentlig ikke lyst til endnu engang at hente sig en blodig næse. Den smalle stribet, der her skilte gravene, var med tiden også blevet oversået med hindringer, at et angreb næppe havde været muligt. I denne rolige periode blev der flittigt arbejdet på pigtrådsbukke, der ved natte tide blev anbragt foran stillingen. I samme periode blev der fra bataljonen i hvil i »Mecklenburger Lager« sendt arbejdskommandoer frem ved nattetide for at forbedre stillingen eller arbejde på forbindelsesgrave. Roligst var det på regimentets højre fløj hos de kompagnier, der havde forbindelse til RIR 27. Her lå de to fronter langt fra hinanden. Alligevel var de et usikkert sted, da der kun eksisterede en skyttegravsline, der måtte flankeres på lang afstand. Hvad der dengang flere gange blev forudsagt af bataljoner og af regimentet, indtrådte senere. Om efteråret, hvor regimentet ikke længere var indsat på dette sted, brød franskmændene igennem på dette tilsyneladende harmløse sted, og havde derfor muligheden for fra venstre at oprulle den udbyggede stilling.

Mens regimentet holdt dette afsnit, skete der intet angreb. Kun artilleri dueller og minekastere kostede mange ofre, og mange trofaste Meckenborgere blev der tilbage i Champagne. I smukt anlagte kirkegårde ved bataljonsstader og i »Mecklenburger Lager« fik de deres heltegrave. Ingen sænkede i jorden uden af regimentspræsten ved den åbne grav udtalte varme ord om håbet på genopstandelse ved den store armé. Altid havde foresatte og kammerater mulighed for i graven at kaste tre håndfuld jord, som den faldne havde vædet med sit blod, så ingen fjendefod skulle betrede Tysklands jord.

På den måde gik måneder i stadige seje kampe med fjenden og med terrænet.

En detaljeret fremstilling af alle begivenheder er på dette tidspunkt ikke mulig og i rammerne af denne bog ikke passende. For at tage et eksempel, kunne regimentskommandøren den **14. maj 1915** til brigaden melde:

»Unteroffizier Ebeling fra 4. Kompanie har jeg til hensigt at forfremme til Vizefeldwebel på grund af udmerkelse overfor fjenden. Han er tildelt Jernkorset.

Forstår du, kære læser, hvad der står mellem linjerne i en sådan knap melding?

Mange rolige og behagelige timer i dækningerne i »Mecklenburger Lager« er blevet tilbage som glade erindringer. Der blev fange mange lus, gået mange skridt, sunget mange sange og utallige spadestik gav vabler i hænderne. Tusinder af sandsække blev fyldte til forstærkning af brystværn eller fordæmning af sprængladninger.

De gamle russiske geværer blev i midten af maj afleveret og i stedet udleveret Gevær 88. Skulle der igen flyttes et andet sted hen? spurgte alle. Begivenhederne bekræftede dette. Men endnu gik der to måneder i den gamle gænge. Først den **13. juli** ankom forkommandoet til den afløsende RIR 17 i graven. Om natten fra **13. til 14. juli** blev II. og III. Bataillon indladet efter allerede i en uge at have været trukket sammen. I. Bataillon forblev som beredskab i »Mecklenburger Lager« indtil den **14. juli**, men blev så ligeledes indladet i Somme-Py og transporteret til Attigny, i hvis omegn der blev indkvarteret.

Endnu engang var der hvil, fuldstændig hvil, i gode kvarterer. Der blev ekserceret mens alle indrettede sig til et længere ophold. Den **30. juli** havde H. kongelige Højhed Storhertugen meldt sit besøg ved sit reserveregiment. Som dagen kom, var I. Bataillon imidlertid allerede alarmeret og indladet, på vej mod et ukendt mål. På åben strækning standsede landeherren toget, udtalte til officerer og mandskab sin anerkendelse og opmuntrende ord. Bataljonskommandør Hauptmann Stavenhagen og fører for 2. Kompanie, Leutnant d.R. Ihde, blev tildelt M.V.K. 1-klasse. (Sammen med nogle få folk havde Leutnant Ihde personligt fjernet en særligt generende fransk barrikade og lagt egen frem, så den hidtidige generende flankering af egen grav ophørte). Så rullede toget videre. Fører for 4. Kompanie, Leutnant d.R. Seidel, der var blevet såret af et geværskud, der under observation af den fjendtlige stilling havde ramt ham under højre øje, var returneret, og havde igen overtaget kompagniet fra Leutnant d.R. Reuter, som havde afløst ham. I stedet for Hauptmann d.L. Beutin, der var hjemsendt på grund af sygdom, overtog Oberleutnant d.R. Fellner 3. Kompanie.

Hans Kongelige Højhed Storhertugen besøgte den **20. juli** også II. og III. Bataillon, hvor han hjerteligt og venligt talte med alle sine landsbørn. Den højtfortjente Regimentskommandør Oberstleutnant Thiede, der næsten hver eneste dag gik gennem hele sit regiments stilling, modtog M.V.K. I-klasse. Samme nat kørte også II. og III.

Bataillon afsted – hvorhen? Ingen vidste det; det var det store spørgsmål i togt indtil efter Metz retningen blev tydelig: det gik mod Rusland, hvor Hindenburg ville gennemføre et nyt stort slag.

Endnu engang lå et afsnit bag regimentet. Nye, andre opgaver lå forude. Den havde bevist sin seje udholdenhed under stillingskrig. Meget sved og meget blod var flydt over Champagnes kridtjord. Nu vinkede en bevægelseskrig med frisk gå-på-mod i øst, målet for enhver ægte soldaterdrøm. Det gjorde afskeden let fra »Fingerwald«, fra lager »Keisertreu« og fra »Mecklenburger Lager«.

Togtet kørte gennem Tyskland. Overalt ro, orden, sikkerhed, ikke et ødelagt hus. Arbejdende mænd og kvinder på markerne. Vinkende og hilsende tyske ansigter i alle vinduer. »Måtte det forblive sådan i al evighed, du mit elskede tyske land! Vi vil også sørge for i øst på ægte tysk facon og stærk mecklenburgisk troskab, som vi hidtil har gjorde det i vest, at de forbliver frit«. Det var de tanker, der fulgte os alle under denne fart fra vest til øst.

Kapitel 3

Rusland

15. juli 1915 til 19. september 1915

af Regierungsbaurat Voigt, Ludwigslust

I. Alland'huy

(onsdag, den 13. juli til onsdag den 20. juli 1915).

Siden den 13. juli har regimentet ligget i hvil i Alland'huy, og har benyttet tiden til igen at få bragt orden i de ødelagte skyttegravsuniformer, lave eksercits, marcherer og rengøre og vedligeholde våben.

I modsætning til omegnen af Somme-Py med edens magre og tørre kridtjord, er dette en yderst frugtbar egn, hvor prægtige hvedemarker tyder på en rig høst. Beboerne, for det meste velhavende bønder, var temmelig tilbageholdende og boede for det meste i godt byggede huse, hvis indvendige indretning tydede i retning af en vis velstand hos indehaveren.

I disse dage havde Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin meldt sin hensigt om at besøge sit reserve-regiment, hvilket skulle finde sted, onsdag den 20. juli i Attigny. Vores regiment – men uden 1. Bataillon, der allerede var afrejst – og andre mecklenburske enheder i divisionen stillede op i en åben firkant. Vores Landsfader skred med divisionskommandøren, Generalmajor Freiherr v. Watten og følge, fronten af og holdt en tale, hvori han udbragte et leve for vores højeste krigsherre.

I tilslutning til dette fandt der udlevering af krigsudmærkelser sted, hvorunder Storhertugen underholdt sig med officerer og underofficerer.

Efter paraden returnerede kompagnierne til deres kvarterer og marcherede om eftermiddagen til banegården i Attigny, hvor de blev indladet. Om aften fulgte afrejsen.

II. Jernbane turen

(onsdag den 21. juli til fredag den 23. juli 1915.)

Med ukendt mål havde vi om aftenen begyndt vores togrejse. Efter at vi om morgenen den 21. juli i Audun-le-Roman havde passeret den sidste station på fransk område og kort efter nåede tysk område, begyndte den tyske befolkning at byde os velkommen. Overalt så vi vinken med lommestørklæder og hjertelige hilsener, især fra den kvindelige befolkning. Hvor hjemlig syntes denne jubel, os, som i Champagne gennem flere uger ikke havde set kvindelige væsener.

Efter en tur over Metz og gennem Nahe dalen, fulgte vores tog Rhinens bredder. Her lå på en ø den berømte Mäuseturm, derover i vinbjergene den herlige Rüdesheim. Mange skulle for sidste gang se denne tyske strøm.

Herfra gik turen over Mainz og Bebra i Thüringerland. Nu var der ingen tvivl mere, at vi var på vej mod den østlige krigsskueplads. Der var glade ansigter alle steder. Vi var glade over at være kommet væk fra skyttegravs-krigen med dens mine, tunnelgravning og lumske sprængninger, og udsigten til i stedet at komme i åbne feltslag med fjenden blev begejstret modtaget af alle. Sådan må en hjemkomst efter en sejrrig afslutning af krigen have været! Vi så Wartburg og Inselsberg, kom gennem Eisenach, Weimar og Leipzig. I Kottbus blev de franske generalstabskort bygget til russiske og russisk-polske ordbøger fordelt.

I mellemtiden nåede vi de østlige sletter. Ved Thron kørte vi over Weichsel og så her de store fæstningsanlæg. Som vi passerede Allenstein, kunne vi se de nedbrændte bygninger, hvor russerne havde gennemført deres krigshandlinger. Ortelsburg. Hvem kender ikke dette navn fra vores Hindenburgs slag? Byen havde lidt meget under russernes erobring. Mange huse var brændt ned, hele gader forsvundet. Efter at ve endeligt som det blev mørkt nåede Puppen, steg vi ud, hentede hestene fra godsvognene og læssede vognene.

Transporten havde taget tre fulde dage og nætter, hvor vi hverken havde fået rigtig sovet eller fået tid til at strække benene. Det var derfor svært igen at marchere. Det var derfor ikke et under, at der snart var folk, der blev tilbage. Langsomt marcherede vi natten igennem langs vejen mod syd og den russiske grænse. Det var allerede lyst da vi nåede Friedrichshof, den sidste landsby på tysk område.

III. Fremmarch mod Ostrolenka

(Lørdag den 24. juli til mandag den 26. juli 1915)

Ikke ret lang på den anden side Friedrichshof lå den tysk-russiske grænse. Landevejen førte præcist til grænsen. På den russiske side blev den til en bredere, men ikke fast vej, der havde flere kørespor ved siden af hinanden. I gloende hede marcherede vi over Dombromy og Myszynier til Drenzek gennem en meget sandet egn. I modsætning til den tyske side, var markerne kummerligt dyrket. Af markafgrøder så vi havre, kartofler, boghvede, få steder rug, men alle steder ret tyndt dyrket. Vejen var i en frygtelig dårlig stand. Den var vel op til 50 meter bred. Alle forsøgte at finde det bedste spor, men sædvanligvis langs kanterne, hvorved vejen yderligere forøgedes. Som vi senere fik at vide, var der i Rusland forbud mod at veje i nærheden af den tyske grænse fik fast belægning for i tilfælde af krig at gøre en tysk fremmarch vanskeligere.

Husene var alle bygget af træ, for det meste små og beskidte kasser. Beboerne stod i deres uskønne klæder foran deres huse eller kikke ud af de små vinduer, stirrede på os eller kikkede på tyske arbejdsoldater, som de udbedrede veje eller byggede feltbaner til transport af fødevarer og ammunition.

Efterhånden blev det varmt. Som følge af den lange march ad de sandede veje efter tre dages transport blev flere hurtigt trætte og blev tilbage, så det på denne måde udtyndede regiment kom kun langsomt fremad.

I Drenzek og Mykrot blev der slået bivouak. Vi vovede os ikke ind i husene, men blev udenfor og sov under åben himmel eller i vore telte af frygt for utøj.

Indbyggerne gjorde et ret tarveligt indtryk. De ejede ikke meget mere end, hvad de bar på sig. De sover på en træbriks og ligger højst lidt halm under hovederne. Et bord, en bænk, to træ skamler og enkelte primitive helgenbilleder var deres hele indretning, og desuden en hel armé af lys og lopper.

Rettidigt lagde vi os til at sove, men allerede kl. 3 om morgenen blev vi vækket og kl. 4 fortsatte marchen over Wydmusy, Wach, Szarczalotka til Radfidlo og Dylewo, hvortil regimentet ankom ved middagstid og gik i landsbykvarter.

I Rudsidio lå en kirke, der i dag søndag var stærkt besøgt, hvori russerne allerede fra tidlig morgen uafbrudt sang deres ejendommelige melodier.

Vejene var sandede eller sumpede. Mange steder havde russerne lagt træknipler, uden hvilke enhver kørsel med vogne ville være umulig.

Feltkøkkener og patronvogne havde fulgt os indtil Dylewo, mens den store bagage måtte blive længere tilbage. Det sidste telt var næppe slået op før det satte ind med en kraftig regn, der på kort tid blev så heftig, at ingen længere vovede sig ud i det fri. Hele eftermiddagen og natten plaskede det ned. Pludseligt kl. 3 om morgenen brød en mindre brand ud, og på få minutter brændte et træskur i lys luge. En hest, tre sadler og Major v. Lüttichau's bagage samt pak taskerne tilhørende Oberleutnant Schultz – den fremragende forplejningsofficer fra III. Bataillon – stod desværre ikke til at redde.

Snart efter hed det endnu engang »Gør færdig« og kort efter stod vi marchklar. De fleste havde kun fået kaffe fra feltkøkkenet og i hastværket intet fået at spise. I rækkefølge II. – M.G.K. – III. – I. Bataillon marcherede vi i silende regn, passerede forladte russiske skyttegrave og nåede over Lodsiska, Schwendrowy-Moszt, Szarki og Kamjenowisna til skoven ved Lasy, hvor ved middagstid gjorde holdt. Regnen var ganske vist ophørt, men den dårlige vej, der mange steder lignede morads og andre steder igen bestod af træknipler, stillede store krav til enhederne.

IV. Angreb på Ostrolenka

(Mandag den 26. til onsdag den 28. juli 1915)

Vi var nu i nærheden af den forreste linje. Derfor begav bataljons- og kompagniførere og enkelte andre fra kompagnierne frem over Piszarki avlsgård for at opklare terrænet. Frem til kanten af skoven kunne man gå i skjul. Her havde de indsatte tyske landeværnssoldater gravet enkle skyttegrave, som de i nødstilfælde kunne forsvare. Foran skovkanten lå en omkring 800 meter bred græsmark frem til et russisk fæstningsværk tæt på Narews bred, der imidlertid allerede var på tyske hænder. Byen Ostrolenka på den anden side floden blev endnu holdt af russerne. Den store bro over over floden var ødelagt.

Efter mørkefald blev området og flodbredden omhyggelig rekognosceret, hvor den stjerneklare nat og måneskinnet gjorde det lettere for os. Enkelte mænd fra III. Bataillon forsøgte endda at svømme over floden, men blev imidlertid mødt af russisk ild; 12. Kompanie havde her deres første døde i Rusland.

Da opklaringen og rapporter fra den Landwehr-bataljon, der allerede havde ligget her et stykke tid, syntes at vise, at Ostrolenka kun var svagt besat af russerne, blev angrebet fastlagt til allerede den følgende nat. 54 I.D. fik til opgave at sætte sig i besiddelse af byen i et overraskende angreb.

Om aftenen den 27. juli rykkede regimentet i skumringen frem til floden. Til venstre gravede III. Bataillon sig ned med 12. og 11. Kompanie umiddelbart langs Narew, mens til højre I. Bataillon med 3. og 2. Kompanie

gravede sig ned langs Omulew, en sideflod til Narew. II. Bataillon forblev i reserve. Mens nu tysk artilleri hele natten opretholdt en uafbrudt omend svag artilleriild mod de fjendtlige stillinger, svarede det russiske artilleri overhovedet ikke igen, så man kunne få opfattelsen af, at der kun var svage fjendtlige poster på den modsatte side af floden.

Pontoner blev bragt frem. 1., 4., 9. og 10. Kompanie rykkede frem til flodens bred. På trods af det klare måneskin og den stjerneklare nat, blev dette tilsyneladende ikke observeret af russerne. Vores artilleriild øgedes og præcis kl. 0052 satte 15 både med mandskab fra 9. Kompanie over floden, mens 10. Kompanie under deres urokkelige kompagnifører Leutnant d.R. Lüth forsøgte at vade over floden. Bådene kom ikke langt, hurtigt stødte enkelte på bunden, formentlig af strømmen drevet ind på en bank. Først nu blev russerne opmærksomme og åbnede en overalt kraftig gevær- og maskingeværild, specielt mod 9. og 10. Kompanie. Pontonerne blev hurtigt gennemhullede og sank. Der kunne ikke blive tale om en fortsat fremrykning. Som det begyndte at blive lyst kunne vi observere, at russerne på den anden side floden lå i befæstede stillinger, og specielt to øer i floden var kraftigt udbygget og besat. Der var derfor ikke andet at gøre for 9. og 10. Kompanie end at grave sig ned på en lav sandbank i floden, eller at vade tilbage til flodbredden. Da det på grund af den stærkt udbyggede russiske stilling var udelukket at gennemtvinge en overgang kun med infanteri, blev de øvrige kompagnier liggende langs floden, hvor de allerede i løbet af natten havde grave sig ned. Herfra blev ilden besvaret. Russerne opretholdt hele dagen en heftig gevær- og maskingeværild mod os.

En rosende omtale må her rettes mod Sanitetsunderofficerer og sygehjælpere, primært fra III. Bataillon, der uden hensyntagen til den fjendtlige beskydning, kom de sårede til hjælp. Også Wehrmann Rudel fra Lübeck i 11. Kompanie skal særligt nævnes, der lå tilbage gennem den dækningsløse græsmark, og efter kort tid kom tilbage til floden med en stor forsyning forbindninger.

Som det igen blev mørkt trak vi os tilbage fra floden og samledes i den gamle lejrlads i skoven ved Lasy. Tabene havde været store, særligt i III. Bataillon, der havde omkring 100 døde at beklage, herunder kompagnifører for 12. Kompanie, Leutnant d.R. Brandt, og fra 9. Kompanie Leutnants d.R. Schmidt og Ehrenbaum samt Offizierstellvertreter Brandstätter.

Det fejlslagne angreb skyldtes mangelfuld rekognoscering. Hvor stærkt Ostrolenka havde været besat fremgik senere, da der under erobringen af fæstningen få dage senere ble taget 4.700 mand fanger og erobret 22 maskingeværer.

Som anerkendelse af dens tapre opførsel, modtog III. Bataillon 2 Jernkors I-klasse og 40 Jernkors II-klasse, der hovedsageligt blev tildelt 9. og 10. Kompanie.

V. Overgang over Narew

(Torsdag den **29. juli 1915**)

I to lange dage havde vi næsten ikke sovet og var gennemblødte. Efter et meget kort hvil blev vi vækket allerede kl. 3 om morgenen. Kl. 4 var der afmarch. Lemmerne smertede fordi vi havde ligget på den våde, kolde skovbund. Oppakningen trykkede gevaldigt da frakker og telbaner var gennemblødte og tunge.

Uden længere pauser marcherede vi først tilbage over Psch Zegielnja og Pfchiystan, hvor Omulew blev over-skredet, og herfra videre i næsten sydlig retning over Rowaja Wjehs og Shebry Gshimki til Kolaki, omkring 15 km sydvest for Ostrolenka. Tre timers middagspause, så om eftermiddagen videre til Narew, hvor pionerer allerede havde slået bro. Mens tropperne passerede broen, kørte vogne gennem vandet, der her var meget lav, men bred. På den anden side lå der sumpe, der tvang os først til at lave en større omvej. Vi marcherede over Lipjanka og kom forbi flere ligefrem storslået udbygget og dygtigt placerede russiske skyttegrave, der alle var ubeskadigede og sandsynligvis var blevet rømmet uden kamp. efter en overordentlig hård 17 times march nåede endeligt omkring kl. 21 frem til landsbyen Kruschewo, hvor teltene blev rejst på en høstet hvedemark. De skokkede kornneg var et blødt underlag, hvorpå vi hurtigt faldt i en dyb søvn.

VI. Slaget ved Shabin.

(Fredag den **30. juli** til onsdag den **3. august 1915**).

Som vi vågnede om morgenen den **30. juli** skinnede solen fra en blå himmel. Vi gik straks i gang med soignering og rensning af geværer, der som i fredstid efterfølgende blev eftersat af underofficerer.

Fra vores lejrlads ved Kruschewo kunne vi se langt ind i landet. Foran os lå den langstrakte landsby Jawory og længere tilbage Rembische Rasdjelnoje, der brændte enkelte steder. Af og til kom en gruppe tilfangetagne russere forbi og i det fjerne kunne man høre kanonernes torden. Ved middagstid indgik befalingen til yderligere

fremmarch. Hurtigt blev det endnu delvist våde vasketøj pakket sammen og snart kunne regimentet igen rykke frem, I. og II. Bataillon forrest og III. Bataillon i reserve. Lige efter Jawory kom regimentet under beskydning, men alligevel lykkedes det I. og II. Bataillon at arbejde sig frem til udkanten af landsbyen Chabin uden større tab. Her stødte de imidlertid ind i hård modstand. Russerne gik endda frem i modangreb, og i hårde, tabsgivende kampe måtte den nåede stilling forsvares. Pludseligt trængte tre eskadroner [»Sotnie«] kosakker frem gennem en mindre skov og angreb 8. Kompanie, der havde alvorlige tab og mistede to maskingeværer. Ikke desto mindre blev stillingen holdt og der kunne endda tages fanger.

Her lærte vi for første gang den russiske soldat at kende. De var godmodige som fanger og glædede sig over, at være kommet ud af faren. Derfor sendte vi også små grupper af fanger tilbage uden bevogtning, og pegede kun med hånden i den ønskede retning. Ved større grupper fulgte bevogtning, 1 højst 2 mand til 100 fanger! (Det kunne man ikke forestille sig på vestfronten!) Ofte lod man fire fanger bære en hårdt såret med tilbage i en telt-flage, og russerne afleverede altid i god ro og orden den sårede på den næste forbindeplads.

Vejret var godt, men den temmelig hård vind blæste sand i vore øjne.

Da der foran os lå en overlegen styrke, måtte vi forventede yderligere modangreb, og det var kun få, der kunne lægge sig til at sove i den ret holde nat. Imidlertid lod russerne os i fred. Derimod brød de næste dag frem i angreb, og det lykkedes ham at fravriste vores venstre nabodivision landsbyen Thsihsk og trænge frem på vores venstre fløj. Russerne forsøgte også en storm mod os, men forgæves. En velsigtet og roligt afgivet geværlid sendte angriberne tilbage til deres udgangsstilling. Da de derefter forsøgte et rytterangreb, blev hele den indsatte russiske styrke i den grad skudt sønder og sammen, at kun fire kosakker slap fra det med livet i behold.

Desværre var tabene under disse kampe store. Leutnant d.R. Ihde, den tapre og afholdte fører for 2. Kompanie og Leutnant d.R. Carstens faldt, mens Leutnant d.L. Seidel såredes hårdt af en granat. På grund af det russiske fremstød til landsbyen Thsihsk var vores venstre flanke truet, så regimentet i første omgang ikke kunne gå længere frem. Divisionskommandøren, Generalmajor Freiherr v. Watten indsatte derfor RIR 27 på vores venstre fløj, og det lykkedes allerede samme dag igen at fordrive russerne fra landsbyen.

På den måde var fronten igen etableret. Storm på den russiske stilling blev fastsat til næste dag (søndag, **1. august**). Artilleriet startede angrebet og dækkede fjenden, hvis artilleri tilsyneladende sparede på ammunition og i første omgang kun svarede svagt igen. På grund af beskydningen rømmede russerne landsbyen Chabin og trak sig tilbage til jernbanedæmningen øst for landsbyen. For effektivt at kunne støtte infanteriet, kørte artilleriet frem i det åbne terræn og fik i stilling bag landsbyen Chabin. I mellemtiden var også III. Bataillon, der hidtil havde været i reserve, trukket frem og indsat på regimentets højre fløj. Her under aften fulgte det generelle angreb. Mens vores artilleri holdt den russiske stilling langs jernbanedæmningen under ild, beskød russerne landsbyen og området mellem landsbyen og banedæmningen under stort forbrug af shrapnel ammunition. Støtte hvide, sorte og gule skyer lå over og foran os. Luften var fuld af krudtrøg med dens lugt af svovl. Kanoners torden, bragene fra granater og shrapnel, maskingeværernes skratten og fløjterne fra geværkugler overdøvede kommandoråbene. Alligevel lykkedes det os og vores højre naboregiment (IR 84), gennem haglbygerne af granater at storme gennem den fjendtlige stilling og besætte jernbanedæmningen. Et stort antal fanger, geværer og udrustningsgenstande faldt i vore hænder. Alene mit 11. Kompanie, hvorfra en styrke på 34 mand under Offizierstellvertreter Hofmeier var de første fremme ved banedæmningen, kunne afleverer 296 usårede fanger, herunder tre officerer. Den erobrede stilling blev hurtigt indrettet til forsvar mod et modangreb, og mandskabet fra de forskellige kompagnier, som under angrebet var blevet blandede, igen organiseret. Desværre var vores venstre naboregiment ikke under angrebet nået så langt frem, som det havde været planlagt. Vores venstre fløj måtte derfor bøjes bagud for at dække det opståede mellemrum.

Regimentet kunne med stolthed se tilbage på denne dag. Efter tre dages hårde og forbitrede kampe mod en talmæssig betydeligt overlegen modstander, havde den til sidst i et strålende angreb kastet ham ud af dens faste stillinger. Imidlertid var også tabene på denne hårde kampdag igen betydelige. Leutnant d.L. Laudan, fører for 8. Kompanie, Hauptmann v. Crone (7. Kompanie) og Leutnant d.R. Rothäuser (6. Kompanie) var hårdt såret og med dem var et stort antal tapre underofficerer og mandskab faldet eller såret.

Natten forløb forholdsmæssig rolig uden at fjenden gjorde forsøg på et modangreb. Så snart det imidlertid blev lyst, startede kampene igen. Russerne holdt fortsat en udbygget stilling foran vores venstre fløj, hvorfra de med maskingeværer kunne lægge flankerende ild over 6., 10. og 11. Kompanie langs jernbanedæmningen. På trods af den stærke beskydning lykkedes det også os at bringe maskingeværer frem og sætte i stilling på vores højre fløj, hvorfra de effektivt kunne bekæmpe den russiske flankeskydning. Med kraftig støtte fra fremragende ledet artilleriild, gik så venstre fløj af vores regiment frem til angreb, kastede fjenden ud af sin stilling og forskansede sig ligeledes langs jernbanedæmningen. Igen erobrede vore tapre angribere flere hundrede fanger og talrige våben og anden bytte faldt i vore i hænder.

Modstanden var nu brudt langs hele vores regiments linje, og russerne var faldet tilbage til de foran os liggende skove. Det var derfor muligt denne aften igen at lade feltkøkkener komme nærmere, så vi efter tre dages pause igen kunne få varm mad.

Vores 1. Kompanie havde under dette angreb været underlagt RIR 27. Den havde været gennem hårde kampe. Foruden mange tapre underofficerer og mænd, mistede den under stormen indenfor en halv time dens tre løjtnanter Rüsck, Kock og Meyer. Helte! Forenet i én grav hviler de nu i fremmed jord. Tapperhed og troskab indtil døden havde nu gjort vejen fri for yderligere fremrykning. Blandt mange andre, der havde udmærket sig, var især den lange Vizefeldwebel Galow, den tidligere fanebærer i I. Bataillon.

VII. Eftersættelses kampe

(Onsdag den **4. august** til lørdag den **7. august 1915**)

Efter tilstrækkelig opklaring med patruljer fra RIR 90, 1./Husaren 17 og Radfahrerkompagnie 54, fortsatte regimentet fremrykningen omkring middagstid den **4. august**. Først måtte en temmelig tæt skov passeres frem til landsbyen Rogawki, der allerede var rømmet af fjenden. Over en bakke gik det videre til Ohs-bækken. Russerne havde igen sat sig fast på den anden side, og åbnede allerede ild med geværer på 2000 meters afstand. Trods af geværilden gik III. og II. Bataillon frem i en tynd skyttekæde, og krydsede i et meget sumpet græsareal de tre arme af Ohs-bækken, hvor de måtte måtte i vand til brystet. I. Bataillon blev i Rogawki.

Fremme på den anden bred gravede vi øjeblikkeligt en skyttegrav og indrettede os til forsvar. Natten blev tilbragt meget vagtsomt, da kun svage dele af vores division var kommet over, og det ville have været let for russerne i et overraskende angreb igen at kaste os tilbage over bækken. Død trætte og gennemblødt til skindet måtte de brave soldater holde sig vågne indtil endeligt morgenen gryede og beredskabet kunne svækkes.

Så trådte artilleriet i funktion. Godt placeret ild slå ned i de russiske stillinger. Vi selv blev liggende i stillingen og forsøgte med patruljer at fastslå styrken af de fjendtlige stillinger. I det nøgne landskab, regnvejret og tordenbygerne var dette ret vanskeligt.

Denne dag nåede den glædelige nyhed til os om indtagelsen af Warszawa gennem tyske tropper. Med gentagende og høje hurra troede vi, at vi på denne måde også kunne overbringe nyheden til russerne, og på den måde få dem til at yde ringere modstand.

Om natten mellem den **5. og 6. august** blev der gennemført yderligere opklaring. Resultatet var: »Jernbanelæmningen på linjen Ostrolenka – Ostrow – Melkin var besat. Modstanderens linje strakte sig fra trinbræt Gutzin ikke langs fra Ohs-bækken i nogenlunde sydlig retning til Szuchtsitzky« I en godt udbygget stilling havde russerne forskanset sig bag en stærk pigtrådshindring.

Der var for os kun en løsning: angreb!

Efter at vores artilleri i løbet af formiddagen havde gjort den fjendtlige stilling stormmoden, gik vi kl. 1430 om eftermiddagen frem i storm. I et energisk angreb blev den fjendtlige stilling erobret næsten uden egne tab. Flere hundrede russere, delvist kun bevæbnet med skanseværktøj, faldt i vore hænder. Szuchtsitzky var i vores besiddelse, Gutzin erobret ... Uden pause blev eftersættelsen fortsat. Ved Chroshitzky havde fjenden igen sat sig fast bag en kraftig tilgroet, kun vanskelig passerbar bæk med sumpede bredder. Kun kort tid kom vores angreb til standsning. Efter at en velegnet overgang var fundet, blev bækken overskredet, forrest 10., 11. og 12. Kompanie. Endnu engang faldt over 300 fanger og 4 kanoner i vore hænder.

Udmattede efter begge angreb gjorde vi den aften holdt ved Chroshnitzky, hvor vi tilbragte natten i hurtigt udgravede, flade grave.

Næste morgen fortsatte eftersættelsen. Forrest gik 12., 11. og 10. Kompanie. Til højre for 12. Kompanie sluttede en Garde-division sig til, til venstre for 11. Kompanie var 27 IR. I en heftig russisk artilleri- og geværild nåede vi allerede efter kort tid til Wyhsotzy-Bartohsy, hvor vi indfangede 300 til 400 russere. Kort hvil. Videre. Under fortsatte kampe forfulgte vi russerne over vejen fra Wouhsewo og besatte Wyhsotzy-Choiny og godset Sgoshalowo. Her blev vi i første omgang, da en reorganisering af de forfølgende tropper måtte gennemføres.

Hen under aften begyndte det at regne. Som vi marcherede til vores nye placering, var det på grund af regnen så mørkt, at vi næppe kunne se vejen. Der blev gjort holdt i en lav fyrreskov. Da ingen ønskede at lægge sig ned på den våde skovbund i de gennemblødte uniformer, hyllede vi os ind i teltflager og frakker og tilbragte natten siddende. Endeligt, som det begyndte at gry, og regnet mindskedes, kom til vores store glæde feltkøkkenerne kørende med rigelig og varm kaffe!

VIII. Angreb ved Jeleni-Sztok

(Søndag, den 8. august 1915).

Efter at vi tidligt på dagen havde fået en orientering om krigssituationen, genoptog vi igen eftersættelsen i sydligere retning. Marchen gennem skove og våde marker var ret ubehagelig og besværlig. De dårligt tørre uniformer blev gennemblødt til midt på maven.

Vores regiment havde fået tildelt et afsnit på begge sider af jernbanelinjen Ostrolenka – Ostrow. Til venstre for banen havde I. Bataillon til højre tilslutning til en Garde-division. Uden at møde modstand nåede vi landsbyen Trinohsy, men på den anden side på de åbne marker kom vi under kraftig artilleriild. Russerne skød godt og udnyttede vores ugunstige situation i det dækningsløse terræn. Hans shrapnels eksploderede i lav højde og rev desværre mange huller i vores fremstormende rækker. I il-tempo gik det udfoldet over det let stigende terræn til en lille, smal skov, hvor vi i første omgang gjorde holdt og hurtigt gravede os ned. Mod denne lille skov, hvortil 11. og 12. Kompanie var nået frem, rettede russerne nu gennem en længere periode en særlig kraftig granat og shrapnel ild, og bragte dermed foreløbig vores angreb til standsning. Som imidlertid vores eget artilleri om eftermiddagen kunne gribe ind og lægge de fjendtlige stillinger under ild, kunne angrebet genoptages. Kl. 16 forstærkedes artilleriilden på begge sider, og i luften over vores lave grave eksploderede de russiske shrapnel. Granater slog ned i jorden og slyngede deres sprængstykker, sand og sten i alle retninger. Sorte og gule røgskyer hindrede observationen. Man hørte kun i luften sus og hysten af tunge granater og den øredøvende larm af eksploderende granater. Så brød pludseligt vores højre nabo division frem i angreb. Uden at afvente befaling fra regimentet, sluttede sig 11. og 12. Kompanie til angrebet. I en hurtig storm, hjulpet af røg- og støvskyer, blev de næsten 600 meter frem til den fjendtlige stilling tilbagelagt næsten uden tab, den meget brede og stærke pigtrådshindring overvundet og den russiske skyttegrav indtaget. En del af russerne var allerede flygtet, den anden del blev taget til fange. Uden pause gik det videre. Omkring 1500 meter på den anden side den russiske stilling lå landsbyen Sztok. Også den blev indtaget. Bag landsbyen havde det russiske artilleri været placeret. Som 11. og 12. Kompanie nærmede sig, rømmede det hurtigt stillingen og undslap netop lige tids nok til ikke at falde i fangenskab.

Kl. 1730 gik I. Bataillon, der havde ligget til venstre for jernbanen, også frem i angreb, erobrede den russiske stilling og tog besætningen til fange.

Med stolthed kunne regimentet også tænke på denne dag, hvor den var brudt igennem en overordentlig stærkt udbygget russisk stilling i dristigt angreb, og havde tvunget fjenden til yderligere tilbagegang.

Efter af de nødvendige vagtposter var udstillet, blev natten tilbragt på åben mark i nærheden af vejen, der fra Romarowo fører mod nord.

IX. Eftersættelse af fjenden indtil Mianka.

(Mandag den 9. august til lørdag den 14. august 1915).

Der var sket en omgruppering af enhederne. Siden den 8. august 1915 havde vi tilhørt 11. Armeekorps.

I første omgang blev vi liggende i vores stilling, der hele tiden lå under en ret livlig russisk artilleriild. Først kl. 1430 blev angrebet genoptaget. I. og II. Bataillon i første linje, III. Bataillon i reserve. Fremrykningen gik nu næsten stik øst, nord om byen Ostrow, hvis kirketårne var indenfor synsvidde. Da terrænet var uden dækning, led vi meget under den skydningen, som det langtrækkende russiske artilleri fra retning af Ostrow rettede imod os.

Hen mod aften havde vi nået den vej, der fra Ostrow gik mod nord, og så nu langs hele fronten brændende landsbyer og huse, et tegn på, at vores modstander var under tilbagetrækning. Det var typisk, at russerne før deres tilbagetrækning, uden nogen hensynstagen antændte alt – huse og landsbyer, kornstakke, ja selv høstet korn på markerne. Grædende stod bønderne ved deres besiddelser, ude af stand til at redde deres ejendele. End ikke kvæget blev skånet. Hvad der ikke kunne medtages, blev offer for flammerne.

Allerede tidligt næste dag beskød russerne os med artilleri. De ydede stadig modstand enkelte steder for at dække tilbagetrækningen, og måtte her først fordrives før vores fremrykning igen kunne fortsættes.

Omkring middagstid havde vi nået skoven øst for linjen Sakscheivek – Ljubj Roivoje. Området her var ret øde og bestod hovedsageligt af sumpe og mose. Moseopdyrkning kendte man ikke og landskabet havde derfor et noget herreløst præg. Her og der lå en samling huse, sjældnere en landsby. Træhusene med deres stråtage var små og for det meste skæve. Der var ingen kældre. Gulvene var af ler. Arnested og ovn var samtidig leje for natten. Møblementet bestod af sammentømret bord, bæk og stol. På væggen hang helgenbilleder. I øvrigt meget beskidt og endnu mere utøj. Deres tøj, der bestod af fårepelse, syntes i Polen kun meget sjældent at blive skiftet ud, for de beholder dem på også om natten. Hvad angår vask, ved jeg det ikke. Jeg har aldrig set en polak vaske

sig. At lugten i beboelses rummene under sådanne forhold ikke netop kan betegnes som behagelig, er vel klar uden yderligere forklaringer, og og den rædsomme luft og den indelukkede luft drev enhver tysk soldat, der af beboerne måske ville købe et par æg eller andet, hurtigt udenfor igen. Så længe det overhovedet var muligt, undgik vi at gå ind i disse russisk-polske huse.

I løbet af eftermiddagen kom befalingen: »Afmarch til kvarterer. der gives enkelte dages hvil«. Den gav naturligvis stor glæde. Beklædningen var i den grad medtaget, at ingen længere havde et helt stykke tøj på kroppen. Der fulgte nu en 15 km march ad sandede veje over Grudsi, Guty-Buino og Penchratka Lownisna. Som det blev mørkt nåede vi hertil, dødtrætte, og satte øjeblikkeligt teltene op, da landsbyen selv af russerne var sat i brand og brændte skyhøj. Endnu engang så vi i den mørke nat i horisonten lysene fra de brændende landsbyer – et sørgeligt syn der endnu engang viste, at russerne var under tilbagetrækning.

I tiden mellem den **1. og 10. august** havde vores tab været:

Døde	3 officerer	107 mand
Sårede	8 officerer	514 mand
Savnede	-	14 mand

Regimentets kampstyrke den **10. august** var 29 officerer og 1.393 mand.

Vi lå alle i den dybeste søvn, da vi blev vækket med råb: »Alle op. Klargør straks til afmarch. Kl. 0615 står regimentet marchklar!«. Forbavset så vi på hinanden, gned søvnen ud af øjnene og rettede de stive lemmer ud. Til et hvil blev det altså heller ikke denne gang. Fjenden skulle skarpt eftersættes. I. og II. Bataillon forblev i divisionsreserve, mens III. Bataillon var brigadereserve. Marchen gik i samlede enheder over Paproths-Meloja og Szrebrna til Lentownitza.

Foran os stod enhederne i kamp. Vi fik ordre til ligeledes at gå ind i kampen langs linjen Pschedwjetzko Jacki - Pschedsjetzko Gshimki, men nåede det ikke, da den russiske modstand forinden blev brudt. Mens I. og II. Bataillon med M.G.K. forblev i P.Jacki, rykkede III. Bataillon frem i forreste linje ved Saremba Wacholy.

Om aftenen gentog sig det samme billede som aftenen før: rund om i horisonten skærene af brændende landsbyer, kornstakke og afgrøder.

De næste to morgener (**12. og 13. august**) blev marchen fortsat mod øst uden at det kom til træfning. De gik forbi de forrige dages kamppladser, hvor der stadig lå mange russiske geværer og udrustningsgenstande omkring, der sammen med de mange ubegravede lig bevidnede de hårde kampe.

Selvom regnvejret gjorde det vanskeligere, fortsatte fremrykningen i rask tempo. Ved Zalesia Stave overskred vi floden Brok og nåede landsbyen Dombrowa Wielka, der som enkelte andre landsbyer i dette afsnit, russerne i hastværket ikke havde nået at brænde ned. Her var der enkelte bedre byggede huse og en anseelig kirke. Foran beboelseshusene var der endog små haver med frugttræer og blomster, som vi hidtil i det passerede område ikke havde set.

Fra Dombrowa Wielka marcherede vi efter en længere middagspause over Jablotne, Waski og Lazy gennem et mindre frugtbart, sandet og derfor også et ringere beboet område til Szepietowo Janowka og overskred her jernbanelinjen Warszawa – Peterburg, 86 km øst for Malkin.

De mindre skove, vi kom forbi, så ret kummerlige ud og gav indtryk af, at træerne selv plantet sig og groede vildt. Ved siden af høje fyrretræer stod mindre træer og gran. Løvskov voksede her næste ikke, kun enkelte steder så vi birk, ellers voksede der kun enebærbuske.

Bondefamilierne havde, hvor de ikke var flygtet sammen med russerne, gemt sig i skovene, og vendte nu tilbage til deres landsbyer ved tilsynecomsten af de tyske tropper. Deres ejendele var læsset på hestevogne, trukket af to køer, hvor også børn og gamle havde fået plads. Natten tilbragte vi ved den brændende landsby Wawrzence.

Russerne havde sat sig fast bag Wianka, der her flyder fra nordvest mod sydøst. Med dens sumpede bredder på begge sider, udgør den en vanskelig hindring for en angriber. Kl. 1530 rykkede divisionen frem i angreb, efter at vores artilleri i en time havde beskyttet de fjendtlige stillinger. Da russerne på den anden side floden ydede kraftig modstand, og endda gik til modangreb for at drive vores division tilbage over floden, blev III. Bataillon trukket længere frem, og 11. Kompanie indsat i forreste linje med det kæmpende Regiment 84. Den overskred under kraftig artilleribeskydning floden Mianka nord for landsbyen Dombrowka, og deltog i forsvaret mod et russisk modangreb. Den returnerede først om aftenen, hvor den igen sluttede sig til de øvrige kompagnier fra regimentet, der samledes i den sydlige udkant af den langstrakte landsby Dombrowka.

På grund af den korte afstand til fjenden og det forventede fjendtlige angreb, måtte der ikke opslås telte for natten, selvom det allerede var ret koldt.

X. Kampe langs Floczewka-bækken

(Søndag den 15. august 1915)

Kampen fortsatte allerede fra tidlig morgen. Vores regiment var indsat forrest med I. og II. Bataillon i forreste linje og III. Bataillon bagefter som regimentsreserve.

Under den overordentlig kraftige russiske artilleriild måtte vi gå frem i udfoldet skyttelinje, nåede bakkerne ved Kostry Litwa og kastede fjenden tilbage indtil Tloczewka-bækken.

I løbet af dagen blev også III. Bataillon indsat i kampen, hvor 10. og 11. Kompanie blev tildelt I. Bataillon, mens 9. og 12. Kompagni tildeltes II. Bataillon.

Under regimentets beslutsomme fremrykning, under hvilken Hauptmann Stavenhagen, der først dagen før igen havde overtaget kommandoen over I. Bataillon, og Hauptmann v. Both sig særligt grad udmærkede sig, blev fjenden tvunget til at falde tilbage bag bækken. Selvom bækkens uregelmæssige dybde og sumpede bredder gjorde en overgang overordentlig vanskelig, lykkedes det regimentet i en hård, uopholdelig eftersættelse at nå den modsatte bred.

Vi havde dårligt nået at sætte os fast på den modsatte bred før et voldsomt regnvejr begyndte, der gennemblødte os til skinnet. Da det snart efter blev aften, blev det hurtigt så mørkt at en fortsat fremrykning var umulig. For at beskytte os mod den heftige russiske gevær og maskingeværild, måtte vi gennem natten ligge på den kolde jord i vores gennemblødte uniformer. Det var en højst ubehagelig nat. Omkring kl. 2 standsede regnen og også den russiske ild blev svagere. Derfor kunne også feltkøkkener komme tættere på, og bringe den længe savnede varme mad og skoldhede kaffe.

For at presse den fjendtlige front tilbage, blev der i disse dage og nætter stillet overordentlig store krav til enhederne. Imidlertid betød følelsen af, at det gik fremad, og tanken om at det kun kunne ende med en sejr, at vi kunne udholde alle vanskeligheder og alle anstrengelser.

XI. Eftersættelses kampe til øst for Topcewo

(Mandag den 16. august og tirsdag den 17. august 1915)

Da den russiske stilling ikke længere kunne holdes efter at vi var kommet over Tloczewka-bækken, trak de sig allerede om natten yderligere tilbage. Dette undgik ikke vore fremskudte posters opmærksomhed. Hurtigt blev regiment og division underrettet, hvorefter befalingen indløb: »Straks begynd fremrykning uden hensyntagen til menneskers og hestes kræfter«.

Det var næppe begyndt at skumre, da fremrykningen blev genoptaget. Vi kunne ikke have hastet mere i hastværket. Endnu trætte efter den søvnløse nat måtte vi marcherer i våde uniformer og gennemblødte støvler, i starten udfoldet i skyttelinjer, over skyttegrave og gennem våde havre, kartoffel og roemarkers, senere i marchkolonne ad sandede og gennemblødte veje. Er det derfor så mærkeligt, når mangel på en tapper landeværnsmænd ikke kunne holde til det rastløse tempo og måtte blive tilbage?

Kun enkelte gange på lang afstand beskudt af kosak-patroljer, marcherede vi gennem Koboski, Liza Rowa og Liza Stava og kom til en stor, næsten uigennemtrængelig skov, hvor vi mistede orienteringen, og først efter en længere eftersøgning omkring middagstid nåede den modsatte kant og landsbyen Topcewo.

Vore patruljer meldte at fjenden stod bag landsbyen. Øjeblikkeligt gik regimentet frem i angreb med I. og II. Bataillon i forreste, III. Bataillon til højre bag ved. Inden det igen blev mørkt havde vi nået skoven øst for Budlewo, hvor vi tilbragte natten liggende på maven, udfoldet og med skudklare geværer i hånden.

Tidligt næste morgen begyndte igen det russiske artilleri og geværild. Da vejret forhindrede observation på længere afstande, beskød det russiske artilleri de dele af skoven, hvor de formodede at tyske enheder opholdt sig. Igen og igen kunne vi se den tætte byge af granater passerer hen over vore hoveder.

For personligt at vurdere situationen og troppernes tilstand kom vores divisionskommandør, Generalmajor Freiherr v. Watten helt frem i vores regiments forreste linje. Selv rygende på en cigaret og tit fordelende cigaretter blandt mandskabet, forstod han ved sit eksempel, sin rolighed og personlighed, at bringe liv i soldaternes gnist.

Som det blev lyst startede også vores artilleri. Granat efter granat susede ned i russernes grave. Ved middagstid var den russiske stilling gjort stormmoden og præcist kl. 12 gik vores regiment frem til angreb. I møjsommelige, tabsgivende kampe i skoven, der fortsatte til langt ind i natten, blev russerne langsomt men sikkert tilbage mod Krupica og Wiszki.

De sidste kampe havde revet store huller i regimentet så enkelte kompagnier var reduceret til en kampstyrke på 30 mand. Af officerer var Oberleutnant d.R. Rasche, der på grund af sit muntre væsen var afholdt overalt,

faldet. Mange tapre underofficerer og mænd havde lidt heltedøden, eller var som resultat af sår eller sygdom sendt tilbage til hjemstavnen.

XII. Gennembrud af den russiske front ved Bjelsk (onsdag den 18. august til fredag den 20. august 1915)

Russerne havde i løbet af natten trukket sig tilbage, da de på grund af store tab, ikke længere kunne fastholde stillingen. I den mellemliggende periode havde de imidlertid fundet tid til at etablere en befæstet stilling med en kraftig foranliggende pigtrådshindring langs jernbanelinjen Bialystok – Bjelsk. Her ville de yde kraftig modstand.

Som dagen gryede blev eftersættelsen genoptaget. I et trist, regnfuldt vejr marcherede vi over Kalinowka, Saffny, Iworki, Riewinno Borowe og Nieminno Stare, indtil vi ved Nalogi stødte på fjendens fremskudte stillinger. Russerne blev uden større vanskeligheder fordrevet og landsbyen Nalogi besat.

Den russiske stilling strakte sig fra Woronie mod nord over Banki og var kraftigt befæstet med pigtrådshindringer. Efter en kort pause gik vi omkring kl. 18 til angreb, nu støtte af vores feltartilleri, der i dag på grund af det regnfulde og usigtbare vejr desværre skød ret upræcist. I. og II. Bataillon igen i forreste linje og III. Bataillon som reserve.

I et energisk angreb tog vores regiment de fjendtlige stillinger og besatte landsbyen Woronie, mens til venstre for os, Regiment 84, der samtidig angreb, stormede landsbyen Bani. Talrige fanger faldt i vore hænder og meget krigsmateriel blev erobret. Desværre forhindrede det stigende mørke en øjeblikkelig eftersættelse.

Næste morgen fastslog patruljer, at fjenden havde besat en anden befæstet stilling langs den foran os liggende banedæmning. Efter at regnen var ophørt og tågen forsvundet, begyndte vores artilleri med bombardementet. Allerede efter nogle få skud havde de skudt sig ind, og herefter sad skud efter skud i den fjendtlige stilling. Efter en kort virkningsskydning, gik vores regiment ved middagstid frem i angreb, stormede landsbyen Orzechowicze og dæmningen på banelinjen Bialystok – Bjelsk, samt den russiske stilling umiddelbart øst herfor. 600 fanger og 4 maskingeværer var byttet for angrebet.

Nalogi

gez. Pries 1915

Under det fortsatte angreb besatte vi en skov øst for jernbanen og trængte frem til landsbyen Proniewicze. Endnu engang havde vores regiment opnået en strålende succes, takket være vore soldaters fremragende tapperhed og seje udholdenhed. Som den første af de indsatte divisioner havde af 54. Infanterie-Division nået og overskredet jernbanelinjen Bialystok – Bjelfk – Brest-Litowsk, trods den seje russiske modstand og trods de ugunstige vejrforhold.

I mellemtiden havde russerne bragt nye troppemasser frem for at forhindre at 54 I.D. på dette sted gennembrød deres front, og om muligt igen kaste vores division tilbage bag jernbanelinjen. Han besatte bakkerne øst og nordøst for Proniewicze og trak talrige kanoner frem, der holdt vores regiments nyvundne stillinger under en vedvarende heftig beskydning. Alligevel lykkedes det os også at erobre den tredje russiske stilling på begge sider af landsbyen Proniewicze og kaste ham tilbage over Biala, bag hvis sumpede bredder han igen fandt beskyttelse.

Vores regiment havde i de fortsatte kampe haft store tab, og kompagniernes kampstyrke var overordentlig svækket. I. og II. Bataillon blev lagt sammen under Hauptmann v. Both efter at Hauptmann Stavenhagen den 18. august var blevet såret. III. Bataillon var stadig kraftig og talte næsten lige så mange geværer som de sammenlagte I. og II. Bataillon.

Vores tab mellem den **11. og 20. august** udgjorde 2 officerer og 54 underofficerer og mænd døde, 12 officerer og 252 underofficerer og mænd sårede. Kampstyrken var nu 39 officerer og 1.087 underofficerer og mænd.

XIII. Kampe øst for Proniewicze

(Søndag den **21. august** til onsdag den **25. august 1915**)

Om aftenen den **20. august** var III. Bataillon i øsende regn trukket frem i front, hvor den havde afløst I. og II. Bataillon, der som følge af de sidste kampe var meget udmattet. Det regnede uafbrudt hele natten. Vi forsøgte forgæves at beskytte os mod regnen og trak teltflager og frakker om os, men desværre var begge meget hurtigt gennemblødte. Dertil kom, at russerne beskød os med geværer, maskingeværer og feltkanoner, så det var højest ubehageligt. Vi gravede i kartoffel- og roemarkerne små huller for at dækkes os mod granaterne, men efter kort tid havde regnen fyldt hullerne med vand. Der var derfor ikke andet for os at gøre end at tilbringe natten stående eller siddende. Der herskede et uigennemtrængeligt mørke, så end ikke naboen kunne ses.

Endeligt blev det dag, men det var middag før regnen ophørte. Straks blev artilleriilden livligere. Fra landsbyen Hryniewiczze gennemførte fjenden fortvivlede modangreb, især mod vores højre naboregiment 27, der dog trods fjendens talmæssige overlegenhed, afviste russerne.

Om eftermiddagen forsøgte så RIR 27 og vores III. Bataillon at fordrive fjenden fra hans stillinger. Da vores artilleri imidlertid ikke var i stand til effektivt at støtte angrebet, da der ikke var tilstrækkelig ammunition disponibel, lykkedes det os ikke at trænge frem til de russiske stillinger, men måtte standse omkring 400 meter før og grave os ned.

I fire dage blev vi nu liggende i denne stilling mens vores nabo divisioner trængte frem under kontinuerlige kampe. I denne periode indrettede vi vores stillinger til forsvar for med succes at kunne afvise et eventuelt russisk modangreb.

XIV. Eftersættelse af fjenden indtil Swislocz

(Torsdag den **26. august** til onsdag den **1. september 1915**)

Patruljer fra III. Bataillon havde allerede i løbet af natten konstateret, at fjenden hemmeligt havde forladt dens stillinger og havde trukket sig tilbage. De nødvendige befalinger til eftersættelse af modstanderen blev øjeblikkeligt udsendt fra divisionen, der naturligvis allerede i løbet af natten var blevet underrettet om russernes tilbagegang. Vi selv blev liggende i vore gamle stillinger, da der i mellemtiden var ankommet erstatningspersonnel hjemmefra og disse først måtte fordeles på de enkelte kompagnier, men begyndte så kl. 10 også fremmarchen over Hryniewiczze-Wielkie i rækkefølge II., I., III. Bataillon, MGK. Ved Sobotka avlsgård, hvor broerne var nedbrændte af russerne, blev Orlanka overskredet, og slog i løbet af eftermiddagen, efter en flere timers march, vores telte op ved højde 160 øst for Knorozy.

Af fjenden viste sig kun enkelte kavaleri-patruljer. Vi marcherede derfor herfra i de følgende dage i marchkolonne i Divisions ramme i næsten nordlig retning over Knorozy og Kletne i retning af Narew, hvis tre arme vi overskred syd for Ryboly ad en pontonbro, som vore pionerer forud havde slået, og nåede efter en lang udmattende march over Paivly og Ostrowka til Aleksicze og Sieski, hvor II. Bataillon, MGK og Regimentsstaben bivokerede, mens III. Bataillon tilbragte natten ved Olszanka og I. Bataillon ved Zywkowo. Næsten alle bebyggelser, som vi passerede, var nedbrændte. Befolkningen var forsvundet. Mellem de rygende ruiner så vi højest en enlig kat, de flygtende beboere havde glemt.

De følgende dage nåede vi over Malynka til Folwarki Wielkie. I håbet om, at vi den næste dag, søndag den **29. august** ville få en hviledag begyndte vi med en grundig vask og rengøring. Men vi blev skuffede. Allerede kl. 0600 stod vi med pakkede tornystre på ryggen på landevejen og marcherede så i nordlig retning mod banelinjen Bialystok – Minsk, som vi overskred ved Sokol. Herfra fik det over Stanok, hvor der lå tekstilfabrikker, i mere østlig retning. Vejen førte os gennem et kuperet landskab med tætte skove. Der havde her stadig gemt sig mange forsprængte russere i den uigennemtrængelige skov, hvorfor vi måtte træffe særlige sikkerhedsforanstaltninger. Som vi endeligt hen mod aften nåede udkanten af skoven, stødte vi igen i nærheden af banegården Walily på den fjendtlige bagtrop. Da vores højre nabodivision ved Banegård Walily var kommet i kampe med fjenden, måtte vi trods det overordentlig sumpede marker ved Suprasl, som gjorde fremrykningen meget trættende og farlig, endnu i mørke udfinde os et til forsvar egnet sted.

Uanset det kolde, triste og regnfulde vejr og de ugunstige terrænforhold, der gjorde det svært for os at opklare mod fjendens styrke og stilling, evnede vi alligevel den følgende dag at trænge russerne, netop som de igen

havde sat sig fast, tilbage til en for os mere gunstig placering. Samme nat nedbrændte de broerne over Suprakl og rømmede stillingen.

Om morgenen den **31. august** startede vores regiment i et koldt, blæsende vejr, igen eftersættelsen og overskred ved Pilatowszna på halvt forkullede bjælker en tidligere bro over Suprasl.

Nord for Pilatowizna var det bakkede terræn dækket af en tæt, uigennemtrængelig skov, hvorigennem der kun gik en enkelt landevej i retning af Rietupa. Marchen blev genoptaget under særlige sikkerhedsforanstaltninger med III. Bataillon som spids, men på grund af de mange bakker og sving på vejen gennem skoven var observationsmulighederne begrænsede, og man måtte regne med pludselige overfald.

Efter flere timers march nåede vi den modsatte kant af skoven. Foran os lå landsbyen Rietupa ved en væk i en dal. På bakken bag landsbyen kunne vi se skyttegrave, dækket af tætte pigtrådshegn. Vi besatte nu skovkanten med II. og III. Bataillon til højre frem til Josefowo uden at komme til syne i skovkanten, og sendte hen mod aften flere patruljer frem, som indbragt to fanger. Fra disse fik vi at vide, at der foran os lå 16 russiske bataljoner og desuden flere kosakker, men kun lidt artilleri.

Tabene ved regimentet i perioden fra **21. til 31. august** havde været:

Døde	1 officer	20 mand
Sårede	2 officerer	80 mand
savnede		8 mand

Regimentets kampstyrke udgjorde 42 officerer og 1.665 mand.

Næste morgen, onsdag den 1. september, kom ordren til fortsat fremrykning. En iskold vind kom fra vest og drev regnskyerne frem foran sig. Regimentet marcherede langs sydsiden af Rietupa-bækken forbi Szacily og Samniki til Kruszeniany, hvor der ved middagstid blev gjort holdt, og hvor alle kunne varme sig ved de brændende huse. Landsbyen var stukket i brand af kosak-patruljer. Beboere og husdyr var drevet bort eller havde forud flygtet ud i skoven.

Efter at vore patruljer udsendt fra Kruszeniany havde fastslået, at hele området frem til Swislocz var fri for fjender, blev der givet ordre til øjeblikkeligt at rykke frem til Swislocz, hvis vestlige bred vi i mørke nåede sidst på aftenen mellem Ozeerany Weelki og Ozeerany Mala, totalt udmattede.

XV. Overgang over Swislozq

Torsdag den 2. september 1915

Vores regiment fik til opgave ved daggry at sætte over floden i et overraskende angreb, og dermed etablerer et brohoved for de efterfølgende enheder. Selvom vi var meget trætte efter den lange march, måtte III. Bataillon allerede sidst på aftenen udsende patruljer til opklaring af overgangsstedet. Da floden var omkring 20 meter bred og over 2 meter dyb, så infanteri ikke kunne vade over, måtte vi på resterne af en afbrændt bro bygge et nødtørf-tig spang. Under dette arbejde udmærkede sig i sær 12. Kompanie, der under ledelse af deres kompagnifører, Lieutenant d.L. Redlefsen, fra landsbyen Ozierany Wielkie i den mørke nat hentede døre, bjælker, skabe, borde, brædder og lignende. På trods af den geværild, der fra den modsatte bred blev rettet mod de arbejdende soldater, blev der bygget en improviseret bro.

Det var kun de færreste, der fik sovet. Allerede kl. 0300 blev alle igen vækket. Stille gjorde vi os klar i den kolde nat, og som det så småt begyndte at blive lyst, gik 11. og 12. Kompanie kl. 0330 i enkeltkolonne over den improviserede bro. På den østlige bred lå en bred og overordentlig sumpet eng, bevokset med højt græs. På grund af den tåge, der endnu lå over engen, slap vi lykkeligt gennem selvom vi på steder sank i til knæene, og uden at blive bemærket af fjenden. Overraskende trængte vi ind i landsbyen Rieporoznice, hvorfra kosakkerne ved vores indtrængen flygtede uden at afgive et eneste skud, og besatte en højderyg øst for landsbyen. 9. og 10. september fulgte øjeblikke efter de to forreste, og sikrede mod højre og venstre. Vejret var koldt. Østvinden fejede over markerne og tvang os til at pakke os ind i vores overfrakker.

Brohovedet var sikret af os, og nu passerede andre af divisionens bataljoner over broen, mens pionerer byggede en ny fast bro, hvorover artilleri kunne passere.

Omkring kl. 10 begyndte regimentet med I. og III. Bataillon i spids, fremrykningen, mens Regiment 84 rykkede frem til venstre for os. Med shrapnel-ild forsøgte russerne at standse angrebet, men forgæves. Vi nåede Milatyeze næsten uden tab. Som også vores artilleri nu kunne gribe ind, erobrede 11. Kompanie landsbyen Kowale, fortsatte skarpt frem til Zebry og nåede som divisorens første kompagni den brede landevej Brzostowica

Mala – Brzostowica Wielka. På grund af dens hurtige fremrykning var 11. Kompanie nået ind i ryggen på fjenden og kunne derfor rette en virkningsfuld flankerende ild mod russernes tilbagetrækning.

Om aftenen blev vi afløst af Res.-Inf.-Regt. 27 og måtte, da vi nu var divisions reserve, marcherer tilbage til Kowale, og her indrette bivak på den kolde jord.

Til vores store glæde var der, efter en længere pause, igen post til os. Breve og pakker havde været fem til seks uger under vejs, men alligevel – hvilken glæde var det ikke igen at hører ny derhjemme fra! Med stor iver blev breve og aviser gennemlæst, og hvor kraftig strålede ikke øjnene på de hårde landeværnsmænd når de læse linjerne fra deres kære derhjemme. Og så bakkerne! Cigarer, kager, chokolade, smør og andre sager havde slægtninge og venner sendt. Selvom også smørret havde været 6 uger undervejs og harsk hele vejen igennem: os smagte det herligt!

XVI. Eftersættelse af fjenden frem til Njemen

(Fredag den 3. september til tirsdag den 7. september 1915)

Efter at have tilbragt en nat med en følelse af større sikkerhed, marcherede vi den følgende dag i sluttede marchformation over Zebry og Dubienki, hvor vi spiste middag ved vore feltkøkkener, til Danilki.

Forplejningen havde under fremrykningen og kampene været god, hvis de nåede frem. En gang om dagen var der normalt varm mad bestående af flæsk, kartofler med kål eller bønner. Der var naturligvis ikke den store afveksling. Da kompagnierne var forholdsvis små, kunne middagsmaden altid tildeles ret rigeligt. Derimod var der mangel på brød, da fremskaffelsen gav store problemer under den hurtige fremmarch, hvor vi kunne være 150 kilometer væk fra den nærmeste jernbane. Normalt blev der dagligt fordelt ét brød på tre mand, og vores læge havde meddelt, at en smule mug ikke var nogen sundhedsmæssig risiko.

Ofte havde vi mulighed for selv at tilberede vores middagsmad i vores kokekar eller låg, for vi fandt rigeligt med gode kartofler på markerne, og lidt spæk til stegning havde vi for det meste med os. Derimod fandt vi sjældent grønsager: tilsyneladende gav dyrkning af grønsager for meget arbejde for polakkerne.

Foruden kartofler så vi på markerne hovedsageligt havre, lupiner, rug og boghvede. Hvor vi så kør, var de for det meste små og magre, hvorimod der var meget fjerkræ.

Den 4. september marcherede vi som divisionsreserve over Dorguze, Zlobowz og Miesztuny til omegnen af Chmielizcze, hvor vi igen blev beskudt af fjendtligt artilleri. Her blev kompagnifører for 1. Kompanie, Oberleutenant d.R. Pries, der for kort for inden igen var kommet tilbage til fronten, endnu engang såret.

Med dygtig udnyttelse af dækningsmuligheder kunne de enkelte kompagnier selvstændigt arbejde sig frem til Kolonie Burniewo og Ganowowka og nåede i det sumpede terræn frem i nærheden af Wercia-bækken.

I mellemtiden var det begyndt at regne kraftigt, som på kort tid gennemblødte os til skinnet, da hverken træer eller de omhængte teltbaner beskyttede mod dette skybrud. I denne situation fik vi ordre til straks at afløse Regiment 84, der allerede havde passeret Wercia-bækken og nu lå i kamp med russerne.

Mens II. Bataillon blev i skoven ved Miesztuny som reserve, startede I. og III. Bataillon (11. og 12. Kompanie) i en hurtig march frem gennem de våde, sumpede enge, vadede over Wercia, hvor de mudrede bredder gjorde overgangen vanskelig, og besatte på den østlige bred landsbyen Pietraszowec. Regnen faldt så voldsomt fra himlen, at man dårligt kunne se 100 meter, og gjorde vores fremmarch ubemærket af fjenden. Ved et sådant frygteligt vejr var der naturligvis ingen mulighed for at fortsætte angrebet, samtidig med at det var begyndt at blive mørkt. Gennemblødte til huden måtte vi tilbringe den kolde nat på den våde jord i siddende eller sammenkrøbet tilstand og med hele tiden med det skudklare gevær på knæene. Lykkeligvis standsede regnen omkring midnatstid, og som det gryede kunne vi, dersom vi lå i landsbyen og var en smule dækket af husene, tænke på at bringe vores tøj i orden.

Landsbyen Pietraszowce var kun delvist nedbrændt. De få beboere, der var blevet tilbage havde gravet huller i jorden, hvor de kunne beskytte sig mod artilleri- og infanteriild. Beredvilligt solgte de os høns og æg (vi betalte 5 Mark for en høne), men det står hen i det uvisse, om de altid solgte os deres egne høns. Under alle omstændigheder syntes polakkerne glade for, at de overhovedet fik betaling, og vi ikke blot uden videre tog, hvad vi skulle bruge, hvilket de formentlig var vandt til med hensyn til russerne.

Ved middagstid fastslog vore patruljer, at fjenden gjorde forberedelser til at trække sig tilbage. Med det samme gik I. Bataillon, 11. og 12. Kompanie frem i angreb. Vi stormede de af fjenden besatte bakker øst for landsbyen Pietraszowce og eftersatte den vigende fjende til et langt stykke bag byen Sugaki, hvor det stigende mørke satte en stopper for yderligere fremmarch.

Om natten fra 5. til 6. september lykkedes det russerne at frigøre sig fra os og trække sig tilbage bag Njemen. Som vi næste morgen genoptog fremrykningen, var fjenden forsvundet. Vi marcherede derefter først til Ogryzki og så videre til Pilki og Struga, hvor vi blev natten over.

Foran os lå i en afstand af blot få kilometer floden Njemen med dens mange arme. Vi fik til opgave at overskride den ved Sunno Wola, der lå nord for os. Da dette imidlertid var umuligt mens russerne stadig holdt den nordlige bred besat, måtte vi de næste dage først marchere mod nordvest over Kosejiki, Martynowce, Chomicze, Strazelce, Iylicze, Szwihslotsch, Chomiki, Tscherkowitschi og Gljadowitschi til Ponishany frem til Njemen, hvortil vi ankom som det blev mørkt. Heftige regnbyger, som gennemblødte os, i kombination med en bidende kold vind, gjorde marchen ad de dårlige veje meget anstrengende.

Den 7. september forlod vores division Armeegruppe v. Gallwitz og blev tildelt 8. Armee (v. Scholz), der kæmpede nord for Njemen, og som et par dage før havde erobret fæstningen Grodno.

XVII. Kampe ved Kowschi

(Onsdag den 8. september til søndag den 12. september 1915)

På den anden side Njemen lå de tyske enheder, der rykkede frem fra Grodno, i hårde kampe med russerne, der i dette område havde trukket mange divisioner sammen, med stort artilleri og megen ammunition.

Efter at det allerede den foregående aften var lykkedes os at færgede enkelte kompagnier over den her 200 meter brede flod, konstruerede korpsets brotræn sammen med to divisions brotræn en pontonbro under fjendtlig artilleribeskydning, over hvilken vi kunne passere floden. Der herskede ret koldt, regnfyldt og blæsende vejr, så vi alle frøs forsvarligt. Så snart vi imidlertid havde nået den nordlige bred rykkede vores I. og II. Bataillon straks frem i forreste linje, mens III. Bataillon forblev i reserve.

Til venstre sluttede Inf.Regt. 84 sig til.

Vores artilleri havde allerede fra sydsiden af Njemen beskydt den russiske flanke og delvist også ryg. Med støtte herfra angreb vi om eftermiddagen, trængte frem til den anden side Kowschi, tog 1.200 russiske fanger og erobrede 40 maskingeværer. Yderligere fremrykning blev primært forhindret af det indtrædende mørke.

Forstærket af friske tropper havde russerne igen sat sig fast i en befæstet stilling fra Laivna, forstærket af en stærk pigtrådshindring. Med hjælp fra et talrigt artilleri, forsøgte han her at standse vores angreb, mens vi på grund af den lange afstand til nærmeste jernbanestation, måtte være meget sparsom med hensyn til ammunition.

Hele dagen igennem skød de russiske kanoner og haubits, hvorunder i sær III. Bataillons kompagnier led, som de i nærheden af Kowschi lå i reserve. Også landsbyen Kowschi selv, hvori regimentsstaben opholdt sig, lå næsten kontinuerligt under kraftig artilleriild. På trods af dette havde vores regimentskommandør, Oberst Thiede, indrettet sig i en af de forreste lader, for herfra bedre at kunne observere kampen. Dette skulle blive hans skæbne. Pludseligt slog en tung granat ned meget tæt på, og da røgen var lettet så hans ledsagende ordremodtager obersten ligge ved siden af det friske granatkrater hårdt såret i begge ben. Selvom han med det samme blev bragt i sikkerhed, var enhver lægelig hjælp forgæves. Ni timer senere omkring kl. 22 døde han i Masanowo.

En af vore bedste var faldet! Helt igennem soldat, var han en troppesfører, som vi ikke kunne have ønsket os bedre. Hård ved sig selv, retfærdig mod sine undergivne, forlangte han fra tropperne, hvor det var nødvendigt, de yderste og sidste kraftanstrengelser. Modsat gik han i brechen for sine officerer og folk, og sørgede for dem, hvor og hvordan han kunne. Alle havde tillid til ham og hans føring. Alle hans befalinger var nøje overvejede og viste sig altid rigtig. Derfor var også sorgen i regimentet generel og oprigtig. Hans billede i den jævne feltgrå uniform er gengivet i starten på denne bog som en legemliggørelse af den tyske soldat, der som en selvfølgelighed gjorde sin pligt for fædrelandet indtil døden.

I hans sted overtog ældste bataljonskommandør, Major Graf von der Schulenburg, kommandoen over regimentet.

Heller ikke den følgende dag, 10. september, kunne et angreb iværksættes, da fjenden var for stærk. Det synes som russerne havde reddet en stor del af sin ammunition fra Grodno, og nu brugte den i ødsle mængder for at standse de angribende tyske tropper. Alligevel lykkedes det imidlertid vores regiment også denne dag at arbejde sig nærmere de fjendtlige stilligner.

Tabene i tiden fra 1. til 10. september beløb sig til:

Døde	1 officer	22 underofficerer og mandskab
Sårede	2 officerer	99 underofficerer og mandskab
savnede		6 underofficerer og mandskab
Kampstyrke	40 officerer	2.459 underofficerer og mandskab

Om natten til **11. september** gjorde I. og II. Bataillon sig i stilhed færdig til storm, angreb kl. 0400 de uanende russere og kastede dem ud af deres stilling. Byttet omfattede 5 officerer, 600 mand og 5 maskingeværer. Da vores naboregiment imidlertid ikke samtidig havde angrebet, kunne fjenden ikke eftersættes. Derimod forsøgte russerne gennem flere modangreb igen at kaste os ud af stillingen. Alle forsøg blev afvist med store tab til modstanderen.

Den følgende nat faldt modstanderen tilbage. Vi fulgte ham forbi Lawna avlsgård og Chartitza indtil skoven bag Volschaja Tschjerljona, hvor vi overskred jernbanelinjen fra Grodno. Så ramte vi et fuldstændig uvejsomt, moset område, der for det meste var dækket af små buske, men uden det mindste tegn på fjenden. Vi tilbragte natten ved Tschjerljonka og Kozakowce.

XVIII. Kampe ved Bartosze-Zarzerze.

(Mandag den **13. september** til fredag den **17. september 1915**)

Erstatningspersonel ankom hjemmefra. Efter at de var fordelt på kompagnierne, begyndte vi om morgenen den **13. september** i godt vejr eftersættelsen langs hele linjen og marcherede over Soroszyce Chonievicze og Milkowsz til Zalesna, hvor vi holdt en længere pause. Feltkøkkenerne nåede frem. OM eftermiddagen gik det videre over Puzynowce og Glembokie indtil vi om aftenen nåede den store landsby Kamionka.

Fjenden havde i mellemtiden indrettet en fremskudt stilling ved Bartosze, som han forstærkede med alle ham disponible kræfter. Denne stilling skulle vi storme næste dag, men da vores tunge artilleri og ammunition endnu ikke var nået frem, måtte angrebet aflyses. Vi rykkede derfor den **14. september** kun frem til skoven øst for landsbyen Ozdobyze og om aftenen videre til landsbyen Skorzyki, hvor vi tilbragte natten under omfattende sikkerhedsforanstaltninger. Vi fik ganske vist ikke føling med fjenden, hvorimod vores venstre naboregiment, 84'erne, om aftenen ved Jelna stødte på en fremskudt fjendtlig sikringsstyrke, kunne dog trænge denne tilbage og opnå føling med fjendens hovedstilling.

Kort efter midnat blev vi vækket, fik hurtigt varmt te fra feltkøkkenet og rykkede i mørket videre, II. og III. Bataillon med M.G.K. som brigadereserve, I. Bataillon som divisionsreserve, mens regimenterne 27 og 84 foran os var indsat i forreste linje. Det lykkedes dem ganske vist at arbejde sig frem i nærheden af den fjendtlige hovedstilling, men russerne havde bemærket fremrykningen og forhindrede overrumplingen med en øjeblikkelig indsat heftig infanteri- og artilleriild. Vi blev herved tvunget til at grave os ned kort før den fjendtlige stilling, især da vi manglede vores artilleristøtte. Først i løbet af dagen ankom vores artilleri og indskød sig mod de fjendtlige stillinger.

De russiske stillinger var meget godt udbygget. Skyttegravene var forstærket med rundholter og lukket for oven, så der foran kun var et bredt, lavt skydeskår. Foran stillingen var der placeret en bred pigtrådshindring på omkring 7 meters dybde, hvilket gjorde det muligt at forsvarer stillingen med nogle få geværer. Det let stigende terræn op mod stillingen gav russerne et frit og bekvemt skudfelt, mens det ikke gav vores tropper den mindste form for dækning. Derudover rådede modstanderen over et meget stærkt tungt og let artilleri og udmærkede sibiriske tropper.

Fjenden var formentlig bevidst om, at presset på linjen Lida – Wilna kun kunne lettes ved at holde denne stilling, og dermed redde hovedstyrken fra den omringelse fra nord, som blev stadig mere overhængende. Det var ud fra denne situation, at divisionen planlagde det angreb, der skulle gennembryde den fjendtlige linje.

Hen under aften blev III. Bataillon trukket nærmere fronten med 9., 10. og 12. Kompanie forrest med 11. Kompanie 100 meter bag efter. Det var meget tåget og koldt som vi stille rykkede frem mens russerne skød livligt med geværer og shrapnels.

Natten fra **15. til 16. september** skulle bruges til at sætte mere tungt artilleri og minekastere i stilling. Om morgenen den **16. september** begyndte indskydningen af artilleri og minekastere. På grund af de bundløse veje blev ankomsten af to tunge og to middeltunge minekastere med deres vægttunge ammunition forsinket, og det planlagte angreb **16.** udsat til den **17. september**.

Hele dagen lå vores infanteri uvirksom i deres små jordhuller. Kun artilleri på begge sider havde noget at sige og talte med store bogstaver.

Om natten fra **16. til 17. september** blev Res.-Inf.-Regt. 27 afløst i fronten af Res.-Inf.-Regt 90, som indbyggede de i mellemtiden ankomne minekastere og bar den tunge ammunition frem.

Den **17. september** er en æresdag for vores regiment, men kampene denne dag hører til de vanskeligste regimentet hidtil havde gennemgået både på den franske og den russiske krigsskueplads.

Så snart det var blevet lyst og tågen havde lagt sig, begyndte artilleriilden. Kl. 9 var indskydningen gennemført, kl. 0915 begyndte virkningsskydningen. Fra kl. 0940 til kl. 1010 pause; det blev fastslået at der ikke var opnået tilstrækkelig virkning. Virkningsskydningen blev genoptaget og steg fra kl. 1050 til 1115 til største heftighed. Feltkanoner, haubits, granat- og minekastere blev sendt afsted, så hurtigt rørene kunne lades. Imidlertid svarede også russerne kraftigt igen. Det var næsten umuligt at se noget som helst for krudtrøg, støb og opsynget jord. Indhyllt i store skyer rykkede regimentet frem på stormafstand. Luften var fyldt af svovl, granater og shrapnells eksploderede, og det var vanskeligt at få vejret.

Kl. 1115 iværksatte I. og II. Bataillon angrebet sammen med Regiment 84 til venstre. Opslugt af røg og støv-skyer nåede vi med forholdsvis få tab frem til den fjendtlige stilling. Vores artilleris virkning var frygtelig. De fjendtlige skyttegrave var flere steder næsten jævnet med jorden; brædder, bjælker og lig lå overalt. I pigtråds-hindringen havde fuldræffere fra vores tunge artilleri og miner revet store huller, hvorigennem vi kunne komme.

Den største part af russerne var flygtet under virkningen af vores forfærdelige ild, nogle få hundrede taget til fange.

På den anden side af den russiske stilling faldt terrænet ned til en eng, hvorigennem der løb en lille bæk. Begge vore bataljoner stormede frem over de sandede marker, vadede over vandløbet og nåede landsbyen Zarzecze og avlsgården Zatwiesk, som begge flugtartig var forladt af russerne. Som vi imidlertid fortsatte fremrykningen, kom vi på den anden side af en skov under heftig geværild så vi måtte blive liggende og grave os ned. I. Bataillon, som angreb på højre fløj af divisionen, havde taget front mod sydøst, og da Regiment 84 ikke helt var nået på linje mod nordøst, kom III. Bataillon under kraftig flankerende ild fra begge sider.

Hele eftermiddagen og aftenen lå vi under uophørlig russisk geværild, mens vi måtte spare på patronerne, da det før det blev mørkt var umuligt at forsyninger bragt frem, og måtte regne med et russisk modangreb. Vagtsom tilbragte vi natten i denne stilling. En stor sejr var skabt, en succes med store konsekvenser opnået takket være vores regiments raske angreb og det fremragende støttende artilleri og minekastere. Desværre kunne denne dags succes ikke fuldt ud udnyttes, da begge divisionens flanker var åbne. Det opnåede gennembrud havde imidlertid åbnet vejen for nabodivisionernes fortsatte fremrykning.

XIX. Eftersættelse af modstanderen til Lebioda

(Lørdag den **18. september** til søndag den **19. september 1915**)

Russerne havde i løbet af natten rømmet deres stillinger foran og i skovkanten. I et koldt, blæsende regnvejr genoptog vi tidligt den 18. september eftersættelsen og marcherede i første omgang til Janeznki, hvor vi havde mulighed for at købe brød hos de tilbagevendende beboere, da forsyningen med brød på grund af de vanskelige genforsyningsveje var stærkt begrænset.

Efter en kort pause rykkede vi over Rowosiolki til Plauty og nåede her den store vej til Lida. Vejret var i mellemtiden blev endnu værre. Fra nord fejede en skarp, iskold vind og flere gange måtte vi lade iskolde regnbyger feje hen over os.

Divisionen havde befaling til i første omgang at nå Lebioda afsnittet. Uhindret af fjenden marcherede vi i kolonne på den store vej, der førte til Lida. Nu en del af hovedstyrken fortsatte vi om eftermiddagen endnu 10 km mod nordøst og nåede ved mørkefald området ved Damowce, hvor vi delvist fik i landsby bivouak, delvist beskyttet i skovkanten slog vore telte op. Trætte af de forudgående anstrengelser og den lange march, kravlede vi hurtigt ind i de små, ydmyge telte, hvor det hurtigt blev varmt, og hvor vi havde ly for den iskolde vind og den kolde regn.

Vores forspids havde hele tiden føling med fjenden, der blev trængt tilbage over Lebioda floden. Selv fulgte vi de næste dage langsomt efter, gjorde undervejs længere pauser og nåede om aftenen området omkring Kowczyki og Kirele. Her blev bataljonerne fordelt i forskellige landsbykvarterer.

Om natten til **20. september** udbrød der brande i landsbyen Kirle, hvor III. Bataillon var underbragt, der med de herskende vinde meget hurtigt brede sig og på kort tid nærmede sig den del af landsbyen, hvor bataljonen var placeret. Selvom der var udstillet talrige poster, og branden øjeblikkeligt blev opdaget, bredte den sig imidlertid så hurtig, at vi kun med nød og næppe rettidigt slap ud af lader og kunne bringe vogne og heste i sikkerhed.

Vores tab i tiden fra **11. til 19. september** var:

Døde	2 officerer	53 underofficerer og mandskab
Sårede	7 officerer	246 underofficerer og mandskab
savnede		25 underofficerer og mandskab

XX. Tilbagemarch

(Mandag den 20. september til torsdag den 30. september 1915)

Hvad der i går gik som rygter, blev i dag en kendsgerning. Der var indløbet befaling om tilbagemarch til Grodno. Alligevel var overraskelsen stor. Ganske vist havde vi gennemlevet mange hårde kampe, men vi beklagede alle at skulle forlade den russiske krigsskueplads.

Omkring kl. 9 stillede op til tilbagemarch på den store landevej, hvoraf vi dagen i forvejen var rykket frem. Om eftermiddagen nåede vi Damucioyce og gik her i kvarter. Om aftenen var der i landsbyen koncert og tap-penstreg, et tegn på at vi nu var langt fra fjenden.

Herfra fik det videre ad landevejen. Næste dag nåede vi Karaschewo og den **22. september** landsbyen Kaplitz i nærheden af Grodno.

Vi havde passeret Skidel, hvor der havde fundet forbitrede kampe sted, og hvor vi stadig kunne se skyttegravene og de omkringliggende udrustnings genstande. Nu var tysk landstorm i gang med at rydde slagmarken og bjærge tingene. Store stakke af geværer, tornystre, støvler, patroner, hylstre, forsagere med mere viste ikke kun omfanget af byttet, men også den tyske forkærlighed for orden.

Overalt så vi, som så ofte før, ved siden af landevejene store gravkors med de dobbelte tværkors. De var sædvanligvis 3 til 4 meter høje, råt sammentømret og stod oftest skæve. I området ved Skibel havde russerne åbenbar bragt ofre, da der på mange kors hang snore, kulørte klude eller billeder.

Under marchen led vi specielt meget under manglen på vand. De få brønde var enten beskidte eller udtørrede, ikke mindst fordi de gennemgående ikke var særlig dybe. Dette generede i mindre grad den lokale befolkning, da de kun sjældent og kun i ringe omfang vaskede sig, hvorimod vi vandt til at stille større krav til renlighed. Det var svært for vore feltkøkkener at skaffe det nødvendige vand til kogningen, og måtte ofte allerede om aftenen køre til fjerntliggende steder for at hente brugbart vand.

Den følgende dag var hviledag. Mange benyttede muligheden for at aflægge den nærliggende Grodno et besøg. Omkring banegården lå enkelte ødelagte huse, men derudover erindrede kun lidt på de foregåede kampe. Kun de gevaldige ruiner efter de to sprængte høje broer over Njemen efterlod sig et varigt indtryk.

Beboerne i Grodno var for en stor dels vedkommende jøder. Mændene bar en lang, sort, snæver syet kaftan og en stor sort bredskygget hat, og stod for det meste sammen i grupper. De talte ikke blot sammen med stemmen, men også med hænderne. Jødinderne var gennemgående meget elegant klædt, hvorimod den indfødte polske befolkning mest gik pjaltet omkring.

Fredag den **24. september** fik det meget tidligt videre. Vi marcherede gennem Grodno ad dens dårligt belagte gader, forbi graven med vores faldne regimentskommandør, Oberst Thiede, der her ved siden af en kirke ved et vejkryds havde fået sit sidste hvilested.

På vestsiden af byen overskred vi Njemen på en skibsbro. Fra den modsatte bred havde vi endnu vidunderligt blik over byen med dens mange kirker med spidse og løgformede spir. Vi passerede derefter flere fæstningsværker, Fort 4 med dens indbyggede langrørede artilleri og dens feltbefæstninger. Hindringerne var undersøgt i terrænet så en angriber ikke kunne observere dem. Der var imidlertid ikke her blevet kæmpet da tyskerne var trængt ind i byen fra nordøst, hvor der ikke var befæstninger. Denne dag marcherede vi omkring 30 kilometer over Sohsohsne, Konjuchi, Rygolowka til Jatschniki, umiddelbart øst for den store sump, hvor byen Liphsk ligger.

Den følgende dag nåede vi Kujanki ad den store landevej, kom gennem en stor mose og nåede den **26. september**, efter at vi havde overnattet ved Froszki, de store skovområder ved Augustowo. Først hen mod aften havde vi passeret denne herlige fyrreskov som vi i nærheden af byen Augustowo krydsede Netta floden. Vi tilbragte natten i landsbyen Netta, der ligger 8 km sydvest for Augustowo.

På den anden side Augustwo var vi kommet ind i etapeområdet. Overalt så man vejskilte og tyske henvisninger; husene var fortløbende nummererede. Befolkningen bestod af Masurer og gjorde et renligere indtryk end polakkerne. Ober Barglow og Solitsowka, hvor vi overnattede, nåede vi den **28. september** gennem Rajgrad, Velda og Miecza til Koforka omkring 4 km sydøst for Prostken.

Den næste dag var igen hviledag, der af alle blev brugt til at bringe ødelagt beklædning i orden igen. Den **30. september** blev der vækket allerede kl. 0100. Kl. 0230 marcherede vi til Mondschein og overskred efter den russiske landsby Bogusze den tyske grænse. Umiddelbart til denne landsby slutter sig den tyske grænseby Prostken, der imidlertid var fuldstændigt nedbrændt. Her lå en stor renseanstalt. Beklædningen blev her grundigt renset i hed luft at alle østlige småkravl herved fandt deres død. Endeligt efter måneder et forfriskende bad! Endeligt igen fri for lus!

Om eftermiddagen blev vi lastet. Det gik endnu engang mod Frankrig og de hårde kampe på vestfronten.

Kapitel 4

Moulin

1. oktober 1915 til 31. januar 1916<

Af Regierungs-Baurat Pries, Waren (Müritz)

Vi kom fra Rusland. I lange tog rullede 54 Infanterie-Division og dermed vores Regiment, igen i hjemlandet. Målet var ukendt, men det hed sig, at vi skulle til den sydøstlige front. Det blev hurtigt klart, at turen gik mod vest, mod den engelsk-franske front, som regimentet ikke igen skulle forlade under resten af krigen. Turen førte os tværs gennem Tyskland fra Prostken over Bromberg, Kreuz, Berlin, Hannover, Köln, Liège til Douai, hvor vi sad af toget. Her kom vi i reserve for de enheder, der stod i hårde kampe på Loretto højderne.

Indkvartering skete i Erchin, Rouvourt, Cantin, Fressain, Villers og Mouchecourt.

Nye befalinger indløb. Regimentet satte sig igen i bevægelse mod Haspres og næste dag til St. Denain. Herfra gik det med jernbane, der bragte os til det gamle biskopsæde i Cambrai, som vi passerede i løbet natten. Morgenkaffen fik vi frynsede på forplejningsstationen Hirson, og kørte over Laon, der som Jerusalem er bygget på en bakke, til losning i Fagniers. Med fuld musik gik det i frisk march, som igen blødgjorde de stive muskler, gennem Chauny til gode kvarterer i Pierremande. Ældre indbyggere fortalte, at deres forældres huse allerede i 1870/71 havde haft tyske soldater indkvarteret. Hurtige trak forskellige billeder forbi os, og Loretto højderne, det daværende brændpunkt på Vestfronten, lå i tankerne allerede længere tilbage.

Herfra fulgte vores indsats i omegnen af Moulin-sous-Touvent, hvor vi fik til opgave at afløse Infanterie-Regiment 85, der her lå i front.

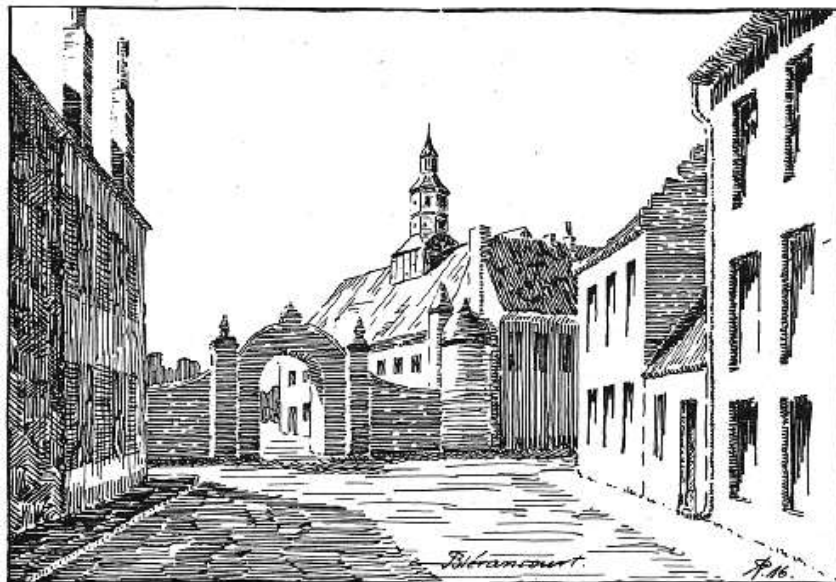
Regimentets sammensætning:

Stab	Oberstleutnant Schaeffer, Oblt v. Opell, Lt.d.R. v Pentz og Fleischmann, Pastor Voss		
I. Bataillon	Hptm. Kanter, Feldwlt. Harder, lt.d.L. WVeum, Oberarzt Dr. Jenkner, Unterarzt Hübener, Zahlmeister Gehrke		
1. Kompanie	Oblt.d.R. Pries, Lt.d.R. Spencker, Offtv. Ribcke og Kortüm		
2. Kompanie	Lt.v. Zanthier, Schmidt, Offtv. Hallier og Dahse		
3. Kompanie	Lt.d.R. Kraatz, Weitemeyer, Friedrichs, Restle		
4. Kompanie	Lt.d.R. Binkel, Lt. Reuter, Offtv. Heiborn.		
II. Bataillon	Major Graf von Schuelenburg, Lt.d.R. Hoetiger, Auhage, Feldarzt Dr. Schautz, Assistenzarzt Dr. Goldmund, Unterzahlmeister Schmidt		
5. Kompanie	Lt.d.R. Baudemann, Ackermann, Offstv. Bosselmann		
6. Kompanie	Lt.d.R. Schmit, Lt.d.RF. Bremer, Thote, Offztv. v.Buiren		
7. Kompanie	lt.d.R. Haas, Feldwebelleutnant Schneider, Wieck		
8. Kompanie	Lt.d.R. Ulrich, Klarmann, Offztv. Hanschen, Bukow		
III. Bataillon	Major von Lüttichau, Lt.d.R. Hansen, Oblt. d.L. chultz, Oberarzt d. R. Dr. Rathje, Unterarzt Küster, Unterzahlmeister Gundlach		
9. Kompanie	Lt.d.R: Edler, Feldwlt. Erdmann, Rehmer		
10. Kompanie	Lt.d.R. Lüth, Lt.d.R. Kraatz (Paul), Kagelmacher, Offztv. Kortüm		
11. Kompanie	Lt.d.R. Voigt, Lt.d.R. Bingel, Englisch, Brusch		
12. Kompanie	Lt.d.R. Rasch, Wetzell, Offstv. Brandt, Porwalka		

Forplejningsstyrke	49 officerer	2.951 mand	199 heste
MGK	3 officerer	138 mand	48 heste
Kampstyrke	38 officerer	2.729 mand	
MGK	3 officerer	52 mand	10 maskingeværer

Det den **10. oktober 1915** som tidligt om morgenen kl. 0430 en ryttertropp fra Pierremande satte sig i bevægelse: bataljonskommandører med deres kompagniførere og de beredne oppassere drog afsted i det årle gry for at nå landsbyen Blérancourt på det tidspunktet, hvor den her i reserve liggende enhed plejede at drikke morgenkaffe.

Det gik videre til Audignicourt. Her afventede fører fra Regiment 85, der herfra til fods skulle vise os vej til stillingen ved Moulin. Kompagnierne blev i løbet af dagen trukket nærmere. Den store bagage blev i St. Aubin. Her opsatte de herrer forplejningsofficerer Dehns, Auhage og Schultz ligeledes deres kontorer.

Landskabet her havde en helt anden karakter end det ved Noyon – Carlepont mod sydøst, vi fra forgangne års septemberkampe kendte så godt. De store skove var slut. Det var en højplateau med dybt skårne flod og å-dale og en begrænset træværk, hvor enkelte småskove som en kulisser fulgte skråninger. Her og i dalene havde befolkningen slået sig ned og anlagt deres landsbyer, mens der på bakkerne kun lå enkelte vind omsuste gårde.

Omkring 5 km bag den fjendtlige linje, løber den brede dal omkring Aisne, skjult for vore øjne. Vinkelret på denne fører smalle ådale ind i land, og en af disse begynder ved Moulin. Moulin-dalen dannede i vores afsnit højre fløj af III. Bataillon. Her havde opfindsomme pionerer lavet en skærm, der skulle forhindre observation, og mange en 90'er har formentlig hurtigt bukket sig, når »Franz« sendte en af sine dårligt sigtede, hylende granater op langs dalen fra Vitry og hen over muren.

Regimentets stilling gik med II. og I. Bataillon i en buen foran den maleriske ruin, den engang blomstrende landsby Moulin, hvorfra den forsatte i en bataljonsbredde med III. Bataillon øst for Moulin-bækken [Ru de Bity]. Vores naboer var til højre 84'ere, til venstre 27'ere; regimentets afsnit lå altså i midten af divisionens sektor.

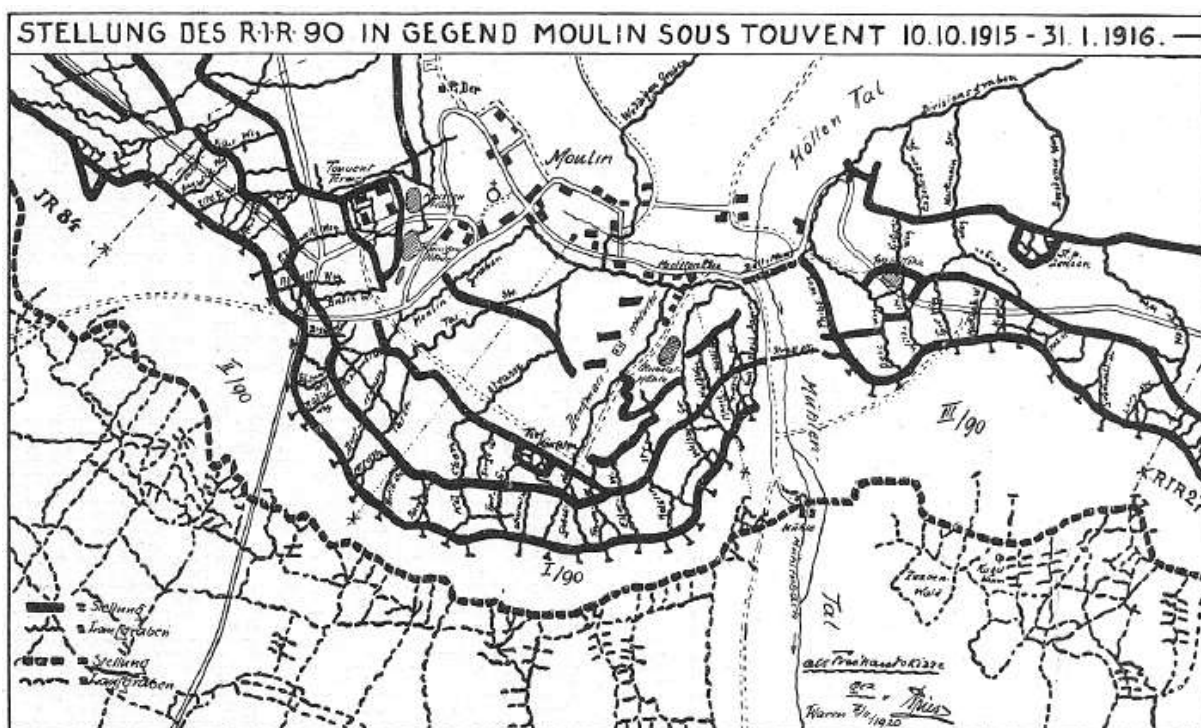
Lad os nu lidt nærmere på den egn, hvor i i næsten et halvt år lå foran fjenden. Først stillingen.

Ved Fresnières havde vi gennem et helt år kun haft en enkelt kampgrav og så godt som overhovedet ingen bagud gående løbegrave. I uvidenhed om den senere udvikling var holdningen på dette tidspunkt en fast linje, der skulle holdes eller måtte falde. Tanken om en elastisk stillingskamp fandtes endnu ikke. Allerede i Champagne, i hvis kridt vi som del af den nyopstillede 54 Inf.Div. på førstehånd oplevede udviklingen i minekrigen, havde vi dog allerede den 2. kamplinje og flere langt bagud gående adgangsveje.

Her ved Moulin overtog vi en allerede noget mere indviklet og stærkt udbygget gravsystem. For øjne, der vandt til russiske forhold, udgjorde den i første omgang en reel labyrint. Den blev imidlertid vores hjem gennem måneder, og hjemme lærer man hurtig geografien i den nærmeste omegn, uanset hvor uoverskueligt den måtte være. Der var i virkeligheden tale om flere stillinger, der med kilometers afstand lå bag hinanden, og som hver bestod af flere linjer. Alle linjer var igen bundet sammen med et utal af mindre zigzag løbegrave. Som eksempel var der i Regimentets afsnit 40 løbegrave, der forbandt 1. med 2. linje i første stilling, og fortsatte i et mindre antal videre til tredje stilling, hen over denne og videre bagud til den nåede den kilometerlange divisionsgrav og Weddingen-grav, der dannede forbindelsen til næste dal afsnit ved Audignicourt.

Som i en rigtig by, havde hver lille grav sit eget navn, og den enkelte gade eller vejs popularitet afhang primært efter den fjendtlige beskydning. I mange gadehjørner var der ind i mellem en hård, iskold vin, og her opholdt man sig ikke i længere tid uden grund.

På en bakke i II. Bataillons område lå i ingenmandsland den engang så stolte Touvent Ferme, der var udbygget som en lille fæstning. Ved I. Bataillon havde man Fort Monteton og ved II. Bataillon støttepunkt »Jensen« som bolværk. Fra den forreste linje gik der flere små følehorn i retning af fjenden – sapperne med poststadiet i

spidsen. Sappe 18 i 1. Kompanie havde en særlig egenskab. Det var langs hele Vestfronten det punkt, der lå nærmest Paris.

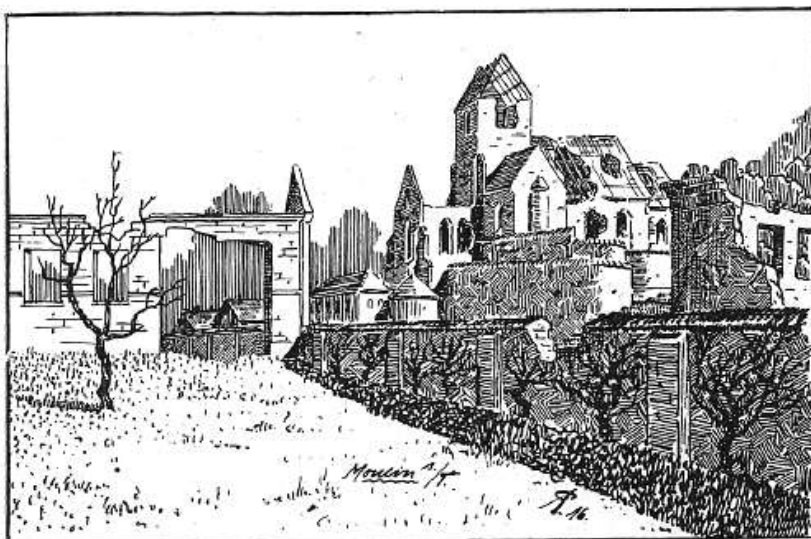
En ejendommelighed, som vi lærte at kende her, var de skudsikre huler (Richelot, Holsten og Königin). Geologisk består hele højdesletten nord for Aisne af kalksten, der i området udgør det foretrukne byggemateriale. Under brydningen opstod huler, der for en dels vedkommende allerede var påbegyndt af naturen. Disse var i sig selv indlysende underbringelse af vore reserver og stabe. Over kalkstenen ligger et tykt lag af ler, der visse steder overgår i en blålig farve, med en tykkelse af op til 5 meter. Det var i dette lerlag at vi havde opbygget vore stillinger, og det var dette ler, som vi oplevede en våd og kold vinter, der altid vil have en særlig plads i vore erindringer! Så længe den kun lå som en ankel dyb masse i bunden af skyttegravene, gik den endda, og man kunne stadig småløbe for at få varmen eller for at søge dækning for den fjendtlige beskydning. Når det imidlertid begyndte at løbe ind gennem støvleskafterne, blev det dog alligevel ubehagelig. Den af mange foresatte myndigheder så roste preussiske militærstøvle og den fordømmende dom over vikkeligamacher, fandt herved med rette kun en meget betinget eller negativ bifald fra de i første linje indsatte infanterister - manden i skyttegraven. Men hvilken kostelig humor, midt i alt alvoren, udløste dengang netop dette mudder.

Midten af regimentet, I. Bataillon, lå kun omkring 60 meter fra fjenden, mens linjen ved de to andre bataljoner svingede lidt længere tilbage. Luftfoto og egen observation havde skaffes os et troværdigt billede af den fjendtlige stilling. En nærmere undersøgelse af det fjendtlige gravsystem, som det fremgik af stillingskortene, udviste en påfaldende forskel. Det var de mange stikgrave på begge sider af løbegravene. Navnlig på afsnitsgrænsen mellem vores regiment og 27'erne var dette særligt tydeligt. Det drejede sig om beredskabsgrave for tropper til angrebsoperationer, en form for stillingsbyggeri, der på den tyske side kun havde fundet ringe gehør, da der for os var andre grundsætning.

Overfor venstre fløj af I. Bataillon havde fjenden foran sin hovedstilling et par fremskudt skyttegrav, som vi kaldte »Wurm-graben«. Disse krævede ofte vores særlige opmærksomhed, da vores forreste linje herfra effektivt kunne flankeres. Under en patruljeoperation, som senere vil blive beskrevet, spillede denne del af den fjendtlige stilling en særlig rolle.

Så længe vi lå i dette rum var kampaktiviteten middel af omfang. Den gav ikke mulighed for at hvile ud, som eksempelvis i dele af fronten i Lothringen, hvor det var direkte påfaldende, når et enkelt kanonskud her eller der brød stilheden. Det var imidlertid heller ikke en tid, der tappede troppernes kræfter, som vi senere skulle lære det at kende ved Verdun, langs Aisne, i Champagne, langs Avre eller i Flandern, hvor stillingskrigen var en ugelang, uafbrudt storkamp af mere eller mindre styrke.

Et billede af intensiteten i stillingskampen ved Moulin kan udledes af følgende tabel over beskydning af vores regiments-afsnit med granater og miner i løbet af en måned. Dagligt skulle der rapporteres om fjenden og egne aktiviteter i kamp og arbejde, især udbygninger (så krigen bagud og opefter ikke helt faldt i søvn!). I en stilling som Moulin var det stadig muligt at registrere fjendens daglige bombardement med granater og miner. Gevær- og maskingevær beskydning kunne naturligvis ikke tælles og var uvæsentlig at beregne. Som eksempel blev i

december 1915 følgende fjendtlige jernhilsener sendt mod vore stillinger:

Dato	Granater	Miner	Total
1	13	33	46
2	80	16	96
3	24	30	54
4	34	19	53
5	4	32	36
6	-	3	3
7	5	35	40
8	40	6	46
9	31	30	61
10	68	26	94
11	-	41	41
12	-	9	9
13	?	?	?
14	-	54	54
15	59	85	144
16	-	31	31
17	21	46	67
18	58	47	105
19	66	93	159
20	36	27	63
21	116	169	285
22	173	111	284
23	43	108	151
24	67	90	157
25	44	131	175
26	168	68	236
27	78	38	116
28	59	84	143
29	15	103	118
30	149	100	249
31	1.825	595	2.420
Total	3.276	2.260	5.536

Dette giver et gennemsnit, som imidlertid på grund af beskydningen den 31. december, forekommer ret højt, på 179 pr. dag. Billedet er ikke helt komplet, da meldinger over den fjendtlige beskydning den 13. december ikke har kunnet findes. I tidsrummet mellem **18. oktober 1915** og **21. januar 1916** faldt der over regimentets stilling 40.842 artilleri og minegranater; det var, som tidligere nævnt en middel indsat fjendtlig skudaktivitet.

Besættelsen af vores første stilling var organiseret på den måde, at der af hver bataljon til stadighed var indsat tre kompagnier, to kompagnier bag denne i hulerne som reserve, mens det 3. reservekompagni i en afløsningsperiode blev trukket helt ud af rækkevidde af beskydningen. Dette indkvarteret i huse i de bagved liggende landsbyer Audignicourt, Vassens, Blérancourt, Blérancourdelle eller Camelin, hvor det med tilbagetrukne kompagnier fra de andre regimenter blev sammensat til korps reservebataljon nord henholdsvis syd, under kommando af en ligeledes tilbagelagt bataljonsstab. Her behøvede man endnu engang i otte dag ikke at betragte verden fra frøperspektiv, men kunne i den korte tidsperiode igen føle sig som et opretstående *home sapiens superterraneux* (som menneske, der går rundt på og ikke i jorden). På den måde levede vi her i en regelmæssig otte til ti dages veksel mellem front, første og anden reserve, og fik nu og da en følelse af at tilhører den samme urværk, som dog ind i mellem rystedes af fjendens jern hilsener.

På grund af den generelle situation og den særlige udbygning af den fjendtlige stilling, måtte vi stadig regne med et større fransk angreb med Moulin som gennembrudspunkt. »For at«, som det hed i divisionsbefalingen, »at ødelægge fjendtlige angrebsmuligheder, tilføje modstanderen store skader og for at bringe bevidstheden om egen overlegenhed til udbrud«, blev der **14. december 1915** gennemført et ildoverfald mod den fjendtlige stilling med indsættelse af det samlede divisions artilleri og minekastere. Der blev afgivet 6.945 artilleri og 796 minekaster granater. Observationen viste at ilden lå godt og at det fjendtlige stillingssystem på mange steder blev kraftigt skadet eller ødelagt. Flere steder lykkedes det samtidig at lægge de tilbagerykkende franskmænd under en virksom infanteri og maskingeværild. Fjenden svarede kun svagt igen med eget artilleri. Af hele hans adfærd fremgik, at ildoverfaldet havde ramt ham overraskende. Ud fra disse kendsgerninger, sammenholdt med den observerede virkning, der ved den opblødte jord var særlig vedvarende, kunne man slutte, at hensigten med ildoverfaldet til fulde var nået.

Til observation eller opklaring blev små patruljer hyppigt sendt ud om natten, men deres hovedformål, at tage fanger, kunne de kun ganske få gange opfylde, da vi lå overfor en dreven modstander i en meget god stilling. Også større operationer med artilleristøtte måtte gennemføres, og en af disse skal her omtales nærmere.

Leutnant Spencker fra 1. Kompanie havde udvalgt sig en lille styrke af uforfærdede folk, for med dem at udføre et overrumpling angreb mod den allerede nævnte »Wurm-Graben«, og her fjerne den etablerede post. I dagene forud havde det sneet og regnet. Graven så slem ud. Sidst på eftermiddagen den 19. december 1915 gennemførte vores artilleri en virkningsskydning mod den fjendtlige grav, og om aftenen fulgte kamppatruljen. I stærkt månelys lå over det øde ingenmandsland, og gav desværre gode observationsmuligheder i natten, og desuden skete der straks ved start et uheld, der måtte få konsekvens for det håbede resultat. En mand i patruljen havde en håndgranat klargjort i bæltet, og under passagen af egen pigtrådshindring sad udløser-ringen fast i pigtråden og bragte håndgranaten til eksplosion. Den brave mand blev dræbt på stedet. Naturligvis blev de franske poster alarmeret ved dette. Alligevel fortsatte Leutnant Spencker målbevidst den påbegyndte opgave. På få øjeblikke passerede de den korte afstand mellem linjerne og arbejdede sig fra to sider frem gennem pigtråden mod »Wurm-Graben«. I en kort nærkamp, der udspandt sig i hindringen og i den fjendtlige grav, blev der af den hurtigt flygtende franske postbesætning skudt en mand, der imidlertid ikke kunne bringes med tilbage. Men også en tysk pioner blev derude. Den tapre underofficer Itzek, en dygtig minearbejder, blev hårdt såret. Sprængstykker fra en håndgranat ødelagde en del af hans kæbe og sårede han på den ene hånd så den senere måtte amputeres. (De næste år blev han opereret 26 gange i ansigtet, men hele tiden lyste hans breve til forfatteren af stor hengivenhed, en optimisme og et mod, der måtte fylde en med beundring). Den dygtige bayrer Eyszler fik et lettere sår på hagen, og den altid handlekraftige Gefreite Barz døde desværre efter få dage af et skud i maven, han havde fået under dette overfald. Under operationen udmærkede sig desuden især: Vizefeldwebel d.R. Prüser og Gefreiter Lüthge fra Pionier-Bataillon 108. Således blev denne operation gennemført uden det egentligt håbede resultat, og er kun en af de mange heltegerninger, der dagligt fandt sted langs Vestfronten. Alligevel viser den på bedste måde det tyske vovemod og ånd langs hele kampfronten. Med en ligefrem selvfølgelighed satte her unge tyske mænd deres liv ind til beskyttelse af fædrelandet. Deres indsats fortjener med sikkerhed at overleve som forbillede for eftertiden af troskab indtil døden.

Juleaften 1915 gennemførte fra III. Bataillon Leutnant Englisch og Brusch med to infanterister, Leesch 11/90 og Hübner 9/90, og med pionier-Gefreiter Philipp en succesfuld sprængning af den fjendtlige hindring med en mine, og kunne løse opgaven uden tav på trods af et livligt skyderi.

Og nu var julen der. Vi måtte hurtigt ændre tankegang. I felten langs fronten berører modsætningerne sig ofte skarpt, og det var godt, at nerverne var lukket af for meget.

Jul! Sorgen over de netop bortrevne tre kammerater og medfølelse med den til krøbling skudte Itzek fulgte glæden. Kompagnierne i forreste linje havde juleaften deres sædvanlige tjeneste. Posterne overfor fjenden havde ingen tid og ingen mulighed for at begive sig hen i drømmerier om juletræer. Han stirrede ind i nattens mørke, havde håndgranater liggende parate ved siden af sig og havde det skudklare gevær liggende i skydeskåret. Han gjorde enkelt og uden at knurre sin tunge pligt. Derimod kunne kompagnierne i første og anden reserve også formelt fejre højtiden. Festlokalet var de store huler, hvor på lange borde gaverne derhjemmefra var lagt, og hvor lysene på juletræerne brændte. Der var også sammentømret et alter, hvorfra feltpræsten 1. Juledag kunne læse julens skrifter.

Her under jorden oplæste Kompagniførerne juleaften for sine folk julebudskabet fra Lucas evangeliet ved ved lyset fra juletræerne. I en ligefrem tale forklarede han betydningen af de gennemlevede dage, hvorfor og hvortil den store krig. Imens fik alle tanker tilbage til de hjemlige julestuer, og i de stolte øjne, der kikkede på ham, fyldtes mange af tårer. Det er øjeblikke, man ikke glemmer. Den tyske julenat! Kun et tysk hjerte kan til fulde hæve sig over de jordbundne elendigheder. I de tyske hjerter hos 90'erne, var der foran Moulin fred på jord.

Med en fortsættelse af vores regelmæssige kamp- og skyttegravstjeneste fik året 1915 til ende uden de store episoder. Ville det næste år bringe fred på jord? Fast og solid stod fremskudt i fjendeland en levende mur rundt om Europas hjerte. Og fortrøstningsfuld trådte vi over tærsklen til det nye år. Hvad der i disse dage afspillede i vores lille hjørne foran Moulin, var kriger livets hverdag: beherskede skydninger, posterne spejdede mod fjenden, mens den forreste gravbesætning for det meste holdt sig kampklare i deres dækninger i det omfang de ikke arbejdede i graven. Mad-afhenterne kom og gik, post kom med hilsener hjemmefra og tog mangan en hilsen for de mange julegaver med tilbage. I det svindende dagslys eller under en karbidlampe sås i den ene eller anden dækning i en tjenestefri periode et spil skat eller dobbelkopf. Nye aviser holdt os orienteret, og sanitetsmanden ikke altid lette arbejde under kamp eller under arbejde med hjælp og forbindelser. Alligevel fandt humor her god grobund.

Da fjenden Nytårsaften sendte os en rigelig hilsen, der hovedsageligt ramte I. Bataillon - - sammenlign med beskydningstabellen - var det noget, vi gamle frontsoldater ikke tog særlig notits af, da vi sad effektivt beskyttet i de skudsikre huler til reserverne eller i de dybe dækningsanlæg hos de forreste kamptropper. Forfatteren husker endnu præcist, at han under denne beskydning Nytårsaften, sad i sin dækning i forreste linje, og skrev et langt brev til sin hustru, hvoraf man i hvert fald ikke kunne læse, at hans stearinlys flere gange blæste ud af lufttrykket fra granater, der slog ned i nærheden.

Den 5. januar 1916 så en kort, men dristig præstation fra tyske mænd. Lt. Demant meldte herom til sin III. Bataillon:

»Under patruljer ved og i den franske linje ved det østlige hjørne af Zuaven-Wald, er det fastslået, at besættelsen af denne linje kun er svag. Kl. 1940 går her en patruljerende post - observeret to aftener - formentlig som forbindelse mellem gravposter. Denne post skulle i aften tages til fange af en patrulje med Vizefeldwebel Michael, Ers.-Res. Narloch, Füs. Richter, Füs. Meyer 13, Res. Bleiker, Ers.-Rekr. Koch 3. I den franske grav førte fra midten af pigtrådshindringen en ca. 20 meter lang underjordisk gang. To mand blev som rygdækning ved starten af denne, to lå der, hvor tunnelen udmundede i graven, to stillede sig i graven til venstre bag en travers to meter derfra (posten var altid ankommet fra højre). I stedet for den ene post kom denne gang fire franskmænd, forsigtigt med påsat bajonet. Muligvis var vores fodspor fra aftenen i forvejen blevet opdaget. De stak med det samme bajonetter ind i indgangen til tunnelen. I det øjeblik sprang Narloch frem fra traversen og hev bajonetten fra modstanderen. Under kampen stod Narloch bøjet over franskmænd, der lå på jorden, og forsøgte at kneble ham, hvorunder franskmænd bed og skrev højt. Så fik Narloch et slag i hovedet fra den anden franskmands geværkolbe. Så stødte denne ind i Richter, der ligeledes var sprunget frem fra traversen, slog lige tids nok den franske bajonet til side, hvorunder han fik et snitsår på fingrene, og skød i samme øjeblik med sin revolver begge modstandere ned med hovedskud. Franskmænd sank med det samme lydløst sammen. Da modpresset fra demne modstander forsvandt, fløj Narloch og Richter med den første franskmænd hen over de døde. Med sin bajonet tilføjede den tredje modstander Vizefeldwebel Michael et bajonetstik i armen som denne kom frem fra tunnelmundingen, men fik øjeblikkeligt af Michael to revolverskud i brystet, samtidig med at Narloch med sin bajonet flækkede hans hovedskal. Richter skød endnu fem revolverskud mod den første og fjerde modstander. Vizefeldwebel Michael afgav et skud mod den fjerde modstander, som hele tiden havde skudt ind i klyngen. Tilsyneladende ramt, skreg denne op og flygtede tilbage. Narloch havde fået et strejfskud i hovedet. Den fjerde modstander havde formodentlig også ramt den første franskmænd, der stadig kæmpede med Narloch, som blev hårdt såret. Under alle omstændigheder slap han taget i Narlochs frakke og sank sammen«.

Den franske gravbesætning var imidlertid på dette tidspunkt alarmeret, og patruljer måtte hurtigst muligt trække sig tilbage. Trods en kraftig beskydning, slap alle velbeholdent tilbage til egen grav.

Herom stod der den **9. januar 1916** i divisionsbefalingen:

Den **5. januar 1916** er en patrulje fra Res.-Inf.-Regt. 90 under kommando af Vizefeldw. Michael trængt ind i den fjendtlige skyttegrav, har her nedkæmpet en del af den fjendtlige besætning nedkæmpet og givet fjenden et bevis på tysk mod og initiativ. Jeg udtaler til (de ovennævnte navne) ... for den herved beviste forstandighed og tapperhed min helt særlige anerkendelse, og dem og regimentet min tak«.

Også i korpsbefalingen fra **19. januar 1916** bliver patruljens medlemmer nævnt ved navn, og den kommanderende general General v. Plüskow tilføjede hertil: »I det jeg bringer navnene på disse tapre underofficerer og mandskab til kendskab for armekorpset, udtaler jeg også på min side min fulde anerkendelse og glæde over det friske vovemod, der gennem denne handling atter er udvist«.

Endnu en tid i de nye år vekslede afløsningen i den sædvanlige rækkefølge, og som vi på vores kejsers fødselsdag afholdt appel i hulerne for at fejre dagen, ankom et forkommando fra Regiment 68, der skulle afløse os. Kodeordet for denne afløsning var »Frühlingsluft«. I mørket den følgende nat forsvandt vi igen fra stillingen ved Moulin, ubemærket fra fjenden. Vores næste opgave skulle blive fredelig: uddannelse i området ved Versigny og skansearbejde nord for Aisne ved Soissons og Chemin des Dames syd for Laon, hvor der på dette tidspunkt ikke afspillede sig større kamphandlinger, men formentlig var under forberedelse.

Kapitel 5

Langs Aisne

Slutningen af januar 1916 til midten af maj 1916

af lærer W. Schmidt, Parchim

Om natten 27./28. januar 1916 blev regimentet afløst i dens stillinger ved Moulin-sous-Touvent af R.I.R. 68. Der fulgte nu en længere periode med hvil og uddannelse i nærheden af Laon. I. Bataillon og regimentsstaben blev underbragt i Versigny, II. og III. Bataillon i Fourdrain. Området var landskabsmæssigt godt egnet til en tid med hvil og rekreation. De store skovområder ved St. Gobain var lige i nærheden. Man havde fornemmelsen af at være i en urskov, når man passerede denne mægtige skov, der ligeledes var fuld af vildt. Området var meget bakket. Landsbyerne lå i dybe dale og udgjorde et vidunderligt syn som eksempel St. Gobain, St. Nicolas-aux-Bois og Fourdrain. Den gamle Laon med dens katedral, der kunne ses på lange afstande, lå ikke langt fra hvilekvartererne og kunne hurtigt nås med jernbanen. Vi syntes godt om egnen, og var også helt tilfredse med indkvarterings landsbyerne Versigny og Fourdrain.

Kvartererne var i begyndelsen ikke tilfredsstillende, men da vi kunne regne med et længere ophold, blev der flittigt arbejdet på en forbedring, så de hurtigt blev gjort ganske beboelige. Da vi senere skulle forlade landsbyerne, gjorde vi det kun nødig. Det var let at komme overens med beboerne. Der udviklede sig endda med tiden et ganske hjerteligt forhold mellem franskmændene og os. Når vi eksempelvis med fuld musik kom tilbage til Fourdrain efter en skansnings periode, stod kvarterværterne foran døren, hilste os hjerteligt og optog gladelig igen deres gamle kvartergæster. Sådanne indtryk erindrede om billeder fra de tidligere fredstids manøvre. I andre egne blev vi ofte mødt med en helt anden velkomst. Til underholdning af bataljonerne blev der ofte i landsbyerne afholdt koncerter med regimentsmusikken. Opfordret af divisionen, indrettede bataljonernes officerer i denne længere hvileperiode officersmesser. Aftensmaden var fælles og efter de ofte anstrengende dagstjeneste, herskede der om aftenen et muntert liv i messerne. Af og til så vi også de højere kommandører som gæster i vor mitte.

Da Divisionen primært var trukket tilbage til uddannelse, var tjenesten ikke helt let og behagelig. Nord for Versigny lå et stort øvelsesområde, hvor hele regimentet, i de omfang det ikke var afgivet til skansning, næsten hver morgen øvede. Også de nærliggende skove og kratområder blev udnyttet. For bataljonerne i Fourdrain var der dog en god marchtur hertil. Vi rykkede ud kl. 07 og var tilbage kl. 12. I tre timer blev der ekserceret. Enkeltmands uddannelse og øvelser i kompagni og bataljons ramme afløste hinanden. Regimentskommandør, Oberleutnant schaeffer, var næsten altid til stede. I starten var vejret meget ubehageligt under eksercitsen: kulde, sne, regn og storm. Men jo nærmere foråret, jo bedre blev det. Med tiden opstod der i nærheden af øvelsespladsen et stormværk, kaldt »Sturmwerk Schaeffer«. Der blev gravet skyttegrave, anlagt små dækningsanlæg, etableret hindringer. Der opstod to stillinger, anbragt overfor hinanden. Her kunne indøves stillingskamp, erobring og forsvar af en stilling, overvindelse af hindringer, indretning af en erobret stilling osv.

Som dette anlæg var godt udbygget og anvendelig, måtte vi forlade området. Et billede af, hvordan et angreb blev indøvet, fremgår af nedenstående befaling:

Fra Brigadebefaling fra **25. marts 1916**:

»...i tilslutning dertil skal angreb på fjendtlig stilling som helhed indøves og ekserceres. Følgende aspekter skal betragtes:

Angrebet sket i bølger:

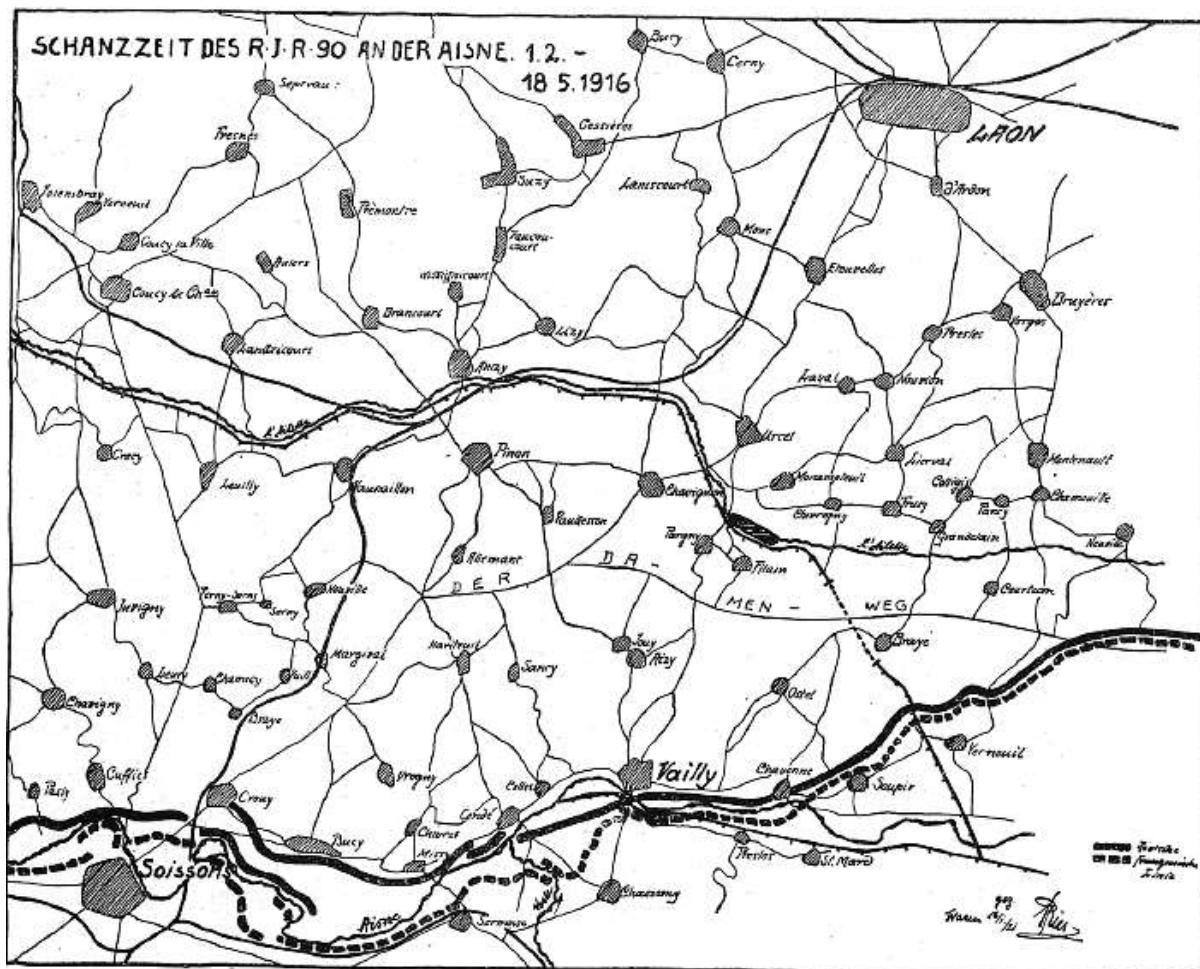
1. Bølge: Pionerer med tildelte infanterister for at åbne passager i egen hindring.
2. Bølge: Pionerer med tildelte infanterister for at fjerne de endnu eksisterende dele af den fjendtlige hindring, der generer indbruddet.
3. Bølge: Infanteri, der over den forreste grav fortsætter angrebet til anden fjendtlig grav.
4. Bølge: Infanteri, der renser den forreste grav.
5. Bølge: med M.G., sandsække, stålblender til udbygning af den erobrede stilling, med håndgranater til forsvar af stillingen«

Divisionsbefalingen fra **30. marts 1916** uddyber denne brigadefaling:

».....de første fem bølger skal følges uafbrudt af yderligere, så angrebet ikke et øjeblik går i stå. Grundprincippet skal være, at angriberen samtidig med den flygtende fjende når anden, tredje osv. grav, og det fortsætter således til bagerste skyttegrav, støttepunkt, observationsstade og batte-

ristilling indtil den af højere myndighed fastsatte bageste grænse. Modstanderen må ikke et eneste øjeblik komme til ro....»

Enkelte dage blev der også afholdt regiments- og divisionsøvelser. Sådanne øvelser, tit endnu i kraftig snevejr, var ganske vist anstrengende, men også interessante.

Også rene marchøvelser indenfor kompagnier og bataljoner blev afholdt. I nærheden af deres hvilekvarterer havde de enkelte kompagnier små øvelsespladser, hvor eftermiddags tjenesten, 1½-2 timer, kunne afholdes, frem for alt enkeltmands uddannelse og øvelser med håndgranatkast. Med denne sidste disciplin, hvorpå der blev lagt stor vægt, var vi først rigtigt kommet i gang. Hver man skulle have flere håndgranat attrapper, som han selv lavede. Med disse, men også med skarpe håndgranater blev der så øvet. Skyttegrave til øvelser opstod i nærheden af Kompagniområderne. Til denne udendørs tjeneste kom så enkelte timers indendørs tjeneste, så vi fra om morgenen kl. 7 til aften kl. 19, minus middags- og kaffepause, var fuldt beskæftiget. Enhederne kom efter denne stramme uddannelse igen på højde. Dette viste sig senere under kampene ved Verdun.

En ubehagelig krigskammerat, der ledsagede os under hele krigen, var lusene. De har formentlig plaget hver eneste kriger. Kompagnierne var på dette tidspunkt også slemt luseplaget. De havde i nødvendigt antal medbragt disse plageånder fra stillingen. Det blev derfor forsøgt at komme plagen til livs gennem hyppige bad og aflusninger. Så tit, det kunne lade sig gøre, blev kompagnierne ført til Crecy, 3 km øst for Fourdrain til bad og aflusning. I slutningen af februar, begyndelsen af marts åbnede også i Missy, 20 km nordøst for Laon, et anlæg til dette formål. Her var et stort, meget fint indrettet »Luseoleum«, meget lig den anstalt i Prostken, som vi i september 1915 havde lært at kende i forbindelse med vores tilbagetrækning fra østfronten. Omkring 4 km syd for Missy lå den berømte valfartssted for franskmændene, Notre Dame de Liesse med dens vidunderlige Maria billede i sort ibenholt

Under hvileperioden benyttede formentlig alle muligheden for at besøge den gamle, skønt beliggende by Laon. En del af byen med jernbanestationen, ligger på sletten, den anden på et stejlt hævet taffelbjerg. Dette bjerg med dens store katedral beherskede hele området. Allerede på lang afstand kan se kirkens fem tårne. Når man eksempelvis kommer ad landevejen Crepy – Laon, har man katedralen liggende præcist foran sig. II. Bataillon gennemførte engang en øvelsesmarch til Laon. Kort før byen blev geværene sat sammen og oppakningen aflagt, og nu kunne kompagniet bese byen. I Laon lå Arme-Oberkommando 7 (Heeringen), som vi var underlagt. Man var gerne endnu engang i en større by og her kikke på dets gøren og laden og i katedralen hører en god kirkekoncert.

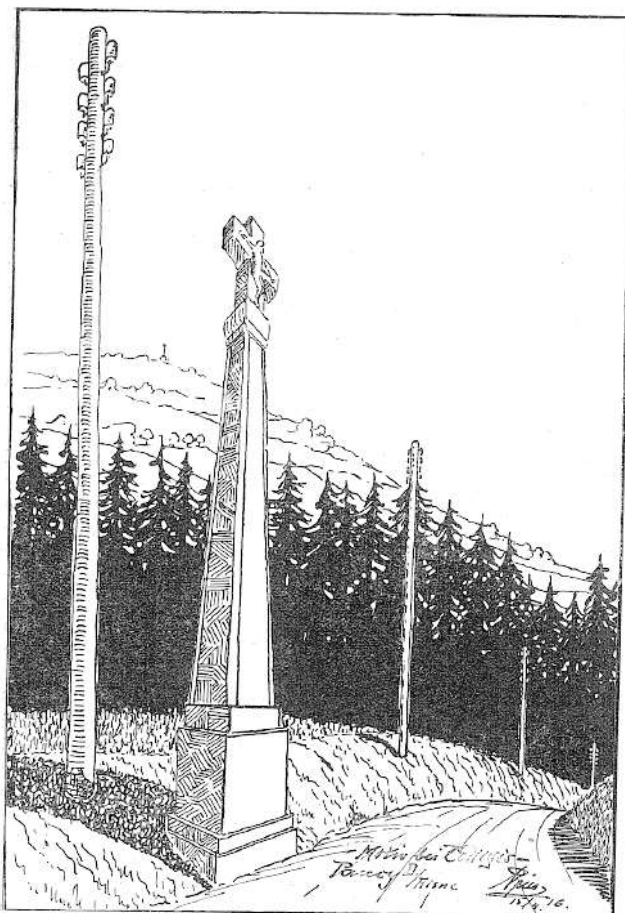
En rar afveksling i uddannelsen var skansearbejdet langs fronten. Første gang befaling hertil tilgik, herskede der stor ophidselse, og som altid ved sådanne ændringer, gik de vildeste rygter omkring. Man vænnede sig dog hurtigt til sagen, og var tilfreds med dette arbejde. Som den første rykkede III. Bataillon ud i begyndelsen af februar, som kom II. Bataillon den **10** og I. Bataillon den **17. februar**. Bataljonerne afløste gensidigt hinanden. På tidspunkter var dog også to bataljoner indsat på samme tid. I første omgang blev der arbejdet ved 15. Infanterie-Division. Kompagnierne var underbragt i Sorny, Terny-Sorny og Leuilly, omkring 10 km nord for Soissons.

Stillingen foran Soissons var meget rolig. Selv her tæt bag fronten hørte man næsten intet til krigen. Der blev arbejdet på 2. stilling, dels om dagen, dels om natten. Mens II. Bataillon skansede her, skete der en interessant afveksling. Tidligt på morgenen i dæmring og tåge marcherede kompagnierne tilbage til område ved Courson på Oise-Aisne kanalen, godt 15 km nord for Soissons. Her skulle den fremstille hindremateriel, pæle blev slået, spanske ryttere bygget. Det var befaleet at anlægge flest mulige og største lejrbaal på arbejdsstederne. Om aftenen, men endnu mens det var lyst, blev der så marcheret tilbage til de gamle kvarterer, ofte dog ad en omvej. Vognkolonner blev tildelt os under denne march og fordelt på marchkolonnen, der skulle strækkes meget langt.

Denne manøvre skulle hos fjenden vække mistanke om, at der var trukket forstærkninger sammen, der nu marcherede frem. Der skulle altså foregøgles forberedelser til et angreb mod Soissons. Måske skulle franskmændenes opmærksomhed afledes fra Verdun, hvor snart herefter vores offensiv blev indsat. et gav os stor fornøjelse at se, hvordan franske fly ankom for at kikke på vores manøvre. De har sikkert bragt meget vigtige meldinger med tilbage.

Mod slutningen af februar blev arbejdsområder og indkvartering flyttet længere mod øst. Kvarterer blev tildelt i Margival, Laffaux, Nanteuil la Fosse, Jouy, Celles, Chavignon, Chevreigny, Trucy, Colligis og Chamouille. For en dels vedkommende var kvartererne meget gode, mens vi i Celles måtte indkvarteres i kældre, da landsbyen lå i frontlinjen. Mens vi første gang nåede vore skansekvarterer til fods, blev vi senere altid transporteret med bane: I. Bataillon fra Versigny og de to andre fra Crepy. Over Laon fik turen til Anizty-le-Chateau-Pinon, herfra fodmarch til kvartererne. Vi blev efterhånden helt fortrolig med transport og område. I første omgang blev der arbejdet på stillinger langs Aisne ved Celles-Condé og Vailly, senere langs Chemin des Dames mellem Fort de Malmaison og Ferme Malval. Tilsyneladende havde man planlagt en offensiv i dette område, der ikke var kommet til gennemførelse; i hvert fald tydede alle arbejder på forberedelse til et angreb. Der blev gravet løbegrave og gennem flere nætter blev stillingen mellem Condé og Vailly lagt frem på den anden side Aisne-kanalen. Der blev gravet store dækningsanlæg til reserve (hele kompagnier) langs Aisne mellem Condé og Vailly, og et stort antal nye batteristillinger blev anlagt langs Chemin des Dames.

For det meste kunne der arbejdes om dagen. Derimod var arbejdet om natten meget ubehage-

lig. Vi gravede nye stillinger og etablerede hindringer foran Aisne-Kanalen, lang fra vores stilling og ikke langt fra fjenden. Dette skansearbejde var generelt ikke hårdt. Opholdet blev også behageligt på grund af, at området landskabsmæssigt var overordentlig kønt, forstærket af, at vi nord for Chemin des Dames i slutningen af april og begyndelsen af maj kunne opleve forårets kommen. Området er rigt på dale og slugter. Landsbyerne ligger for det meste vidunderligt i disse frugtbare, dybe dale. De kunne næsten ikke ses under de mange frugttræers blomsterpragt.

Under denne hvileperiode faldt også den første fødselsdag for vores 54. Infanterie-Division. Vores divisionskommandør udsendte denne dag, **4. marts 1916**, følgende dagsbefaling:

Skabt af kampen til kampen har divisionen dets første krigsår bag sig. Tunge opgaver blev udført på forskellige slagmarker i Frankrig og på triumfprocessionen gennem Rusland af alle dele af divisionen.

Det er min skønne ære at udtale min anerkendelse og tak til officerer, sanitetsofficerer, civilansatte [beamte] og soldater for den offervillige hengivenhed, som alle hver sin post, har bidraget med for at give divisionen et ærefuldt krigsomdømme, og gøre den værdig til med åbent blik at stille sig ved siden af de hæderskronede gamle hærenheder. Denne dag er jeg især tæt på de kammerater af alle grader, det har været mit privilegium fra første time af divisionens beståen, uden afbrydelse, at dele alle glæder og sorger i arbejdet for kejser, fyrste og rige.

En ærefuld erindring om de mange helte, der på ærens mark med deres livsblod har beseglet deres trofasthed overfor faderlandet.

Hidtil har Gud beskyttet vores ærlige soldaterhåndværk. Måtte han fortsat hjælpe!

Mod de os i det nye år ventende opgaver med denne tiltro og frisk, glad mod!

Komme som det komme kan; vi må og vi vil sejre; hele tiden fremad!

for Tysklands ære og storhed

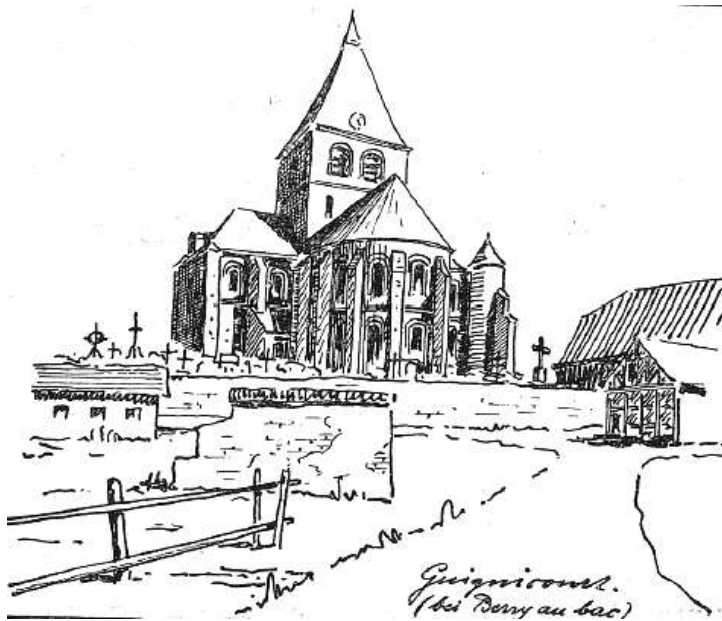
Sign. Frhr. von Watter

Indtil nu synes vores usædvanligt lange, tre måneders hvileperiode, havde haft et næsten monotont forløb i regelmæssig veksel mellem uddannelse og skansning. Men heller ikke dette er korrekt; vi blev flere gange revet ud af vores ro. Den **20. marts 1916** kom helt uventet en foreløbig afløsnings befaling. Ifølge denne skulle divisionen om natten **22./23. marts** afløse 88. Infanterie-Division i deres afsnit syd for Noyon til venstre for Carlepont, altså i det område, der var regimentet så velkendt fra kampene i september 1914. Kort efter blev befalet imidlertid annulleret og det hele gik tilbage i vante gænge.

En anden befaling, der betød ændringer for os, kom imidlertid til gennemførelse. Den **14. april 1916** blev divisionens hvileområde flyttet. Vores regiment kom til området ved Marle, omkring 30 km nordøst for Laon. Underbringelses byerne blev Marle, Erlon, Voyenne, Marey, Rogny, Brisches, Loury-Lugny. II. og III. Bataillon havde en uvant lang natmarch derhen gennem kraftige regnbyger. I. Bataillon fortsatte i første omgang deres skansning og kørte derefter med bane til deres nye område. I første omgang var vi ret skuffede over dette byt. Den landskabsmæssige skønhed ved Fourdrain manglede her fuldstændig. Mens der i de varme dale allerede var tegn på forår og frugttræerne blomstrede, var der her råt og foråret var stadig langt borte. Under opholdet her havde vi en anden glæde, besøg af H. Kongelige Højhed, Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin. Regimentet havde den **9. april** fejret Storhertugens fødselsdag. II. og III. Bataillon endnu i de gamle kvarterer i Fourdrain, I. Bataillon i dens skansekvarterer. I Fourdrain var der parademarch, hvorunder også divisionskommandøren var til stede, og i tilknytning hertil koncert i landsbyen. Kort efter flytningen, den **18. april 1916**, kom nu Storhertugen med ledsagere til Marle, for at besøge vores regiment. Alle Mecklenborgske troppedele og officerer, der lå i nærheden, var tilkommanderet. Desværre var vejret meget ugunstig. Under opstillingen og paraden styrtede det ned. Efter paraden spiste Storhertugen og hans ledsagere middag med samtlige officerer i »Weissen Saal« i Marle (dækket til 106). Her blev kulden og regnen hurtig glemt.

En anden overraskelse, der forsøgte at bringe os ud af roen, var en pludselig alarm. Hver to kompagnier fra II. og III. Bataillon var indsat i skansning langs Chemin des Dames, mens resten af regimentet var i hvil i Marle.

Den **25. april** var vi ankommet i vore skansekvarterer, som vi igen hurtigt havde hyggeligt indrettet, da der pludseligt kl. 21 den aften kom ordre til, at kompagniet (6. Kompanie i Chevregny) en time senere i østkanten af landsbyen skulle stå parat til med motorkøretøjer at blive transporteret videre. Stor bestyrtelse og hastværk! Vi var meget brutalt blevet revet ud af den fredfyldt ro og skønne forårsfornemmelser i den herlige Ailette dal. Hvorfor denne alarm? Hvor skulle vi hen? Ingen havde en anelse. Kl. 22 stod 6. Kompanie klar på den befalede plads og ventede til kl. 23, hvor lastbilerne kom og tog os med. Vi erfarede, at vi til støtte for sakserne skulle bringes til området ved Ville-sur-Bois. Her havde franskmændene angrebet efter en kraftig artilleri beskydning. Undervejs samlede vi også 8. Kompanie op i Trucy, og så gik det videre ind i den mørke nat. Kun det forreste køretøj havde et svagt lys, alle øvrige kørte i fuldstændig mørke, da vi benyttede en vej tæt på fronten. Resultatet blev, at vi i første omgang kørte en forkert vej, at en fuldt lastet lastbil væltede og at tre lastbiler mistede forbindelsen med resten, og nu overhovedet ikke vidste, hvorhen de skulle køre. Som de begyndte at blive lyst var imidlertid alt igen velbeholdent samlet. Nu kunne vi også konstatere, at to kompagnier fra III. Bataillon var til stede under Major von Lüttichau, der til fods var nået frem. Alle blev samlet i en bataljon under kommando af Major von Lüttichau. To kompagnier blev nødtørftig underbragt i st. Thomas, to andre i Aubigny. Til indsættelse kom det ikke. Vi tilbragte to helt fornøjelige dage hos sakserne i det skønneste vejr, og blev om eftermiddagen den **27. april** igen frigjort. Med en feltjernbane fra Festieux gik det tilbage til skansekvartererne. På tilbageturen havde vi uheld. Lokomotivet afsporede og sad fast i leret. Med forenede kræfter blev det igen bragt tilbage på skinnerne, og om aftenen var vi igen hjemme. Vi vil med fornøjelse huske tilbage på denne lille alarmeringstur. I. Bataillon, i hvil i Marle, slap ikke så let fra det. Den blev også alarmeret den **25. april** og med bane bragt til St. Erme. Her blev den samlet med III/84 som indgrebsregiment under Major Graf von Schulenburg og underlagt 23 Infanterie-Division. I/90 blev stillet til disposition for Leibgrenadier-Regiment 100 med henblik på afløsning. Fra Guignicourt-Prouvaix blev den **1. maj** indsat i forreste linje ved Berry-au-Bac. Den **5. maj** blev den igen afløst og returnerede til regimentet, men nåede aldrig dens gamle hvilekvarterer.

Grund var, at hvile- og uddannelsesperioden var slut. Nu skulle vi vise, at det ikke havde været forgæves. Vi skulle indsættes på den vestlige Meuse-bred ved Verdun. Fra den **8.-10. maj** blev vi transporteret væk. Målet var ukendt. Turen gik over Charleville, Sedan til Carignan, sydøst for Sedan. I omegnen af Carignan blev der indkvarteret. II. Bataillon i Les Deux-Villes. Det var en meget fattig egn, som man tydeligt kunne se af landsbyerne. Det samme fattige indtryk gjorde hele området ved Verdun. Forskellen fra de venlige landsbyer langs Chemin des Dames var stor.

Vi lå kun to dage ved Carignan. Der blev straks igen ekserceret og øvet håndgranatkast, hvad vi jo ved Verdun ville få brug for. Den **12. maj** begyndte fremmarchen over Halles til omegnen af Nantillois, hvorfra vi rykkede ind i stillingen på Højde 304. Af hele det bagved liggende område med dens ødelagte landsbyer, de mange lejre, depoter, lazaretter og kirkegårde, så man at det var en zone med hårde kampe. De kommende måneder vise os jo også, at regimentet nu var kaldet til at vise sin værdi på en af hovedkampfronterne.

Kapitel 6

Verdun-Vest (Højde 304)

18. maj 1916 til 8. september 1916

af Major a.D. Otto Grebel

Vores 54. Infanterie-Division med dens fører, Exzellenz Freiherr von Watter i spidsen, er for mig altid forekommet som en uadskillelig krigsenhed, en eneste stor krigsmaskine med forskellige kraftcentre: infanteri, artilleri, maskingeværer, pionerer, flyvere, sanitetsindretninger og forsyningsenheder til ammunition og proviant. Det hele var et meget fint konstrueret, fint udtænkt kunstværk, fast i hånden på dens fører, og i dens enkelte dele og kraftcentre ligeså fast i hænderne på dens underførere. Denne krigsmaskine, døbt 54. I.D., havde overalt, hvor den langs den gevaldige front blev indsat, til fulde gjort sin pligt, og deraf kan enhver, der har tilhørt den, være stolt. Forså vidt angår vores regiment, skal til opfriskning af falmede hukommelse på dette sted dets skelet bekræftes, nemlig...

Officerer, læger og beamte mm.

ved 54. ID divisionsstab, 108 IB og RIR 90
som indsat ved Højde 304

54 Inf.-Division:

Kommandør: Generalmajor Freih. v. Watter (snart efter Exzell.)

I. Generalstabsoffizier: Hauptmann v. Platten

II. Generalstabsoffizier: Hauptmann v. Soderstern

Div.-Adjutant: Hauptmann Stock

Div.-læge: Oberstabsarzt Dr. v. Zander

Div.-Intendanturrat: Lentze

Div.-Kriegsgerichtsrat: Heinzmann

Oberleutnant Bronfart v. Schellendrof

Oberleutnant Propfe

Oberleutnant v. Lassert

Leutnant Lessing

Kommandant i hovedkvarteret: Leutnant Meyer

Oberarzt Dr. Gaisler

Oberveterinär Ehlert

Evang. Pfarrer Koch

Kathol. Pfarrer Klaes

108. Inf.-Brigade:

Kommandør: Generalmajor v. Goetzen

Adjutant: Hauptman Böhm

Ordonnanzoffizier: Oberleutnant Plessing

Reserve-Infanterie-Regiment 90:

Kommandør: Oberstleutnant Schaeffer

Adjutant: Oberleutnant v. Oppel

Ordonnanzoffizier: Lt.d.R. v. Pentz

Gerichtsoffizier: Lt.d.R. Fleischmann

Evang. Pfarrer Boss

Regimentsskriver: Behncke

I. Bataillon:

Kommandør: Hauptmann Grebel
 Adjutant: Lt.d.L. Harder
 Regt.- og Batl.Arzt: dr. Becker
 Feldhilfsunterarzt Dr. Hübener
 Forplejningsofficer: Dehns
 Zahlmeister Gehrke
 Bataljonsskriver: Lichvalk.

1. Kompanie: Kompagnifører: Hptm. d.R. Pries (Senere Sturmabtlg. de Division)
 Officerer: Spencker, Englisch, Ribcke, Becker
 Feldwebel: Stralendorf
2. Kompanie: Kompagnifører: Lt.d.R. Ohtmer
 Officerer: Bruch (Herm.), Laubinger, Peters
 Feldwebel: Peper
3. Kompanie: Kompagnifører: Lt.d.R. Zeggel
 Officerer: Weitemeyer, Brammer (16.6.16 til Sturmabft.), Pries, Volbarth, Bredenkamp
 Offizierstellvertreter: Falk
 Feldwebel: Kölzow
4. Kompanie: Kompagnifører: Lt.d.R. Huboski
 Officerer: Kluth, Blunk, Hoppe
 Feldwebel: Kölzow

II. Bataillon:

Kommandør: Major Graf v.d.Schulenburg, Frhr. v. Bohlen
 Adjutant: Lt.d.R. Hoettger
 Batl.-Arzt: Assistenzarzt d.R. van den Myenbergh
 Feldhilfsunderarzt d.R. Jung
 Forplejningsofficer: Lt.d.R. Auhage
 Unterzahlmeister Schmidt
 Tildelt: Hauptmann d.R. Neemann
 Bataljonsskriver: Röpcke

5. Kompanie: Kompagnifører Lt.d.R. Baudemann, senere Lt.d.R. Haas
 Officerer: Ernst, Heims, Ackermann, Unge, Hoffmann
 Offizierstellvertreter: Finnern
 Feldwebel: Brandes
6. Kompanie: Kompagnifører Lt.d.R. Schmidt
 Officerer: Holz, Qualemann, Quantmeyer, Weber
 Feldwebel: Glamann
7. Kompanie: Kompagnifører Hptm. a.D. v. Wassersleben
 Officerer: Schramm, Bodenweber, Kollmann
 Offizierstellvertreter Schulz
 Feldwebel Schmidt
8. Kompanie: Kompagnifører Lt.d.R. Ulrich
 Officerer: Klarmann, Hncke
 Offizierstellvertreter Hanschen, Budow
 Feldwebel Schildt

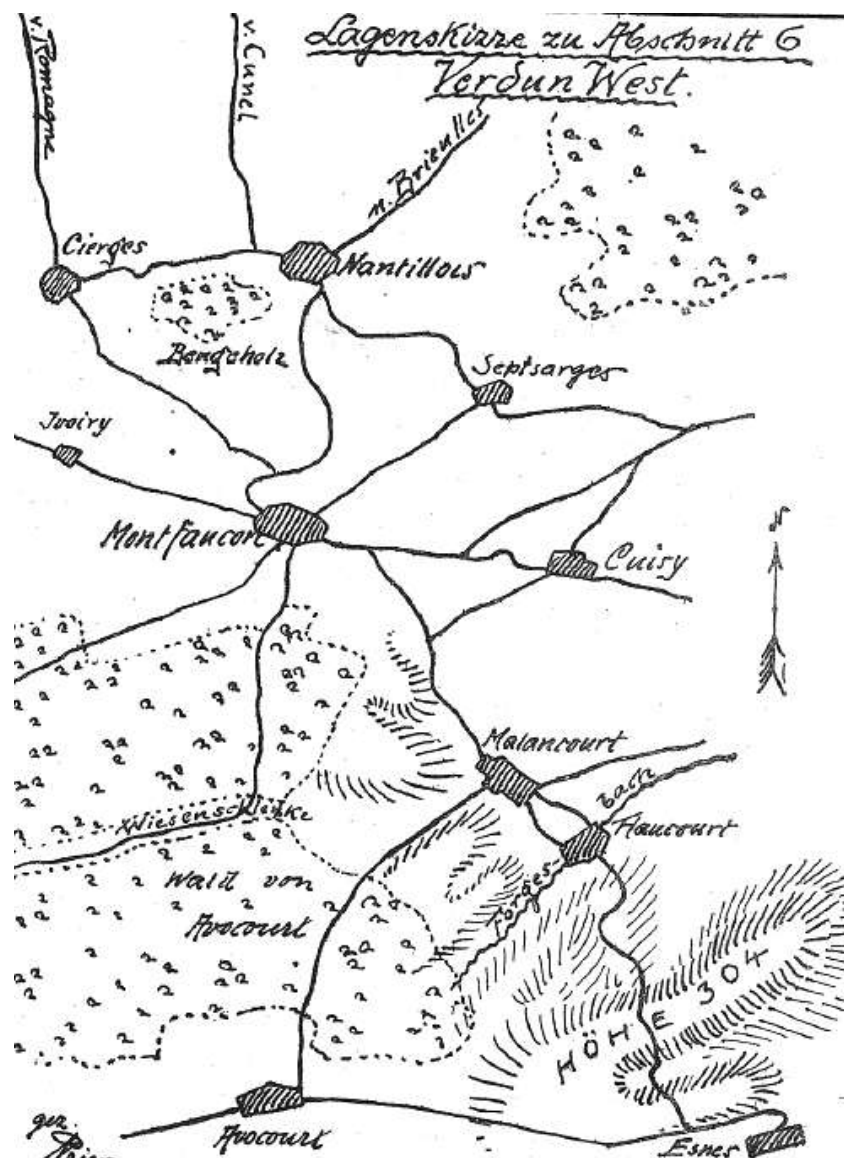
III. Bataillon:

Kommandør: Major v. Lüttichan
 Adjutant: Lt. d. R. Hansen
 Batl.-Arzt: Oberarzt dr. Rathje
 Feldunderarzt d.R. Kastenbergh
 Forplejningsofficer: Hauptmann d.L. Schultz (Albrecht)
 Unterzahlmeister Gundlach
 Bataljonsskriver: Dümpling.

9. Kompanie: Kompagnifører: Lt.d.R. Demant, senere Kraatz
 Officerer: Lindig, Schlie
 Offizierstellvertreter: Rehmer, Feicks
 Feldwebel Rohde
10. Kompanie: Kompagnifører: Lt.d.R. Rasch, senere Lt.d.R. Lüth
 Officerer: Krüger, Bingel, Bettendorf, Schönfeld, Heitmann, Fürchtenich
 Feldwebel: Arnhold
11. Kompanie: Kompagnifører: Lt.d.R. Voigt
 Officerer: Brusch (Rudolf), van Buiren, Reckel
 Feldwebel Jehring
12. Kompanie: Kompagnifører Lt.d.R. Wetzell
 Officerer: Redlessen, Burschard
 Offizierstellvertreter Brand

Regiments maskingeværkompani:

Kompagnifører: Hauptmann v. Both
 Officerer: Niemeyer, Krumme, Warncke

Den 8. maj 1916 ophørte divisionens underlæggelse under 7. Armee. Vores Res.-Inf.-Regt. 90 blev mellem 8. og 10. maj 1916 fra dens indkvarteringsområde ved Laon, transporteret til Carignan. Carignan var en køn, venlig etapeby, hvor den franske civilbefolkning for størstedelens vedkommende var forblevet. Som i alle sådanne gennemgangssteder, herskede der naturligvis et mylder af trafik af passerende formationer og kolonner.

Allerede efter to dage marcherede bataljonerne gennem den landskabelig kønne Maas dal via Stenay til i første omgang området ved Halles. Jo længere vi kom, desto mere medtagne var landsbyerne, for det meste fuldstændig forladte og for størstedelen ødelagte, så man som fører havde vanskeligt ved at få tag over hovedet på sine folk, da tage glimrede ved deres mangel.

Den 13. maj ankom vi i silende regn til Nantillois, hvor ved bivuerede på en mark ved siden af landevejen. Nantillois var en lille, beskidt fransk landsby, som vi så ofte havde set det før, og hvor huse og indbyggere hvad angår snavs og forsømmelse, lignede hinanden. Nu gav stedet indtryk af en forstyrret myretue. Der var bolignød i hele landsbyen. På trods af det dårlige vejr var jeg under disse omstændigheder meget glad for, ikke med min bataljon at skulle ind i denne myretue hvor indkvartering alligevel var total umulig. Helt tæt på vores bivouak, på den anden side landevejen, lå en luftskibs-afdeling, der så godt det var muligt, kammeratlig tog imod min bataljon, og hjalp så godt de kunne. På grund af det disede vejr kunne lænkeballonerne ikke stige til vejrs. Regnen fortsatte hele natten og næste dag. Man kunne høre den kraftige artillerikamp, men se kunne man intet.

Næste dag klarede det en smule op, men veje og terræn var bundløs. Den 15. maj skulle vi, efter at III. Bataillon allerede dagen før var gået i stilling og 11. Kompanie i reserve, afløse en bayrisk brigade mellem Avo-court skoven og vejen Malancourt – Esnes. Sammen med min adjutant Harder, Dr. Becker og begge vores gode ordonnanser Gäsers og Tiedgen, tog jeg straks afsted mod vaskehuset syd for Montfaucon. Landsbyen Montfaucon (Falkebjerg) kan ses på lang afstand. I starten, som vi ankom, stod det beskudte kirketårn stadig. Landsbyen selv lå under næsten konstant beskydning så vi gik i en bue udenom bjerget. I et tillæg til Nr. 29 fra 16. juli 1916, »I skyttegravene«, har den katolske divisions-feltpræst Klaes givet en kort overblik over Montfaucons historie. Ifølge denne kan stedet føres tilbage til Karl den Stores tid.

Mellem vaskehuset og skovkanten mødte vi vores bayriske vejvisere, som gjorde et udmærket indtryk på os. Han kom heller ikke med nogen lang indledning, men gik straks med os i den stærkt sammenskudte skov, hvori salverne landede uafbrudt.

Udsigt over skoven ved Malancourt mod »Termitenhügel« og bagved Højde 304. Til venstre i baggrunden de to bakketoppe ved »Toter Mann« [Mort Homme].

Vi gik ad »Preussenweg«, som vores vejviser anså for at foretrække frem for »Bayernweg« længere mod højre. Det gik nu i hurtig skridt med afstande langs skovkanten. Skoven var stærkt udtyndet, på mange steder fuldstændig fældet. Frem til den såkaldte »Wiesenschlenke«, en lidt dybere liggende lysning mellem de to skovstykker, gik det temmelig rask og uhindret fremad. I lysningen stod enkelte af vore batterier, der tilsyneladende var ret ubekvemme for franskmændene. Her fulgte det ene ildoverfald efter det andet, og man måtte være glad, hvis man slap igennem her med skindet på næsen. Her startede også en løbegrav, som vi benyttede til dækning for et

netop startet ildoverfald. At man her øjeblikkeligt sank i vand til knæene, var i dette øjeblik fuldstændig ligegyldig. Graven var på grund af de daglange regnvejr halvt fyldt med vand blandt med en træg lervælling, der gjorde bevægelser meget vanskelig, men man følte sig i denne dækning i nogenlunde sikkerhed mod de omkring susende sprængstykker. Mange steder var denne grav så tilmudret, at man ofte til sank i til hofterne og kun ved at opbyde alle sine kræfter var i stand til igen at trække benene op.

Jeg tænkte med sorg på mine kompagnier, der måtte anvende samme vej, og ydermere i mørke, og hvor graven forværedes for hvert kompagni, der passerede. Derfor lod jeg senere kompagnierne rykke frem med en times mellemrum. Hele strækningen, som man ad gode veje fra skovkanten let havde kunnet tilbagelægge på en halv time, tog os omkring 3 timer, og ville for kompagnierne, navnlig den første gang, kræve 4 timer. Det ville betyde at kompagnierne, indtil de havde vænnet sig til området, først ville ankomme til stillingen mellem kl. 1 og 2 om natten. Der er ingen der let vil glemme »Raab-graven« eller »Laufgraben 6«.

Vores bataljons-dækning var en snæver, smal og dyb tunnel, hvor man dårligt kunne bevæge sig, snublede konstant og var dækket af en våd ler skorpe. Vore bayriske kammerater hjælp os, så godt de kunne, og overdrog os den nye stilling. Jeg har allerede nævnt ovenfor, at vores bayriske vejviser, der førte os frem, havde udført sin opgave på udmærket måde. Folk, som denne ordonnans, med dens område kendskab, deres urokkelige ro og deres tørre humor, var guld værd.

Jeg havde det held, at jeg foruden min udmærkede, ubetinget pålidelige og uforglemmelige adjutant Harder, havde to storartede ordonnanser, Gäfers og Tiedgen ved min side. Aldrig har svigtende, altid ved godt humør ydede de bataljonen uerstattelig tjeneste. Jeg ønsker også på dette sted at sætte et mindesmærke for min uforglemmelige Harder, og i taknemmelighed og anerkendelse at tænke på begge mine ordonnanser Gäfers og Tiedgen, som kom fra det med livet i behold.

Jeg har efterfølgende også fra mine kompagnier hørt, at de havde haft gode vejvisere, og at de trods de store vanskeligheder alligevel havde nået deres stillinger og havde kunnet afløse. De forreste grave var stærkt sammenskudte og styrtet sammen på grund af regnen. Der var ingen dækningsanlæg. Gennem hele dagen og hele natten stod folkene udenfor i de af vand halvfylde grave. Forplejning kunne kun bringes frem om natten under usigelige vanskeligheder og farer, og mange gange lykkedes det heller ikke. Så måtte tænderne bides sammen, og soldaterne leve af de rationer, de havde medbragt til flere dage.

Folkene præsterede det umenneskelige og viste sig som sande helte. Hvis man ikke havde gennemlevet det selv, ville man næppe have tro det muligt. Forges-bækken, der gik mellem bataljonens kommandostation og forreste linje, var i sig selv vanskeligt at passere. Franskmandene gennemførte dag og nat ildoverfald, da han vidste, at al trafik frem og tilbage til forreste linje måtte gå herigennem. Ud over ildoverfaldene var området langs vandløbet meget vanskeligt at passere, da det på grund af den kraftige beskydning var forvandlet til en sump. Ganske vist var der enkelte steder udlagt brædder, men disse blev som oftest hurtigt ødelagt beskydningen.

I første omgang var to bataljoner indsat i forreste linje (III. til venstre og I. til højre) og en bataljon i reserve i dækninger langs den kraftigt beskudte Løbegrav VI. Jeg havde af min bataljon tre kompagnier i forreste linje og et i reserve, dels i Raab-Graben, dels i Løbegrav VI. Fjenden skød meget med gasgranater, som vore gasmasker absolut beskyttede mod. Der var imidlertid også folk blandt mine, der først bliver klog af skade. Disse betalte deres letsind eller ulydighed med livet eller en længere varende gasforgiftning, under hvilke følger de endnu gennem lang tid kom til at lide.

Hele natten den **17./18. maj** lå en kraftig artilleriild bag regimentets forreste linje, der hen mod morgentimerne den **18. maj** mellem kl. 3 og 6 øgedes til trommeild. Efter samstemmende meldinger fra II. og III. Bataillon syntes en befalet storm den **18. maj** at blive tvivlsom, da det ganske enkelt syntes umuligt rettidigt at formidle befalingen videre til kompagnierne. På trods af disse tilsyneladende overvindelige hindringer, blev den befalede storm efter vores artilleris virkningsskydning, mønstergyldigt gennemført af III. Bataillon og dele af I. Bataillon.

Vores artilleris virkningsskydning var begyndt kl. 14 med korte pauser. Den i stormen indsatte styrke var forstærket med stormtropper, pionerer og flammekastere. Kl. 1708 sprang så alle på samme tid op ad graven og tog mange fanger. I den nye stilling begyndte øjeblikkeligt indretningen og gravningen. Da Regiment 84 (til venstre) ikke havde kunnet holde den befalede tilslutning ved landevejen, måtte 9. Kompanie trække betydelige dele ind i dette område. Herved blev forreste linje langt tyndere bemannet. Til højre for I. Bataillon var der ligeledes opstået et hul, der i ly af mørket nødtørftigt blev lukket med en halvdeling fra 12. Kompanie. Genforsyning, navnlig med drikkevarer – folkene led overordentlig kraftig af tørst – var i den voldsomme fjendtlige beskydning ikke mulig, så der måtte holdes ud – og der blev holdt ud.

Det fjendtlige modangreb fandt sted kl. 2345 den aften, men blev slået tilbage med store tab til fjenden.

Under vores stormangreb udmærkede sig i særlig grad 9. Kompanie under ens heltemodige fører, Lieutenant d.R. Demant (af profession folkeskolelærer). Angrebet nåede langt over den linje, der var fastsat som mål. Af I. Bataillon kunne kun den venstre del effektivt deltage, da den højre halvdel under fremrykningen meget hurtigt kom ind i flankerende fjendtlig maskingeværild.

Meldinger fra I. og III. Bataillon over angrebet den **18. maj** lød:

18. maj 1916 kl. 1920: I./RIR 90 til RIR 90.

I. Bataillon har deltaget i stormen fra venstre mod højre indtil inklusiv midten af 2. Kompanie. Stormen blev meget energisk gennemført, talrige fanger kom tilbage, for størstedelen marokkanere. Tilslutning til venstre til III. Bataillon, til højre til nabobrigade. Reserve-kompagni ikke indsat. Sign. Grebel

18. maj 1916 kl. 2000: III/RIR 90 til RIR 90.

III. Bataillon har nået den befalede linje og har til venstre forbindelse til IR 84. Regiment 74 har ikke nået skillelinjen (vejen Haucourt – Esnes), og 9. Kompanie er derfor tvunget til at indsætte betragtelige dele til venstre for landevejen for at opretholde forbindelsen. Bataljonen anmoder om, at Regiment 84 bliver henvist til at bringe sin højre fløj frem til landevejen...

Sign. v. Lüttichau

På trods af den foregående nats kraftige artilleriild, på trods af vejrets ugunst og det mudrede, sønderskudte terræn, havde disse tapre folk gennemført stormen. Stor respekt for disse heltemodige mænd.

Den **19. maj** fulgte kl. 5 og igen kl. 1345 yderligere franske modangreb, mens vores brave Mecklenborgere holdt fast på det, de havde tilkæmpet sig, og sendte franskmændene tilbage med en blodig næse. Brigadens melding om angrebet den **18. maj** lød:

28. maj 1916. Melding fra 108 Inf.Bde. over stormen den 18. maj 1916:

Forberedelserne til angrebet forløb desuden planmæssigt ved RIR 90. Her udgjorde stillingsindtagelsen af stormafdelingen og flammekastere, frembringelse af levnedsmidler, materiale og befalinger, store vanskeligheder, da regimentets stilling om natten fra 17./18. maj lå under heftig trommeild. Frem til formiddag var passage af spærreilden ikke mulig. Efterfølgende lykkedes det ikke desto mindre, frem til starten på virkningsskydningen, at træffe forberedelserne.

Virkningen af artilleriilden var ifølge observationer på højre fløj, meget god. På venstre fløj lå ilden ifølge observationer i første omgang for langt tilbage, men blev herefter lagt længere frem.

Mod slutningen af virkningsskydningen arbejde de dele, der lå længst fra fjenden, sig nærmere. På det befalede angrebstidspunkt iværksatte stormkolonnerne et indbrud.

Ved regimenterne 90 og 84 blev angrebet gennemført med største beslutsomhed i en hensynsløs storm til den fastsatte linje og videre herud over. Folkenes indsats var hævet over enhver lovprisning. Efter franskmændenes egne angivelser, blev de så overrasket og i den grad overvældet af den pludselige tilsynkomst af stormkolonnerne, der som én mand dukkede op af graven, at angrebet kunne gennemføres næsten uden tab. Seks maskingeværer blev erobret, af hvert regiment tre. Hvad der ikke blev taget til fange, blev nedkæmpet. Selvom antallet af fanger ikke var særlig stor, må de blodige tab have været desto større. Under alle omstændigheder undslap ingen af den franske gravbesætning.

På begge sider af vejen Haucourt – Esnes fra vest for »71« til 100 meter syd for »256«, gravede stormenhederne ned 150-200 meter på fjenden siden foran den erobrede linje. Yderligere fremrykning ville have været mulig. Dette var imidlertid ikke hensigten med opgaven. Derudover ville elementerne på begge sider af vejen gaden så være kommet uden for den samlede linje.

Fremrykningen over den fjendtlige stilling havde lønnet sig. Det fjendtlige artilleri formodede, at vi nu besatte den gamle franske stilling, og lagde den under kraftig beskydning. Den egentlige linje blev derfor ikke væsentligt skadet.

I./90 sluttede sig til III./90 fremrykning. Den led imidlertid meget under flankerende maskingeværild fra den sydøstlige kant af Avoncourt-skoven, og måtte derfor grave sig ned efter at være nået 100 meter frem.

Venstre fløj af IR 84 og RIR 27 blev under angrebet ramt af eget artilleri og måtte derfor falde tilbage til deres udgangsstillinger.

Om natten og navnlig den følgende morgen efter angrebet, blev til tider voldsomme fjendtligt angreb afvist med store fjendtlige tab til følge. På trods af en iværksat kraftig trommeild den **19. maj** blev det erobrede terræn fast i regimentets besiddelse.

Artilleriet havde en stor andel i angrebets succes. På infanteriet, der som vores folk, i disse dage måtte udholde den kraftige fjendtlige beskydning, gjorde den overvældende ild fra eget artilleri et vældigt indtryk. Det gav dem mod og selvtillid. I disse dage viste stormtropperne sig meget kompetente. Personellet stammede fra egne regimenter, og havde til formålet bag fronten gennemgået en særlig uddannelse. Efter de eksisterende dokumenter var fra stormtroppen indstillet følgende til udmærkelser:

Unteroffizier Bandow – 2. Kompanie
Unteroffizier Dendiven – 10. Kompanie
Gefreiter Kruse – 12. Kompanie (såret)
Kriegsfreiwilliger Koch – 12. Kompanie (såret)
Musketier Haller – 10. Kompanie (såret)

Den **19., 20. og 21. maj**, de tre dage efter stormen, var tunge dage for stillingsbataljonerne da franskmændene hele tiden med voldsomt artilleri og modangreb forsøgte at generobre det tabte terræn. På grund af den seje tapperhed blandt vore Mecklenburgere, lykkedes dette ikke. Om natten den **20. maj** blev III. Bataillon afløst af II. Denne stod overfor de samme fysiske og psykiske anstrengelser og måtte overvinde og mestre dem. Solen bagte ned over de brave, som lå dækningsløse i deres granathuller og påbegyndte skyttegrave, hvor de hvert sekund kunne blive sønderrevet af en af de mange overalt nedslående granater.

Leutnant Hoffmann fra 5. Kompanie, skrev herom blandt andet:

Den fortsatte fjendtlige spærreild forhindrede enhver genforsyning. Ordonnanserne, som vi sendte tilbage for at holde bataljonen underrettet om vores situation, blev undervejs sårede eller faldt. Ingen vendte tilbage med svar. Vi var nær fortvivelse, men holdt stand. Den næsten kvælende tørst ramte os alle. Den smule kaffe, vi havde medbragt i vore feltflasker, havde vi for længst drukket. Vi var alle dehydrerede. Tilfældigvis opdagede jeg i nærheden en lille bitte kilde. Ganske langsomt piblede de kostbare dråber op ad jorden. Jeg anbragte et lille bæger og kunne hver halve time redde mig en skefuld. Også kammerater trængte sig på for begærlig at redde sig nogle få dråber.

Om natten fra **21./22. maj** blev endeligt også I/RIR 90 afløst af en bataljon fra 192'erne. Afløsningen fandt først sted mellem kl. 2 og 3 om natten, så det var allerede ved at blive lyst, som vi kom ud af skoven som sidste del af bataljonen. Kompagnierne marcherede gruppevis til deres hvileområde, Lejren Beugeholz. Vi havde bestilt vore heste til vaskehuset, og red forbi Montfaucon. Netop som vi nåede højderyggen på fjendesiden af Montfaucon, slog et artillerilag ned i vores nærhed, så vi hastigt i galop måtte forsvinde bag bakken. På den måde sluttede vores første stillingsperiode på Højde 304.

På den anden side Montfaucon fik verden et anderledes udseende. Der herskede i sammenligning med Avoncourt-skoven og den forreste stilling en næsten himmelsk ro. Landskabet var igen grønt og dækket af blomster – alt sammen noget, man måtte undvære i kampzonen. Her blev jorden hver dag på ny gennemrodet af de tunge granater, så en vegetation ikke kunne få rodfæste. Her længere tilbage eksisterede heller ikke de uhyggeligt store og nærgående rotter, der efter hvad min Harder fortalte, skulle kunne nå størrelse af en ungkalv. Jeg selv har ikke set dem i denne oldnordiske størrelse, men kan imidlertid ikke udelukke at min gode Harder har kunnet set disse dyr under indflydelse af alt for kraftig alkohol nydelse. Ganske vist var vores stab kendt i divisionen for sin gode kaffe og berygtet som anti-alkoholsk. Det må formentlig have forholdt sig sådan, men jeg har kun set mindre eksemplarer. Gæster, der unægtelig mange en gang indtog en lille köm Aquavit, har også set sådanne store rotter som Harder.

Fra den højtliggende, langt væk synlige Montfaucon, havde man et herligt udsyn over det vidunderlige land, der strakte sig bagud, med dens bakker, dale, vandløb, skove og landsbyer. Havde man Montfaucon med den sidste fjendtlige hilsen bag sig, satte man uvilkårligt tempoet ned. Mennesket er et ejendommeligt væsen. Det frygtelige og skrækelige, man havde gennemlevet, var pludseligt glemt. Man følte sig frigjort fra den konstante kamp for at eksisterer, og som havde man igen fået livet forærende. Det stort bidrag hertil skyldtes de officerer og mandskab, bataljonen havde efterladt længere tilbage. Disse gjorde deres bedste for at gøre hviledagene så behageligt som muligt for deres kammerater efter stillingsperioden. Hvilelejren blev hele tiden mere fuldstændig. Barakkerne blev hele tiden bedre udbygget af den foretagsomme lange Weber, senere Lt.d.R. og nuværende advokat i Åbenrå. Så vidt det overhovedet var muligt og vejret ikke spillede et puds, skulle mændene have en

virkelig hvileperiode. Det første, formentlig alle gik i gang med, var en grundig generel rengøring. Ingen, der ikke selv har oplevet det, gør sig ingen begreb om, hvordan man så ud. Så fulgte varm kaffe og så en lang, livgivende søvn, som man så længe havde måttet undvære. Efter denne kur var man igen et nyt menneske, og kunne til fulde nyde dagene i hvil.

Efter denne første stillingsperiode fastlagde jeg ingen tjeneste ved kompagnierne. Kun en gang samlede jeg dem til feltgudstjeneste, som blev afholdt af vores afholdte Pastor Voss. Det var et opløftende øjeblik at have alle de storm- og krigsprøvede kammerater om sig og lytte til Guds ord.

Mine læger, Dr. Becker og Dr. Hübener havde travlt under hvileperiode, da bataljonens sundhedstilstand havde lidt hårdt. Mange havde opsvulmede fødder eller nerve og dysenteri problemer. De, der ikke var helt raske eller havde jernnerver, havde ikke været anstrengelserne i stillingen på Højde 304 voksen. Dem der var svag og sart, faldt ud, og måtte på en eller anden måde væk. Dem der derimod var tilbage, var rigtige mænd, på hvem man ubetinget kunne stole. Forplejning, dens fremskaffelse og udlevering var ansvarsområde for vores fortræffelige Forplejningsofficer Lt.d.L. Dehns, og var med sikkerhed god og rigelig. Vores driftige division sørgede for, at mandskabet på denne hovedkrigsskueplads, af og til fik noget godt, hvilket hver gang frembragte særlig glæde. I hvileperioden besøgte jeg regimentsstaben, der havde klemmt sig ind tæt på kirken i Cierges. Herfra gik det videre til Romagne, hvor kompagnifører for 1./RIR 90, Hptm. d.R. Pries, lettere såret, lå på lazarettet.

Lazarettet var smukt indrettet og havde uden misundelse fået anerkendelse fra begge vores læger, Dr. Becker og dr. Hübener. I Romagne lå en vidunderlig anlagt og plejet kirkegård, hvor helte fra så mange regiment fik deres sidste hvilested. Her var der også et af divisionen indrettet bibliotek, der foruden et stort udvalg af gode bøger også havde de nyeste aviser.

Divisionens stabskvarter lå dengang i små ret beskedne, ydmyge bondehuse i Cunel. Her genså jeg vores højt respekterede divisionskommandør, Exzellenz Freiherr v. Watter, der af mig lod sig informere om fronten, og som udtalte sin højeste ros til vores mandskab og officerers heltemod. Enhederne havde meget at takke for det utrættelige og langsynede arbejde, deres divisionskommandør og herrerne fra staben, udførte. Konstant fulgte de tæt divisionens liv og sorger, og denne erkendelse fandt udtryk i den jævne mands klippefaste tillid til deres fører. I samme landsby lå infanteri-brigadens stab

Vejen fra Cunel til Nantillois var hovedtrafikåre i retning af Højde 304, og af samme grund var vejen dag og nat tæt trafikeret af marcherende tropper, ryttere, automobiler og hestevogne, der enten var på vej frem eller tilbage. I skovene langs vejen lå bagagen i flyverskjul. Fra tid til anden var der på bakkerne i området fordelt luftværnskanoner og –maskingeværer. Vejen blev hyppigt om natten hjemsøgt af fjendtlige bombeeskadriller. Man kunne for det meste ikke se dem, hvis ikke det var en stjerneklar nat. Man kunne kun høre den ejendommelige syngende lyd, der tydeligt adskilte dem fra vore flys hårde propel lyde. Så snart fjendtlige fly blev erkendt eller set, slog luftværn imod dem fra alle sider. De store lyskastere afsøgte horisonten og ve, hvis de fik et fjendtligt fly i dens lysstråle. Så slap de den ikke igen, mens luftværn faldt over den fra alle retninger. Vi blev tit ved nattetide vækket af den rasende knalderi fra luftværnskanoner og –maskingeværer, men da vi fra frontlinjen havde vænnet os til stærkere tobak, lagde man sig altid hurtigt om på den anden side og sov videre. Den natlige kanontorden fra begge siders artilleri drøned omkring os. Hele horisonten syntes et flammehav, og overalt i en stor omkreds lyste batterierne op. Lyskugler med deres forskellig farvede skær steg hele tiden til vejrs, og fuldendte det natlige fyrværkeris grandiose, grusomt skønne skuespil. Jorden rystede og bævede under de massive nedslag af tunge og ekstra tunge granater.

Kun alt for hurtigt gik de fem hviledage for os alle, men havde fået fornyet styrke af de få dages ro. Regimentets frontafsnit var blevet forkortet et stykke, og der kunne derfor indføres en ændret stillingsturnus. Kun en af regimentets bataljoner lå i forreste linje. En anden bataljon i barakker på den nordlige side af Montfaucon og den tredje i hvilelejren Beugeholz. Regimentets stab havde sin kommandostation »Karlsruhe« i en meget gunstigt placeret tunnel vest for Malancourt-Haucourt, hvorfra man på grund af dens høje placering, havde en bred udsigt over kampzonen i retning af Højde 304. Derimod kunne den ikke overskue regimentets afsnit.

Først kom bataljonen i baraklejren ved Montfaucon. Disse barakker lå meget beskyttet, det fjendtlige artilleri skød langt hen over eller slog ned til siderne for lejren. Lejren var underlagt en kommandant, Lt.d.R. Raupert fra IR 84, som gjorde et stort arbejde i en forbedring af steder. Da han samtidig var en elskværdig, glad kammerat, kom vi til at tilbringe mange behagelige sammen i lejren. Fra vores lejr havde vi en vidunderlig udsigt over området. Om dagen havde bataljonen ro, mens det om natten blev anvendt til transport og skansnings arbejder.

Da den værste del af vejen til fronten var turen gennem Avoncourt skoven, brugte jeg tiden ved Montfaucon til at rekognoscere for en bedre adgangsvej. Det lykkedes mine to ordonnanser Gäfers og Tiedgen at finde en vej forbi Montfaucon til Malancourt, der var under mindre beskydning. Fra den såkaldte lade i Malancourt førte en forholdsvis roligere vej frem til Forges-bækken. Herigennem kunne man fuldstændig undgå de konstant be-

skudte Preussen- og Bayernweg i Avoncourt-skoven. Bataljonerne var meget taknemmelige for at vi havde fundet denne vej. Jeg lod kompagnierne rekognoscerer denne nye vej, og lod den benytte af transport- og skanseholdene, så de allerede kendte vejen ved afløsning.

Efter fem dage i baraklejren skulle vi afløse i fronten. Den forreste stilling lå længere til venstre. Ubehagelige og farlige punkter var som før Montfaucon, vejrydset sydøst for Montfaucon, Malancourt, Forges-bækken og ordonnans-samlepunktet [melde sammelstelle]. Imidlertid var hele marchvejen betydeligt roligere og forbundet med færre tab end den tidligere gennem Avoncourt-skoven. Vi afløste dengang i begyndelsen af juni II. Bataillon.

Graf von der Schulenburg forlod endnu i sommeren 1916 regimentet for at blive regimentskommandør for IR 22. Leutnant Hoettger meldte sig som frivillig til flyvetropperne og fandt senere heldedøden som flyver foran Verdun. Selvom Hoettger oprindelig var kavalerist, havde han befundet sig godt som infanterist, og havde som adjutant udført fremragende tjeneste ved II. Bataillon. Hos hans kammerater var han meget afholdt på grund af hans behagelige, hjælpsomme væsen.

Den **21. maj** faldt adjudanten ved III. Bataillon, Lt.d.R. Hansen i løbegraven, undervejs til »Hüttenlager« i Avoncourt-skoven for at arrangere forplejning til hans bataljon. Han havde været uafbrudt i felten siden december 1914 og siden juni 1915 adjutant ved III. Bataillon. Denne dygtige, flittige, pålidelige og meget afholdte officers død gik hans kommandør, Major v. Lüttichau, meget nær, da han på grund af Lt.d.R. Hansens gode egenskaber, havde værdsat ham meget højt. Hvad det betyder for en bataljon og dens kommandør, nær en mangeårig adjutant falder, erfarede jeg i 1917, da min adjutant Harder faldt ved siden af mig under slaget ved Cambrai.

Under denne stillingsperiode skete der ingen særlige hændelser. På trods af den vedvarende kraftige beskydning, der dag og nat lå over den forreste stilling, terrænet bagved og adgangsveje, blev der fortsat arbejdet på udbygningen af graven. Umiddelbart ved siden bataljonens kommandostation lå der en artilleri observationspost fra feltartilleriet med Leutnant Klieforth fra F.A.R. 108, som gjorde et ret godt arbejde for os.

Leveringen af forplejning og byggematerialer blev som tidligere yderst vanskeliggjort af den tunge fjendtlige artilleriild og det dårlige vejr. Fører og bærere i de natlige transportkolonner præsterede det overmenneskelige for at holde deres kammerater i de forreste kampstillinger forsynet med det mest nødvendige. Alt dette kommer træffende til udtryk i nedenstående digt, der opstod under direkte indtryk af begivenhederne i disse dage:

Da vorn am Feind ein fester Wall
Stand die lebend'ge Mauer,
Wiewohl allzeit und überall
Der Tod lag auf der Lauer.
Ob's regnet, ob die Sonne lacht,
Hier hielten Wacht bei Tag und Nacht
Die treu'sten deutschen Männer.

Der Graben mit dem Schartenrand
Ist ihre Arbeitsstelle;
Der kleine dumpfe Unterstand
Ersetzt des Hauses Schwelle.
In viel Gefahr und Mancher Not
Ein Blümlein wuchs hier leuchtend rot:
Die gute Kameradschaft.

Und hinter ihnen immer neu
In ungebroch'ner Stärke
Da wirkten andere still und treu
Mit ganzer Kraft am Werk.
Auch diese setzten alles ein,
Beim Deutschen kanns nicht anders sein,
Das hat die Welt erfahren.

Da trugen sie das Material
Zum Ausbau in den Graben;
Die Munition, das schlichte Mahl
Soll jeder täglich haben.

Die Nacht ist schwarz, es stürmt und gießt,
Der Weg ist grundlos, Franzmann schießt,
Doch sie sind unermüdlich.

Und rückwärts Werk auf Werk entstand,
Den rechten Halt zu geben.
Erbaute eine Geisterhand
Das Labyrinth von Gräben?
Nein Freund, mit Einsatz vollster Kraft
In harter Arbeit ward's geschafft
Von manchem Schanzkommando.

Wenn sich die Nacht hernieder neigt
Auf die zerwühlte Erde,
Und manch Gebel zum Himmel steigt,
Das alles gut einst werde:
Wie atmet dann die Front so schnell,
So pflichtstark eh' es wieder hell!
Du, aber Heimat, schlafe!

(Pries)

Afløsningsturnus blev som ovenfor beskrevet. Efterhånden blev tabene mindre som soldaterne og deres fører mere og mere vænnede sig til området. Bataljonsstabenes og de enkelte kompagniers ordonnanser ydede en kraftpræstation som de dag og nat på trods af den kraftige beskydning opretholdt forbindelserne. Skulle en ordonnans frem i linjen, var første etape frem til melde samlepunktet. Herfra gjaldt det om at finde et passende tidspunkt for at komme over Forges-bækken frem til en gammel, forladt tidligere fransk dækning. Herfra gik det lettere frem til bataljonens kommandostation. Jeg vil her specielt fremhæve de grupper fra infanteriet og artilleriet, der utrætteligt hele tiden reetablerede de sammenskudte telefonforbindelser. Og det var på Højde 203 for det meste ikke helt let.

For vores regiment skal specielt den **5. juni 1916** fremhæves, da H.K.H og K. Højhed Kronprinsen inspicerede vores III. og repræsentanter fra I. og II. Bataillon. Desuden var også III./84, pionerer, dele af Divisions Sturmabteilung Pries og repræsentanter for artilleriet til stede. Kl. 1030 ankom Kronprinsen til pladsen nord for Ferme Madelaine (syd for Cunel) for at udtale sin personlige anerkendelse og tak til de tapre angribere fra 18. maj 1916 for deres heltemod. Straks efter ankomsten gik han frem til officerer og mandskab. Med sin høje slanke skikkelse og elskværdige, åbenhjertige art, vandt han hurtigt alle hjerte. Under afskridning af fronten talte han med mange af vore Mecklenburgere, lod dem fortælle og gav dem hånden. De officerer og mandskab, der var foreslået til modtagelse af udmærkelser, fik disse overrakt personligt af Kronprinsen sammen med nogle få anerkendende ord. Efter at have skridtet fronten af, holdt han en kort tale, hvori han især mindedes de faldne helte. Herefter fulgte en parademarch i gruppekolonne, hvorefter vore Mecklenburgere med hævet stemning marcherede tilbage til deres lejr. Jeg vil på dette sted gerne bringe ordlyden af en beretning fra 54. Infanterie-Division til H.K.H. Storhertugen af Mecklenburg over perioden på Højde 304, der, uden at gå i detaljer, på træffende vis skildre den generelle oplevelse af dette kampafsnit.

Vedholdenhed fører til målet. Sådan læste vi den 13. juli i en anerkendende befaling til vore Mecklenburger. Der lå imidlertid også tre ugers vanskelige, møjsommelig forberedelse! Og ja! Et tornet værk var, hvad der var. I uafbrudte kampe blev der vundet et stort stykke terræn fremad indtil i umiddelbar nærhed af den fjendtlige hovedstilling. Først blev der natlig kastet en udgangsgrav i stenet jord under kraftig fjendtlig beskydning, så forberedelse og storm, så yderligere forberedelse og storm og så videre indtil det endelige mål – det ufravigelig nødvendige mål - er nået. Og hvordan blev så alt fuldført? Ugelang regn og tunge granater havde ødelagt og fuldstændig til mudret de med så stor besvær fremstillede grave. Indtil livrem i mudder – ofte var det nødvendigt at grave enkelte folk fri, der ikke mere kunne komme ud af stedet. Meter for meter kæmpede man fjenden tilbage, og hele tiden fløj håndgranater frem og tilbage - ofte forgæves, da fjendtlighederne havde gjort dem ubrugelige. Igen og igen måtte flammekastere bryde fjendtlig modstand, og så igen bukke sig under fjendtligt artilleri og maskingevær ild, og videre, hele tiden videre, videre til det ønskede mål, til det ufravigelige nødvendige mål. Sådan måtte det være. Hvem, der har gen-

nemlevet denne uge, og i stille heltemod har erhvervet sin laurbærkrans, er med sikkerhed en erindring rigere. Den uudslettelige stolthed vil følge til den sidste dag i livet, og vil endnu gå fra mund til mund, også når han ikke selv er her mere. Og alle forsagelser, tapperheden, den urokkelige vilje, er de brugt for at et mål, der kræver så stor en indsats? Spørgsmålet kan kun besvares med et dundrende »ja«. Sådan måtte det være! Nu ved vi, hvortil det var nødvendigt, og stolt står vi på det satte mål. Fra den første dag med hårdt arbejde til i dag. Vi vidste, det måtte, det ville lykkes.

Hvad der forventes af vore Mecklenburger, gør de!

Vi tyskere frygter Gud, men intet andet i verden! Og derfor videre, Sejr eller Død! Det var sejr, vi takker dem, der gav os den!

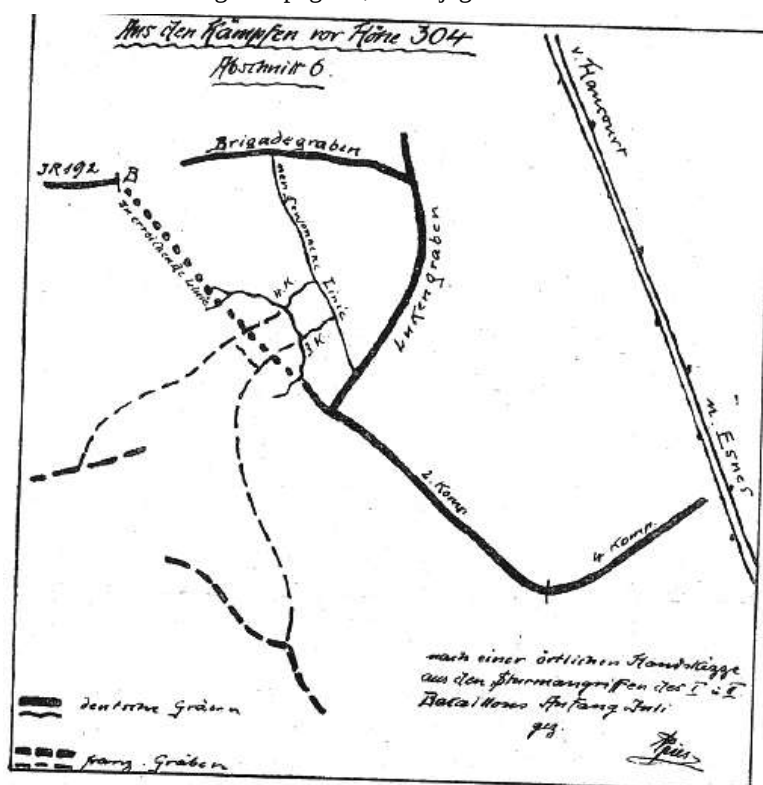
Af udmærkelser er tre Jernkors I. Klasse og 60 II. klasse tildelt 90'erne, og den direkte støttende stormtrop.

Sign. Freiherr v. Watter

Jeg blev nogle dage afkommanderet til et kursus ved en længere tilbage liggende Stormbataljon. I denne periode blev bataljonen ført på skift af Hauptmann v Both og Rittmeister v. Finkh. Dagene ved stormbataljonen var ret interessant. De officerer og mandskab, der var afgivet til videre uddannelse, havde lært meget, og vendte tilbage med mange nyttige impulser. Frem for alt skabte man i stormbataljonerne en særdeles godt uddannet enhed, der på de tunge kampfronter ydede den øverste føring god indsats. Da jeg vendte tilbage til bataljonen, befandt den sig i hvilelejren Beugeholz.

Formiddagene blev anvendt til eksercits indenfor kompagnierne. Eftermiddagen var folkenes til istandsættelse af deres udrustning og forbedring af lejren, hvortil hørte gravning af mange enkelt skyttegrave i umiddelbar nærhed af barakken, en sikkerhedsforanstaltning, der senere under fjendtlig artilleris beskydning af lejren, viste sin værdi. Regimentsstaben og MG-kompagniet havde forladt Cierges, da den ofte blev beskudt, og flyttet til en lejr i skovstykket syd for Cunel. Ikke langt derfra var vores store baggage, hvor min ridehest var anbragt i trofast varetægt af min mangeårige oppasser, Gefreiter Julius Thode. Thode var allerede siden oktober 1913 været min oppasser. Han var en meget fin hestepasser og rytter, og et ubetinget pålidelig og trofast menneske. Jeg vil på dette sted gerne sætte ham et minde. Mens Thode blev ved hestene, fulgte min anden oppasser mig i alle stillinger. Gefreiter Herbert Tiedemann var ligeledes urokkelig, trofast og pålidelig mand, der delte glæder og sorger med mig. Jeg er Thode og Tiedemann meget taknemmelig for deres trofaste hengivenhed, som de også efter krigen har vist mig. Sådanne mænd fandtes ved alle stabe og kompagnier, hvad jeg ikke blot erfarede ved min egen bataljon, men som jeg også har hørt fra andre. En velkendt og gerne set personlighed ved Bataljonen og Regimentet var Gloger, fotografen. Jeg kan på disse sider kun fremhæve nogle få personer, der fra det store antal mig betroede, er blevet i hukommelsen. Jeg vil imidlertid forsikre overfor hver enkelt af mine gamle soldater, en stor, aldrig udtømmelig taknemmelighed, når jeg tænker tilbage på, hvad hver enkelt, i rammerne af deres funktion, har præsteret for fædrelandet i denne svære krig.

I starten af juli gennemførte II. og I. Bataillon angreb, der havde til formål at fravriste fjenden enkelte skyttegrave. Under I. Bataillons storm, skal Lt.d.R. Ohtmer og hans 2. Kompanie særlig fremhæves for særlig mod og omtanke. Under oprulning af den fjendtlige grav udmærkede sig desuden Unteroffizier Seidel og Unteroffizier Spenker 4./90 og stormenheden. Krigsdagbogen optegner for

tiden mellem **15. maj** og **8. juli 1916** følgende tab: Leutnants Bettendorf, Hansen, Bredenbeck, Gabler, Bingel, Dahse og Offizierstellvertreter Kortüm og 226 underofficerer og mænd; Såret var Hauptmann Pries, Leutnant Friedrichs, Baudemann, Junge, Scheve, Demant, Ackermann, Quantmeyer og 851 underofficerer og mænd. Savnet var 2 officerer og 27 underofficerer og mænd.

Med midten af juli 1916 blev det noget roligere ved Højde 304, da fjendens store angreb var begyndt ved Somme. Mens I. Bataillon endnu lå i stilling kom vores Divisionskommandør Generalleutnant Freiherr von Watter, ledsaget af Leutnant Leffing, frem for at besøge folkene i forreste linje. Generalen kørte med en ledsager frem til laden ved Malancourt, hvor Harder og jeg afhentede ham. Vi tog også min ordonnans Gäfers med og begav os i det første morgengry over Forges-bækken frem i forreste grav. Her gik vi gennem hele bataljonens forreste linje.

Det gjorde et stort og varigt indtryk på mine folk, at divisionens kommandøren opsøgte dem i forreste grav blot nogle få skridt fra fjenden. Med alle folk, som han traf i graven, underholdt han sig på det venligste. Til rygerne havde han udtænkt en særlig overraskelse, idet han havde medbragt flere cigaretpakker, som han fordelte blandt folkene og dermed gjorde dem en stor glæde. Cigaretter var altid en sjælden og meget eftertragtet artikel. Tilbageturen gik godt på trods af enkelte ildoverfald. Få dage tidligere havde var Exzellenz Freiherr v. Watter fløjet over vore linjer i en flyvemaskine for ved selvsyn at overbevise sig om fores stillings forløb. Rygtet herom havde naturligvis spredt sig som en steppebrand.

Under bataljonens hviledage i juli faldt et besøg ved Sturmabteilung Hptm.d.R. Pries, der var sammensat af officerer, underofficerer og mandskab fra divisionen. Afdelingen blev ikke indsat som samlet enhed ved Højde 304, men kun sammensat i særlige stormgrupper under erfarne stormtrope-førere til deltagelse i de forskellige operationer. Overalt, hvor de blev indsat, fandt disse stormgruppers fremragende præstationer fuld anerkendelse. Sturmabteilung Pries lå i nærheden af vores øvelsesplads ved Madeleine-Ferme, hvor ligeledes sanitetskompagniet og divisions-lazarettet var placeret, sidstnævnte under den fortræffelige ledelse af Professor Coenen. Divisionens stabskvarter var flyttet fra landsbyen Cunel til skoven nord for Cunel.

Divisionen havde i mellemtiden etableret et rekrutdepot i den korrekte erkendelse af, at det fra Tyskland ankomne erstatningspersonel behøvede yderligere grundig uddannelse for de særlige kampforhold ved Højde 304. Depotet var placeret i en stor skov vest for Romagne. Tjenesten var ret alsidig og anstrengende. Gennem oprettelse af rekrutdepotet var det muligt for enhederne i en kort periode at afkommandere officerer, underofficerer og mandskab hertil, dels som instruktører, dels for egen videre uddannelse. Til fordel for begge blev der på den måde opnået et sammenhæng mellem enheder og depot.

August var ligeledes forholdsvis rolig og uden særlige begivenheder. Vejret blev mere vedvarende, så grave- ne og marchveje kunne tørre ud. Stillingsbyggeriet gjorde gode fremskridt, så det efterhånden blev udholdeligt i forreste linje. I hvileperioderne blev der flittigt ekserceret og undervist for ved hjælp af gode kort at holde folke- ne orienteret om de enkelte krigsskuepladser. De beredne benyttede hviledagen til orienteringsridt i de bagved liggende områder for at kikke på det enorme apparat omkring forplejnings- og ammunitionsforsyningen. Bagved liggende sanitetsindretninger, flyver- og signalformationer blev ligeledes opsøgt.

September 1916 kom og bragte os den **9. september** afløsning med IR 14. På trods af, at man her havde gennemlevet så voldsomme kampdage, skiltes man ugerne, da man havde vænnet sig til stedet og vidste besked. Endnu engang gik mig med mine folk en usikker fremtid i møde.

Da dagbøgerne for II. Bataillon i denne periode manglede i det disponible materiale, og de fleste af III. Ba- taillons kampberetninger ikke har kunnet findes, er dette kapitel omkring Verdun-Vest i det væsentligste histori- en om I. Bataillon og skrevet med det personlige »jeg«. Hver læser, primært fra II. og III. Bataillon må tilføje deres egne oplevelser. *I sine præstationer stod ingen bataljon tilbage i forhold til andre.* Først en udførlig regi- mentshistorie vil få alle de enkeltheder med, der ligger udenfor rammerne af denne bog.

Endeligt vil jeg bemærke, at regimentet under denne svære kampperiode fuldstændig stod sin prøve. Den kunne tage afsked med Højde 304 med den stolte vished, at den havde fravristet fjenden vigtigt hårdt omkæmpet terræn og skyttegrave, og hvad endnu vigtigere, til stadighed havde fastholdt det. Hvor vores tapre Mecklenbur- ger engang havde sat sig fast, lod han sig ikke igen fordrive. Vi overlevende vil også på dette sted i fuld tak- nemmelig tænke på vore faldne helte, og vil på ny love, at vi vil vise os værdige til deres trofasthed og tapper- hed.

Så hjælpe os Gud!

Kapitel 7

Verdun-Øst

10. september 1916 til 30. oktober 1916

af Stiftgutspächter von Pentz, Lt.d.R. a.D.

Kapitel 7 i denne erindring har fået den enkle overskrift »Verdun-Øst«. Der ligger imidlertid meget bag navnet Verdun, uendeligt meget for de medlemmer af Storhertug Mecklenburg Reserve-Infanterie-Regiment 90, der gennemlevede denne tid. Verdun-Øst er for os alle i forreste linje forbundet med navnene »Fleury« og »Fort Douaumont«. Desuden dukker der hos os alle stadig i frisk erindring, mange andre betegnelser, der for os er uforglemmelige: Fosse-slugten, »Steilhang-stellung«, »M-Raum«, bandedæmning, Brule-slugt, Hassoule-slugt, Ornes, Chaume-skoven, Herbe Bois, Kaplager og Thiel skoven, hvor bagagen fandt et, om end meget beskeden, opholdssted.

Den totalt sønderskudte Fleury, hvis sidste ruiner dårligt længere gjorde landsbyen genkendelig, lå mellem Fort Douaumont og fæstningen Verdun, omkring 2 km syd for fortet. De tyske tropper var i sin tid trængt igennem til Fleury under deres første voldsomme angreb, efter at I.R. 24 (Neuruppin) havde erobret Fort Douaumont i storm. Fleury var omgivet af fjendtlige forter. En konstant, nerveødelæggende melodi blev sendt mod os: fra sydøst, hvor Fort Souville præcist flankerede fra venstre, fra Fort St.Michel i front, mens højre flankeredes fra nordvest af et fort og et værk på den stærkt befæstede højde »Den kolde jord« (Ouvrage de Froideterre). Og netop dette afsnit blev tildelt vores Division, vores krigsprøvede 54. Division, der allerede havde præsteret så meget på en vanskelig front, og som de højeste kommandomyndigheder vidste, var en enhed, der også var i stand til at løse de vanskeligste opgaver.

Vi havde over to års krig bag os, som vi blev indsat på denne front. En kort oversigt over de enkelte kamp-handlinger kan bedst vise, hvad RIR 90 allerede havde bag sig, da den fik overdraget forsvaret af Afsnit Fleury.

Kaplager (elendiges)

gez. Pries, 16

I første omgang

del af IX. Reserve-Korps opholdt regimentet sig en kort tid i Holstein, deltog i Belgien i forskellige mindre operationer, hvorunder særlig ubehagelig var kampe med Franktireurs, og det røveriske, lumske overfald i Louvain (Löwen). Der fulgte ilmarchen til Noyon og de tunge, kostbare kampe sydvest for Noyon og Roye fra midten af august til midten af september 1914. Efter en kort hvileperiode begyndte en stillingsperiode ved Fresnières og sluttede i begyndelsen af marts 1915. Fra november 1914 førte Oberstleutnant Tiede regimentet efter at oberst v. Tresckow, som havde haft kommandoen fra start, måtte søge orlov på grund af sygdom. Den 8. marts 1915 blev RIR 90 flyttet fra IX. Reserve-Korps og formerede sammen med IR 84 og RIR 27 infanteristyrken i 54. I.D. Fra 31. marts 1915 til 14. juli 1915 varede den vanskelige stillingsperiode i Champagne, hvor underjordiske minesprængninger hørte til dagens orden og som karakteriserede kampmåden i dette afsnit. Efter en kort hvileperiode ved Attigny fulgte forskydning til den store Hindenburg-offensiv i Rusland indtil midten af september 1915 med slaget ved Narey og Osch, eftersættelseskampe til banelinjen Bialystok – Bielsk – Brest-Litowsk, slaget ved Bielsk, eftersættelseskampe til Bialystok, kampe langs Warecia, slag ved Skidel, Slag ved Bartosce. I slaget ved Skidel faldt under stormen på avlsgård Lawna vores uforglemmelige regimentskommandør Oberst Tiede til en fjendtlig granat.

Kort før Lida blev regimentet trukket ud af kampfronten og nåede på ti dagsmarcher den tyske grænse ved Prostken, hvor den blev afluset og indladet på tog. Her overtog Oberstleutnant Schaeffer kommandoen over regimentet.

Fra begyndelsen af oktober 1915 og slutningen af januar 1916 levede vi i en dejlig stilling ved Moulin-sous-Touvent og fejrede her den anden julefest. Vi gik nu i nærheden af la Fère, hvor regimentet som i fredstid blev

gennemheglet med feltøvelser i forskellige enheder, så nok alle regnede med, at vi igen skulle indgå en periode med åbne feltslag. Perioden blev afbrudt med med skansearbejde langs Aisne. I midten af april skiftes kvarter til området ved Marle nord for Laon, hvorfra vi en kort periode blev tilkaldt til assistance for det XII. saksiske korps, og delvist blev indsat ved Berry-au-Bac.

Og så kom *Verdun*. Den 4. maj 1916 afløste vi 3. Bayr. Regiment syd for Malancourt og kom dermed præcist ind i de stillinger, der lå for foden af den berømte og berygtede Højde 304. Det lader sig ikke skjule at enhederne nok følte, at den øvre føring nok havde mistet troen på en for os gunstig slutning af Verdun-operationen. Det var ikke uden konsekvens, at vi i den sidste tid hele tiden fandt os underlagt forskellige kommandomyndigheder. Således dannede vi en overgang »Afsnit 304« sammen med en anden division. Så var vi underlagt VII. Korps, så Alpekorpsen, og i mellemtiden dannede vi den såkaldte forstærkede 108. Infanterie-Brigade. Man kan få en fornemmelse af, hvor stærk artillerikampen blev ført i dette frontafsnit, når artilleriet i vores divisions afsnit forbrugte en dagsration på 30.000 granater af alle kalibre, og det fjendtlige artilleri, på trods af vores ammunitionsforbrug, var vores klart overlegen.

120 dage havde vi ligget i denne tunge stilling da befalingen til afløsning indløb den **9. september 1916**. Det var netop på årsagen for Oberst Tiede i året 1915 var faldet i Rusland. Tropperne åndede op i håbet om en hvilepause. De kunne ikke vide, hvile uhyrlige fordringer der netop på dette tidspunkt blev stillet til den tyske hær, hvor samtidig de hårde forsvarsslag rasede ved Somme. IR 14 afløste os og vi kom i kvarter i omegnen af Longuyon. Der fulgte imidlertid ingen hvileperiode, men fik i stedet befaling til øjeblikkelig afløsning i Fleury afsnittet. Til fods gik det mod denne heksekedel. Den **12. september** blev regimentet ved Grand-Failly inspiceret af den kommanderende general for 54. Armeekorps, Exz. Kühne, hvis korps divisionen indtil videre var underlagt.

Samme dag rykkede I. Bataillon og dagen efter resten af regimentet, ind i »Kaplager« syd for Chaumont. Denne triste lejr med træbarakker lå vest for Azannes omtrent på højde med den tyske udgangsstilling ved starten på den store Verdun-offensiv. Inden Regimentet gik i stilling blev bataljonerne ved flere lejligheder flyttet mellem Thielwald og Kaplager, og hver gang måtte man begynde forfra med ombygning af de tynde træbarakker, der kun havde været beregnet til sommerindkvartering. Vejrliget blev nu for alvor efterårsartig. Det blev ret koldt om natten og det regnede meget. Denne uophørlige regn gjorde i den følgende tid overordentlig skade på regimentet, da den tunge lerjord ved Verdun blev til grød, og gjorde enhver bevægelse ualmindelig vanskelig og et stillingsbyggeri umulig.

Hvor alvorlig, vi så på den her stillede opgave, beviser en sætning i et brev fra **14. september**: »Jeg frygter for vores skønne regiment, når jeg tænker på fremtiden; vi har nu fået stillet en ikke let opgave. Afsnittet med landsbyen Fleury er tilfaldet os, og vi ved jo alle, hvor hårdt der hele tiden bliver kæmpet her.«

Regimentets (og samtidig divisionens) stilling lå umiddelbar foran og parallel med den nordvest mod sydøst strækkende landsby Fleury. Regimenterne afløste hinanden hver 5. dag. Denne form for afløsning lå i de taktiske forhold, selvom den ikke var ønskværdig, for nu måtte brigaden bestemme detaljerne i hver afløsning. Men selv division og korps blev trængt længere tilbage i dens fastsættelse af eksempelvis stillingsbyggeri, da befalinger hertil i detaljer blev udgivet af føreren for Gruppe Maas Ost (v. Lochow). Det må blive et åbent spørgsmål, hvordan officererne ved denne stab opnåede viden om de faktiske forhold i den forreste stilling.

Den forreste linje var besat med to bataljoner. Støttepunkt for højre bataljon var »M-Raum«, de samtidig var dækning for kommandøren og et kompagni. Det lå omkring 300 meter bag forreste linje. Som tilsvarende støttepunkt for venstre bataljon tjente banedæmningen, omkring 700 meter bag forreste linje.

I Fort Douaumont, som i første omgang ikke var del af vores afsnit, var der placeret en særlig kommandant med omkring 700 mand. To kompagnier med 6 maskingeværer dannede kampbesætningen. Derudover var der særlig kommandoer som bærerhold, arbejdskommandoer, pionerer, artilleriobservatører, telefon, radio, luftsignalerenheder, en sanitetsafdeling osv.

I skråningen, omkring 500 meter nord for landsbyen Douaumont, var kommandøren for III. Bataillon placeret med to kompagnier, mens vagthavende regimentskommandør indtil den 9. oktober havde en kommandostation i Fosse-slugten, senere i selve fortet.

Om natten fra **17./18. september** gik I. Bataillon i stilling i silende regn, og den følgende nat fulgte II. og III. Bataillon i beredskabsstilling. Regimentsstaben begav sig til dens kommandostation i Fosse-slugten. Stillingen bestod i virkeligheden kun af enkelte granatkratere, der efterhånden blev forbundet med grave i det omfang, den silende regn og den franske artilleri beskydning tillod det. Artilleriilden mod den forreste stilling var meget kraftig, og steg ind i mellem til regelret trommeild. Bataljonerne i beredskab skulle stille så stærke arbejdskommandoer, stafetkommandoer osv., at de overhovedet ikke kom til ro. Da det var befale og nødvendigt i forreste stilling at bygge dækningsanlæg, måtte materiel hertil bæres på skuldrene af folkene, timelang gennem opblødt jord,

under kraftig artilleriild og hele tiden forstyrret af lysraketter. Tabene blandt disse kommandoer var derfor beklageligt store, og de få tunnelbrædder, der nåede fronten, var til ingen nytte for besætningerne, da de ikke havde skyttegrave, hvor brædderne kunne indbygges. Det lod sig kun gøre at lave nogle små nicher.

Den **20. september** lå stillingen under kraftig trommeild, og om aftenen angreb fjenden på højre fløj, der forsvarede af 1. Kompanie. Angrebet blev strålende og blodigt afvist af vore tapre folk. Imidlertid var fjenden til højre for os ved IR 30 brudt igennem i en dybde af 100-150 meter over en bredde på 100 meter. Dette indbrud var for stillingskompagniet særlig ubehagelig, da fjenden nu kunne skyde fra flanken og til dels også fra ryggen.

Fører på højre fløj, Lt. English, 1. Kompanie, lod med beundringsværdig omtanke og koldblodighed i den kritiske situation, hvad han havde af folk og maskingeværer skyde mod front, side og bagud. Dagens succes kunne primært tilskrives ham. Under dette angreb blev for første gang fastslået meget tungt artilleri fra fjendtlig side. Man kunne heraf slutte, at større, fornyede angreb lå forude.

Vore tab under dette angreb omfattede 2 officerer døde, Leutnant Kraatz fra 9. Kompanie og Leutnant Schulz fra 1. Kompanie. 2 officerer var såret; 60 mand død eller såret. Om natten fra **22/23.**

blev I. Bataillon afløst i stillingen af RIR 27. Den havde altså tilbragt fem dage og fem nætter i mudder, regn og under kraftig artilleriild, og ankom derfor fuldstændig udpumpet til Kaplager. Om natten **23./24. september** blev II. og III. Bataillon i beredskab ligeledes afløst.

Begravelsen af de to officerer fandt sted den **24. september** i Ville under stor deltagelse.

Regimentet blev nu i lejren indtil den **2. oktober**. Der var imidlertid ikke tale om nogen form for hvil. Hver nat skulle der stilles stærke skansekommandoer ved Fort Douaumont og skråningen, på tider op til 400 mand

stærk. Forholdene om natten var imidlertid ofte så uovervindelig, at eksempelvis et skansekommando den **29. september** kom tilbage med uforrettet sag efter at være flakket om hele nat, og til sidst returnerede totalt udmattede.

I den forreste stilling blev der foretaget ændringer i afsnits-forsvaret, hvilket altid pegede i retning af en forstående afløsning. Snart skulle vi forskyde mod højre, snart igen mod venstre, så igen skulle alt blive som oprindeligt. Og så startede det forfra. Endeligt erfarede vi, at 192 ID skulle trækkes ud, og at vi også skulle overtage en del af deres afsnit. Til venstre for os kom 9 ID. I dette vanskelige kampområde blev vores allerede for svage stilling yderligere svækket ved udvidelsen.

Om natten fra **2./3. oktober** blev regimentet igen indsat forrest, denne gang med III. Bataillon i forreste stilling, I. Bataillon i beredskabsstilling og II. Bataillon i dækningsanlæg i Fosse-slugten. Også regimentsstaben var fortsat her. Denne slugt lå i en stor løvskov. Hvor skønt det lyder! Det var imidlertid en dødens skov. Hvor der tidligere havde stået høje træer med store kroner og en tæt underskov, så man nu kun de sørgelige rester af ødelagte træer, oprodede rødder og visne grene. Hvem der ikke har set en sådan skov, gør sig næppe en forestilling om en så radikal ødelæggelse.

III. Bataillon meldte fra den forreste stilling, at den kun bestod af vand og mudder. Færdsel om dagen var umulig. Folkene krøb alene eller flere sammen i granatkratere. Afstanden til fjenden var 20-80 meter. Efter Verdun forhold var kampaktiviteten generelt i denne fem-dages stillingsperiode at betegne som ikke særlig kraftig. Det regnede heller ikke mere helt så meget, og ind i mellem var der endda solskin. Disse dages klare sigt blev imidlertid ikke særlig værdsat af tropperne, da fjenden hermed kunne lede deres artilleri fra fly, og enhver ufor-sigtig bevægelse på korteste tid udløste en voldsom artilleri. I et sådan vejr lå især de steder under artilleri beskydning, som fjenden præcist kendte, som eksempel »M-Raum« - et i fredstid bygget ammunitionsmagasin som del af fæstningsværket. Forbindelsen mellem bataljonsstaben og dens kompagnier var derfor om dagen næsten totalt umulig. Selv enkeltpersoner blev lagt under artilleri. Om natten fra 8./9. oktober blev regimentet afløst af af RIR 27. Mandskabet kom fuldstændig udmattet tilbage fra stillingen, hvor de igen havde måttet overvinde de sværeste anstrengelser. Stillingskompagnierne havde i løbet af de fem dage og fem nætter ikke fået varm mad. De var fuldstændig henvist til den såkaldte stormforplejning.

Efteråret skred hele tiden nærmere. Navnlig nætterne var her allerede så kolde, at der dannede sig is. Folkene stod hele tiden i mudder og vand uden mulighed for at få tørret de våde klæder, der iskoldt klæbede sig til kroppen. Klager over opsvulmede fødder gentog sig i stadig stigende antal. Infanteristøvlen var ikke tilstrækkelig under sådan forhold. Tit blev de bogstaveligt hængende i leret, og folkene havde stort besvær med overhovedet at få dem frie igen. I virkeligheden hørte det ikke til sjældenheder, at mandskabet overhovedet ikke igen kunne finde deres støvler i muddret, og måtte klarer sig i stillingen uden nogen form for fodtøj. Vores gentagende bøn om at tillade brug af snøresko med vikkellgamacher blev uforståeligt afvist af de højere kommandosteder. Det blev endda taget ilde op, at kompagnier og delinger ikke kom tilbage i fuldstændig samlede enheder! Moralen blandt soldaterne blev ikke højnet af denne grund, da de havde fornemmelsen af, at de højere foresatte ikke til fulde indså vanskelighederne og situationens alvor i dette afsnit. Denne kritik er for særtilfældet ikke til at undgå, da vi må være sandfærdig omkring vores historie.

Og endnu engang blev barakkerne omfordelt. II. og III. Bataillon flyttedes til træbarakkerne i Kaplager II, hvor de på ny måtte indrette sig. Herr Divisionskommandør besøgte enheden, og fandt kommandøren for III. Bataillon Major v. Lüttichau i den grad udmattet efter stillingsperioden, at han øjeblikkeligt sendte majoren på nogle få dages rekreationsorlov.

Der fulgte nu hviledage for regimentet, der primært blev anvendt til at udhvile mandskabet fysisk og psykisk og til at vedligeholde våben og udrustning. Ved siden af blev der igen energisk iværksat uddannelse. Imidlertid måtte også i denne periode arbejdes videre på stillingen på højde med Fort Douaumont ved den såkaldte »skrænt« [steilhang]. Der blev til dette formål formeret et særligt skansekommando under Leutnant Spencker, der hver nat måtte rykke ud. Dette kommando blev underlagt det af divisionen særligt formerede Skansekommando Soltau. (Kommandør II./IR 84).

Tilsyneladende var situationen langs fronten blevet alvorlig. Om natten fra **13. til 14. oktober** blev tre kompagnier fra II. Bataillon og III. Bataillon i beredskabsstillinger ved skrænten og i Fosse-slugten, trukket frem, hvor de om nætterne blev indsat til arbejde, materieltransport og skansning. Den forudsete hvil blev altså pludseligt afbrudt, og enhedernes kampværdi led betydeligt herunder. Om natten fra **17. til 18. oktober** rykkede II. Bataillon ind i venstre stilling, III. Bataillon i højre den følgende nat. 4. Kompanie blev natten mellem **17. og 18. oktober** indsat som beredskabsstyrke i venstre afsnit under II. Bataillon tæt bag stillingen langs banedæmningen. 2. Kompanie blev placeret i Fort Douaumont. 3. Kompanie blev placeret i M-Raum, mens Stab I. Bataillon sammen med 4. Kompanie var placeret i skrænten. III. Bataillons kommandostation var igen M-Raum, mens II.

Bataillons var i banedæmningen. Til forstærkning blev Regimentet tildelt 5./27 i RD-tunnelen, 7./27 i Jordbærslugten [Erdbeer-schlucht] og 1./27 i skrænten. Den **19. oktober** kl. 0700 overtog Regimentsstab RIR 90 ansvaret som vagthavende Regimentskommandør i Fort Douaumont. Kompagnierne gik i stilling med en gennemsnitlig styrke på 60-70 geværer. Melding om den svage besætning af forreste stilling blev gentagende gange sendt til de højre kommandomyndigheder, specielt allerede før stillingsindtagelsen.

Det fjendtlige artilleri øgedes hele tiden i styrke. Den **20. oktober** fulgte regulær virkningsskydning mod den forreste stilling. Allerede fra kl. 8 blev fortet genstand for meget tungt artilleri. Beskydningen øgedes i middagstimerne til meget stor heftighed og svandt først ind som de begyndte at blive mørkt. Efter sagkyndige artilleriofficerer i fortet, drejede det sig mest om 28-cm haubitser. Hele fortet rystede og bævede, et pansertårn blev trykket ind, vores infanteri observationstårn ødelagt og to indgange til fortet begravet. I stillingerne blev det hele tiden mere frygteligt. Den uophørlige regn havde ødelagt alt, hvad der med så stort besvær var bygget op. I grave stod ½ meter vand og mudder. Om natten frøs det til is, så besætningen led usigeligt. Fødder svulmede op, og syge og sårede måtte slæbe sig kravlende tilbage, da de ikke mere kunne gå, og ankom fuldstændig udmattet til fortet, hvor der i underetagen var indrettet en stor forbindeplads. Støvler måtte skæres af fødderne med en kniv. Der kunne ikke længere blive tale om vedligeholdelsesarbejder. Med fjendens grav meget tæt på, måtte hele besætningen anvendes som poster. Alle var på det rene med, at der hvert øjeblik måtte regnes med et fjendtligt angreb. Maskingeværerne var fordelt over hele terrænet og anbragt i store kratere. Disse fremragende våben gav besætningen nogen moralsk støtte med deres regelmæssig knitren.

Den **21. oktober** kl. 1215 meldte regimentskommandøren til brigaden, at han forventede et fjendtligt angreb. Kl. 18 holdt han en drøftelse over situationen med fort kommandanten, Major Rosendahl og med Pionerkommandøren, Hauptmann Fresen. Herefter blev det befalet at bærerkommandoerne den kommende nat ikke måtte bruge fortet som gennemgang, så fort-besætningen i tilfælde af et angreb ikke blev generet i deres forsvar af en stor forsamling af mennesker.

På grund af de store tab blev om aftenen to delinger fra 3./90 i M-Raum indsat i afsnit Fleury Nord, hvorfor 1./90 fra skrænten blev trukket frem i M-Raum. I./27 fik ordre til at sende dets 1. Kompanie fra Brules-slugten til skrænten.

Den **22. oktober** lå den forreste stilling igen under voldsom artilleriild, der uden afbrydelse fortsatte hele dagen og først om aftenen omkring kl. 18 begyndte at mindskes. Fortet lå hele dagen under et velrettet artilleri fra de tungeste kalibre. Især fortets indgange blev beskudt og flere gange lukket til. Også vores bagland til den anden side Azannes lå under kraftig beskydning, et umiskendeligt tegn på, at et stort angreb måtte påregnes i den allernærmeste fremtid. Kl. 16 blev den forreste stilling meget kraftigt beskudt mellem Vaux og Thiaumont. Kl. 1635 blev der hørt livlig maskingevær og infanteriild ved Fleury. Et angreb på dette sted blev kvalt i starten.

For natten **22./23.** var der planlagt afløsning i vores venstre afsnit og alle forberedelser og befalinger var udsendt i alle detaljer. Kl. 0515 kom der fra brigade befaling, at der ikke ville finde afløsning sted og at nærmere ordre ville følge. Det var hensigten at begge venstre kompagniafsnit skulle afgives til venstre nabo-division, og de resterende fire kompagni-afsnit reduceres til tre. Afløsning skulle følge med RIR 27. Der kom imidlertid ingen opfølgende befaling fra brigaden. På grund af de store afstande var to kompagnier fra RIR 27 allerede undervejs og kontraordre kunne ikke nå dem, hvorfor en delvis afløsning af II. Bataillon fandt sted. Kl. 2245 nåede os en divisionsbefaling, hvorefter overdragelsen af de to venstre kompagni-afsnit til 192 I.D. først kunne finde sted den følgende nat. 7. og 8. Kompanie måtte altså forblive endnu 24 timer i forreste stilling. Forplejning til disse to kompagnier blev udleveret af fort-kommandanturet og under de mest vanskelige omstændigheder bragt frem i stillingen. De to kompagnier – 7. og 8. Kompanie – var allerede i den grad blevet svækket af det dårlige vejr og den konstante voldsomme artilleribeskydning, at de ikke længere kunne betegnes som anvendelig i forsvar. Også de afløsende enheder gik stærkt svækket i stilling. I de fem dage før stillingsindtagelsen havde de hver nat måttet udføre de meget vanskelige materiel transporter. Dette arbejde var ofte endnu mere anstrengende end besættelse af den forreste stilling. Også den hyppige forskydning fra højre og venstre forringede besætningernes anvendelighed, da de aldrig blev fortrolige med deres stilling.

II. Bataillon bestod herefter af 7. og 8. Kompanie og 2./RIR 27. I 5. og 6. Kompanies afsnit var også MG-formationerne blevet afløst af RIR 27.

Igen den **23. oktober** lå Fort Douaumont fra kl. 8 under meget tung artilleri, og blev denne dag endda beskudt af væsentligt større kalibre end dagen før. Den forreste linje var fuldstændig jævnet med jorden så de endnu kampduelige efterhånden måtte falde tilbage til M-Raum og banedæmningen. Kl. 15 stod artilleriilden til den allerstørste voldsomhed, så nu også enkelte kasematter på fortet blev gennemskudt. For at give fort besætningen nogenlunde beskyttelse, blev de øverste rum rømmet, da de ikke mere kunne forsvares. Leutnant Ohtmer (2. Kompanie), der lå i fortet med sine folk, meldte, at hans kasemat var blevet gennemskudt af en granat, og at en

stor del af kompagniet og samtlige geværer var begravede. Han disponerede endnu kun af omkring 20 mand. Da det var umuligt, at skaffe nye geværer til disse folk, fik han af regimentskommandøren ordre til at rykke tilbage til Kaplager.

Alle lettere sårede blev sendt tilbage. Alt samlede nu i de nedre kampgange. Imidlertid slog granater også igennem hertil, ammunitionsdepotet sprang i luften og brændte. På grund af det forfærdelige eksplosionstryk blev alle i fortet kastet rundt mellem hinanden og døre revet af. Selv forbindepladsen, hvor der lå mange hårdt sårede, blev ramt af gennembrydende granater selvom den lå i underste etage. Kun ganske få overlevende havde held til at redde sig ud. Mange folk blev forbrændt af stikflammer fra den eksploderende ammunition, og i røgen kunne besætningen ikke hold ud længere.

Kl. 1545 befalede den vagthavende regimentskommandør, at alt til forsvar ikke ubetinget nødvendigt personel, skulle forlade fortet, for at indrette et forsvar på et bedre egnet sted i terrænet. På samme måde som fortet lå også forreste stilling, støttepunkter, banedæmning og det bagved liggende terræn under uafbrudt kraftig artilleriild. En stor del af den forreste besætning gik til grunde. Enkelte folk samlede sig i granatkratere og fortsatte modstanden for så vidt de fysisk og psykisk udmattede, overhovedet endnu kunne. De få resterende maskingeværer skød indtil sidste patron på de fremstormende franskmænd, og bidrog herved til at fjendens fremtrængen kun skete meget langsom.

Tropperne i fortet led så kraftigt under den fortsatte skydning med krigsgas, at en rømning måtte iværksættes hurtigst mulig, hvis en del af besætningen skulle reddes. Alle forbindelser fremad og tilbage var afskåret. Det var ikke længere muligt for den vagthavende kommandør at føre divisions-afsnittet fra fortet, der nu kun var en ruinhob, og som støttepunkt ikke længere havde nogen værdi. Alle indgange var begravede, så vagthavende regimentskommandøren med sin stab måtte kl. 1730 forlade fortet gennem en ventilationsskakt, efterladende sig alt. Udmattet og gasforgiftet begav han, støttet af sin oppasser, gennem den kraftige artilleriild til Brules-slugten, for herfra at reorganisere modstanden og samle de endnu disponible tropper. Kun herfra var det muligt at iværksætte et modangreb. Det havde ikke været til fordel for regimentskommandøren at få tildelt Fort Douaumont som kommandostation. Franskmændene kendte dets præcise placering, og kunne derfor i den grad lægge den under virksom artilleriild, at det meget hurtigt mistede sin betydning som støttepunkt. Radiotelegraphen blev totalt ødelagt den **23. oktober**, efter at den allerede dag før hyppigt var faldet ud. Telefonforbindelserne blev næste konstant ødelagt, og havde næsten vist sig fuldstændig uanvendelig på trods af alt dygtig og utrættelig indsats fra telefonfolkene. Lyssignalforbindelsen havde indtil det sidste vist sig den mest anvendelige, men også den måtte til sidst give op i denne helvedes forgård.

Den sårede fort-kommandant, Major Rosendahl, var blevet afløst af Hauptmann Soltau fra Regiment 84 med Offizierstellvertreter Brandt fra Regiment 90. Disse kunne med resterne af et besætningskompagni kun holde ud i fortet til tidligt den **24. oktober**. Sammen med dem var den gamle Oberstabsarzt Krüger, der helt modigt dag og nat forsøgte at hjælpe de sårede og gassyge i fortet. Det var lykkedes dem samme endnu samme nat at bringe omkring 250 sårede væk fra fortet! I løbet af dagen gik stedet, hvor fortet havde ligget, igen over på fjendens hænder.

Musketier Thies fra vores regiment har i et brev jævnt og ligetil, men samtidig kritisk, sat ord på sine oplevelser i disse store og tunge dage:

Oktober måned bragt en fransk offensiv, som vi ikke helt var i stand til at standse. I fem dage rasede det franske artilleri uhyrlig. End ikke fortet var de tunge granater voksen, og blev i den grad sønderskudt af dens egne bygmestre. Så foretog fjenden om eftermiddagen sit fremstød. Det lykkedes ham også at generobre fortet, men det er også alt, hvad han opnåede. For ham havde det ikke længere nogen værdi, og vi græder ikke over det.

Vores regiment havde klaret sig glimrende mod alle fjendtlige angreb. Endnu den **23. oktober** kl. 23 stormede 1. Kompanie fra M-Raum mod nord for at forstærke de fuldstændigt oprevne 9. og 10. Kompanie, og reorganisere modstanden. Den fandt, at der ikke længere var nogen stilling, besatte i stedet granatkratere, og havde fra disse standset fjenden frem til den **24. oktober** om eftermiddagen mellem kl. 17 og 18. Efter dette tidspunkt foreligger ingen oplysninger fra forreste linje.

Alle endnu disponible tropper blev stillet under kommando af RIR 27, som i Fosse-slugten overtog funktionen som vagthavende regimentskommandør. Resterne af vores regiment, og navnlig alle anvendelige let sårede og lettere syge, blev sammenlagt under kommando af Hauptmann Grebel: det var omkring 300 mand.

Det var svært igen at føre disse folk tilbage, som i den sidste tid havde gennemlevet en uendelig svær tid, og dårligt igen var kommet til besindelse. Det lykkedes imidlertid den handlekraftige Hauptmann Grebel af bringe disse 300 mand frem til Fosse-slugten, hvor de stod til rådighed for RIR 27 (Major v. Rauch). I mellemtiden

samlede Hauptmann v. Both alle disponible og endnu brugbare MG – 10 i antal - og sendte dem under kommando af Leutnant Niemeyer ind i Brules-slugten, hvor de blev stillet til disposition for III/84. Denne bataljon havde fået befaling til at tilbage erobre det tabte Fort Douaumont. Oberstleutnant Schaeffer måtte på grund af sin gasforgiftning overgive kommandoen over regimentet til Major v. Lüttichau, og begive sig til feltlazarettet Mangiennes.

Regimentets tab i tiden mellem **21. og 23. oktober**, altså 4 dage, var uhyre store i betragtning af en kampstyrke på omkring 850 mand. 4 officerer og 110 mand var såret, 11 officerer og 400 mand savnedes og 25 mand var faldet. Det måtte desværre forventes, at en stor del af de savnede var faldet.

Ganske vist var det totalt sammenskudte Fort Douaumont faldet hænderne på franskmændene, men deres succes havde været meget dyr. Længere kunne de intet steds komme. På højde med fortet var deres angreb gået fuldstændigt i stå. Nok havde de enkelte enheder under divisionen lidt voldsomt og var stærkt sammenblandet, men indrettede de sig hurtigt overalt i nye stillinger. Den os alle så kendte stilling på skrænten [Steilhangstellung] forblev fast på vore hænder.

Artilleriilden var fortsat næste dag meget kraftig, og udviklede sig på tidspunkter så kraftigt, at det tydede på et nyt angreb. Hans infanteri var imidlertid så svækket, at det ikke mere kunne trænge frem. Vores kommando under Hauptmann Grebel behøvede ikke længere at være indsat i forreste linje, men blev i stedet anvendt til skansning og forsyningstransport. Det kom fra vores side ikke til modangreb i større stil. Også tilbageerobringen af Fort Douaumont blev opgivet, da fortet som sådan ikke længere havde nogen værdi for os. En genbesættelse af fortet udelukkende af moralske grunde, og kun for at foregøgle en succes derhjemme, kunne ikke retfærdiggøre en større indsættelse af friske tropper.

Den **27. oktober** stillede vi 40 vejvisere til IR 16 fra 14 ID, der skulle overtage vores afsnit, og førte den frem til Fosse- og Brules-slugterne. Der gik imidlertid endnu flere dage før de nye enheder havde fundet sig til rette og vi kunne rykke ud. Først natten til **30. oktober** returnerede vore kommandoer fra Fosse-slugten og MG'erne fra Brules-slugten. Divisionens Sturm-Abteilung Pries blev forbigående opløst og fordelt på regimenterne til opfyldning, og fra rekrutdepotet modtog vi 350 mand erstatning. Aftransporten med feltbanen fandt sted om natten **30./31. oktober**. Det var imidlertid kun mandskabet, der kunne transporteres, mens bagagen måtte tilbagelægge vejen til Montmédy til fods. Regimentet blev tildelt kvarterer nord for Montmédy med Regimentsstab og I. Bataillon i Thonne-le-Thiel, II. Bataillon i Thonne-les-Pres og III. Bataillon fordelt mellem Signy og Montlibent.

Gudskelov var vores indsats ved Verdun endeligt slut! Fra 10. maj til 31. oktober, altså næsten et halvt år, havde vi, på en af de vanskeligste kampfronter, gjort vores pligt, trofast mod den tyske hærsmægt.

Tropperne nød til fulde de herlige hviledage, hvor de hurtigt kom sig. Der stak stadig en god ånd i hver enkelt. Snart efter fulgte transport til Woivre-sletten, hvor vi blev indsat i en herlig rolig stilling mellem Mas og Mosel med stamkvarter i Bouillonville, hvor vi som ny kommandør fik Oberstleutnant v. Joeden.

Kapitel 8

Mellem Maas og Mosel

4. november 1916 til 10. april 1917

af Studienrat Dr. Bibeljé, Schwerin

Efter de hårde kampe ved Verdun til højre og venstre for Maas i sommeren og begyndelsen af efteråret 1916, blev vores 54 Infanterie-Division og med den vores Reserve-Infanterie-Regiment 90 trukket ud af helvedet ved Verdun. Efter at fjenden i heftige angreb havde nået det brændende og totalt ødelagte Fort Douaumont, var af regimentet kun de tre maskingeværkompagnier fortsat indsat i forreste linje, mens bataljonerne - det vil sige rester af kompagnier, der i hver bataljon var samlet i et kompagni- som reserve for de andre af divisionens indsatte regimenter, udførte meget vanskelige og tabsrige transport- og skanse operationer. Den **23. oktober** måtte vi opgive fortet, den **24.** lå det under voldsom artilleri fra begge sider, den **25.** besatte modstanderen ruinerne. Mit sidste besøg i fortet drejede sig om lazarettet, der helt dyb lå under fortets egentlige fundament. Indtil det allersidste øjeblik blev der her arbejdet af læger og sygehjælpere, smerter blev lindret, sårede bjærget - indtil også indbringning af de kære måtte indstilles. Hele rummet var fyldt med gas, og da en granat brød igennem til et ammunitionsmagasinet i fortet, og her fik flere titusinder af håndgranater, der her lå oplagret, til at eksplodere, blev det elektriske anlæg naturligvis ødelagt af det voldsomme lufttryk. Arbejdet måtte derefter indstilles i flere timer.

Og så var det for sent. Også de sidste krigere måtte kravlen forlade fortet. For mangen en tapper blev Fort Douaumont graven.

Hvem fra 5. Kompanie kender ikke den altid muntre og fornøjede Bröcker, der med sin ukuelige humor bragte os igennem så mange alvorlige og triste timer, og som var prototypen på en urokkelig og tapper, altid beredt, ordonnans. Jeg kan ikke nævne de mange, mange våbenbrødre, der fandt deres sidste hvilested under fortet eller i bakkerne ved Douaumont.

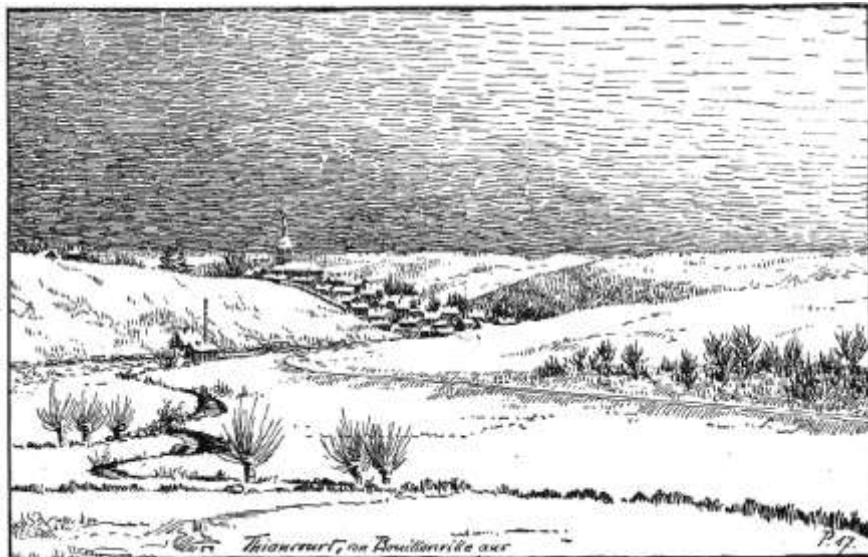
Efter regimentets krigs dagbog mistede vi i disse hårde kampe 11 officerer og 344 mand som faldne, 19 officerer og 1.456 mand som såret og 13 officerer og 465 mand som savnede. Af de savnede var kun en lille del, som vi senere fandt ud af, endt som fransk fange. Langt den største del havde fundet soldater døden i de uholdbare hårde kampe.

Naturligvis var regimentets kampværdi meget reduceret efter den lange og hårde kamp ved Verdun. Den blev nu opfyldt af erstatninger fra Tyskland og blev den **3. november 1916** underlagt Armee-Abteilung von Strantz, også kaldt Armee-Abteilung C.

Også kommandoen over regimentet ændrede sig. Oberstleutnant Schaeffer overdrog kommandoen til Oberstleutnant von Joeden, som ankom til regimentet i begyndelsen af december 1916.

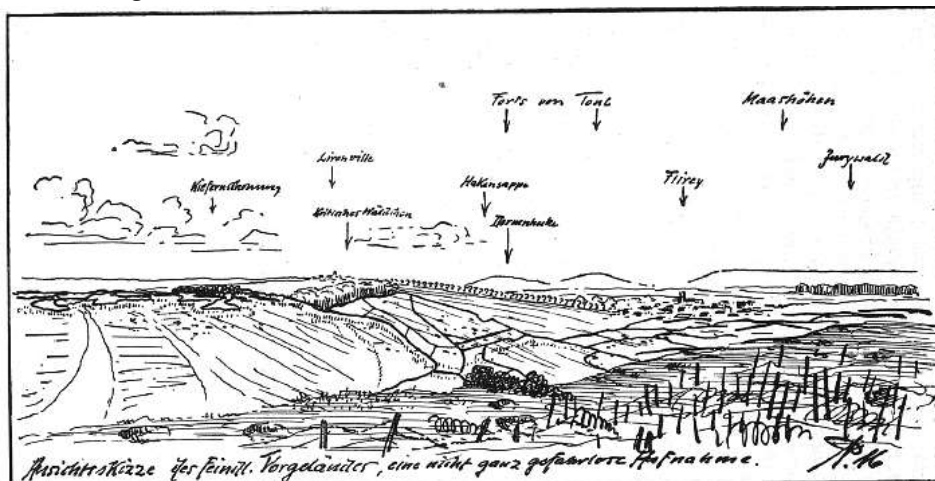
Der blev ikke undt regimentet en hvileperiode. Banetransport førte det til Jaulny, hvor den udlossede, og march til fods bragte den til Bouillonville, hvor der blev tildelt en dags hvilekvarterer i selve landsbyen og i baraklejren i omegnen, eks. i den sydlige Schluchtlager og i Madine-lager. Allerede næste dag, eller nærmere næste nat, blev to bataljoner indsat i forreste linje, mens en blev i hvil. Begge stillingsbataljoner blev altid 24 dage i linjen og omkring 12 dage i reserve og til uddannelse i hvilelejren.

Regimentets nye stilling lå i Mort-Mare skoven overfor den lille by Flirey

på den øst-vest gående ben af vinklen, i hvis toppunkt Fort Saint-Mihiel lå. I det fjerne, langt bag den fjendtlige linje, kunne man i godt vejr se de befæstede højder i Fæstningen Toul. Stillingen var godt udbygget og gav mandskabet mange lettelser. Modstanderen lå 500-800 meter væk. Et enkelt sted nærmede den sig vores stilling til 200 meter. Dens kampaktivitet var meget ringe og begrænsede sig til enkelte heftige ildoverfald med artilleri og minekastere. Hans infanteriposter var meget vagtsomme. De skød øjeblikkeligt mod ethvert hoved, der dukkede op over brystværnet. Forgæves forsøgte vi at lokke hans patruljer ud. Han holdt sig fuldstændig tilbage i sit vidt forgrenede gravsystem og pigtrådshindring, hvorimod vi næsten hver nat sendte større eller mindre patruljer ud i ingenmandsland, hvor vi med rette anså os for herrer. Næsten altid lykkedes det os at trænge gennem den første hindring frem til fjendens stilling.

Hvem af dem, der var med, husker ikke stadig vores natlige opklaring langs Fliery-vejen til »Dornhecke«, og vores hyppige besøg i den fjendtlige »Hakensappe« med dens sønderskudte MG-stilling? En af mine trofaste ledsagere var Unteroffizier Steinmann, som allerede ved Fleury-Douaumont havde udmærket sig ved sin

særlig urokkelighed, og min trofaste oppasser Otto Boekmann fra Boek ved Eldena, der senere i kampvognsslaget ved Cambrai, beseglede sin kærlighed til fædrelandet med sit liv. I de mange nætter, hvor vi i kulde, sne eller silende regn tilbragte i ingenmandsland for at hente værdifuld viden om fjendens afløsningstidspunkter mm, er de brave folk ikke veget fra min side. Ganske vist bragte vore patruljer mange oplysninger med tilbage om fjendens styrke, men i lang tid var det skjult for os, hvilke enheder, der lå foran os, og hvilken hensigt modstanderen havde for den nærmeste fremtid. For primært at få sikkerhed for fjendens troppesammensætning, blev der fra højere myndigheder presset på med krav om indbringelse af fanger. Da der til en større operation blev stillet divisions artilleri til disposition, lykkedes der også at opfylde dette krav.

Om natten fra 5. til 6. februar 1917 trængte en patrulje under ledelse af Lt.d.R. Ackermann, fører for 5. Kompanie, ind i den fjendtlige stilling og bragte to fanger fra det franske reserveregiment 239 med tilbage. Patruljen blev ført af Unteroffizier Ebers og bestod af 11 mand fra 5. Kompanie og 3 pionerer fra Pionier-Kompanie 107. Efter en virkningsfuld skydning af artilleriet, trængte de ind i den fjendtlige grav, stødte ikke på modstand her, fandt enkelte døde, flere sårede og to poster, der havde søgt dækning for artilleriilden. Efter løsning af opgaven returnerede de uden nogen tab i løbet af 15 minutter tilbage i egen grav. En omhyggelig forberedelse af operationen og den virkningsfulde skydning af artilleriet, som delvist ødelagde den fjendtlige pigtrådshindring, havde bidraget til det hurtige og gode resultat. Alle deltagere i patruljen modtog Jernkorsets II. Klasse og Lt. Ackermann M.V.K. I. Foruden fører, Unteroffizier Ebers, drejede det sig om Gefreiten Pichowia og Wilkens, Musketiere Ahlers, Freise, Krogmann (Walter), Krogmann (Wilhelm), Küks, Behrend, Schröder (Friedrich) fra 5. Kompanie og Telephonisten Schildt (8. Kompanie) og Ruge (16. Kompanie) samt de tre pionerer fra Pionier-Kompanie 107. På grund af tapperhed foran fjenden blev Unteroffizier Eberts udnævnt til Offizierstellvertreter.

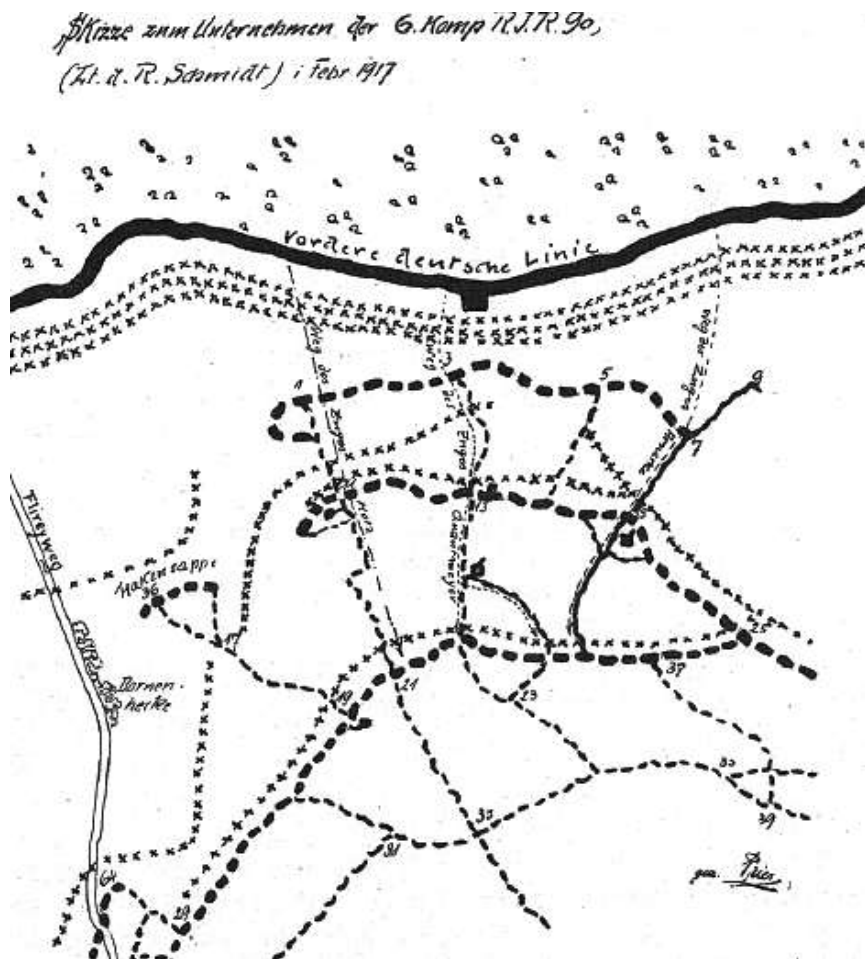
Desværre forløb ikke alle vore patruljeoperationer uden egne tab. Under en mindre opklaring blev Gefreiter Pichowiak, en af de mest ivrige patrulegænger, såret af fransk MG-ild på vejen tilbage. Få dage senere døde han på Lazarettet i Jaulny, der var indrettet i en borglignende, højtliggende herskabsville. Via regimentets ordonansofficer nedlagde regimentskommandøren en krans ved denne virkelige tapre og urokkelige kammerats grav. Også på andre måder opstod der nu og da tab, og hjørnet på den store store soldaterkirkegård på skråningen ved Bouillonville, som vi 90'ere havde udvalgt som sidste hvilested for vore faldne brødre, blev langsomt fyldt op. En af de første, som vi her lagde i graven, var vores kære Leutnant Becker, en bror til vores Regimentslæge, Stabsarztes Dr. Becker. Han skulle sammen med Leutnant Ribcke en aften gennemføre en officerspatrulje. I den forreste grav gennemgik Hauptmann Pries patruljen med de to officerer, da en granat pludseligt slog ned i bryst-

På baggrund af erfaringerne, indhentet af 5. Kompanie under operationen om natten fra 5. til 6. februar 1917, beordrede bataljonskommandøren for II. Bataillon allerede få dage senere 6. Kompanie til et nyt fremstød mod den fjendtlige grav. Hauptmann v. Milczewski (i fredstid kompagnichef i IR 31) nu allerede

Højre deling under Lt.d.R. Holz tog Grav 1-11-21 og stødte her på modstand, der blev brudt med håndgranater, bajonetter og geværer. Lt.d.R. Quantmeyer trængte med sin deling over gravene ved 3 og 5 frem til linjen 11-13-15, og herfra videre til 21-37. Modstanderen ydede også her modstand, men ikke så sejt og hårdnakket som ved 11 og 21. Længere mod øst stødte Vizefeldwebel Arnecke, der kort tid senere blev løjtnant i Regimentet, ind i Grav 7-15 mod punkt 23. Ved denne deling faldt straks ved fremrykning fra egen grav, den tapre fører for stødtroppen, Unteroffizier Vetter. Derved opstod en kort tøven. Efter indtagelse af hele graven 7-15 blev deling involveret i en livlig gevær- og håndgranatkamp på grund af et fjendtligt modangreb foran 25. Under den hårde kamp faldt ved denne lejlighed blandt andre Unteroffizier Bannow.

Efter at have løst opgaven gav Lt.d.R. Schmidt, der sammen med Pionerofficeren, Lt.d.R. Zühlke, Pi. 107, befandt sig ved Punk 5, signalet til tilbagetrækning. De to delinger Holz og Quantmeyer kunne med det samme udføre ordren, og på trods af den kraftige spærreild, returnerer til egen grav uden tab. Deling Arncke blev fortsat i den fjendtlige grav, da der bag dem lå en kraftig ild. Som denne mindskedes, gik også denne tilbage. Modstanderen fulgte ikke efter.

Som fanger blev 26 mand fra Territorial-regiment 95, herunder en Sergeant-Major, bragt med tilbage. Denne operation, der blev forberedt og gennemført under kodebetegnelsen »Schneegestöber«, gav desuden præcise oplysninger om tilstanden af de franske grave og dækninger. Vores hindring, hvor 2. Kompanie aftenen før havde skåret udfaldsåbninger, blev af det samme kompagni allerede i løbet af natten igen lukket til.

Under deres dygtigt gennemførte kampopklaring blev 6. Kompanie meget virksomt støttet af to grupper pionerer og frem for alt, af vores artilleri. Operationen ville med sikkerhed ikke være forløbet så glat, havde artilleriet ikke gennem en omhyggelig ildforberedelse, ødelagt dele af den fjendtlige hindring, og havde drevet den fjendtlige besætning i dækning.

Hærberetningen fra Oberste Heeresleitung fra **9. februar 1917** skriver.

»Mellem Maas og Mosel stødte ved Flirey efter virksom ildforberedelse, et kompagni frem til tredje franske linje og bragt med få egne tab, 26 fanger med tilbage.«

Desværre nævner hærberetningen ikke præcist, hvorfra i det tyske rige, dette tapre kompagni kom.

Den øverstkommanderende, General der Infanterie von Boehn, udtalte sin personlige anerkendelse til kompagniet da han den **12. februar** besøgte regimentet. I efteråret 1914 havde regimentet under hans føring kæmpet ved Noyon og Roye som del af IX Reservekorps.

Og endnu en stor ære blev tildelt 6. Kompanie: på lastbiler blev det transporteret til Stenay til hærgruppens hovedkvarter, hvor Hans Kejserlige og Kongelige Højhed Kronprinsen udtalte sin særlige anerkendelse og fordelte et stort antal Jernkors. Vi vil imidlertid aldrig glemme de af operationen, der ikke vendte tilbage – de tre kammerater, der blev liggende i den fjendtlige ild på ærens mark.

Såret blev fem mand, heraf en alvorligt, fire lettere (herunder Lt.d.R. Holz, der imidlertid kunne forblive ved enheden).

En betegnende episode fra denne operation fortjener at blive fastholdt: det uventede møde i den fjendtlige grav mellem Lt.d.R. Quantmeyer og Pionierleutnant Zühlke, som af egen drift og uden ordre, var gået med frem, og præsentationen mellem de to herrer, som ikke kendte hinanden, midten mellem de eksploderende granater og håndgranater. Hauptmann Pries, I.R. 90, har fastholdt denne scene i et lunt vers, der udkom i »*Schützengrabenszeitung*«, der blev udgivet af 54 I.D.

(Takt og tone i fjendens grav)
Knigge im feindlichen Graben
(Nach einer wahren Begebenheit)

Vom Regiment die sechste drang
Im Sturme vor, und er gelang.
Es fehlte diesem grimmen Streite
Nicht eine heit're Gegenseite.
Drum leihe mir mal kurz dein Ohr,
Ich trag' dir schnell die Sache vor:
Der eine Zug mit Leutnant Q.
Ist drüben angelangt im Nu:
Und dort im Graben ungesäumt
Wird mecklenburgisch aufgeräumt.
Dem Leutnant Z., dem Pionier,
Macht's offensichtlich auch Pläsire.
Flugs kommt er drüben angerannt;
Dem Q ist dieses unbekannt.
Der eine trifft sich nun beim Wandern
In Feindesgraben mit dem andern.
Q. staunt: „Ein deutscher Offizier??
Doch einzig! Was machst du denn hier?“
Dieweil ihm jener unbekannt,
Legt er die Hand an Helmesrand:
„Aeh, Leutnant Q“ – „Aeh, Leutnant Z.“
„So, so, sehr angenehm, sehr nett! –
Und neben ihnen, blutigrot,
Hocht auf dem Grabenrand der Tod. - -
Wie oft im Kriege überraschen,
Uns Gegensätze, die sich haschen!

Was will bei Krach und Pulverdampf
der Knigge da im Grabenkampf??
Der deutsche Leutnant, merk's mein Sohn,
Erfasst halt jede Situation.

Vi lod ikke fjenden i ro ret længe. Allerede om natten fra 10. til 11. marts 1917 gennemførte vores 10. Kompanie et nyt succesfuldt fremstød mod den fjendtlige stilling i Afsnittet øst for det afsnit, der vises på skitsen. Med dygtig udnyttelse af erfaringerne fra de tidligere operationer, gik også dette kompagni frem i tre delinger. Den rutinerede kompagnifører, Lt.d.R. Lüth (faldt august 1917 i Flanderns mudder), befandt sig i forreste grav sammen med forbindelsesofficeren fra artilleriet. Den østlige deling blev ført af Lt.d.R. Vellbringer. Denne bestod af 4 underofficerer og 27 mand, og havde tildelt en pioner underofficer, 6 pionerer og 3 telefonfolk. Det lykkedes denne at indbringe fire fanger og erobre et automatgevær. Fører for den midterste deling var Offizierstellvertreter Brandt (nu Schwerin). Denne bestod af 3 underofficerer, 25 mand og 5 pionerer. Delingen indbragte flere fanger. Den vestlige deling var underlagt Leutnant Loeff med 4 underofficerer (heraf 1 pioner) og 33 mand (heraf 5 pionerer og 3 telefonfolk). I tre bølger uden mellemrum og med ca. 10 skridts afstand stormede delingen frem til anden fjendtlige linje. Under en heftig kamp med håndgranater blev en fransk officer skudt ned, hvis revolver blev taget med som krigsbytte. Under afspærringen af en løbegrav til begge sider, udviklede sig til en meget hård håndgranatkamp, under hvilken yderligere fanger blev taget. Franskmændene havde blodige tab. Under rensning af anden linje gik desværre enkelte tunge granater ned over graven. Herved faldt tre mand fra denne vestligste deling og yderligere en såredes. Desuden blev fire mand lettere såret under håndgranatkampen; de kunne alle forblive ved enheden. Foruden en række fanger, bragte delingen også tre *Fusils mitrailleurs* med tilbage som krigsbytte. Som hornsignalet til tilbagetrækning lød, sprængte som aftalt Lt.d.R. Zühlke fra Pionier-Kompanie 107 og tre pionerer to befæstede blokhuse bag den fjendtlige linje.

Selvom gravene lå forholdsmæssigt langt fra hinanden, forløb på denne måde operationen planmæssigt som indøvet på øvelsesværket. 15 franskmænd blev taget til fange, tre automatgeværer og en armerevolver var våben byttet. Tabene var små: tre døde begravede vi den følgende dag i Frankrigs jord, en hårdt såret var på vej mod Tyskland og fire lettere sårede forblev ved enhederne.

Operationen var forud indøvet under den mangeårige kompagnifører Lt.d.R. Lüth på forbilledlig og rolig måde. Alt var gennemtænkt til mindste detalje, og var på trods af vanskeligheder og fjendens tapre modstand, lykkedes som håbet og formodet, på strålende måde støttet af pionerer og artilleri. Kompagniførerens personlighed viste sig i den friske indsats af officerer, underofficerer og mandskab. Dagsbefalingen fra Armee-Oberkommando, Armee-Abteilung C skrev: »den dristige patruljeoperation med 10. Komp. R.90 bevidner om den energiske, initiativrige ånd, der hersker i troppen, hvorfra de inspirerer til en frisk, energisk angrebsånd«. Os beviste succesen, at den tyske soldat er beredt og kompetent til enhver kamphandling, når en gensidig tillid forbinder dem med deres officerer

Det var sådan i regimentet, at ingen bataljon ville så tilbage for den anden. Allerede om natten fra **20. til 21. marts 1917** gennemførte derfor også I. Bataillon (Fører: Hauptmann Grebel) med sit 4. Kompanie under Lt.d.R. Werner endnu et fremstød i den fjendtlige linje. Tilsyneladende var franskmændene imidlertid blev ret ærgerlig over vore hidtidige operationer i regimentsafsnittet, og anvendte nu en ny taktik: allerede under en kort artilleribeskydning fra vores side, trak de sig tilbage og rømmede den beskudte grav. Denne taktik med at udvige anvendte de i stor målestok som vores 4. Kompanie efter en godt virkende artilleri forberedelse, trængt ind i den fjendtlige grav under dygtig og handlekraftig føring af Lt.d.R. Werner. Iklædt snedragter på grund af nyfalden sne, trængte patruljen fuld af initiativ og angrebslyst ind, men fandt alle grave rømmet af fjenden, og endda på lange strækninger spærret med spanske ryttere. Derfor indbragte denne opklaring ganske vist ingen fanger og intet bytte, men hentede dog alligevel mange interesse enkeltheder om den fjendtlige stillingsbygger, hindringer, dækningsanlæg, postanlæg osv. Egne tab var også denne gang meget små – to lettere sårede.

Så vidt om regimentets kamphandlinger i dette, sammenlignet med andre frontafsnit, rolige stilling. For alle, der fik lov at opleve det, var det også en tid med dyb indre og ydre oplevelser, præstationer, højeste indsats og højeste lidelse – en eneste god tilværelse!

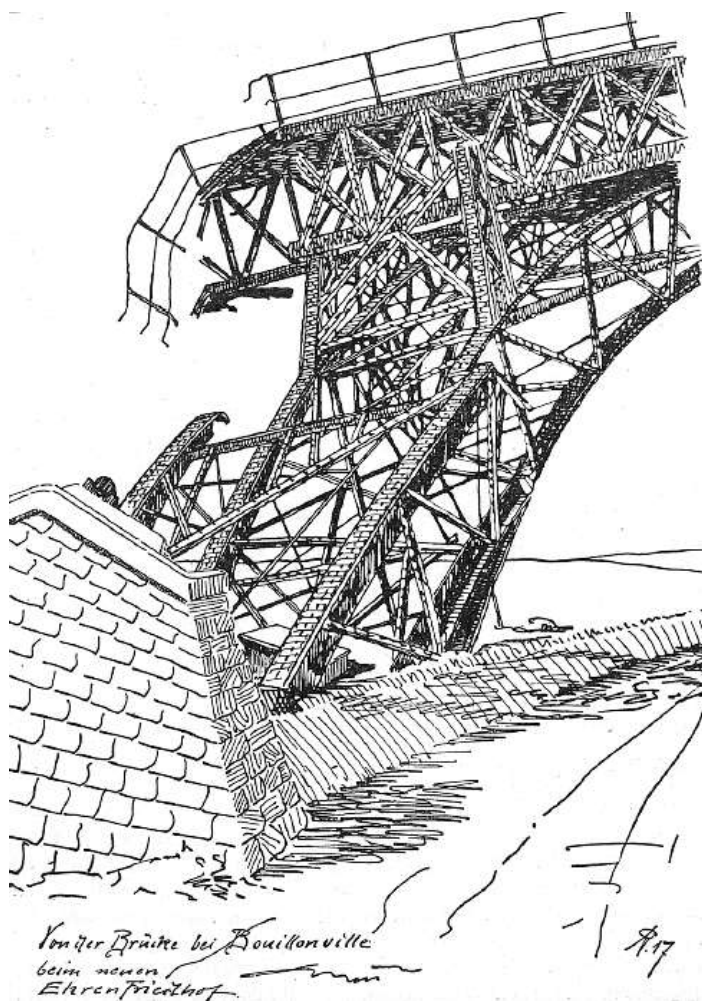
På siderne af bjergene, nede i de pragtfulde dale på landsbyerne, hvor, tæt bag fronten, indbyggerne fortsatte deres fredelige liv. Vandløb, der, når sneen smeltede, forvandlede til brede, rivende strømme, trak deres sølvfarvede bånd gennem markerne, og store vildvoksende bøgeskove dækkede bakkelandskabet. Som for at søge beskyttelse for de fjendtlige storme, bukkede den lille Bouillonville sig på den stejle klippevæg. Små, flade huse stod langs hovedgaden, der strakte sig gennem landsbyen. Kun kirken, hvor vi havde indrettet et lazaret, ragede en smule op over husene. De solbeskinne skråninger var dækket af vinstokke, som krigen bragte døden.

I selve landsbyen var regimentsstab og kommandokontorer placeret. Også bagagen lå i landsbyen eller i dens umiddelbare nærhed. Bykommandanten, Hauptmann von Oertzen, gjorde det mulige for at imødekomme alle ønsker. I. og II. Bataillons stabe afløste hinanden i kvarter, der nogenlunde behageligt var indrettet i træhuse ved pillerne af den sprængte bro. Denne bro var 1914 blevet sprængt af en tapper fransk vice-sergent som de tyske tropper nærmede sig. Broen skulle føre en jernbanelinje, der ved starten af krigen netop var under konstruktion, over en slugt ved Bouillonville. Den tapre franske kammerats plan var lykkedes: broen blev ødelagt; men den opståede hindring formåede ikke at standse den tyske fremmarch, de som en flodbølge strømmede videre ind i landet. Den franske vice-sergent havde imidlertid mistet livet under handlingen, og hvilede nu med de mange, mange tyske soldater den sidste søvn på kirkegården, der lå på skråningen af slugten.

Følger man banedæmningen, hvor der endnu ikke var lagt skinner, i retning af fjenden, når man en høj stenbro over Madine gennem en dybt gennemskæring gennem bakken. Beskyttet mod beskydning var der her bygget en stor barak som hvilekvarter – den såkaldte »Schluchtlager Süd«. Langs bredden af Madine, der på steder var meget stejl, lå brigadens kvarterer (små, yndige træhuse), Og en råt, af brædder og træstammer sammentømret kirke, hvor der for bataljonen i hvil blev afholdt gudstjenester om søndagene. Længere i retning af fronten kommer man til den herligt beliggende Euvezin med sit gamle slot, hvor vores naboregiment von Manstein, IR 84, havde placeret sin regimentsstab. Men tilbage til Bouillonville. På en skråning på slugten med den sprængte bro blev den anlagte soldaterkirkegård omhyggeligt plejet og holdt i orden. Enkle, men smagfulde birkekors bar navn og dødsdato for de faldne brødre, og et enkelt hegn af naturtræ omgav det værdige hvilested for så mange jævne og tapre mænd.

Fortsatte man under resterne af broen op gennem slugten, når man nogle få bølgeblik barakker, som regimentslægen, Dr. Becker, Stabsarzt d.R., havde forvandlet til »regimentsinfirmeri«.

Ikke ret langt derfra lå en enkelt pigtrådshegn, der omsluttede en omkring 80 lang og dyb kvadrat. Her var de indbragte fanger midlertidigt placeret. Den tyske overkommando blevet bekendt med, at tyske soldater i fransk fangenskab, blev anvendt til til skansearbejder og transporttjeneste bag fronten indenfor rækkevidde af vores artilleri, altså i konstant risiko for gennem vores artilleri at blive dræbt. Det var desuden blevet kendt, at forplejningen af tyskere i fransk fangenskab trodsede enhver beskrivelse, og at behandlingen var grusom og umenneskelig. Derfor måtte vi nu på ordre oppefra udøve »repressalier« på de franske fanger, som fangerne selv skulle berette om i deres hjemland. Til disse beretninger skulle de tilføje en anmodning om at indvirke på deres franske regering, at tyskerne i Frankrig blev bragt udenfor risikozonen og behandlet menneskelig. Før dette skete, ville deres egen behandling ikke blive mere tålelig. Disse »repressalier« (mangelfuld underbringelse selv i kulde, utilstrækkelig forplejning) var vel nødvendig; men man skulle ikke have betroet deres gennemførelse til de kæmpende tropper. Jeg fik til opgave at føre tilsyn med, at alle de beordrede forholdsregler strengt blev overholdt. Jeg ved derfor, hvor svært vore underofficerer og mandskab havde ved at følge ordrene med relation til fangerne, og at mange tyske soldater stødte ind i alvorlige samvittigheds konflikter. For Tysklands kæmpende tropper er ganske enkelt en fange ikke længere en modstander, der må pines.

Hvis man vender tilbage til landsbyen ad vejen over bakken, ser man på den anden side Madine et ensomt beliggende hus – det var nogenlunde beboelig, og dens indehaver havde i erindring over hans lille garnisonsby Wismar (Meckl.), de brune vægge, den hyggelige tobaksrøg og de gode skummende øl, opkaldt det »»Zum alten Schweden«. Foran døren vejede en sort-hvid-rød fane og forkyndte, at her boede den i hele regimentet velkendte og højagtede kommandør for III. Bataillon, Major Hans von Lüttichau (i fredstid kompagnichef 7./90 i Wismar).

Verschneit im Tal bei Bouillonville
Ein Häuschen, einsam, ohne Stil,
Und macht doch von sich reden.
Ein alter Ritter haust im Bau,
Und das ist der von Lüttichau
Im Haus „Zum alten Schweden“
(Pries)

Herfra førte en ikke særlig bred træbro tværs over den flade Madine til et hus på hovedgaden i landsbyen, hvor vi fik lov at opleve uforglemmelige timer i kammeratskabskreds. Her var kasinoet placeret, underlagt forplejningsofficer ved II. Bataillon, Lt.d.R. Auhage (død 1921). Her kunne officerer fra bataljon i hvil samles hver aften til ungdommelig tysk mandeaften. Kasinoet, Auhagens egen skabelse, var ubetydelig, som vi overtog det fra vores forgænger, men stod som noget enestående af sin art, da vi den **10. april 1917** blev trukket ud af stillingen. Righoldigheden i køkken og kælder var forbløffende, og ved lyden fra regimentsmusikken i rummet ved siden af, glemte man vel for en stund alvoren og vanskelighederne ved livet foran fjenden. Her samledes officererne fra bataljonen i hvil for at fejre H.M. kejserens og H.K.H. Storhertugens fødselsdag. Ved Kejserens fødselsdag gjorde Oberst Weck, kommandøren for vores 108. Infanterie-Brigade, os den glæde at være til stede. Her tog vi også afsked med adjutanten ved II. Bataillon, Lt.d.R. Hoettger, som af eget ønske blev forsat til en flyver eskadrille, hvor han senere i luftkamp faldt på ærens mark. Her tog vi også afsked med den årelange regimentsadjutant, Hauptmann von Oppel, der tiltrådte generalstabens ved en anden division. Hans afløser som regimentsadjutant blev den hidtidige ordonnansofficer, Lt.d.R. von Pentz, og i hans sted blev Lt.d.R. Bibeljé fra 5. Kompagnie flyttet til regimentet som ny ordonnansofficer. Hoettgers efterfølger som adjutant ved II. Bataillon blev Lt.d.R. Bremer fra en funktion som uddannelsesofficer ved 54 I.D. rekruttjeneste. Engang viste også divisionskommandøren Exzellenz Freiherr von Watter os den ære, at besøge os i vores kammeratskabshjem, hvor han udtalte sin glæde over det han så, og sin beundring over hvad der var opnået med tysk ordenssans og tysk evne for behagelighed. Og vi alle tænker stadig fuld af salighed de af kraft og glæde blussende stunder, hvor regimentets adjutant i egen høje person greb taktstokken og på gammel, hæderkronede måde, i det hyggelige, rigeligt med billeder smykkede kneipe-lokale, i tonede: »O Hannes, wat’n Hoot! De Hoot, de bett’n Dahler kost! O Hannes, wat’n Hoot!«

Ikke langt fra dette lystige sted, lå midt i krigens gru, en lade, hvor vores regimentspræst Voss hver søndag lod sin alvorlige stemme lyde, men hvor der på hverdages aftener blev fejret filmkunstens muse. Her havde divisionen, der på forbilledlig vis også til stadighed sørgede for mandskabets åndelige velvære, indrettet en biograf, hvor der ikke kun blev vis muntre, men også lærerige film. Jeg husker, at jeg en dag af forskellige mandskab fik stillet spørgsmål om arten af flydende luft – en interesse, hvis oprindelse længe var skjult, indtil jeg tre dage senere selv var i biografen, hvor der blev vist en film, der viste eksperimenter med flyvende luft.

At der også i hvileområderne var sørget for rigelig beskæftigelse for både officerer og mandskab, viser de regelmæssige »inspektioner«, der næsten var lige så populær som de forskellige former for »alarmøvelser« langs fronten. Når alt kommer til alt fungerede det hele godt, selv meldekæden langs det endeløse »Arras-brandbæltet«.

Kort før vi blev afløst fra stillingen i Mort-Mare skoven steg livet bag vores front sig pludseligt kraftigt. En »Gas-bataljon« (Blume) var ankommet og begyndte nu at indbygge gasflasker i forreste grav i vores regiments-afsnit og i venstre nabo regiments afsnit. Nat efter nat kørte lastbiler med de tunge flasker frem til området ved Bremseberges. Herfra blev lasten af vores infanteri under ledelse af gaspionerer, slæbt frem til forreste linie og her indbygget. Endeligt var alt parat. Vi ventede kun på en gunstig vindretning, der skulle drive den udløste gas i retning af fjenden. Endeligt kom natten til **1. oktober 1917** over telefon ordet »Frühlingsluft«, der var stikordet til det planlagt gasangreb. Herefter blev infanteriposterne trukket tilbage fra forreste linje, der herefter kun blev besat af pionerer. Lige over midnat kom så »Mondscheinzauber«, dvs. befalingen til frigørelse af gassen. Da jeg alt i sammenhæng med dette gasangreb havde været regimentets ansvarlige, befandt jeg mig ved fronten, hvor jeg oplevede alt, hvad der nu skete. Som den hvidlige gassky hurtigt nærmede sig den fjendtlige grav, påkaldte

de franske poster spærreild, der også begyndte med det samme. Modstanderen forventede åbenbart, at vi ville angribe bag gasskyen. Derfor startede også samtidig en overordentlig kraftig infanteri- og MG-ild. Vi blev imidlertid roligt i vore grave og lod gassen gøre sin ødelæggende arbejde. Efterhånden forstummede infanteri ilden, maskingeværerne tav, påkaldelsen af spærreild gennem opsendelse af røde lysraketter ophørte. Hvem af den fjendtlige gravbesætning, som ikke havde kunnet flygte, blev indhentet af skæbnen. Lidt efter lidt indstillede også artilleriet sin skydning. Gasskyen havde også nået batteriernes stillinger.

Den livsødelæggende virkning af gassen, som trængte flere kilometer ind i fjendens område, var frygtelig. Fangeudsagn bekræftede senere, at regimentet foran os fuldstændigt var blevet decimeret, og dens rester allerede den følgende dag måtte trækkes ud af fronten.

Dette gasangreb var den sidste store begivenhed i denne stilling. Fra Charey, hvor divisionen havde sit kvarter, svirrede rygterne om snarlig afløsning. Ikke langt var Charey lå den lille by Chambry. Her var flyveeskadrillen, der støtte til os, placeret. For bedre at kende flyvevåbnet i dets samvirke med infanteriet, var Leutnant Vollbart og Offizierstellvertreter Finnern kommanderet hertil. En nat, kort før vores afløsning, blev flyvepladsen bombet af fjendtlige flyvemaskiner. Den brave Leutnant Vollbart, en Schweringer, blev øjeblikkelig dræbt, mens vores kære Finnern, der allerede havde været lang tid ved regimentet, såredes meget hårdt. I overværelse af divisionskommandøren begravede vi Vollbart i fremmed jord. Hans lig blev senere overført til en sidste hvile i Schwerin, Finnern kom sig langsomt, men stødt.

Den **6. april** kom ordren til afløsning. Bataljoner og til sidst regimentsstaben blev indladet i Jaulny og transporteret mod nord, hvor langs Aisne-Champagne fronten den vedvarende fjendtlige trommeild havde været i dagevis, og tydede på et forestående storangreb. Vi kastede et sidste blik på gravene i kirkegårdsslugten, på den sprængte bro, på den lille landsby Bouillonville – så drog vi videre i retning af nye kampe. Vi kunne stadig huske den divisionsbefaling, divisionskommandøren havde udsendt på årsdagen for opstillingen af vores 54 I.D.:

Vores divisions 3. krigsår begynder, tvunget af den desperate vilje fra fjendens verden, der ikke vil lade os komme til rolig fredsarbejde, og ikke vil lade det tyske folk bestå.

Hvad vi lovede at opnå ved forrige årsdag, har vi holdt. og igen er det min æres pligt, til hele divisionen at udtale min tak og min anerkendelse for det, der er præsteret af tapperhed, hengivenhed og sej, opofrende pligtfølelse.

Med taknemmelighed tænker vi på de brave kammerater, som har ofret liv og sundhed for fædrelandets frihed og storhed. Lad os love, i vor guds åsyn, at føre dette værk videre i tillid til vores gennem to års kampe beviste kraft og vores ædle sag. En fast tro forbinder mig med mine kammerater af alle grader. Med åbne øjne skrider vi ind i det 3. år med samme forsæt, som hidtil har stået sin prøve: om end der kan komme mere, må vi, skal vi og vil vi vinde – fremad!

Med Gud for Konge og Fædreland!

Kapitel 9

Aisne-Champagne slag og stillingskrig

15. april 1917 til 27. juli 1917

af Studienrat Fritsche, Schwerin i. Meckl.

I. Aisne-Champagne slag 1917

I begyndelsen af året 1917 begyndte et ny kapitel i verdenskrigen. Den **1. februar** startede vi den uindskrænkede ubådskrig, tvunget hertil af afvisningen af det tyske fredstilbud i slutningen af 1916, og Wilsons afvisende holdning af enhver fredsformidling. Det var en beslutning, der mødte udelte tilslutning også i vores regiment, men, som vi ved, blev truffet et kostbart får for sent. Med forbitrelse havde vi allerede længe betragtet ubådenes hensynsløse indsats som noget ubetinget nødvendigt. Fra dem forventede vi en effektiv aflastning. Stod vi ikke i kamp overfor en næsten utålelig overmagt? Handlede det ikke om vores folks eksistens eller ej? Ubådsvåbnet var frygtelig, men det sidste middel. De ville være afgørende, betroede hærledelsen også os, inden modstanderen fra den nye verden, inden Amerika havde tilstrækkeligt oprustet til afgørende at kunne optræde i Europa. Men ja, vi havde undervurderet amerikanernes krigeriske energi.

Også bruddet med Amerika skulle komme i det nye år, som gennem længere tid truende var rykket nærmere, og som det ikke var lykkedes os at undgå. En nyfrygtelig fjende, et hundredmillion folk, sluttede sig til den ophidsede hoben af vore fjender. Vi følte, at vi med denne kendsgerning også i verdenshistorisk sans stod på tærsklen af en ny epoke. Det nye kontinent, verdensfolket på den anden side oceanet, greb for første gang afgørende ind i de europæiske folks historie, der fra dette tidspunkt ikke længere alene skulle bære verdenshistorien. Den amerikanske krigserklæring kunne ikke ryste vores tro på fremtiden, men gjorde imidlertid den meget alvorlige situation helt klar for os. Modstanderne rustede sig allerede til ny storm på Vestfronten; de forventede stor-kampdage nærmede sig.

Det var derfor et mesterstykke af vores hærledelse, at de i marts gennem frontforkortelsen, der i strategisk forstand skaffede os bedre forhold og vandt manøvre-frihed. Det fremspring i vores front, som kampen mod de tæt forbundne fjender havde skabt under Somme slaget, var meget udsat for et flankerende angreb fra både nord og syd. Den blev nu udlignet gennem den nye Siegfried-stilling, og desuden blev der under denne forkortelse, frigjort betydelige kræfter. I en bekendtgørelse fra Kejseren til Hindenburg stod: »De nu i Frankrig gennemførte bevægelse, er en forholdsregel, som for den samlede situation på vores Vestfront, er af største betydning. Der er dog herigennem skabt et nyt grundlag for den videre krigsførelse.« Samtidig havde hærledelse løsrevet sig fra stillingskrigen, hvor der ikke længere var udsigt til succes, med velovervejede hensigter. Disse var: opslidning af Ententen under deres forestående angreb mod Siegfried-stillingen, en samtidig lammelse af deres industrielle kræfter gennem ubådskrigen og endeligt udnyttelsen af det tydeligt nærmere rykkende politiske og militære sammenbrud i Rusland, primært med økonomiske hensigter. Den **12. marts** var der udbrudt revolution i Petersborg, zaren abdicerede den **15. marts**. For os tyske, der på vore skuldre alene bar presset fra million hære fra hele verden, sandelig en aflastning på rette tidspunkt.

Imidlertid havde vores strategiske tilbagetrækning også en bagside. Fjendens fremrykning bag vores tilbagegang var, selvom den ikke kunne udvise gevinst i form af fanger eller krigsbytte, en moralsk opmuntring, der ikke må vurderes for lav. Ententen besluttede derfor at udnytte denne moralske succes til et storangreb: englænderne på begge sider af Scarpe ved Arras og franskmændene langs fronten Chemin des Dames – Reims-Champagne. Efter en forudgående ødelæggende artillerivirkning skulle den tyske front både i vest og i syd omslutes som en tang med slutpunktpunkt omkring Laon.

Det var slaget, hvorom den øverste hærledelse den **17. april** beretter: »En af de største slag i denne gevaldige verdenskrig, og dermed verdenshistorien, et blusset op langs Aisne«. Efter at englænderne den **9. april** ved Arras, efter kort, men meget heftig artilleri- og minekasterforberedelse i området mellem Loos til Croisilles, var gået frem i angreb på en front på 30 km, og dermed havde givet signal til det store gennembrud, fandt også den franske hærledelse øjeblikket kommet, hvor de mente, at de tyske kræfter var bundet af det forbitrede engelske angreb i Artois. Under kommando af General Nivelle satte de stødet ind mellem Nanteuil (nordøst Soissons) og højderne ved Moronvillers i Champagne (øst for Reims) over en front på 70 km. Det var starten på »dobbeltsla-

get Aisne-Champagnes« den **16. april 1917**, der først efter syv ugers forløb fandt sin afslutning mod slutningen af maj, og for vores regiment blev et æresblad.

Hvor var vores regiment i dette tidspunkt? Det hold i rammerne af divisionen et frontafsnit besat mellem Maas og Mosel. Vores hvilekvarterer lå gemt i skoven i nærheden af Bouillonvilles, en af landsbyerne i Nadine dalen. Vi lå i graven foran Flirey, hvorfra vore forreste poster i klare nætter kunne se lyskasterne spille ved Toul og Nancy.

Til Påskefesten håbede vi at komme til ro. »Den lille lommekalender, der så ofte her ude må holde for, når man vil finde ud, hvad ugedag man netop oplever, viser at i dag er skærtorsdag, i morgen langfredag. Den rette Påkestemning slår ikke så let igennem, og også præstens ord er ikke nok. Men alligevel er den der, man nyder den og alle tanker vandre endnu engang derhjem. Internt fejrer man bedst en varig påske i følelsen af konstant tillid til Gud, og soldaten behøver derfor ikke holde sig til en bestemt dato«.

Dette skrev en 90'er i et brev hjem, og det var rigtigt, for disse festdage for os igen faldt bort. I de dage befandt vi os allerede på jernbanen. Afløsning og transport fra Jaulny var sket som efter en snor; regimenter og batterier rullede mod nord. Hvor skulle vi hjælpe til? Ingen vidste det. Så gik det over Charleville bag Champagnefronten. Dette »lause-Champagne« var ikke helt ukendt for mange os fra sommeren 1915. Udenfor begyndte foråret at gøre sig gældende. Marchen langs Aisnes frugtbare bredder var i det skønne solskin en ren fornøjelse. Den **12. april** kom vi i kvarter i Attigny. Mange vil stadig kunne huske de dejlige aftener i kasinoet, vi på initiativ og under lunefuld ledelse af vores kære højtærede Major von Lüttichau, oplevede i i kammeratskabskreds, og en så stemningsfuld optakt blev forskønnet af vore gamle herlige folke- og soldatersange. En frontsoldat behøver sådanne muntre sammenkomster, der dog altid samtidig er stunder af stille selvransagelse til sjælelig opfriskning og forstærkning til sin hårde opgave. Det var os helt klar, at vi stod overfor alvorlige og hårde kampe, og også denne aften for mange af os kunne blive den sidste af dens art.

Den **13. april** ankom vi til Rethel efter en langs march til fods. Næsten hele regimentet var her underbragt i den såkaldte »Lazarettfabrik«. Rethel var en stor krigslejr. Den **14.** var hviledag.

I de sidste dage var vores march blevet ledsaget af den uafbrudte dumpe trommen af kanoner langs fronten ved Reims. I mellemtiden var den steget til største heftighed. Storkampdage var indenfor synsvidde. Den **15. april** overgik vores division som indgrebsdivision under kommando af Gruppe Brimont (X Reservekorps, General v. Eberhardt), der selv først var underlagt 7. Armee, senere 1. Armee (v. Below). Regimentet fik marchbefaling til området nord for Reims. En stor fjendtlig fly eskadrille krydsede netop over os, som vi stod parat til indladning på banegården. Regimentsmusikken spillede deres flotte marcher, og netop vores regiments ynglings sang, som alle sang med på: »O Hannes! Wat'n Hoot!«. I den bedste stemning steg vi på vognene. Banetransport fra Rethel til Asfeld-la-Ville, march til fods til Avaux på de saftige enge langs Aisne. Her var alt allerede fuld af tropper. Vi kom dels i kvarter i landsby – dvs. i lader, dels i bivouak. Frontafsnittet foran os lå nordvest for Reims, og forløb i sydøstlig retning indtil Brimont, et tidligere Reims fort. Nu var vi på brandpunktet.

Vi skulle altså igen stå overfor franskmændene. Den **16. april** blev I. og II. Bataillon alarmeret. De var i første omgang underlagt 42. Infanterie-Brigade, der igen stillede dem til disposition for 81. Infanterie-Regiment. III. Bataillon havde allerede den **15.** fået en selvstændig opgave som »Nahtkommando« *) mellem 10. og 5. Res.Div. afsnit, og var marcheret til Guignicourt, hvor den direkte var underlagt Gruppe Brimont. Om dens ærefulde deltagelse i angrebet den **18. april** skal senere berettes. Hauptmann Grebel, Bataljons-kommandør IR 90, førte kl. 14 bataljonerne, først langs Aisne, så over floden og via Pignicourt i retning Bertricourt og Orainviller skoven til sænkningen langs Suippe, generet med front mod sydøst. I lange bølger med store afstand og brede mellemrum eller oftest i rækker, blev det gradvist faldende terræn overvundet. Her og der gik de første sårede tilbage. Den oversvømmede Suippe blev overskredet via planker, og på den anden side blev en optagestilling indtaget langs banedæmningen.

Med deres store forårsoffensiv, allerede forberedt i vinteren, ville franskmændene denne gang gøre arbejdet færdig, dvs. opnå gennembrud hele vejen til Rhinen. De havde derfor allerede fra månedens begyndelse lagt de tyske stillinger fra Soissons til Auberive under den kraftigste ødelæggelses beskydning. Hans bedste infanteri, der udelukkende var udvalgte og forbavsende godt ernærede folk, der i måneder var blevet uddannet bag fronten og, som vi snart personligt kunne overbevise os om, fortræffeligt og til den mindste del udrustet, stod parat til angreb. Men trods denne gevaldige våbenstorm, der brød løs om morgenen den **16. april**, blev den egentlige strategiske succes, dvs. gennembrud og dets opfølgning, også denne gang nægtet. På den del af kampfronten, hvor vores division og især vores regiment var indsats, var situationen i forreste linje følgende:

*) Naht-kommando kan ikke oversættes. Det var enheder, placeret bag skillelinjen mellem to enheder, hvor de skulle dække det altid svage punkt i en frontlinje, hvor to enheder stødte sammen [sammensyning/søm = naht]

Afsnittet mellem Højde 108 overfor Berry-au-Bac og den kendte, vigtige Højde 100 overfor Cormicy blev holdt af 10. Reserve-Division. Vest herfor på den anden side Aisne fulgte herfra 5. Reserve-Division, mens øst for Højde 100 frem til »Fasanen-wald« i retning af Brimont blokken det var afsnittet under 21. Infanterie-Division. Det var om formiddagen den **16. april** var det lykkedes modstanderen at trænge gennem sidstnævnte over banedæmningen Reims – Laon og erobre Bermericourt, der havde stor betydning for forsvaret af Brimont. Indgrebsdivisionen i Brimont afsnittet – Gardereserve-division – indsatte med fuld succes et modangreb, under hvilket også dele (3. Afdeling) af vores pålidelige Artillerie-Regiment 108, handlekraftig indsat. Da vore bataljoner blev indsat, var situationen igen genoprettet, første linje, dvs. tredje kamplinje ved »Langerwald« blev fastholdt, og derfor kom bataljonerne ikke straks i kamp.

Som det i mellemtiden fremgik af divisionens meldinger, var fjendens hovedangreb rettet fra retning af Gernicourt over Berry-au-Bac. Efter hårde kampe var fjenden denne dag ikke nået længere end over den fuldstændig sønderskudte første tyske stilling ved 5. ID. 12 til 14 kampvogne havde støttet angrebet mod Guignicourt, af hvilke alene fire blev ødelagt af ild fra den her som »Naht-deling« indsatte halvdel af 4/FAR 108 (Lt.d.R. Lesing). Folk fra vores her indsatte III. Bataillon havde set dem blive liggende. For begge de to øvrige bataljoner hed det nu i natten, så godt det overhovedet var muligt, at indrette sig i Suippe-stillingen. Da gravene kun var meget lave, blev de med alle kræfter gjort dybere og traverser forstærket. Derudover hed det, hiv telthagerne op over ørene og sov. På den måde begyndte igen livet i de berygtede rævehuller i Champagne. Det så vanskeligt ud med forbindelsen bagud. Bagud førte »Harzbruch-dæmningen« og den under konstant kraftig beskydning liggende »Uslar-dæmningen« over Suippes, i hvis våde sænkning enkelte batterier havde placeret sig, mens umiddelbart foran os, i et hjørne af den sønderskudte Orainville skov, de korte rør fra et 21-cm batteri var rettet mod himlen. De talrige friske nedslag rundt om os viste, hvordan det her gik for sig. Men allerede i den samme nat blev også vi opsøgte her og trukket frem til banedæmningen. Her langs banedæmningen var landskabet et månelandskab. Enhver større genstand var jævnet med jorden, området var tæt sået med hvide ar eller revet op af talrige kratere efter alle kalibre granater, der er slået ned i den mergelartige kalk- og kridtholdige jord. Himlen over os var gråt i gråt og regelmæssigt kom vindstød.

Natten til **19. april** blev divisionens afsnit inddelt i to regimentszoner: til højre Regiment Weydt (II. og III./IR 81 og I/R90, til venstre regiment von Joeden (III./G.I.R. 6 og II./R90. Samme nat afløste II./R.90 garden, mens I./R 90 i Afsnit Weydt rykkede frem i linjen. Efter usigelig møjsommelig klatren rundt blandt de næsten uigennemtrængelige træstumper af »Königswald«, var afløsningen gennemført næste morgen omkring kl. 7, dækket af en tæt tåge. Den forreste linje gik foran »Granaten-wald« og langs »Langer-, Fasanen- og Königswald«, og forbindelser til siderne var etableret. I løbet af natten havde også regimentet indtaget dens kommandostation under jernbanedæmningen, nordvest for Bermericourt. den **19. april** kl. 0600 overtog Oberstleutnant von Joeden kommandoen over venstre afsnit. Vi stod nu ansigt til ansigt overfor fjenden.

I mellemtiden havde III. Bataillon allerede dagen før, deltaget i et større, tabsgivende angreb, og havde ærefuldt bestået en hård dag. Den kort efter udsendte kamprapport skal derfor her gengives:

Under gennembrudsforsøget den **16. april** lykkedes det fjenden at trænge frem til artilleribeskyttelsesstillingen omtrent i Mauchamp linjen. Mod denne linje blev der af 21. Reserve-Division befalet et modangreb med regimenter IR 88 og IR 87, der fra retning af Bahnwald skulle trænge modstanderen tilbage over Aisne. Dette angreb var til støttet af en afdeling under kommando af Major von Lüttichau, bestående af RIR 27 og størstedelen af III./R.90. Resten af III./R.90 (10. Kompanie og halvdelen af 9. Kompanie) var allerede indsat. Afdeling von Lüttichau skulle rykke frem langs Aisne. Kl. 13 stod Afdelingen klar bag banedæmningen ved Guignicourt med venstre fløj af III./R.90 langs Aisne og højre fløj I./R.27 omkring 700 meter nord herfor. Kl. 14 begyndte artilleriets virkningsskydning, der uden mærkbar øgning, skulle fortsætte indtil kl. 17. Dette tidspunkt var befalet for iværksættelse af stormen, både for IR 88 og 87, men også, trods den ringe afstand til den forreste fjendtlige linje, for Afdeling Lüttichau. Kort før kl. 17 stod 11./R90 og 12./R90 udfoldet i 6 bølger klar bag den vestlige, stærkt sønderskudte parkmur. Første bølge iværksatte som I./R.27, der var startet udfoldet bag banedæmningen, kom på linje. 27'erne havde på deres side observeret 87'erne som de kom fri af Bahnwald. Første bølge blev fulgt af de 5 andre med 150 meters afstand, først 11. Kompanie, herefter 12 Kompanie. Halvdelen af 9. Kompanie forblev i reserve langs banedæmningen. Fremrykningen over den næsten 5 km brede, dækningsløse flade, kom godt fra start næsten uden tab, indtil omkring på højde med broen ved Condé. Her satte en hurtig forstærket fjendtlig MG-ild ind, der forårsagede betydelige tab.

Så kom angrebet gennem sænkningen frem til egen forreste linje, bag den allerede overordentlig kraftige franske spærreild. Første bølge overskred denne linje, men det lykkedes imidlertid ikke at erobre den franske stilling. De angribende bølger led derimod meget store tab under spærreilden og MG-ilden, der ydermere forstærkedes. 11. Kompanie mistede dens fører, Lt.d.R. Brusch, der faldt under stormen, og over halvdelen af dens mandskab. En yderligere fremrykning var umulig på grund af denne ild, og samtidig var forbindelsen til I./R27 og venstre fløj af IR 87 fået tabt. Enkelte folk, som fra den første bølge stadig var kampduelige, fandt dækning i granathuller foran vores forreste linje, og nåede efter mørkefald tilbage til egen grav. De to sidste bølger og 2. MG besatte stillingen på bakkerne overfor Condé. Om natten fulgte befaling til frigørelse af III./R.90, som blev langs banedæmningen som Gruppe-reserve.

At målet ikke blev nået på trods af den tapre indsats fra folkene, har primært sin årsag deri, at de nyopkastede franske jordværker, rigeligt besat med MG, af artilleriet ikke blev nedkæmpet. Videre var vores egen artilleri for tidligt (kl. 17) blevet lagt frem. Som vore bølger nåede frem, var det i mellemtiden blev 1730, så fjenden i ro kunne indrette sig til modtagelse. Endeligt kommer i betragtning, at forbindelses enheden I./R27 og venstre fløj af IR 87 af samme grund heller ikke kunne nå deres mål. Højre fløj af IR 88 var det lykkedes at trænge frem.

(Sign.) Wetzel, Lt.d.R

(Sign.) v. Lüttichau

Så vidt III. Bataillon. Vi vender tilbage til I. og II. Bataillon. Forreste linje i vores nye stilling fulgte for det meste skovkanten. Den bestod af sammenskudte lave grave, hvor der herskede stort roderi. Overalt lå masser af henkastet materiel af alle former, geværer, patrasker, tornystre. Tit snublede man over de stivnede kroppe af faldne. Franskmændene lå tæt på, og skød som sædvanligt mod enhver hjelm. Der var enkle dækningstunneler disponible, men ofte med helt utilstrækkelig beskyttelse. Det hævnedes sig derfor bitterligt, at enkelte udmattede grupper søgte tilflugt i disse dækninger. Sammenstyrtninger med tab var resultatet. Umiddelbart foran os faldt terrænet ned mod Aisne-kanalen, til højre i en lidt længere afstand, men til venstre langs kanten af Langerwald noget nærmere skrænten, så man ikke kunne se ned i den døde vinkel, hvori Aisne-Kanalen flød. En stor ulempe var de forbindelsesgrave, der fra den tidligere første og anden kamplinje, op ad bakken vinkelret nåede vore stillinger. Under den korte kamppause havde de kun nødtørfigt kunnet blokeres, og de blev da også, med deres større bredde, godt udnyttet af fjendens angrebskolonner. Løbegravene var op døbt Hochweg, Friedrichsweg, Friedericiweg og Kirstenweg. Fra kanten af Langenwald havde man et storartet, beherskende udsyn mod sydvest og syd langt ind i landskabet. Man kunne tydeligt se forskel mellem landsbyerne for vore fødder, dvs. deres fuldstændig ødelagte ruiner, eksempelvis Francoeux til venstre Loivre og den imponerende blok Brimont. Man kunne forstå, hvorfor franskmændene løb storm mod denne højdestilling.

De afløste garde-kompagnier forsvandt i de tågede morgentimer. Gruppeafsnittene var fordelt og posterne stillet ud. Kunne man nu måske hvile lidt? Det syntes næsten, som skulle denne formiddag blive nogenlunde rolig. Så begyndte kl. 11 en voldsom artilleriild mod den forreste stilling. Slag på slag lå nedslagene i vores forreste grav eller susede lige over vore hoveder ned i Königswald. Sådan fortsatte det næsten uden pauser til kl. 16. Lige så præcist lagde fjenden her deres ild længere bagud og angreb fra sydøstlig retning i tætte skyttekæder, der udfoldede fra Aisne-dalen i retning af vores bakke og Königswald. Posterne råber i rette tid: »De kommer!«. Ud af tunneler og dækninger. Øjeblikkeligt sendes de lyskugler til vejrs, der skal påkalde spærreild. Angriberne tager under stormen hinanden i hænderne, men blive så først tunget til at standse af den heftige infanteri- og maskingeværild fra II. Bataillons front, og så til at vende om.

Situationen synes at blive alvorlig i det mod sydøst fremspringende hjørne af Langerwald, hvor der ligger et stykke blokeret skyttegrav mod syd i retning af fjenden. De tapre franskmænd dukkede op på kort afstand, men kastet tilbage på vej op ad den stejle bakke af den godt liggende MG-ild, frem for alt fra et i skovhjørnet i stilling liggende MG, og infanteriild. Imidlertid kunne de fjendtlige skytter, der gennem »Herrhuterweg« rykkede frem mod Königswald, hurtig virke med en flankerende ild. Den deling af 5. Kompanie, der holdt den udsatte del af graven, fik hurtigt tab på grund af denne beskydning, mest skud i hovedet, af et dygtigt anbragt fransk MG, der gjorde det vanskeligt at holde den frontalt angribende fjende nede.

Unteroffizier Stelter (5/90), der havde kommandoen i det yderste sappehoved, forstod i denne alvorlige situation at bevare sin forbilledlige ro og koldblodighed, og sammen med sine herlige folk at bringe en begravet granatkaster tilbage i skudklar stand. Med et heldigt skud blev det forstyrrende MG sat ud af spillet. For denne handling blev han forfremmet til Vizefeldwebel og udmærket med EK I. Omkring kl. 17 syntes det fastslået, at angrebet her var mislykkedes.

Kl. 1715 kom også for melding fra I. Bataillon (Hauptmann Grebel), der var indsat i højre afsnit, at der også her havde været kraftigt artilleri mod den forreste grav mellem kl. 1400 og 1630, hvorefter fjenden kl. 1630 med en styrke på to bataljoner havde angrebet fra Granatenwald og til højre herfor. Kl. 1445 alarmerede Hauptmann Grebel 3. og 4. Kompanie, samt MG-kompagniet, som i samme øjeblik, den fjendtlige artilleri blev lagt bagud, gik frem til angreb gennem Hillerwald. Til højre og venstre trængte fjenden fra Granatenweg og til højre fra Hochweg ind i 2. Kompanies fuldstændigt ødelagte stilling. Foran 1. Kompanie afsnit blev fjendens storm skudt sammen af infanteri, MG og artilleriild, så det under store tab faldt tilbage til Granatenwald. Den fjende, der ved 2. Kompanie var trængt ind i stillingen, blev kastet ud igen af et energisk modangreb med denne og det øjeblikkeligt indsatte 3. Kompanie. Herunder blev to officerer og omkring 100 franskmænd taget til fange og erobret 3 maskingeværer og 7 automatgeværer. Franskmændenes blodige tab var særdeles store. Egne tab var 9 døde og 24 sårede. »Jeg anmoder ærbødigst om tilladelse til at foreslå, at begge de allerede tidligere velprevne kompagniførere, Lt.d.R. Zeggel 3. Komp. og Lt.d.R. Rudolffski 4. Komp. tildeles E.K. I, og de implicerede kompagnier særlige udmærkelser«. Med disse ord sluttede meldingen fra bataljonskommandøren, I./R.90.

Kl. 17 kunne angrebet langs hele RIR 90 front anses for afvist. Med de gloende geværer i de beskidte hænder, med sodsværtede ansigter og fuldstændig døde øre, og nok så tørstige struber, men med glædelig stolthed i livet, kunne gravbesætningerne nyde en smule ro.

Det tunge arbejde var lykkede, den første prøve bestået. De næste dage syntes at skulle forløbe roligere. Modstanderen have åbenbart brug for et pusterum. Ganske vist forsøgte han gentagende gange gennem pludseligt iværksat spærre og ødelæggelsesskydninger at forberede et nyt angreb, men hver gang kunne vores i mellemtiden forstærkede batterier holde fjendens planlagte angreb nede. Uhyggeligt præcist sendte vores 21-cm batterier deres store granater mod de franske stillinger. Som knækket af en usynlig hånd, blev trækroner, synlig over skrånten, revet ned. Patruljer fastslog, at fjenden udbyggede dens stillinger, og at de nærmede sig under udnyttelse af vore tidligere løbegrave, men et nyt angreb udviklede sig ikke.

Hele dagen var der stor aktivitet i luften. Kampfly og store observationsfly var til stadighed i luften, ofte 40-50 samtidig. Om morgenen kunne franskmændene i timevis flyve frem og tilbage langs vore stillinger. Som dagen skred frem, kom også vores beskyttelse i luften i aktivitet. Luftkampe hørte til dagens orden. Artilleriet hentede mange fly ned. Et tysk fly styrtede brændende ned fra stor højde, rettede sig op i omkring 400 meters højde over jorden, og kunne i glideflugt lande bag den tyske linje. Hele horisonten var markeret af lænkeballoner, 28 blev talt. Sådan var det umiskendelige billede af en storkampdag.

Forplejning kunne kun bringes frem om natten. Madafhenterne måtte gå langt bagud for at hente deres mad ved feltkøkkenerne. Den mest efterspurgte artikel var kaffe – i det hele taget enhver form for væske. I bedste fald hed det én feltflaske fuld pr. dag, så det drejede sig om at holde regnskab. Den porøse kridtjord opsugede alt væde, og grundvandsspejlet lå derfor meget dybt. Kun ved Ferme St.Marie, hvor der endda var end vandpost, var det på tidspunkter noget at hente. Så blev der i store glasballoner, beskyttet af flettede kurve, af bærere slæbt vand frem i linjen. Oftest var bærerne overhængt til alle sider med fyldte feltflasker. Solen brændte allerede meget i dagens løb, og afslørede hele tiden det samme billede: tyske krigere med blottede overkroppe, siddende i deres huller, mens de med sjælden udholdenhed jagtede de allesteds nærværende smådyr. En idyl, der kun alt for ofte blev forstyrret af samme råb: »Flyverskjul!«

Siden den **24. april** var 54. Infanterie-Division hed alle enheder indsat efter afløsning af 21 Inf.Div. i afsnittet Højde 100 til Fasanenwald. Den gamle organisation med Regiment Wendt og Regiment von Joeden var derfor blevet erstattet af nye kampafsnit: Højre fløj overtog 84 IR, i midten var RIR 27 og venstre fløj var vores.

Den almindelige forventning, at de var noget i forberedelse, holdt stik. Om natten fra **26./27. april** lykkedes en dristig patrulje operation med en fjendtlig sappe. Efter en kort artilleriforberedelse, der primært skulle spærre Herrnhuterweg, sprang Lt.d.R. Eggert med to stødtrop kl. 0515 op af graven, hurtigt ind i den fjendtlige sappe, overmandede den kraftigt forsvarende post og nåede tilbage til egen grav medbringende to franske fanger fra IR 170 (167 Div.d'Inf.). Operationen lykkedes på grund af det personlige mod hos denne beslutsomme officer. Vore tab var desværre en hårdt og to lettere sårede.

Uroen langs fronten var i mellemtiden igen steget betydelig. Den **29.** blev der langs hele afsnittet indsat trommeild, som varede hele dagen. Den døde ud hen under aften, men de ventede angreb udeblev. Også næste dag blev forskellige spærreskydninger påkaldt. Alt var i højeste alarmberedskab. Derfor blev II. Bataillon, efter om morgenen den **20. april**, at være blevet afløst, som divisionsreserve i Suippestillingen. III. Bataillon havde i mellemtiden afløst i fronten, mens I. Bataillon blev trukket tilbage til Brienne og Pignicourt til et kort hvil. Beskydningen øgedes dag for dag. Snart lå den til venstre for os over Brimont, snart over Højde 100 ved 84'erne, snart over vores stillinger i Königswald, specielt kraftig den **2. og 3. maj**, så igen langs banedæmningen. Modstanderen skød også meget med gas. Så blev et MG-støttepunkt nord for Maskenwald ramt af en fuldtreffer,

dræbte en post, mens den anden som ved et under blev forskånet. Specielt forsøgte fjenden en omfattende forgiftning af Suippe-sænkningen om natten fra **3. til 4. maj**. På den måde gik de første dage af maj måned med de umiskendelige tegn på en nærmende afgørelse.

Den **4. maj** brød uvejret løs. Den kraftige ild, der om natten havde ligget over venstre nabo-afsnit, steg omkring kl. 7 om morgenen til trommeild over eget afsnit. Den påkaldte ødelæggelses ild fra vore batterier startede omkring kl. 0730. Gruppe Rostock, der var tildelt regimentet, skød alt hvad rørene kunne klare. Ammunitionsforbruget for et *enkelt* batteri nåede på denne dag den enorme mængde af mere end 30.000 skud. Så snart det blev lyst var de fjendtlige fly på himlen for meget virkningsfuldt at lede ilden fra deres tungeste kalibre.

Indtil banedæmningen var kampområdet på et øjeblik indhyldet i en enorm sky af hvid støv og kraftig røg, som gjorde det umuligt at se to skridt væk. Skibskanoner af største kaliber, hvis dumpe skud af den lange krigs skolede øre tydeligt kunne høres på lange afstande, sendte deres mandshøje granater ind over. Fra sekund til sekund forstærkedes den summende lyd for endeligt, kort før målet, at blive en infernalsk hylen inden de bragede ned i Orainvillerwald eller banedæmningen. En tårnhøj søjle af jord og begsort eller giftiggul røg blev som ved et trylleslag slynget op, bredte sig højt op i luften som en paddehat, og sendte så en tordnende flodbølge af sten, bjælker og jernstumper ned over området. I den dybe tunnel med regimentets kommandostation og telefoncentral blev lyset pustet ud ved hvert nedslag. Luften blev hele tiden fyldt med brøl og brag i et omfang, det ikke er muligt at beskrive. Krigen forlanger stålsatte nerver. Her overfor døden i tusinder forklædninger måtte det vise sig, hvad mandighed er og hvad den formåede. I sådanne øjeblikke vises den enkeltes sande værdi med stor klarhed. Hvor pragtfuldt har vore Mecklenburger, vore Hanseaten og Holsteiner stået deres prøve.

Omkring kl. 8 begyndte det fjendtlige infanteriangreb langs hele divisionens front. Regimentets afsnit var besat på følgende måde: fra højre med tilslutning til 11./R.27 stod 9./R.90 (Lt.d.R. Demant) omkring fra Hochweg til Friedrichsweg. Herefter 10./R.90 (Lt.d.R. Rudoffski) i hjørnet af Langerwald og den såkaldte Sappe. Så 1./R.90 (Lt.d.R. Englisch). Reserver ved bataljonens kommandostation i Königswald, i Maskenwald og langs banedæmningen.

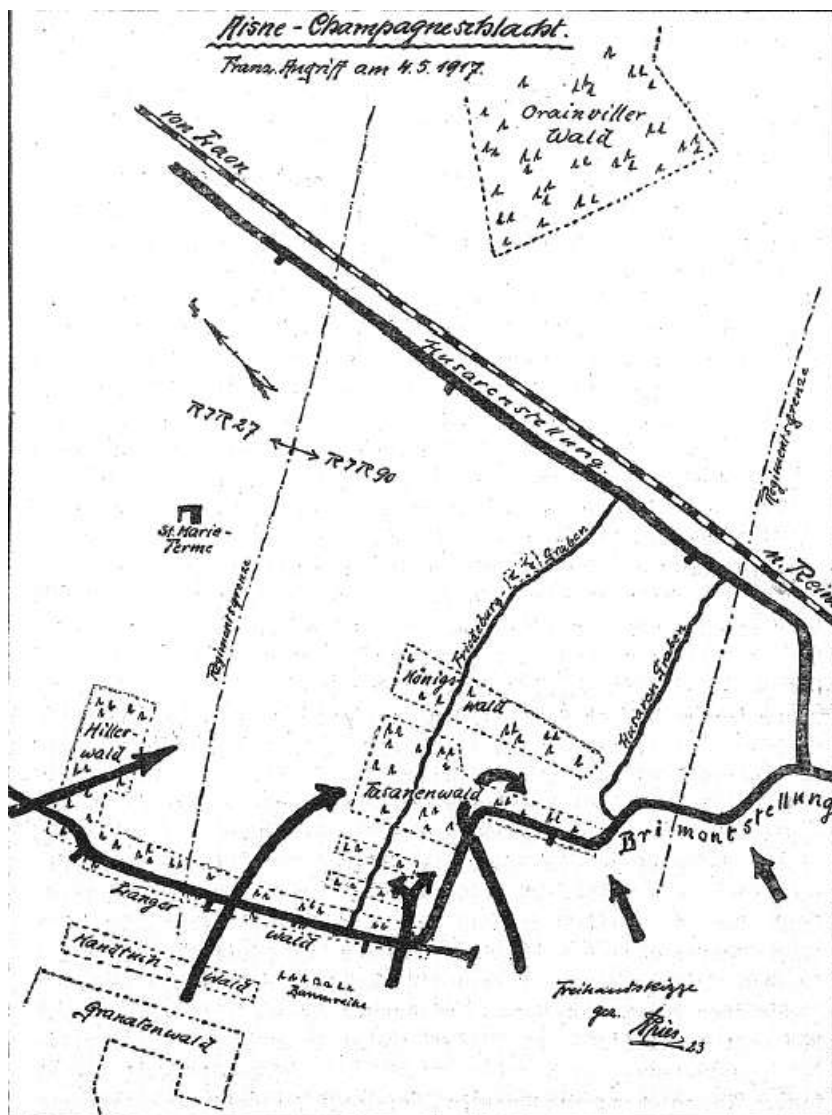
Frem mod Langenwald fik fjenden denne gang ikke frem i skyttelinje, men i tætte kolonner, hvorunder den allerede nævnte gamle tyske løbegrav ydede ham god tjeneste. Dens udmunding holdt han under stærk beskyddning indtil sidste øjeblik. Også kun på dette sted blev hans artilleriild lagt frem, mens den for den overvejende del stadig lå over den forreste tyske grav. Det enlige MG 08/15, der var disponibel for 9./R.90 kunne en periode standse den fjendtlige fremrykning langs Friedrichsweg, men måtte så i alt hast sættes i stilling på den stærkt truede højre fløj af kompagniets stilling, da stærke kolonner her angreb fra Handtuchwald og i Hochweg. Det var imidlertid for sent. I mellemtiden var det lykkedes modstanderen at trænge ind her og ved 11./R.27 og var allerede trængt gennem Langerwald. Under indsættelsen af flere MG stormede han ud af Hillerwald og ramte nu 9. Kompanie også i ryggen og beviste endnu engang sin store dygtighed i at virke fra flanken.

Imidlertid havde kompagniføreren indset faren. Han kastede øjeblikkeligt alt disponibelt mandskab og sit MG 08/15 ind i den såkaldte Verkehrsgraven langs den bageste kant af skoven. Selvom dette stillingsskifte besværliggjordes af sønderskudte og væltede træer, der spærrede graven, kom MG'et lige netop tids nok på plads til at lægge den fremstormende modstander under ild. Det tapre mandskab fra 9. Kompanie skød med urokkelig ro, stående på brystværnet, skud efter skud ind i den tætte sværm af fjender. Næsten hvert skud ramte, angrebet gik i stå og brød sammen. En fransk bataljonskommandør, to løjtnanter og 15 mand blev taget til fange. Nu gjaldt det øjeblikkeligt at udnytte denne succes. Det sejrrie kompagni begyndte med det samme at rulle den tabte grav op med håndgranater med vores uforglemmelige tapre kriger Demant i spidsen. Det var en hed kamp, hvorfor han tog sin jakke af: i skjorteærmer gik det bedre. Med tak modtog han håndgranater, som hans skolekammerat, Gefr. Reinhold (11. Komp.) og enkelte andre folk netop havde slæbt frem. fra Bataljonskommandostationen. Og så fløj de over traverserne i hovedet på franskmændene. Det var det tungeste arbejde under kamp i skyttegravene. Men skridt for skridt blev franskmændene trængt tilbage indtil hele graven var rensat, det gik endda videre langt ind i R.27 afsnit, indtil man her stødte på dele af dette regiment.

Hvordan så det så i mellemtiden ud ved 10. Kompanie til venstre? Hvad der var trængt ind af fjender, var igen blevet kastet ud. Imidlertid gjorde et stærkt pres fra venstre flanke sig snart mærkbar, hvor fjenden var trængt igennem den tilstødende 4. Kompanie. Dette kompagni forsvarede skovhjørnet og den mod syd frem-springende grav, den allerede fra den **19. april** omtalte sappe. Som den første bølge under dække af beskyddningen, omkring kl. 0830 nåede frem, klumpede den sig sammen langs Kirstenweg på højre fløj af 4. Kompanie efter at være blevet afvist frontalt. Her samlede den sig i tætte kolonner og rev dermed en åbning, der nu bredte sig mellem 10./90 og 4./90. Dermed truedes højre fløj af 4. Kompanie af omringelse. Da imidlertid også dens venstre flanke svævede i luften, var nu hele deres stilling truet af omslutning fra begge sider og fuldstændig

nedkæmpelse i vinklen. Franskmændene erkendte øjeblikkeligt den kritiske situation på dette sted, og indsatte et angreb i flanke og ryg. Under dette dobbelt angreb måtte til sidst det tappert kæmpende kompagni give op.

Lt.d.R. Hudosski og Lt.d.R. Wiencke faldt, kompagniet for størstedelen revet op og en del taget til fange. Et led i vores fronts stål kæde var revet ud. Også denne nye succes blev hurtigt udnyttet af franskmændene. Nu lå også venstre flanke af 10. Kompanie åben for dem. De angreb den i ryggen. I første stormløb opnåede de en fordel. Begge delingsførere på venstre fløj blev hårdt såret, enkelte grupper løbet over ende, herunder 1. MG 08/15. Det andet blev sat ud af spillet af en artilleri træffer. Men her blev fjenden standset. De endnu kampduelige folk fra kompagniet generobrede deres grav og satte sig desuden fast i den bageste skovkant, hvorfra de lagde en virksom ild over den styrke på omkring 400 mand, der af fjenden var trængt ind i Königswald. Dette hindrede imidlertid ikke den seje modstander i med stor beslutsomhed stadig mere at udvide dens her vundne indbrudssted. I mellem-

tiden havde der lagt sig en uigennemtrængelig røg over hele området, der gjorde enhver observation umulig. Desuden havde den omstændighed, at 4. Kompanies stilling på skråningen, ikke kunne ses fra de bagvedliggende, hidtil holdt kompagnifører 1./90, Lt.d.R. Englisch i uvidenhed om den alvorlige situation. Så sendte franskmændene pludselig i ryggen på kompagniet, sine klare, langt væk synlige raketter op, hvorefter den fjendtlige beskydning øjeblikkeligt blev lagt frem. Samtidig svingede stærke stødtropper rundt mod syd og angreb ryggen på 1. Kompanie i Fasanenwald. Nu måtte dette forsøge at sætte sig til modværge mod fjenden i to retninger. Lt.d.R. Englisch satte sig med et MG og en deling fast i lysningen mellem Königs- og Fasanenwald med front mod nord, og fik også i første omgang angrebet til at gå i stå. Fjenden søgte endda for en dels vedkommende dækning i Friedeburggraben. Så blev der ved de enkelte kompagnier i forreste linje truffet alle forholdsregler, egnet til at ødelægge det fjendtlige angreb. Mere kunne der i første omgang ikke opnås af de talmæssigt langt underlegne tyske enheder. Men situationen var som før højst kritisk. Modstanderen kunne hvert øjeblik kaste nye stærke kræfter ind i det slæde hul. Hele situationen på vores side råbte efter en handlekraftig beslutning. Denne blev truffet af bataljonskommandøren Major v. Lüttichau. Han beordrede 12. Kompanie (Lt.d.R. Wetzel) og resterne af 11. Kompanie – hans sidste reserver – til at gennemføre et modangreb med det mål, for enhver pris at kaste fjenden ud af Königswald. Kompagnierne blev foldet ud i en lang linje. 3. MG-kompanie og dele af I. Bataillon sluttede sig til angrebet. I et beslutsomt angreb blev fjenden under store tab kastet ud af Königswald og derefter af Fasanenwald. Han blev overalt fulgt tæt, og angrebet stødte frem til vores gamle første linje. Også

4. Kompanies oprindelige grav blev generobret. En officer og omkring 90 mand blev taget til fange og en allerede indbygget revolverkanon og 4 maskingeværer taget som bytte.

Dermed var hullet igen lukket og situationen fra før angrebet genoprettet, og lige tids nok, for i dette øjeblik stormede et nyt fransk angreb i flere rækker fra sydlig retning frem mod Königswald. Det var imidlertid I. Bataillon og 1. MGK/Garde-IR 6 - med dette regiment klappede samarbejdet under slaget fremragende - på deres posier, og angrebet kunne ikke ændre dagens resultat. Omkring 200 meter foran os brød det sammen. Overalt foran vores front faldt modstanderen tilbage under voldsomme tab til vores infanteri- og MG-ild. Efter udsagn fra fanger blev det fjendtlige angreb mod vores afsnit på denne **4. maj** gennemført af hver to bataljoner fra Regimenterne 170 og 174.

Kl. 11 var alle oprindelige stillinger igen fast på regimentets hænder. Sejren var vundet med hårde tab. Mange en kær kammerat manglede. Hvem der selv har oplevet en sådan storkampdag på Vestfronten ved, at den præcis konstatering af døde, sårede og savnede for det meste er fuldstændig umulig. Hvem der ikke har en forestilling herom må huske, at de moderne, højst raffinerede kampfædler, i sær de storkalibrede granater, hvert sekund fuldstændig forandre jorden. Enkelte kæmper og hele grupper udslettes sporløs, endegyldig i ordets bogstaveligste forstand, hvad enten det sker gennem en fuldræffer eller af begravelse under jordmasserne. Opgørelse af troværdige tal med angivelser af dødsårsag og forbliven af den enkelte, lader simpelthen slet ikke kan gøres efter et sådant slag, hvor granater af alle kalibre, flyverbomber, minekastere, maskingeværer, håndgranater, geværkugler og gas om kap høster deres frygtelige udbytte og stillinger skifter ejere. Det er den bitre sandhed, som man imidlertid ikke kommer udenom. Hvor mange en trofast pligtfølelse og stille heltemod skete derude uset og ubelønnet? Ingen historie kan fortælle os om disse stille helte. Desto mere vil vi tænke på dem.

I. Bataillon meldte om tab: »2 officerer, 15 mand død, 28 såret og 90 savnede, hvoraf formentlig mange er døde eller sårede. Bataljonens gravstyrke inklusiv lette maskingeværer omkring 300 geværer«.

III. Bataillon: 150 døde og sårede og enkelte savnede og endeligt: »Alle kompagniførere og mandskab har på alle steder præsteret heltemodigt på denne vanskelige dag. Folkenes holdning bør ganske særligt anerkendes«

Fjendens tab var langt større. Regimentets indberetning fortæller:

På kampområdet ligger mindst 400 faldne franskmænd. der ifølge egne udsagn tilhørte de særligt uddannede stormregimenter, 167. Division. Af fanger blev indbragt: 1 kaptajn, 3 løjtnanter og omkring 70 mand (det præcise antal lader sig ikke fastslå). Erobert blev en revolverkanon, 7 maskingeværer og 20 automatgeværer.

Som resultat af den daglange kraftige trommeild var tabene blandt gravbesætningerne betydelige. Derimod var tabene under det automatisk iværksatte øjeblikkelige modangreb ringe. Et stift forsvar af forreste linje under kraftigt angreb er udelukkende, kun det energiske modangreb garanterer en fastholdelse af stillingen.

Von Joeden, Oberstleutnant

I en sammentælling af de franske tab den **22. maj** (avis) hed det: »Den 4. maj blev 4. Division indsat fra Aisne til kanalen nordvest for Reims, hvoraf enkelte dele led mindst 40 % tab, desuden 3. Division, af hvilke Reg. 51 og 128 over 30%. Reg. 87, indsat den 7. maj, havde omkring 40% tab. Endnu værre gik det 167. Division, hvis Regiment 170 og 174 den 4. maj havde op til 50% faldne«. Disse havde været vore modstandere. I en rundskrivelse i 54. Div, hvori regimenternes erfaringer blev anbefalet til uddannelse, betegnede forsvaret af vores regimentsafsnit som »en mønsterværdig enkelthandling«.

Afgørelsen denne dag var faldet. I mellemtiden indløb også meldinger fra de andre af divisionens regimenter. Ved Regiment 84 havde fjenden efter voldsom beskydning løbet den forreste grav over ende, men Højde 100 var fast på regimentets hænder. Regiment 27 meldte: »Fjenden trængt ind i Hillenwald og har sat sig fast her«. Fjendens resultater var der altså forsvindende lille og af ren lokal karakter. Hvad var der blevet af det store gennembrud? Den enorme spænding løsner sig efterhånden en smule. Den indtrådte kamppause blev af alle brugt til retablering af forbindelserne mellem de forskellige kommandostationer. Telefonfolk havde uden ophør arbejdet på de sønderskudte ledninger, men alligevel var forbindelsen bagud i de kritiske timer, hvor slaget gyngede frem og tilbage, kun kunnet opretholdes gennem ordonnanser og meldegængere. Med et helt forbavsende lokalkendskab havde disse fundet vej gennem det ødelagte landskab uden nogen form for holdepunkt i terræn, og med dødsforagt banet vej for at overgive deres vigtige meldinger. Heller ikke nu fik de ro. Kl. 1330 meldte regimentet til brigade: »Også nu ligger kraftig ild over hele afsnittet. Kl. 1229 blev for første gang observeret egne fly. Fjendtlige fly kan uforstyrret lede artilleriilden«.

I kommandostationerne færdiggjorde kommandører og stabe deres befalinger i overensstemmelse med den nye situation. For natten skulle afløsning af de yderst udmattede kompagnier og indsættelsen af friske reserve nøje planlægges, ligesom genforsyninger til erstatning for den forbrugte og mange steder begravede ammunition. To kompagnier fra II. Bataillon blev beordret frem til forstærkning. Til gengæld skulle 9. og 10. Kompanie gå i stilling nord for Orainviller skoven; længere tilbage måtte de ikke, da der bag os ikke længere var nogen reserve. Her kom de under kommando af Hauptmann von Milczewski og telefoncentral Rheinland. Kompagnierne afmarch, feltkøkkenernes fremkørsel, retablering af telefonforbindelser, genforsyning med ammunition, alt skete under den beskyttende frakke af mørke. Næppe havde det sænket sig før den hidtidige så stille, næsten døde jord, blev levende. Som spøgelser jagede skyggerne gennem de flade grave eller tværs gennem terrænet. Madafhenterne dukkede op i mørket. En mærkelig følelse af spænding og forventning hersker under krig altid på dette tidspunkt mellem madafhenternes afgang og tilbagekomst. Hvor tit havde det ikke lydt om disse brave: ikke returneret, offer for en fjendtlig granat! Et ungt liv med alle dets forhåbninger, tilintetgjort i mørket, uden at nogen nogensinde ville vide hvordan. Soldatens lod! Tankerne hos de tilbageblevne ilede til de kære derhjemme, fra hvem de måske snart, i midten af den frygtelige dødens ørken, ville holde et dyrebart livstegn i hænderne, måske det sidste i dette liv. Endeligt, endeligt gik der en hvissen som løbeild gennem graven: de kommer. En siger: de har også post med. Fra hver gruppe forsvandt en til fordeling i indgangen til dækningen. Åndeløst hører de underofficeren råbe navnene op. I dag var der kun lidt post, pakkerne var blevet sjældne i 1917, og flæsk og smør så man kun sjældent hos de lykkelige sønner af Mecklenburg. Så sad de på trappen til dækningen. Vagtposten havde stillet kogekaret foran sig ved side af geværet, de andre holdt det mellem knæene, skovlede, slubrede, skrupsulten, den længe savnede varme i sig. Og så mange sad stille i sit hjørne med sit brev, holdt det i sine grove hænder og tænkte i grænseløs længsel på hjemmet, og i usigelig kærlighed på de fjerne derhjemme, stille og i dybe drømme indtil efterhånden - som af sig selv - roen indtraf, og de dødtrætte gamle og unge krigere sank sammen i den befriede søvn, der blind og drømmeløs hjalp dem over denne grusomme virkelighed. Men kun så længe, til en forsigtig hånd blev lagt på hans skulder og en stemme hviskede: »Kammerat, det er tid, klokken er 2« - Så gjorde jeres hårde pligt og vogtede, du kære trofaste bror, over jeres hjemstavn, over jeres kære. Selvfølgelig uden mange ord Mon de de derhjemme til fulde forstår, hvad vi herude havde for et liv, dag for dag, uge, måneder, år igennem.

Siden den **16. april** havde regimentets tre bataljoner uden pause stået i kamp. Den tredje havde desuden deltaget i det tabsrige angreb den **16.** Af regimentet blev en afløsning af 9. og 10. Kompanie med to kompagnier fra II. Bataillon stillet i udsigt, sandsynligvis allerede denne nat. Samtidig blev en ny afsnits inddeling befalet. Sappe skulle opgives og forsegles, tæt forbindelse til højre og venstre skulle hele tiden afprøves. Til afslutning udtalte kommandøren sin højeste anerkendelse af alle dele af I. og III. Bataillon for den tapre indsats og seje udholdenhed. Også til brigade og division gik der meldinger: i disse blev der detaljeret berettet om kampene, troppernes aktuelle tilstand og de gjorde erfaringer, eksempelvis at de lette MG 08/15 havde klaret sig fortræffeligt. Der blev anmodet om forstærkninger, og det blev understreget, at vores artilleriild i den nærmeste fremtid ikke måtte svækkes.

På bataljonernes kommandostationer var der mere arbejde. Her var den egentlige central for ledelse af kampene. Bataljonen dannede jo i sig selv en selvstændig og under kamp også overskuelig kampenhed. Bataljonskommandøren var oftest den mest ansvarstunge kommandomyndighed. Herfra gik nu kortest muligt forfattede befalinger frem til kompagniførere. Her i den forreste linje, hvor en fast forbitret modstander kun stod en kort afstand, kun nogle få meter, væk, herskede dødsens stilhed. Det var stilheden efter stormen, en illusorisk, uhyggelig stilhed. Spredt i huller stirrede de sparsomt fordelte poster ud i mørket. Det uafbrudte spil af opstigende lyskugler så langt øjet rakte, forvandlede i nogle sekunder ingenmandsland til dagslys. Spøgelsesartig, lydløst men uophørlig steg de farverige stråler lodret op i mørket. Her og der faldt et skud. Også artilleriilden var aftaget; med uregelmæssige pauser suste et lag ind i baglandet mod artilleristillinger og løbegrave. Tunge kalibre forstyrrede fortsat trafikken over Suippe. I graven spændt vagtsomhed. Delingsføreren, der havde vagten, inspirerede de enkelte poster og instruerede dem her og der. Hos resten krævede søvnen sin ret. Hvor den enkelte netop lå, sad eller krøb sammen i sit hjørne, var han faldet i søvn, overvundet af en dødelig udmattelse, og havde trukket en teltflade over sit hoved. Ubevægeligt hvilede de alle, en sovende hær. »Men mere end to timers søvn i et trit gav det ved Brimont ikke« stod der i et brev. Men man var glad, hvis man fik de to timer, for det manglede ikke på arbejde ved nattetide. Kompagnifører tilkaldte sine delingsførere, læste regimentets befaling, gennemgik nattens program, for afløsning og overdragelse af stillingen og materialer. Delingsførerne gjorde derefter det samme sine gruppeførere, der igen fordelte arbejdet på de enkelte folk. Udførelsen af de befalede forholdsregler efter så hård en kampdag stillede de allerstørste fordringer til den enkeltes viljekraft. At denne befaling blev udført, og den måde hvorpå det blev gjort, gav et sikkert billede af kvaliteten af de omhandlede tropper.

På den måde blev det midnat. Allerede nogle timer forinden var forkommandoer fra de afløsende kompagnier ankommet for at blive orienteret om den forreste stilling. Som kom 5. og 7. Kompanie frem. Næsten lydløst gik skyggerne frem gennem Husarengården, den ene efter den anden med store mellemrum. Der var næsten ikke længere nogen grav, den var kun knædyb. Hvorfor gik vi egentlig ikke ude i terrænet ved siden af? Måske fordi det her var endnu værre, eller var vi noget overtroiske? Jeg snublede over et eller andet, en død franskmænd var det. Altså måtte de være nået hertil og måttet vende om igen. Pas på! Trin!, Hul! Vand! Bliv stående! Sådan lød de viskende stemmer hele tiden fra mund til mund. Endelig efter timelang endeløs snoen sig omkring traverserne, trådte vi ud. Vi var fremme i Königswald. Gruppevis blev vi modtaget af kammeraterne for at blive vist videre til vores plads. Der blev ikke udvekslet mange ord. Fremad! Vores vejviser var Musketier Reuter 5./90, af type ægte Mecklenburger. Han var roligheden selv, og desuden i bedste humør. Men den velovervejede sikkerhed, hvormed han viste os i en stor bue omkring skovhjørnet, afslørede den erfarne frontsoldats instinkt. Her var der ikke ren luft! Med få minutters mellemrum sendt Franz et par tunge granater hertil. Det gik forbi eller hen over døde. Også en god næse ydede i månelandskabet fremragende tjeneste, fik færden af den umiskendelige sødlighe stank af lig, der ofte tjente som eneste vejviser. Under streng overholdelse af alle forsigtighedsregler blev afløsningen gennemført alle steder. Kun på den måde var det muligt at minimere de uundgåelige tab. Om morgenen den **5. maj** var reorganiseringen af hele vores afsnit gennemført.

Hvem der kendte den forreste stilling fra **4. maj** og nu ved dagslys genså den, måtte tro, at de var forsat til et helt andet område. Så grundigt var den blevet forvandlet af ildorkanen. Eksempelvis Langerwald havde tidligere haft nogle få, om end spredte og små nåletræer. Allerede dengang lå de ganske vist mest imellem hinanden, og havde strakt de ødelagte grene hjælpeløs mod himmelen.

Nu kunne man ikke længere se noget træ. Frit og uhindret kunne man se over den knuste skov. Kort, nøgen og tusind gange splintret ragede et par stumper dårligt nok op over den oprodede jord. Overalt var den oversået med udrustningsgenstande, stålhelme, geværer og med lig der forpestede luften. Man kunne næppe genkende hjørnet af Langerwald, hvor sappen udmundede, og hvor udsigten var beherskende. Hvis ikke en post havde rørt på sig i et snævert hul, ville heller ikke vi være kommet på den tanke, at der netop på dette sted engang havde været et bekvemt betonstøbt poststade. Den flere meter opragende dækning over et sammenstyrtet blokhus, hvorfra vores maskingevær den **19. april** så virksomt havde skudt, var sporløst forsvundet. Der var ikke længere nogen grave, kun et mylder af huller og lave jordvolde, over hvilke det kraftigt anbefalede at kravle lavt eller lynhurtigt at klatre over. Alligevel var det stadig de gamle grave, og det var jo hovedsagen.

Om situationen den **5. maj** skrev regiments beretningen dette:

Under de hidtidige kampe har det vist sig, at en sådan succes, som det blev os givet, kun kan opnås, når tropperne er godt uddannet og ved godt humør, og ledes af sejrsoverbeviste førere, som er deres store ansvar beviset. Anstrengelserne har for alle været uhyre stor. Det var derfor ikke en uberettiget frygt, at en yderligere forbliven i stilling af stærkt svækkede tropper, ville betyde et sammenbrud af modstandskraft i tilfælde af nye fjendtlige angreb. Gentagende gange blev højre myndigheder underrettet om den yderst vanskelige situation for tropperne og anmodet om presserende og hurtig afløsning med friske tropper. Imidlertid kunne division ikke hjælpe. Den havde ingen tropper. Det drejede sig derfor om at kæmpe til sidste mand. En afløsning indenfor regiment var kun muligt med en del af II. Bataillon. Denne havde imidlertid heller ikke haft ro, den havde været sikkerhedsbesætning i Suippe-stillingen.

Rækkefølgen af kompagnierne fra højre mod venstre med tilslutning til Regt. 27 var nu følgende: 5., 7., 12., en deling 3./90, 2. i Königswald, 8., 11. i støttepunkt Maskenwald, 2 delinger 3./90, banedæmning 1. Kompanie. Den 5. maj kl. 1800 overtog Hauptmann von Milczewski højre afsnit. Major von Lüttichau forskød til Pignicourt. Den livlige franske artilleriild fortsatte den følgende dag og hyppigt blev stillinger og bagterræn belagt med gas. Den **7. maj** var særlig urolig, der der i venstre naboafsnit gentagende gange blev påkaldt spærre- og virkningsskydninger. Om natten fortsatte det nervøse skyderi. Den **8. maj** forløb relativt rolig, men om eftermiddagen mellem kl. 17 og 1830 faldt en heftig ildorkan ned langs hele den forreste stilling, som besætningerne i de dækningsløse grave magtløse måtte lade gå hen over sig. Blandt de talrige sårede var Leutnant Schröder, 5./90. Omkring kl. 2000 satte det ind med voldsom beskydning, herunder endda med kaliber 35-cm, hvorefter kompagnifører med lyskugler påkaldte virkningsskydninger. Herefter blev den franske beskydning gradvist indstillet. At noget var under opsejling var nu udenfor enhver tvivl. Om natten var der afmatning i beskydningen. Kl. 0430 blev begge reservekompagnier i Königswald alarmeret som den normale sikkerhedsforanstaltning.

Den **9. maj** formiddag var begivenhedsløs. Præcis kl. 12 brølede slaget op. Fra alle kalibre rasede en voldsom ildorkan langs hele vores og højre tilsluttede afsnit. Ikke tre minutter senere fra franskmændene fremme. Denne gang skulle overraskelsen virke. Posterne hamrede som vilde mod alarmjernene og skrev: »Franz kommer!«. Næsten samtidig var han allerede fremme og skød og stak ned i graven. Endnu engang havde Granatenweg, Hochweg, Kirstenweg skjult fjendens fremrykning. Disse forbindelsesgrave kunne på grund af deres zigzag form kun overskues nogle få meter. Deres bredde gjorde dem netop egnede til passage af kolonner. Der var mange der mente, at de nåede frem samtidig med starten på artilleriilden.

Ved 5. Kompanie nåede han ind i graven. Han trængte ind med stor overmagt og i tætte formationer. Kompagniet satte sig til modværge med håndgranater, geværer, bajonetter og geværkolber. Kompagnifører, Lt.d.R. Ackermann stormede ud af sin dækning, men blev ramt af et skud i brystet og faldt straks i fjendehånd. Musketier Meyer, den unge frygtløse vovehals, skød som en vild med sit lette maskingevær, det eneste stadig intakt. Wehrmann Trähne forsvarede sig sammen med fire kammerater i den vanskeligt tilgængelige underjordiske hul. Om aftenen kl. 19 kunne han igen befries. Sådan skete det også andre steder. Der udspandt sig en blodig nærkamp. Mange faldt, herunder også Vizefeldwebel Ahnfeld (Wismar), et antal blev såret og taget til fange. Resterne af det tapre kompagni, primært fra 2. deling, klamrede sig sejt til granatkratere bag den egentlige grav og forsøgte herfra at trække 7. Kompanie nærmere.

Ved 7. Kompagniet i midten førte Lt.d.R. Kagelmacher med stor omtanke sit kompagni. Her var den franske grav et stykke længere væk. En gammel, stadig rimelig intakt observationspost med reliefkikkert muliggjorde her en bedre observation. Kompagniet afviste angrebet. Lt.d.R. Kollmann holdt fjenden nede med en ødelæggende ild fra sine maskingeværer.

Ved 12. Kompanie trængte fjenden ind gennem Kirstenweg og satte sig øjeblikkeligt fast i skovkanten, hvorfra de bestrøg sappen. Kompagnifører Lt.d.R. Wetzl, alarmerede kompagniet. Så blev han med det samme såret af en håndgranat. Kompagniet var uden officerer. Kampen var forbitret. Begge lette MG mistede hele deres besætning. Hvad der var tilbage, sad i resterne af en grav umiddelbart bag den forreste linje.

3. Kompanie var under kommando af Lt.d.R. Brammer. Hans deling, tre grupper, forsvarede sig tappert. 2. Kompanie bag ved i Fasanenwald støttede ham fremragende. Folkene skød stående på kanten af graven mod de tætte rækker af angribende fjender med stor forbitrelse da det drejede sig om at hævne for de faldne kammerater fra 4. Kompanie. Det er i mellemtiden fuldstændig fastlagt, at en stor del af folkene, efter tilfangetagelsen, nytteløst blev myrdet af franskmændene. Kampen bølgede frem og tilbage. Som den 19. april og den 4. maj kunne den seje modstander imidlertid arbejdede sig op ad skråningen, hvor han af 2. Kompanie ikke kunne ses, og ind i 4. Kompanies gamle grave, hele tiden nærmede på sappehovedet. Fra venstre skød han med geværgranater og fra højre, hvor han sad i spidsten af skoven, med vores eget maskingevær. Energisk trængte Unteroffizier Schröder ind på livet af dem. Sammen med Gefr. Wehde og enkelte andre sneg han sig ind på maskingeværet, og det lykkedes ham at sætte besætningen på tre mand ud af spillet med en håndgranat. Herfra ville Schröder arbejde sig videre ind i 12. Kompanies afsnit, men det gik ikke. Stærkt decimeret af flankerende ild fra begge sider smeltede den lille skare tapre stadig mere sammen. Indtil nu lå den franske artilleriild stadig bag vore grave; så sprang de franske granater midt i den og enkelte for korte også ned imellem vore. Det var endnu 5 mand tilbage. Med disse gik Lt. Brammer, såret i hovedet og ben, tilbage til 2. Kompanie. Klokken var 14.

Situationen var fortvivlet og alvorlig. Overraskelsen havde givet modstanderen hans succes. Ganske vist var han ikke trængt langt ind, men sad overalt fast i graven. Det syntes tvivlsomt om de få rester kunne yde modstand mod yderligere pres. I mellemtiden var det konstateret, at RIR 27's grav til højre for 5. Kompanie, fuldstændig var gået tabt, og at også Hillerwald var på fjendens hænder. Dermed var situationen blevet kritisk. Fjenden sad altså inde midt i divisionens afsnit. 5. Kompanies kampstyrke, der den morgen havde været 1 officer og 78 mand, var nu sunket til 30 mand. Delingen fra 3. Kompanie var revet op, 12. Kompanie forsprængt. Alene 7. Kompanie var stadig kampduelig. Skulle man under disse omstændigheder ikke helt opgive den forreste kamp-linje? Hvor skulle man finde kræfterne, hvis fjenden igen skulle kastes ud? Og oven i købet havde det fjendtlige fremstød ramt os i det dårligst tænkelige øjeblik. Netop som det startede var ordonnanser ankommet med nyheden om, at afløsning med en ny division stod umiddelbart forude. Hvilken stilling kunne vi dog overdrage efter denne elendighed? Skulle denne sidste storkampdag stjæle alle frugter fra de forudgående hårde kampe. Nej! Denne sidste dag skulle og måtte ikke koste os den hidtidige overlegenhed over fjenden.

Kl. 1215 nåede en ordonnans fra II. Bataillon igen frem til Königswald fra 5. Kompanie. Næsten samtidig var to mand fra 12. Kompanie sluppet igennem spærreilden for at melde, hvordan det så ud foran. Kl. 1220 var der opnået telefonisk forbindelse med RIR 90, hvor Hauptmann Grebel blev informeret om situationen. Situationen krævede: alle disponible kræfter skulle indsættes til forstærkning og senere modangreb. Ordre blev øjeblikkeligt sendt til reserverne. Som den første førte Lt.d.R. Böker resterne af 11./90 frem i retning af 12. Kompanie. Hans

bevægelser forsinkedes af spærreilden, der stod som en mur. I mellemtiden var foran, fra venstre fløj af 7. Kompanie, Unteroffizier Ortmann med fire mand trængt ind i 12. Kompanies grav i et resolut angreb, og havde trængt fjenden ud ved hjælp af håndgranater. Så nåede også Lt. Böker frem. Her så det godt ud.

8. Kompanie blev indsat mod 5. Kompanies stilling, men de uafbrudte nedslag af tunge granater i Königswald gav store problemer med reorganisering af grupperne. Den urokkelighed og tapre holdning, der blev udvist af kompagnifører Lt.d.R. Bodenweber og hans delingsfører Lt.d.R. Wild og Vizefeldwebel Düber, bragte den nødvendige ro under fremrykningen. Hele tiden steg der ved 7. Kompanie signaler op med anmodning om virkningsskydning. Der var højeste nød. På trods af spærreilden arbejdede 8. Kompanie sig nærmere og nærmere den forreste linje. Lt. Wild faldt; ramte af et meget lille sprængstykke, faldt han lydløst om. Næsten samtidig bragte Lt.d.R. Voss (L.M.G.-Komp.) efter ordre to tunge maskingeværer frem i stilling i skovkanten mod Hillerwald. En mindre lettelse var mærkbar længere fremme. 7. Kompanie kunne rulle omkring en tredjedel af 5. Kompanies afsnit op i bitter kamp. Til højre og venstre blev graven blokeret og i begge ender forstærket med maskingeværer. Imidlertid havde II. Bataillon ikke flere reserver. Derfor blev den forstærket af de to delinger fra I. Bataillons 3. Kompanie, der lå i Maskenwald. Straks disse havde fået ordren, gik de løs på regimentets venstre fløj, kampens brændpunkt, for at forstærke modangrebet.

Her stod 2. Kompanie fast i hånden på dens forbilliede fører, Lt.d.R. Ohtmer i kanten af Fasanenwald, og holdt vagt på regimentets tilbageværende fløj. Resterne af sappe-besætningen under Lt. Brammer var lige nået tilbage hertil. Under Vizefeldwebel Plön gik de to delinger fra 3. Kompanie frem i to bølger med store mellemrum. Et væltet træ satte ham ud af spillet. Vizefeldwebel Kindt nåede dårligt at afløse ham, før han blev såret af en granat. Vizefeldwebel Strasen overtog kommandoen. Tre grupper bragte han gennem den morderiske ild frem til 2. Kompanie, hvor Lt. Ohtmer øjeblikkeligt indsatte den til højre, hvor han viste et egnet sted, hvorfra et angreb mod Sappen havde størst chance for succes. Med sine tilbageblevne folk gik Brammer straks igen frem. Strasen forlængede til højre. Behændigt førte han dem frem mod Langenwald, hvorfra han pludseligt rettede en overfaldsartig hurtig ild mod sappen og forbindelsesgraven, hvor franskmændene sad. Franz blev urolig. Man så løbende skikkelser frem og tilbage mellem hullerne. Strasen stormede øjeblikkeligt frem med sine folk, kastede franskmændene tilbage og rullede sappen op. Fjenden efterlod sig flere døde. Selvom fjenden stadig med stærke kræfter sad hårdnakket i den gamle grav, måtte han også rømme denne. Den gamle tilstand genoprettet, takket være beslutsomhed hos fører og mandskab. Omkring kl. 1430 bragte Gefreite Wehde 3./90 melding til bataljonen; kort efter kl. 15 var den nået regimentets kommandostation. Her blev situationen skriftlig fastslået af adjutant, Lt. von Pentz. Endnu kunne en nedgang i kamplarmen ikke bemærkes. Hver gang det tyske artilleri syntes at stilne af, steg lysraketter i luften og vækkede den til fornyet liv. Ofte blev den skjult i støb og røg, der i tætte gule skyer trak hen over terrænet. Så blev anmodningen i stedet sendt videre ved hjælp af jordtelegrafen.

Vores divisions-artilleri gjorde det menneskelige mulige selvom den ødelæggende ildstorm satte hele batterier ud af spillet. Den os tildelte artilleri-gruppe Rostock hjalp os broderlig, og holdt også denne dag med succes fjenden nede. Alligevel forblev på højre fløj af 5. Kompanie afsnit situationen uafklaret og derfor farlig. Frem for alt var situationen ved vores højre nabo usikker. Fjenden fastholdt også stadig en lille del af vores afsnit og i tilknytning hertil Hillerwald. Herfra kunne et helt fatalt flankeangreb iværksættes. På grund af sin store numeriske overlegenhed, kunne fjenden til enhver tid udvide sit indbrudssted. Han måtte kastes ud igen. Regimentet beordrede derfor efter indtrængende råb om hjælp, de først lige afløste 9. og 10. Kompanie tilbage fra Suippestillingen. Resterne af de to kompagnier blev samlet i ét under kommando af Lt. Demant. Uden at tøve brød han straks op med styrken for at komme de hårdt trængte kammerater til hjælp. Han kastede med sådant et pres sine folk fremad, at de allerede kl. 1435 var nået Königswald. Der var nu igen en rygdækning disponibel, om end kun en lille. På dette tidspunkt ankom Lt. Holz med sine minekastere for at bringe ammunition og frem for alt håndgranater frem, hvor 7. Kompanie næsten var løbet tør. Netop som han satte i gang sammen med den også netop ankomne første enhed fra Regiment 188, 3. Kompanie, slog en granat ned i hans styrke, sårede ham og de fleste af dem, der stod omkring. Enkelte fanger kom forbi bataljonens kommandostation.

Stadig blev der konstant påkaldt virkningsskydninger fra linjen. Ingen vidste, hvordan det stod til her. Forbindelsen havde været afbrudt i timer. Det var foruroligende timer for kommandomyndighederne bagude, specielt de højere, når der kun slap svage rygter igennem om, at der et eller andet sted der fremme i helvede, stadig var en håndfuld trofaste, der ydede modstand, når den en ulykkens budbringer fulgte den anden, når en eller anden forvildet skikkelse, kridhvid af blodtab, nødtørftigt forbundet, med en totalt tilsølede jakke fuld af størknet blod, med gispende vejr, og næsten bevidstløs af træthed søgte dækning i tunnelen til regimentets kommandostation for det dødelige artilleri, når det blev vished, at de der fremme helt var henvist til at klare sig selv, når den sparsomme melding indløb, når de til sidst fuldstændig udeblev, når alle var fyldt af den kvælende uro over skæbnerne forude.

Kl. 1710 blev der ved regimentet indtrængende anmodet om endnu et kompagni. I mellemtiden var Lt. Brandt ankommet fremme med en deling fra 9/90. På ordre fra Lt. Bodenwebers tog begge hans maskingeværer fjenden i en sammenskudt stilling under effektiv flankeld. Fortræffeligt rensede de den såkaldte forbindelsesgrav. Hvis det kunne lykkedes her at holde den rasende fjendtlige salveskydning nede, måtte afgørelsen søges her gennem et samlet frontalt modangreb. Det begyndte at blive mørkt da den uforgængelige Demant også var fremme, og med ham Vizefeldwebel Jochens, hvis navn flere gange dukkede på denne dag i forbindelse med udmærkelser. den sidste reserve fra II. Bataillon iværksatte et modangreb. Kl. 1845 var det alt eller intet.

Lyt, hvad var det? Signaler? Fjendtlige? Alle lytter! Tyske? Så gik det klart og tydeligt igennem: det tyske signal »Hurtig fremad!« Hele tiden gentages det sejrssikker. »Hurtig fremad!«. Så hører man også de dumpe trommeslag. Tamburer slog uafbrudt stormmarchen. Alle strakte hals mod lyden. Skråt til højre bag Hillerwald blev bølger af vidt spredt tysk infanteri synlig. Uimodståeligt over stok og sten! Et herligt opløftende øjeblik for ethvert soldaterhjerter, der trængte alle besværligheder i baggrunden. Det var ingen tvivl mere, det måtte være enheder fra den afløsende division. De kom sandelig i rette øjeblik. Nu måtte MG'et skyde alt, hvad det kunne. Overalt udbrød et vildt geværskyderi. Franz kunne ikke længere høre sig. 187'erne, det var 11. og 12. Kompanie, kom derfor frem under forholdsvis få tab. Så oversvømmede de Hillerwald, så brød de som en stormflod ind i det afsnit, Regt. 27 havde tabt. Fjenden flygtede hovedløs. Lt. Bodenweber rev alt, hvad der af regimentet endnu var kampdueligt, med frem. Så faldt også resten af 5. Kompanies grav tilbage i vore hænder. MG'erne blev i hast bragt frem og decimerede de flygtende fjender. Også lag fra vores tunge artilleri lå midt mellem hans kolonner i Hochweg og forårsagede frygtelige tab. Efter et overfladisk skøn må de haft tab på flere hundrede mand under denne flugt. I 5. Kompanies grav lå 60. Sandt nok var der i vores regiment heller ikke mere end en lille flok krigere tilbage.

Men den forreste grav var i hele dens længde tilbage på vore hænder, ikke en meget manglede! Kl. 1920!

Skumringen sænkede sig. Fra Aisne-Marne kanalen krøb tågen op og bredte sin kolde grå dyne over slagmarken. Foran 2. Kompanies stilling kunne man høre højlydt klagen og stønnen. Det måtte være franskmænd. Leutnant Ohtmer sendte sine sygehjælpere derud. Selvom det på grund af de rasende ildoverfald så næsten håbløs ud, blev de hårdtsårede under største vanskeligheder bjærget. På det forbavsende spørgsmål fra vores folk, hvorfor de ikke var blevet hentet af deres egne kammerater, erklærede de med utvetydig håndbevægelser og ord, at de aldrig ville være hentet af disse. De blev så godt det lod sig gøre, bragt under beskyttende tag i Königswald. Ikke én vil glemme det. Man hører ofte af kloge folk at vore soldater af krigen var blevet forrået, men det er ofte folk, der kun snakker om krigen, og overhovedet ikke har set den. Nej, kamp og krig er ikke årsagen! Men overalt, der hvor, bag egen front i dybeste fred i etapen føres et sorgløst liv, eller hjemme, hvor de grænseløse, om sig gribende svindlere uden besvær fik lov til at lave blodpenge, der voksede den egentlige nærende jord til forråelsen af det tyske gemyt og de tyske sæder!

Det var allerede midnat. Vores første bataljon skulle afløses af 3./188, anden af 2./188. Med et fast håndtryk blev der taget afsked med de tapre 187'ere. Så hed det tilbage, endnu en sidst gang gennem ildregnen. Ved Avaux skulle vore køkkener stå! Lydløst blev enhed efter enhed afløst og forsvandt opslugt af mørket. Det gik tværs gennem terrænet eller, hvor man kunne komme frem, ud af denne nerveødelæggende beskydning. Retning banedæmning! Der måtte den være. Som kæmpehænder mod himmelen, ragede et skarpkantet stykke jernbaneskinne op. Selve banedæmningen hævede sig dårligt over det øvrige terræn. Den var forfærdelig tilredt. Over! Udenom kæmpemæssige kratere – videre. Sjældnere og sjældnere blev den af soldater så velkendte lyd af geværkugler, der rammer marken. Videre mod Suippe-overgangene. Gennem pludseligt opdukkende, næsten usynlige batteristillinger, spredt i det øde område. Gennem Orainviller. Den lille skov. Pas på! Et lag tungt artilleri suser tæt forbi os ned i Suippe-sænkningen og sender fra det sumpede område jord og skidt i en stor omkreds. Den næste lander i Uslar dæmningen. Det kulsorte krater stank stadig af brand og krudt som vi hastede forbi. På broen ligger resterne af en sammenbrudt sanitetsvogn, ødelagte vognstænger med frygteligt tilredte fire heste. På kuskensædet den stive og døde kusk. Fuldræffer! Videre, endnu et pinefuldt kvarter, så ligger til højre ruinerne af Bertricourt. Endnu engang gennem batteristillinger og der i det fjerne et lille lys. Vejen liver op. Ammunitions-vogne jager frem og tilbage. Der til venstre falder fra en mørkelagt dækning i kanten af vejen, et svagt lysskær på vejen. Man hører forvirrede snak mellem tæt passerende hestevogne. Så et sønderskudt hus, hvor der er samlepunkt for sårede. Vi er fremme i Pignicourt; første pause. - -

Man kikker på hinanden, spørger efter den eller dem, fejre et uventet gensyn med en kammerat, som man længst troede død. Hvem har endnu noget at ryge på?

Som vågnet fra en dyb søvn begynder man at begribe, at man rent faktisk stadig lever og ånder, at man næste morgen med nogenlunde sikkerhed endnu engang ville se solen skinne. Du gode gud i himmelen! Endnu engang undsluppet døden! Nu letter endeligt det umenneskelige pres på nerverne. De frygtelige oplevelser begynder at

synke i baggrund i forhold til de aktuelle behov. Er det ikke folkene fra vores baggage? Hvor er køkkenerne? Lige bag landsbyen! Altså afgang! Nu er der et mål: igen noget varm i maven og så søvn, søvn og endnu engang søvn. Den lille flok, der denne nat i mørket gik gennem Pignicourt var beskidte fra top til tå, havde gustne ansigter, med sønderflået tøj og fulde af lys, udmagrede og forsultne, nedslidte og dødeligt udmattede, men stadig med en vis disciplin i holdningen, et stolt træk i de blege læber, et glimt af stolthed i de ellers trætte øjne, der alt sagde: vi har set døden tusind gange og har alligevel klaret det. Sådan så de ud!

Alle franske enheder fik følgende befaling læst op, inden de drog ind i Aisne-slaget:

Helte fra Marne, fra Yser, Argonnerne, Somme og Verdun!
Officerer, underofficerer, korporaler, jægere og soldater
i XXXII. Korps

Støttet af et mægtigt artilleri, indrammet af divisioner, der er stolte af at skulle kæmpe ved jeres side, og som er fast besluttet på at kappes med jer om mod, vil I endnu engang lade den uværdige modstander, der har udplyndret og nedbrændt vores hjemlands byen, skændet vores kvinder, lemlæstet vores børn og gamle og pint vore fanger, mærke jeres inderste kraft. Når I forlader jeres grave for at storme fjenden, vil vore døde rejse sig fra gravene. Du vil se disse storslåede skygger svæve ved siden af dig med en dødsdøds, der udstråler uendelig herlighed for at velsigne dig. De vil følge de levendes storm af det fremragende XXXII. Korps

Vær jeres helte værdig!
Må de være stolte af jer!
Kammerat, slå fast til!
Hævn dem!

(Sign)
Passage

Som vi kan bevidne, befandt disse franskmænd sig i en udmærket ernæringstilstand. Deres tornystre bugnede af en fylde af levningssmidler, de var os soldater næsten eventyrlig – delikatesser, tobak osv. Man kunne se, at hele verdens forsyninger fyldte fjendens magasiner. Disse franskmænd var udrustet med det bedste, nyeste uniformsstof. Alle lædersager, som skov osv. var spritnye og lavet af det bedste kærnelæder. Ikke en knap manglede. De var udrustet som vi havde været det i 1914.

Følgende ord blev af vores general, Frhr. v. Watter rettet til sin 54 I.D. efter at vi var trukket ud af dette slag:

Divisionsbefaling

Efter månedlange forberedelser er den forventede indsats af divisionen på et afgørende punkt på hovedkampfronten sket.

Kampen var hård, men succesfuld. De bedste af fjendens regiment er forblødt på vores regiments front og i ilden fra vore kanoner. I et mønstergyldigt samvirke af alle våben og alle dele af divisionen, helt specielt imidlertid infanteri og artilleri, er stort præsteret. Heltedåd er udrettet, der så talrige, at de ikke alle kan nævnes.

Med en følelse af trofast opfyldelse af pligt, ubetinget overlegenhed over fjenden og med stor tillid til egen kraft, er divisionen trukket ud af kampafsnittet for igen at stålsætte sig til medvirke i den endelige sejr. Det er en førers stolte ærespligt, til kommandører, officerer og mandskab og alle tropper i divisionen, at udtale sin taknemmelige anerkendelse.

Freiherr von Watter.

Vore soldater befandt sig i 1917 i den skønne tidsalder for marmelade og erstatningsindustri; de så ud som fugleskræmsler. Hvem var så disse mænd fra RIR 90 og hvad havde de kvalificeret sig til sådanne præstationer? Vores stolte hær var sammensat af alle tyske stammer og alle lag af befolkningen. I vores regiment stod ved siden af hinanden i række og geled bønder og byboer, mester og lærling, student ved siden af en, der dårligt kunne stave sit navn, den gamle ved siden af den unge, officerer ved siden af menige, den professionelle soldat ved siden af den krigsfrivillig, Mecklenburger ved siden af Holstenere og Hanseater, folk fra Saksen og Bayern ved siden af preussere. Tusind gange dybere end krigen 1870/71 havde verdenskrigen hentet de sidste værnepligtige mænd frem. Tyske unge fra syd og nord, øst og vest havde i denne enorme strid lært af kende sig som brødre

og som sønner af én tysk moder. Det er et folk i våben, der derude kæmpede skulder ved skulder, besjælet af den hellige tro på det moralske store i denne kamp for hjemstavnen, og var derfor bundet sammen i et fast kammeratskab af jernlænker. Dette folk havde i flere generationer været opdraget i den preussisk disciplins ånd, den var gået gennem den javist hårde værnepligts skole, der forlangte betingelsesløs underkastelse af den enkelte til gav for helheden. Disse generationer stod foran fjenden, og føjede på kort tid alle ikke skolede unge kammerater ind i deres faste rammer. Kun det dybt blikkende militæriske øje kunne se en vis slaphed, de unge aldrig helt kunne skjulte. Kæmpet havde de som de gamle. Hvem tænker ikke fulde af stolthed og kærlighed på den herlige opofrende ånd hos disse unge! De måtte i løbet af krigen stadig være mere og mere af hovedbyrden. Deres eksempel vil lyse så længe tyskerne ånder. For dem kom i første række fællesskabet under staten mellem alle folkefrænder, og for dem betød dette fælles alt, og egen person intet. Først på anden plads kommer statsborgerens rettigheder, men mandens hellige pligt er værnepligten. Den alene vil os igen bruge på fode, gennem den alene vil os igen tilkæmpe den højeste ret: frie borgere i et frit fædreland!

II. Stillingskrig i Champagne – fra mitten af maj til slutningen af juli 1917

Den **1. maj** kl. 0500 kunne ansvaret over afsnittet overdrages til kommandøren for IR 188. Regimentets stab forskød til Avaux. Bataljonerne rykkede med det samme videre. I mellemtiden havde brigadekommandøren videresendt divisionskommandørens anerkendelse for den tapre præstation. »Dagsberetning for 1. Arme« nævner 54. Divisions hårde kampe og de af regimentets indbragte fanger. Den **12. maj** talte den øverstkommanderende von Below til II. Bataillon i Perthes og til I. og III. Bataillon i Avancou. Marchen fortsatte i det strålende forårsvejr. Om aftenen blev der slået bivak i kanten af Perthes. Sidst på aftenen lå vi i vore åbne teltbaner ved lyset af stearinlys. Kompagniets cykelordonnans bragte post – breve hjemmefra! Luften var vidunderlig mild efter de varme marchdage og fulde af blomsterdufte fra de mange æble- og kirsebærtræer i landsbyen. Helt uendelig og uvant var stilheden omkring. Endnu kunne man ikke nyde den med sorgløs, ubundet sind. Alle nerver var stadig på højkant efter det oplevede, men man nærmede sig efterhånden tilstanden som uddannet midteuropæer: havde man ikke fået en ny skjorte på – den første rene skjorte siden den 16. april – og man var barberet og vasket. Det var en ubeskrivelig nydelse, som kun en frontsoldat til fulde kan værdsætte. Den følgende dag var vi igen på march; det gik bag fronten mod »Lusse-Champagne«. I. og III. Bataillon rykkede til Menil, II. til den nye infanterilejr ved St. Etienne. **14. maj** var hviledag. Et betydningsfuldt ord i soldatens liv, og alligevel var der netop nu meget at gøre! Som et kæmpebjerg hobede det sig op foran os. Den af kompagniernes slagkraft, opbygget gennem måneders besværlig daglig rutinearbejde og hård uddannelse, der var blevet ødelagt af slaget, måtte genopbygges fra grunden og igen bringes på højde med det gamle. Hertil hørte frem for alt spørgsmålet om arvtagere til de forsvundne førerpositioner, erstatning af mandskab osv. Men også udfærdigelsen af tabslister, kampberetninger, indstillinger til tildeling af jernkors og lønningsregnskaber hørte med hertil.

Jeg vil ikke fortælle, hvad der yderligere var at lave. Det er emnet for en hel bog. Nok om det. Arbejdet gik i gang og blev bragt til ende, på trods af, at den sjælelige og fysiske indre styrke, også hos førerne havde lidt stor skade. Det bitreste og vanskeligste i disse dage var imidlertid brevene til forældrene, hvori det ville stå, at deres kære knægt ikke mere ville komme tilbage; sort på hvidt, uigenkaldeligt, ubønhørligt, ubarmhjertigt. O, I mødre af verdenskrigen!

Denne dag fandt den første appel sted efter Aisne-slaget. Erindringerne blev vækket til live om den første appel og efterfølgende feltgudstjenesten efter slaget ved Roy, med den morderiske storm på banedæmningen ved Laucourt den **2. oktober 1914** og angrebene frem til den **7. oktober**. Artilleristerne deltog også. Af vores 6. Kompanie stod på dette tidspunkt kun 21 mand. Hvilke frygtelige sjælelige rystelser ramte os ikke den gang. Nu lå det allerede tre år tilbage.

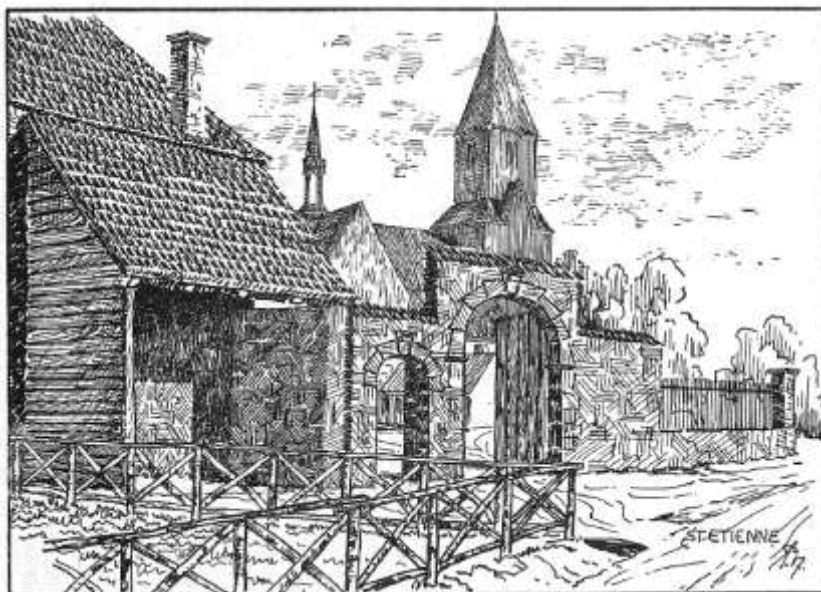
Også denne dag råbte Hauptmann og bataljonskommandør navne op på dem, der særligt havde udmærket sig. De par grupper, der endnu udgjorde rygraden i kompagnierne, stod igen som på paradepladsen i snorlige rækker, som havde de aldrig deltaget i Aisne-slaget. Da en del af forfremmelserne lige var kommet igennem, blev de forfremmede kaldt frem med deres nye grader. Deres øre kunne ikke rigtig tro, hvad de hørte. Et øjeblik tøven, så endelig forståelsen – her og der hjælp et kammeratligt skub – så styrtede de veltjente folk frem fra deres pladser, og tog opstilling foran Hauptmannen. Med høj stemme roste han hver enkelt og trykkede ham i hånden. Det var et stærkt og opfriskende indtryk. Det hører til en af de første pligter hos en foresat, og sikkert også den rareste, med hele sin personlighed at sørge for, at den underordnedes præstation – hvor det er på sin plads – får den fortjente anerkendelse. Forfremmelse og udmærkelser er de ydre tegn herpå. Det er et af de punkter, hvor der i felten på områder kunne være gjort langt mere og bedre. Jeg tror, at vores regiment for det meste forstod vigtigheden af dette spørgsmål, og at der blandt officererne var en behagelig kappestrid og en redelig vilje til at sørge for, at trofast pligt opfyldelse og tapper optræden fik den fortjente anerkendelse. Forholdet af gensidig tillid mel-

lem officer og mandskab blev herigennem kraftig forstærket, og den gode vilje overalt oplivet og forstærket. Det gode forbillede gav den daværende regimentskommandør, Oberstleutnant von Joeden. I følgende brev fra en 90'er kom dette til udtryk:

»Den rigtige forståelse for vores sjælelige forfatning viste vores regimentskommandør, idet han stående tæt foran os, med sin behagelig, varme hjertelighed, sagde sin tak til os alle. Han gjorde dermed mere, end nogen udmærkelser formår, og kan sikker være på, at ingen af os vil glemme et eneste af hans ord.«

Hviledag, og alligevel rykkede samme dag, den **15. maj**, et forkommando frem for at overtage stillingen ved St. Marie-a-Py. Champagne var for mange, som allerede havde været ved regimentet i foråret 1915, ikke længere fremmed. Den gang var vi rykket ind i silende regn. I vore forestillinger levede billede at et let kuperet, ensformigt, temmelig jammerlig landskab med få spredte landsbyer. Hvor end man kikkede lå de magre marker, dækket med lupiner, kløver og forskellige stråsorter. Først vest for Reims, bag de franske stillinger, begyndte det berømte Champagne (Epernay) med dens fede jord, som hører til Pariser bækkenet. Vi var kun forskudt en smule mod syd, så Reims nu lå til højre for os, mens vi tidligere havde ligget tæt foran.

Men hvor så St. Etienne ud den gang! De fleste bygninger var misvedligeholdte, alle vegne en fantastisk uorden og urenlighed. Sidstnævnte stammede i øvrigt allerede fra franskmændene selv. Det syntes dem medfødt. Og i dag? Den lade, hvor vi dengang var underbragt, var igen udbedret. Alle steder havde den tyske ordenssans grebet kraftigt ind. Der var opnået en vis grad af renlighed, ja den lille landsby udviste på steder et venligt, vedligeholdt udseende. Selvom den lå indenfor rækkevidde af fjenden, så rådede St. Etienne, som de fleste hvileområder bag fronten, alligevel over de sædvanlige resultater af civilisationen: den uundgåelige aflusningsanstalt, en badeanstalt, en biograf, et feltbibliotek og frem for alt kantiner for de forskellige våbenarter og de stedbundne enheder. Men så var det også slut. Underbringningen var middelmådig. Mandskabet sov på træuld og i lader. I øvrigt var St. Etienne et eksempel på eksempelløs kedsommelighed, men fredelig og afslappet.

Jeg ville gøre mig skyldig i en stor undladelses synd, hvis jeg ikke ville nævne et sted, hvis eksistens for mange af os havde en forsonlig stemme. Jeg mener naturligvis »die Hindenburg-Klaus« , med dens lange fine disk, hvor vi tilbragte mange skønne timer i kammeratskabskreds ved munter bægereklang, og hvor der ved lejligheder også blev »hældt indenbords«. Når dertil kommer, at regimentsmusikken spillede, var der højsæson på verandaen foran det lille værtshus.

Imidlertid fik soldaterne kun en kort glæde. Allerede den **15. maj** rykkede regimentet igen i fronten. I. og II. Bataillon afløste hver en bataljon fra 466'erne i Afsnit B-vest og B-øst. I stedet for den syge regimentskommandør overtog Major von Lüttichau kommandoen over regimentet, mens Hauptmann Pries igen overtog III. Bataillon. Vores afsnit lå tæt ved siden af vore gamle stillinger fra april/maj 1915 ved Somme-Py. Den forreste linje selv strakte sig langs en lav bakke i terrænet. Bag os i Py-grunden ved banelinjen Challerange – Bazancourt, lå den fuldstændig sønderskudte St. Marie og foran denne i en skrænt, Rensburger Lager, hvor regimentets reserve var placeret. På den anden side Py-grunden steg terrænet igen, og på den næste højderyg lå så reserve-stillingen og batterierne (Helenen-højderne)

Stillingen selv bestod af et tredobbelt forsvarssystem. I den forreste kampgrav stod kun nogle få poster, der kun om natten blev forstærket. Den skulle i tilfælde af angreb ikke forsvares hårdnakket, men i stedet generobres

gennem modangreb med stødtropper, fordelt i bestemte løbegrave. I den anden grav var enkelte granatkastere og maskingeværer placeret, mens kompagniet lå i den tredje. Et større antal delvist meget dybe tunneler med to udgange gjorde et ophold her udholdelig. Enkelte støttepunkter lå tæt bag os. Foran var der ikke meget liv, men man stolede ikke rigtigt på fjenden. Den kontinuerlige bragen lå hele tiden i ørene. Franz lå tæt på os, kun adskilt af en svag pigtrådshindring, og i samme højde. Han overøste os af og til med geværgranater, og en gang i mellem med tunge miner, og modtog som kvittering en omgang fra vore granatkastere. Også hans forreste stilling var kun tyndt besat. Til højre for os mod Aubérive og Moronvillers rasede slaget fortsat. Nedslag efter nedslag buldrede dumpt over mod os. Tykke røgskyer indhyllede alt derovre. Med en god kikkert kunne man se 25 fjendtlige fly kredse i luften. Lidt længere tilbage kunne man ane den næsten snorlige række af lænkeballoner. Hos os sendte Franz derimod kun en gang i mellem et par salver fra hans ækle 7,5-cm over, og fik os lynhurtigt flyttet fra de ny sammentømrede træbænke ned i tunnelerne, men alligevel havde vi vores ro. Tanken om orlov løftede humøret, også selvom den stadig var orlovs spærre. Man bestilte for alle tilfældes skyld et par nye handsker og sendte en hue hjem til reparation.

To bataljoner var alt tid fremme, mens den tredje enten var i St.Etienne eller i Hohenzollern-lager. Indenfor bataljonerne skiftede kompagnierne mellem den egentlige stilling og Rendsburger-lager. Generelt lå kompagnierne 10 dage fremme, 10 dage i beredskab og 10 dage i hvil, hvor man dog måtte deltage i den koncentrerede infanteri uddannelse. Her følte man så den langsomme genrejsning mod den næsten store kamp!

Selvom arbejdet i stillingen fortsatte, og den videre udbygning hver nat ivrigt blev fremmet af skansekommandoer, så betød disse uger dog generelt et vist pusterum. Om natten var naturlig streng opmærksomhed nødvendig, og først efter daggry blev posterne formindsket, så man som det første kunne få nogle timers søvn. Her lå man i det mindste afslappet og bombesikker i sin kølige kridtkælder. Tunnelerne var 1,80 x 1,20 meter. Ejerskabet af karbid og en godt fungerende karbidlampe er 10 meter under jorden en særlig rigdom. Hver aften blev der ganske vist bragt stearinlys frem, men ofte måtte en hel gruppe nøjes med et enkelt. Forplejningen osv. gik glat og hele livet i graven gik ind i en regelmæssig gang. Man havde endda tid til at aflægge sin nabo kompagni et besøg, eller man gjorde, udrustet med gasmaske og stok, en afstikker til bataljonsstaben eller derhen, hvor man fandt gæstfrihed. Ofte forekom det, at begge de lunefulde minekaster-høvdinge (Weber og Holz) var undervejs, fordi det havde et eller andet at gøre. Man hørte allerede deres høje råb oppe i indgangen til tunnelen, så kom de stolpende ned ad trappen. Det første spørgsmål under sådanne besøg var altid det samme: nemlig om freden i mellemtiden var brudt ud, et andet var en udførligt beskæftigelse med de kære foresatte. Ved det tredje sad man så midt i det kære hjem. Orlovsspærringen var i mellemtiden ophørt. Den **25. maj** kørte de første på orlov fra Machault.

I Rendsburger-Lager var der gode muligheder for et spil Doppelkopf eller Skat.

En smule afveksling efter et par varme uger var også et imponerende tordenvejr med pragtfulde lyn og vidunderlige farvevirkninger. Herunder faldt der regelrette skybrud, der på en dejlig måde opfriskede den udtørrede natur. Imidlertid spillede den også også et ondt spil. Da undergrunden af kridt er uigennemtrængelig, og vand derfor også kun langsomt kan forsvinde, løb vandmasserne hurtigt sammen på dybtliggende steder. Resultatet var, at enkelte dækningsanlæg langs fronten hurtigt løb så fuld af vand, at beboerne (Bodenwerder) først måtte springe op på bordene og derefter kun med nød og næppe slap op ad trappen.

I maj måned var det helt roligt. Den **8. juni** blev kommandoen over regimentet overtaget af Major Hoffmann (Generalstab). Heller ikke i juni skete der nævneværdigt.

I mellemtiden var i St. Etienne krigen på papir og blæk igen brudt ud i lys lue. I denne krig blev de mest uhyrlige slag udkæmpet. I starten gik det endda, men da vi først havde fået de erstatninger, som vi så hårdt trængte til, og dermed blev registreret fra oven, startede spillet. I elendighederne under Aisne-slaget tav dette bureaukrati, og vi var på alle måder glade for at høre, at vi overhovedet stadig var i live. Så oversvømmede en flodbølge af befalinger bordene. En hel stabel skriftstykker ventede på kompagniførere, når de kom tilbage fra fronten. For dem, der endnu ikke ved det, så lad det være klart, at eder og forbandelser er soldatens gode ret, og er og bliver ham lige så uundværlig som det daglige brød. Af højeste interesse var imidlertid Ludendorffs rundskrivelser, hvori alle spørgsmål, også de tilsyneladende mindst betydningsfulde, blev behandlet med sagkundskab og uovertruffen klarhed. Mange skriftlige sager havde den kompetente kommandobefalingsmand allerede udfærdiget. Han beviste hele tiden på ny sin pålidelige status. Hans strenge opfattelse af tjenesten var for hele ånden i kompagniet den afgørende faktor. Han havde sine øjne overalt, og hans fortjeneste var ikke mindst, at den gamle stramme disciplin i hvileperioderne efterhånden igen kom til sin rette.

Om morgenen gik det til eksercits eller til øvelse i stormværket. Heller ikke bataljonsøvelser og de obligate eftersyn manglede. I mellemtiden havde vi flere gange modtaget erstatningspersonel, alle folk, de allerede havde været ved fronten, men havde været sårede eller syge.

Det seje arbejde med uddannelse og sammensvejsning af de nye kompagnier, der nu fulgte, må anses som det vigtigste, som overhovedet blev udført under verdenskrigen. Det stillede krav til førere, frem for alt på kompagniniveau, der aldrig før krigen blev stillet en kompagnichef. Kompagniføreren skulle i ordets mest bogstavelige betydning, stampe et kampkraftigt kompagni op ad jorden. Over en periode på nogle få uger skulle han kunne forevise et godt indekseret og i kamp og skydning godt uddannet kompagni. Han skulle fylde det med angrebslyst, og gøre dem i stand til succes at komme igennem en ny storkampdag. Opgaven var overhovedet kun til at opfylde med det tættest mulige samarbejde med delings- og gruppeførere. Disse skulle jo danne den holdbare ramme, hvori mandskabet kunne indsættes. Det var desuden nødvendigt, at man lærte hver eneste mand i kompagniet at kende, og også få han placeret på rette plads. Og til dette første arbejde var der kun nogle få dage i hvil til rådighed. Så gik det igen ud i gravene, hvor igen andre opgaver kom i forgrunden.

Denne genopbygning af kompagnierne skete i løbet af året 1917 tre gange ved vores regiment, og hver gang under vanskelige forhold, da netop de bedste var blevet på ærens mark: før Aisne-slaget, før Flandern-slaget, før Cambrai og så igen i vinteren 1917/18, inden vi blev indsat i den store marts-offensiv 1918. Hver gang havde kompagnierne været så godt som oprevne. Nyopstillingen havde af hver enkelt forlagt den tænkelige højeste indsats. Det er hævet over enhver ros at hver enkelt mand påtog sig dette med stor hengivenhed og trofasthed. Det var frontsoldatens store krigserfaring, ofte fra forskellige fronter, der overhovedet gjorde opgaven mulig at løse. De foresattes stadig interesse for disse havde i særlig grad beordret samarbejdet med bataljonskommandøerne, prøvet gennem den gamle hærs skole.

En pionerdeling blev opstillet af personel fra alle kompagnier og grundigt uddannet i sprængning, tunnelbyggeri osv. ved Pionier-Kompanie 107 (Lt. Mader).

Efter mønstringer og også ved andre lejligheder blev de holdt beskedne kompagnifester. Hertil var der frem for alt nødvendigt med rigeligt øl, som med hjælp fra kompagnikassen og kommandobefalingsmanden blev fremskaffet. En lastbil afdeling stillede en komiker, der skulle sørge for den rette stemning, og en pianist kom også til. Klaveret blev stillet til disposition af den stedlige kommandant. På den store plads foran laden, hvor kompagniet var underbragt, blev borde og bænke stillet op. Øltønder blev stukket an, viser blev sunget, der blev danset, og da senere et endnu et lille anker blev fundet, kunne det gå ret så afslappet afsted. Det bragte folkene en stund på andre tanker.

Langs fronten var billedet stadig temmelig uforandret. Mens I. Bataillon lå i stilling, blev der hyppigt sendt patruljer ud (Lt. Grünanger). Sammen med Lt. Lehmitz, Vizefeldwebel Schröder og Unteroffizier Kröger gik Lt. von Diemen to gange frem, og trængte den **21. juli** frem til tredje franske linje. Tidligere havde den **29. juni** to kompagnier med pionerer og stormgruppe gennemført en operation, som ganske vist bragte vigtige kendsgerninger om den fjendtlige grav med tilbage, men som ikke førte til fanger. Også i juli var der roligt.

Den **13. juli** blev der befalet forhøjet beredskab, da Franz havde vist sig mere levende. Den **14. juli** kl. 0430 angreb han efter en kraftig beskydning frem mod vore stillinger ved Tanneneck og Streichholz-skoven. Det lykkedes ham at bryde ind på højre fløj af 5. Kompanie og her tage 2 mand til fange. Som beredskabsstyrken fra K.3 linjen løb frem, var han allerede igen forsvundet. (Lt. Eggert såret).

Den **20. juli** overtog Oberstleutnant Freiherr von Bibra kommandoen over regimentet. Snart var vore dage i Champagne talte. den 24. slog vores afskedstime. Et forkommando fra 1. bayr. Infanterie-Division ankom og I. bayr. IR afløste III. Bataillon, der opholdt sig i Hohenzollern-lager. II. Bataillon blev afløst i stillingen den **26. juli** af III. Bayr og den 27. indladet i Semide.

Den 26. var også de øvrige dele af regimentet afløst og den 27. befandt de sig allerede under banetransport mod Charleville, hvor regimentet blev underbragt i dens kønne omegn, og hvor den pragtfulde »Notre Dame« kirke i Mézières fik tankene til at stige opad.

Kendeord Flandern!....

Jeg tør til slut endnu engang komme tilbage til Aisne-slaget. den 27. april gennemførte Eggert, som ovenfor berettet, en succesfuld patrulje. Herunder havde han medtaget omkring 10 frivillige, herunder blandt andet W. Wilkens, som herunder blev hårdt såret. Et brev til en ven, hvoraf jeg på tidspunktet fik en kopi, skal slutte dette kapitel.

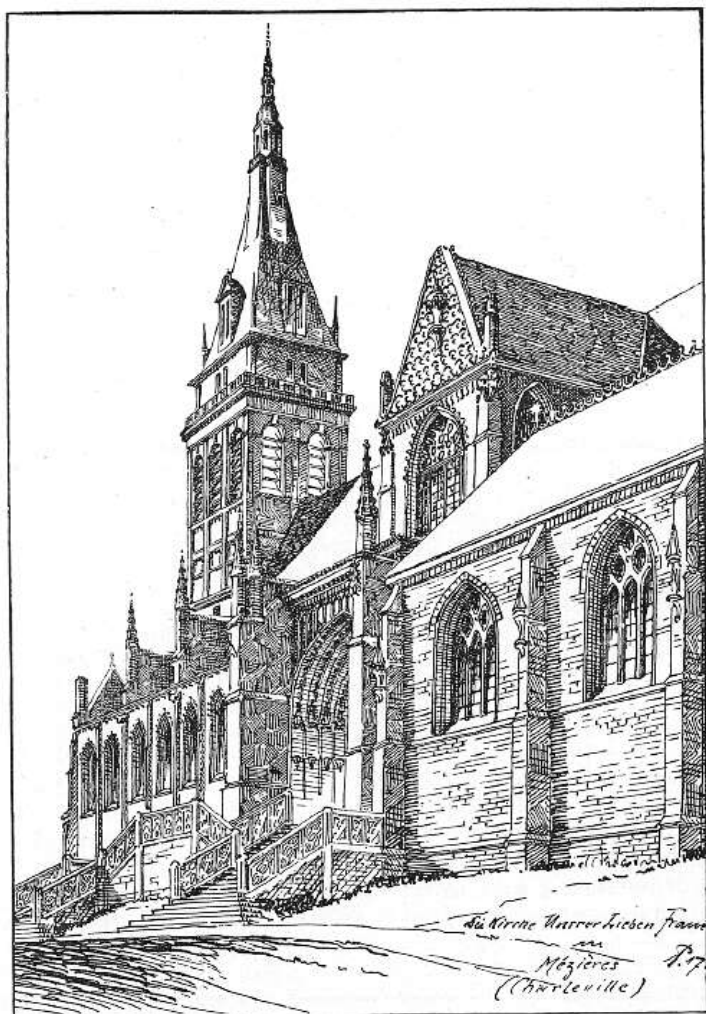
Mainz, den 10. 5. 1917

Min kære Ernst!

Jeg vil kun fortælle dig, at jeg med lazarettet igen har haft held. Her er der fast noget at spise, og der da hovedsagen. Med mine sår er det ikke så slemt, som det måske har set ud. Kun det venstre øje er væk, dertil er der imidlertid et glasøje, og et glasøje er mig tusindgange bedre end et

træben. Har stadig et par skrammer på poterne, men de har ingen betydning. Ja, min kære Ernst, jeg må slutte nu, mit øje er ikke vænnet til skriverier endnu. Ellers går det ja stadig godt, håber det samme for dig. Vær nu kærlig hilst fra din ven

W. Wilkens

Kapitel 10

Flandern

3. august 1917 til 19. august 1917

af Katasterdirektor H. Brusch

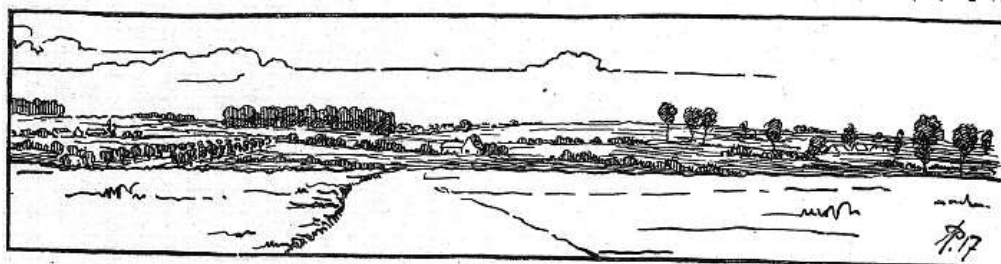
Efter afløsning fra stillingen foran St.Marie-a-Py blev regimentet underbragt i det landskabeligt skønne område ved Charleville - den tyske kronprins hovedkvarter - til hvile og uddannelse. Men det blev et meget kort hvil. Tidligere end generelt forventet skulle vores division anvendes i forsvarskampene på Flandern fronten.

Allerede siden begyndelsen af juli forsøgte englænderne med gevaldige, hidtil ukendte minesprængninger og stærke angreb, at gennembryde de tyske stillinger nord for Lille med det endelige mål, fra landsiden at nå og ødelægge de for englænderne så farlige ubådsbaser på den belgiske kyst ved Zeebrugge, hidtil dog uden succes. Den **31. juli** genoptog de forsøget på at komme nærmere målet under indsættelsen af meget store infanteri-, artilleri og flyver enheder.

Hærberetningen havde dårligt bragt denne nyhed før også regimentet allerede den **1. august 1917** fik ordre til at holde sig parat i omegnen af Courtrai som reserve for Heeresgruppe Kronprinz Rupprecht. Allerede samme dag begyndte transporten af dele af regimentet. Turen fik gennem de tætbefolkede industriområder i Nordfrankrig og Belgien til den med kulturhistoriske bygninger så rige flamske Roselaer (Roulers), hvor regimentet en dag kom i borgerkvarter.

På den videre fart mod fronten i retning af Passchendaele lærte vi der frugtbare flamske egn at kende med de overalt strøede små landsbyer og langbrugsejendomme, og de talrige levende hegn omkring markerne – der alt bragte minder om Mecklenburg og Schleswig-Holstein. Det udløste generelt stor forbavselse, at det ved dagslys var muligt med jernbane at bringe tropper så relativt tæt på fronten. Det syntes fro alle uforståeligt og yderst vovet. Vi fik imidlertid hurtig erfaring med det engelske artilleris taktik. Gennem deres stærke, men efter en fast plan fordelte artilleriild, mesterligt ledet og tilpasset enhver troppebevægelse, var den langt farligere end den franske.

Udlosningen fandt sted på åben strækning, og herfra gik det på grund af observationsfly i enkeltkolonne til Jägerlager A og efter en kort pause og mørke-

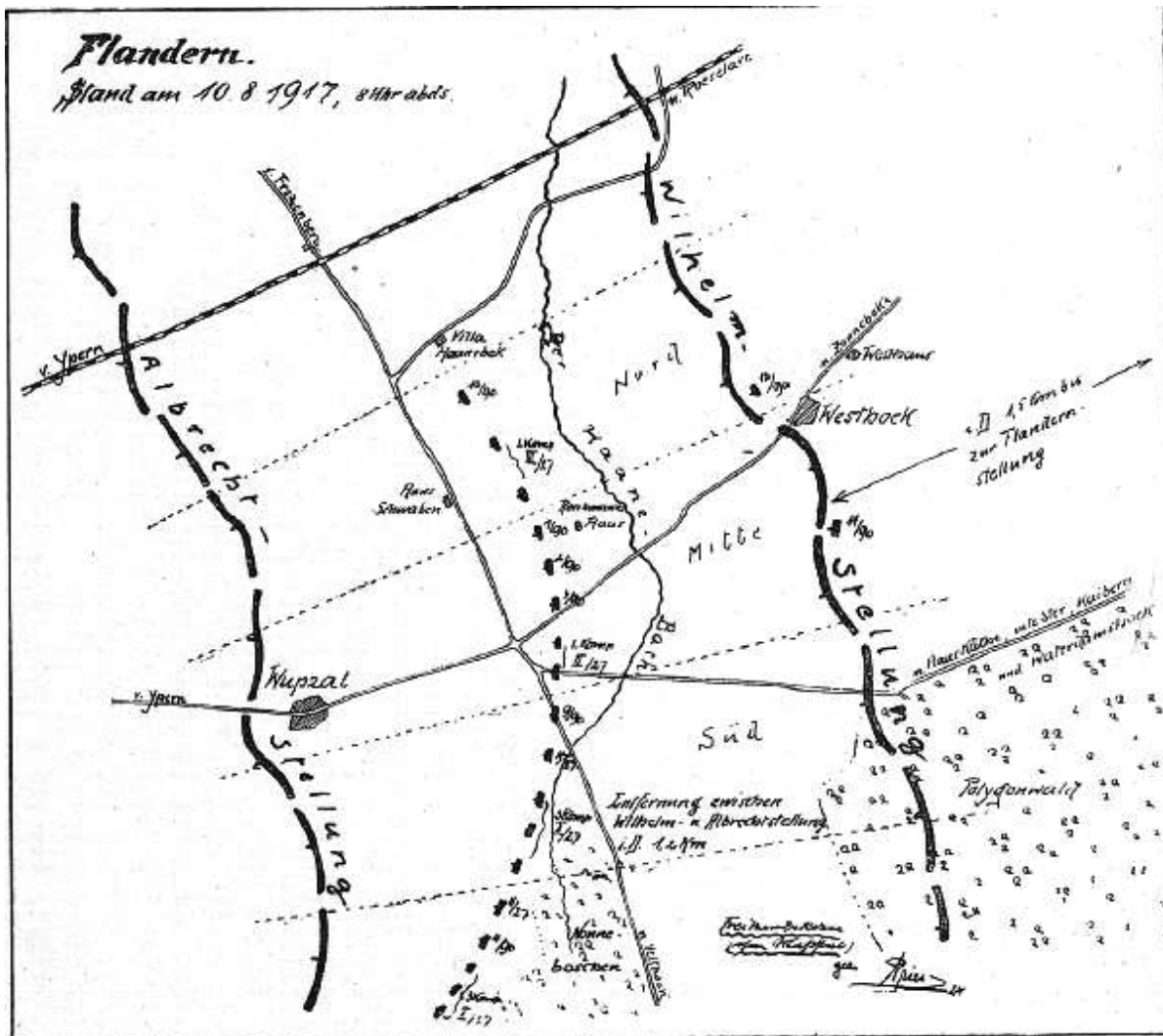
Moorslede

fald, videre til fronten og afløsning af Regimenterne 95 og 96, der var hårdt medtaget af de forgæves engelske forsøg på gennembrud. Om natten fra **4. til 5. august** lå kraftig fjendtligt artilleri og MG-ild mod den forreste linje tilbage til den bagved liggende Wilhelm-stilling. I. og II. Bataillon lå med hver to kompagnier i forreste stilling og holdt Albrecht-stillingen fra venstre begrænsning ved Nonnebosch til 50 meter nord for jernbanelæmningen Roselaere – Ypres. III. Bataillon blev sikkerhedsbesætning i Wilhelm-stillingen, der lå omkring 1 kilometer længere bagude. Allerede den følgende nat skete der igen en ændring af stillingsbesættelsen, da dele af II. Bataillon i højre afsnit blev overtaget af Regiment 84 og trukket tilbage til Flandern-stillingen, der løb over Zonnebeke – Molenaerelsthoek mod syd.

Om aftenen den 5. august blev den lange kampprøvede og af alle afholdte fører for III. Bataillon, Major v. Lüttichau, såret af et MG-skud i låret, da han, hvad han ikke havde behovet, førte sin bataljon til fronten, og næsten var ankommet til bataljonens kommandostation i der stærkt ødelagte Westhaus. For ham overtog Hauptmann Kellner kommandoen over III. Bataillon. Efter det mislykkedes storangreb den **31. juli**, syntes fjenden så totalt udmattet, at der i de næste dage ikke fulgte yderligere angreb. Derimod var artilleri indsatsen konstant ret livlig, såvel om dagen som også især om natten.

Foran 1. Kompanie afsnit kunne den **9. august** indbringes en engelsk fange. Aktiviteten i luften var meget omfattende. I flere grupper overfløj talrige fjendtlige jagereskadriller hele Flandern afsnittet, og ofte blev der i stor højde udkæmpet forbitrede kampe. For de egentlige kamptropper var de lavtflyvende, meget behændige

fjendtlige opklaringsfly de mest generende, da enhver bevægelse måtte undgås. Desto livligere blev ved mørkefald trafikken mellem de enkelte kompagnier, kommandostationer og de bagved liggende områder. Det var vanskeligt at genforsyne tropperne med den nødvendige forplejning, ammunition og pionermateriel, især de enkelte kompagnier, der lå vest for Haanebeek-åen, der næsten kontinuerligt lå under artilleri og maskingeværild og ofte også var belagt med gas. Det frodige flamske land var fuldstændig oprodet af artilleri. Hvor tidligere havde ligget vuggende kornmarker, grønne marker og enge, og hvor de blomstrende frugthaver havde skjult de spredte gårde, var der intet at se. Ikke to sten lå ovenpå hinanden. Alt var sønderrevet og udslettet af artilleriets vold. Det hele havde forvandlet sig til ét stort månelandskab med store, vandfyldte kratere.

Den beordrede afløsning af I. med II. Bataillon om natten mellem **9. og 10. august**, blev gennemført. Hauptmann v. Wasserschleben havde igen overdraget kommandoen over II. Bataillon til Hauptmann v. Milczewski, som var vendt tilbage efter orlov. Ingen anede, at den **10. august** skulle blive en storkampdag af største omfang.

Kl. 0530 satte langs hele linjen en voldsom fjendtlig artilleriskudning, der lå tæt bag forreste linje langs Haanebeek og over Wilhelm-stillingen. Dækket af den tætte morgentåge og af røg rykkede englænderne frem i stærke kolonner. Det lykkedes dem på højre fløj over en bredde på omkring 1300 meter at bryde gennem 5. og 7. Kompanie, og herfra rulle II. Bataillons øvrige kompagnier op. En hård, ulige kamp, hvor den lille og udmattede besætning måtte bøje sig.

Under forsvaret udmærkede sig, så vidt det vides, fra 5. og 7. Kompanie Vizefeldwebel Ottenheimer, Unteroffizier Kuhn, Gefreiter Domskey, Gefreiter Kitzerow, Musketier Ernst, Gefreiter Exner.

Efter at den sårede Vizefeldwebel Ottenheimer nødtørftig var blevet forbundet ved kommandostation Westhaus, gik han med sine tapre folk igen frem, og bragte senere de første sikre meldinger over kampsituationen til regimentet. Indtil sidste øjeblik fortsatte Vizefeldwebel Dauber beskyddningen af de frontalt angribende englændere, og brød herefter

med Musketier Robe, Müller og Sygehjælper Brüll gennem de allerede i ryggen befindende engelske kolonner. Af denne tapre lille skare vendte kun Brüll tilbage. Med gennembruddet ved 5. og 7. Kompanie, var omringelsen af de øvrige kompagnier fuldstændig. Heltemodigt forsøgte de at fastholde deres stillinger, indtil de af håndgranater fra ryggen, blev sat ud af spillet. Af dem kunne kun den hårdsårede Lt.d.R. Düber og Lt.d.R. Arnecke med omkring 50 mand fra 6. og 8. Kompanie at slå sig igennem. Udmærket under kampene havde især Musketier Fürst og Cirsowius. fra 8. Kompanie, Musketier Krummreich fra 6. Kompanie og Musketier Schmidt fra 2. MG-Kompanie.

Hele Albrecht-stillingen frem til Haanebeek gik tabt til fjenden. Alle maskingeværer var ødelagte og de bagved placerede maskingeværer kunne intet se gennem røg og tåge. Alle telefonforbindelser til de forreste kommandostationer var på én gang ødelagt af den voldsomme trommeild. Også blinker-forbindelserne gik tabt på grund af røg og støv.

Da de første ordonnanser nåede tilbage med meldinger om englændernes gennembrud ved 5. og 7. Kompanie, blev 12. Kompanie øjeblikkeligt af K.T.K. i Wilhelm-stillingen (III. Bataillon) sat ind i et modangreb. Under kommando af Lt.d.R. Weitemeyer rykkede kompagnierne frem. På trods af meget kraftig artilleriild kunne styrken overskride Haanebeek, desværre under hårde egne tab, og sætte sig fast i de få, næsten fuldstændigt ødelagte cement blokhuse.

På ordre fra regimentet havde Hauptmann Grebel standset de af hans afløste I. Bataillon, han kunne nå, og besatte i første omgang med 4. og 1. Kompanie, og senere med 1. MG-Kompanie under Lt.d.R. Krumme og dele af Sturm-abteilung Pries under Lt.d.L. Fick, området øst for »Eisen-Kreuz-Wäldschens-Ehrenfriedhof« for under alle omstændigheder at forhindre et eventuelt gennembrud. Under stillingsindtagelsen blev Lt.d.R. Prütz og Lt.d.R. Ribcke såret. Sidstnævnte, en dygtig ung officer, som allerede flere gange havde udmærket sig, døde desværre kort efter på et feltlazaret. I hans sted overtog Vizefeldwebel Kunkel kommandoen over 4. Kompanie. Regimentet modtog yderligere forstærkninger fra dele af RIR 27, der blev trukket frem til Flandern-stillingen. Kl. 9 begyndte det fælles angreb med I. Bataillon under Hauptmann Grebel og II. Bataillon/RIR 27 under kommando af Major Stugenrauch, hvortil sluttede sig 9. og 11. Kompanie fra vores III. Bataillon, mens 10. Kompanie forblev i Wilhelm-stillingen som sikkerhedsbesætning. Vores eget artilleri lå på den tabte, gamle første stilling, Albrechts-stillingen, hvor englænderne havde modtaget betydelige forstærkning. Modangrebet gik imidlertid hurtigt i stå i den voldsomme fjendtlige ild, og kunne ikke passere den forsumpede Haanebeek. Der blev tilkaldt pionerer med gangbrædder, men forgæves. Det blev til sidst tydeligt, at en fortsættelse af angrebet kun ville være mulig efter en kraftig artilleriforberedelse. Efter en flertimers ild mod de bageste stillinger og en kort virkningsskydning mod den tidligere første stilling (Albrechts-stilling) frem til Haanebeek blev et modangreb iværksat kl. 1830, hvori også RIR 238 fra venstre nabodivision deltog. Imidlertid gik også dette angreb hurtigt i stå, da det måtte passere det frie, dækningsløse terræn, hvori den højere liggende Albrechts-stilling dygtigt var placeret. Det lykkedes kun enkelte dele at komme over den ufremkommelige Haanebeek i retning af Wupzaal. Dog var det kun en forbigående succes. På venstre fløj havde spidsen af 4. Kompanie med Vizefeldwebel Runkel og Unteroffizier Lehmitz stormet en englænder rede i Nonnenbosch, hvis besætning dels blev nedkæmpet, dels taget til fange. Herved kom 4. Kompanie helt ude af regimentes afsnit.

Under fremrykningen fra »Eiserne-Kreuz-Wälschen« havde 1. Kompanie store tab på grund af flere fuldtreffere, der fuldstændigt sprængte den fra hinanden og kostede alle dens officerer. Vizefeldwebel Nagel, Scherenbeck og Unteroffizier Klisch førte resterne af kompagniet videre, mens 1. MGK blev overtaget af Unteroffizier Flohr.

Det blev endnu engang ved mørkefald omkring kl. 2140 forsøgt at generobre den tabte stilling, men de tapre, men stærkt udmattede tropper opnåede ingen succes, og dermed var for os Albrecht-stillingen tabt. I løbet af natten til **11. august** gennemgik officerspatruljer hele fortærrænet for at fastslå fjendens præcise stillinger. Med enkelte frivillige arbejdede Lt.d.R. Schaumkell og Hoppe sig frem tæt foran den stærkt besatte fjendtlige stilling, og blev også hele dagen i fortærrænet, hvor de gentagende gange afviste fjendtlige patruljeangreb med store tab til fjenden. Desværre blev den urokkelige Lt.d.R. Hoppe, kompagnifører for 11. Kompanie herunder hårdt såret.

Som det senere kunne fastslås gennem udsagn fra fanger, havde englænderne angrebet regimentets afsnit med mere end en brigade.

Fjendens heftige artilleriild og kraftige aktivitet i luften fortsatte videre. Om natten mellem den **11. og 12. august** blev det totalt udmattede regiment afløst af Füs.Regt. 34. Mens I. og II. Bataillon blev underbragt i Jäger-

lager og i bivuak ved Landsbyen Reiberg, besatte regimentets stab og III. Bataillon det nordlige afsnit af anden Flandern-stilling, der gik fra Passchendaele over pioner-parkområde In de Ster til Becelare. Bataljonerne reorganiserede og fik efter langs tids afsavn igen varm forplejning fra feltkøkkenerne i Kockhuithoek. Af resterne af II. Bataillon formeredes to kompagnier under Lt.d.R. Krause og Lt.d.R. Rehbein. Stormtroppen fra Sturm-abteilung Pries, der under Lt.d.L. Fick under sidste angreb havde udmærket sig, blev underlagt II. Bataillon. Efter en skrivelse fra Hauptmann Grebel til Hauptmann Pries havde Lt. Ficks ordonnans, Schmall også i særlig grad udmærket sig.

Da den fjendtlige artilleri aktivitet fortsat, og især om natten, var meget heftig, måtte der også regnes med nye fjendtlige angreb. Bataljonerne blev derfor i morgentimer sat i alarmberedskab. Efter flere urolige nætter, begyndte den **16. august** kl. 0530 den forventede engelske trommeild med hidtil ukendt styrke. Endnu en stor-kampdag var begyndt. Langs hele Flandern-fronten blev der derfor fra forreste linje påkaldt spærreskydninger ved hjælp af farvede lyskugler. Et farverigt, men samtidig sørgeligt, billede viste sig langs horisonten. I tætte kolonner angreb englænderne den forreste stilling vest for Haanebeek og for en dels vedkommende besat af RIR 27. På trods af hårdnakket modstand løb de vores højre fløj over ende og trængte frem til Wilhelm-stillingen og på enkelte steder, igennem denne. På vores side blev et modangreb øjeblikkeligt befalet. Mens III. Bataillon iværksatte angreb i retning »Haus Schwaben« og »Rossmannshaus«, rykkede I. og II. Bataillon fra en linje »Haus Käthe« - kommandostation »Düne« frem gennem Eiserne-Kreuz-Wäldchen i retning af Nonnenboschen. Under hårde kampe lykkedes det 9. og 10. Kompanie at trænge den hårdt kæmpende fjende tilbage fra området ved kommandostation Westhaus i omegnen af Wilhelm-stillingen. Da egne tab her var særligt store, blev de endnu disponible dele af Sturm-Abteilung Pries indsat her. For den i nærheden af Pionier-parken i låret sårede Hauptmann Pries, overtog Lt.d.R. Fick kommandoen. Også han blev under fremrykningen ved Haanebeek hårdt såret, og døde kort efter på et krigslazaret. Blødende fra flere sår nåede Lt. Fick dog skriftlig at melde til regiment (måske de sidste ord, han nåede at skrive):

»Er såret under overgang af spærreilidszonen langs Haanebeek. Leve Alt-Mecklenburg! Regt. 90 er til venstre for os under fremrykning. Sturm-Abteilung rykke frem vest for Westhaus«

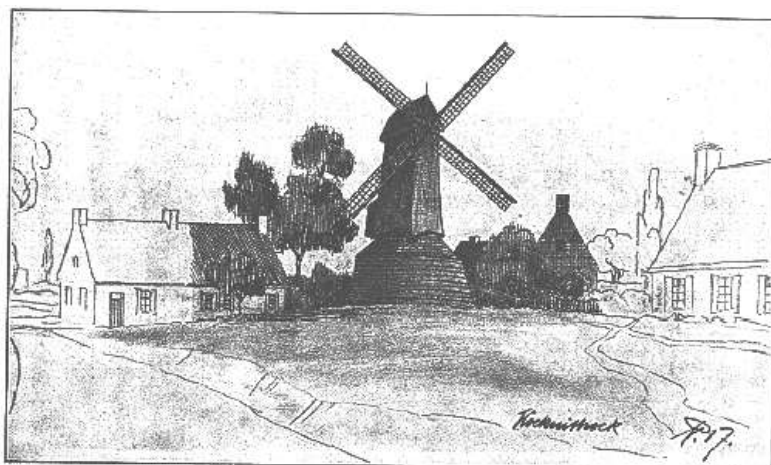
I en anden melding melder Lt.d.L. Zeggel, den urokkelige, pligtro og kampprøvede kompagnifører for 3. Kompanie, at han havde nået vestsiden af Haanebeek under hårde egne tab og havde taget talrige englændere til fange, herunder flere sårede, og som bytte flere fjendtlige maskingeværer. En stor succes havde endvidere Unteroffizier Burmeister fra 4. Kompanie og Musketier Graubmann var 1. Kompanie. De nedskød med deres maskingevær en af de mange lavtflyvende fjendtlige infanteriflyvemaskiner. Efter de allerhårdeste kampe, ofte mand mod mand, havde bataljonerne kastet fjenden ud af Wilhelm-stillingen, og tilbage over den næsten næsten ufremkommelig og gasbelagte Haanebeek til hans udgangsstilling. Englændernes tab var uhyre store, men også i rækkerne af tapre Mecklenburgere havde modangrebet revet mange huller. 10. Kompanie mistede dens kampprøvede og højt agtede kompagnifører, Lt.d.R. Lüth, der i årevis med stor personlig tapperhed på firbilledlig måde havde ført kompagniet i mange hårde kampe. 2. Kompanie blev ramt af et tilsvarende hårdt tab. Dens mangeårige kompagnifører, Lt.d.R. Ohtmer, som var afholdt af næsten alle, blev hårdt såret af et skud i hovedet og døde få dage senere, den **19. august** i et lazaret. I mylderet af handlinger på denne kampdag, afvikledes også mindre vigtige ting, hvilket tydeligt fremgår af denne tørre, men til vurdering af situationen interessante og eksemplariske melding: Kl. 2220 sendte Hauptmann Grebel følgende signal til regimentet: »I dag til Regt. 27 mod kvittering afleveret 13 tilfangetagne englændere«. *Ordnung muss sein.*

Af udsagn fra fanger og fra observationer blev det fastslået, at englænderne havde forventet et dybt indbrud i vores front. Tre divisioner var indsat i kraftige, i dybden organiserede bølger; et bevis for, at man havde håbet på et gennembrud med større styrker. Regimentet kan derfor være særlig stolt af, at det lykkedes, helt og fuldstændigt her at forhindre gennembruddet. Hans særlige tak udtalte den kommanderende general for Gruppe Ypern en **17. august** i nedenstående dagsbefaling:

Den 16. august var en æresdag for Gruppe Ypern. Førere og mandskab, der forberedte, deltog og tilkæmpede sig denne sejr, min tak og anerkendelse.

Sign. Freih. v. Stein
Generallt. und kom. General

Resultatet havde uden tvivl været endnu større og mere omfattende, hvis angrebet med de to regimenter 49 og 34 var iværksat tidligere og der havde været endnu bedre og tættere forbindelse til artilleriet. Hvor stor og alvorligt englændernes nederlag havde været, viste sig de næste dage. Hverken den **16. august** og aftenen eller den følgende dag formåede de at gennemføre et alvorligt modangreb. Hans mangel på reserve og hans bestyrtelse beviser bedst den omstændighed, at han hals over

hoved i forreste linje til kamp til fods indsatte det kavaleri, der til eftersættelse havde stået parat. Så stor var frygten for hvert øjeblik på ny at blive løbet over ende. Endnu den **17. august** var han i den grad udmattet, at den hidtil næsten uafbrudte, kraftige artilleriild tav i timevis.

Resterne af regimentet blev i løbet af natten mellem **17. og 18. august** afløst af IR 7 fra 121 ID og trukket ud af kampzonen. Efter en kort bivuak i nærheden af Kockuithoek, hvor regimentspræsten, Pastor Voss, afholdt en kort feltgudstjeneste, begyndte den **19. august** banetransport af de enkelte bataljoner fra banegård Iseghem i retning af Cambrai. I Kejserparaden, der den **20. august** fandt sted i Macheln mellem Courtrai og Deinze, deltog Hauptmann Grebel, Lt.d.R. Quantmeyer, Lt.d.R. Bieling, tre underofficerer og 40 mand.

Regimentets samlede tab under kampene i Flandern var 36 officerer og 1.076 underofficerer og mand. Af officerer led Lt.s.d.R. Kagelmacher, Ribcke, Lüth, Ohtmer og Lt.d.L. Fick heldedøden.

Om denne korte, men tunge kampperiode i Flandern står i hukommelsen som et dystert maleri, indhyllet i tåge, os og krigens støj, med Haanebeek sydende under antallet og vildskaben af nedslående granater som regn på en stille vandoverflade. På denne blodige baggrund lyser derimod de gamle, netop her påviste, soldater dyder som tapperhed, troskab og kammeratskab!

Kapitel 11

Cambrai

27. august til 20. november 1917

af Studienrat Dr. Bibelje-Schwerin

Den 4. august 1917 var 54. Infanterie-Division personligt af Hr. Kejserlige Højhed Kronprinsen blevet frigjort fra hans hærgruppe og fra Charleville transporteret til Heeresgruppe Kronprinz Rupprecht af Bayern. Indtil den 18. august, dagen for vores afløsning, havde regimentet såvel som hele divisionen næsten dagligt med succes afvist englændernes uhorrt voldsomme angreb, om end med store omkostninger. 36 officerer og 1.075 mand betalte med deres blod, mange af dem, med deres liv, at stillingen i det opslidende forsvarsslag kunne holdes trods haglvejret af fjendtlige granater af enhver kaliber. Som i en ond drøm tyngede erindringen om de bitterhårde dage på alles sind. Igen og igen så de i ånden hine mudrede, sumpede månelandskab langs den sænkning, hvor engang Haanebeek havde flydt, og de sørgelige rester af Polygon-skoven, der havde været vidner til vore troppers næsten umenneskelige kampe, og til døden for så mange jævne tyske mænd, trofast indtil døden. Der lå de i de opkastede granatkratere eller sov under en lille jordhøj, hine mænd, hvis navne aldrig vil blive glemmes, så længe blot en fra Reserve-Infanterie-Regiment 90 endnu er i live. Dem er skulder ved skulder havde kæmpet med tyske mænd som som Lüth (10. Kompanie), Ohtmer (2. Kompanie), Ribcke (4. Kompanie) og mange, mange andre.

Nu lå Flandern bag os, og turen gik videre og videre. Efter en parade med dele af resterne af 54. Inf.Div. foran vores højeste krigsherre, fulgte transport til omegnen af Cambrai, hvor vi efter kun fire dages hvil besatte en godt udbygget del af Siegfried-stillingen. Med en gennemsnitlig geværstyrke på omkring 30-40 geværer per kompagni gik regimentet i stilling, og ingen af de to øvrige regimenter under divisionen, RIR 27 (Halberstadt) og IR 84 (von Manstein) var i en bedre forfatning. At også Artillerie-Regiment 108, der siden divisionens oprettelse havde kæmpet side om side med os, også havde lidt meget under de hårde Flandern kampen, var indlysende. Men denne del af fronten blev anset som rolig og, og blev da også af de afløsende tropper overfor os betegnet som »behagelig sommerfrisk«. Vi håbede da også, at vi efter de overståede anstrengelser kunne hvile ud, og langsomt genvinde vore gamle, så ofte beviste slagkraft. Det var jo den for uindtagelige Siegfried-stilling, vi her rykkede ind i, om hvilken vi allerede havde hørt så meget, og bag hvis pigtrådshindringer vi følte os sikre og udenfor fare.

Hvordan var så Siegfried-Stillingen på dette sted? Og det terræn, hvorigennem den løb? Sydvest fra Cambrai strakte der sig et let stigende bakkeland, på hvis højderyg og sydvestlige skråning, den tyske stilling var placeret. Det højeste punkt var Højde 126 mellem Ribecourt og la Bacquerie, som beherskede hele terrænet i miles omkreds, og som fjenden meget gerne ville indtage. Et andet punkt, som blev anset som særlig udsat, var landsbyen Havrincourt, hvorom stillingen gik, og som blev holdt besat af vores divisions aktive regiment 84. Her havde vi under tilbagetrækningen til Siegfried-stillingen ikke længere haft tid til at fælde den udbredte skov ved Havrincourt. Det hævnedes sig bittert. Skjult for vore flys observation kunne modstanderen i denne store skov oplægge uhyre mængder af angrebs materiel. Ydermere var hele skoven fuld af artilleri, mest batterier, det for første gang åbnede ild under det store angreb 20. november. I det hele taget var vores tilbagetrækning vel sket hurtigere end egentlig planlagt. Ellers havde man vel næppe i første omgang opgivet den højtliggende landsby la Bacquerie, og først senere, da dens betydning blev klar, igen trak den ind i vores linje ved at lægge denne frem. Den venstre afsnits begrænsning gik omkring midten af frontstrækningen mellem banelinjen Marcoing – Villers Plouich og linjen la Bacquerie – Masnières. I midten af oktober blev imidlertid regimentets afsnit udvidet mod sydvest, hvorefter grænsen kom til at ligge lige sydvest for la Bacquerie på vejen le Pavé – Gouzeaucourt. Regimentets samlede afsnit havde nu en bredde på omkring 3.200 meter.

Ganske vist havde vi fået erstatningspersonel hjemmefra, men alligevel var besættelsen af dette brede afsnit med poster så svag, at man følte sig fuldstændig alene, når man gik gennem den forreste grav, og kun for hver omkring 50 meter mødte en dobbeltpost. Det gav dem, der vidste besked, en ret ubehagelig følelse at vide, at artilleristøtten til hele dette store afsnit kun bestod af tre batterier med hver fire kanoner, og herudover andel i de få tunge pjecer, der stod til rådighed for hele divisionens afsnit. På den anden side var stillingen teknisk meget stærkt udbygget. Længst fremme var den såkaldte forpost-grav, der foran sig havde i flere rækker, en over 100 meter dyb pigtrådshindring. Terrænet mellem forpostgraven og den første kampgrav – en stribe på omkring 1 km bredde – var oversået af modstandspunkter, hver med to maskingeværer og beskyttet af pigtråd. Den forreste

kampgrav var overordentlig kraftig befæstet. En stærk hindring, sikre dækningsanlæg og poststader med udmærkede skudfelter gav en vis følelse af tryghed.

I forpostgraven, der i det mindste var godt udbygget, var der ud over nicher udgravet i væggene, ingen sikre dækningsanlæg. Omkring 200-300 meter bag den forreste kampgrav løb den anden kampgrav, der var lige så sikkert udbygget som den første. Og igen omkring 1 til 1½ km længere mod nordøst lå en stærkt befæstet optagestilling med to næsten parallelle grave med en indbyrdes afstand på 200 meter. Bag denne faldt terrænet ned mod Schelde og Schelde-kanalen, og begge disse vandveje – frem for alt den bredde og dybe kanal, dannede yderligere en beskyttelse af byen Cambrai og de talrige landsbyer, der lå sydvest foran den, for en dels vedkommende stadig beboet af dens civile befolkning.

Man kunne derfor se civilbefolkningen roligt fortsætte deres fredelige sysler i Crevecoeur, der tilhørte venstre naboafsnit, i Masnières, hvor regimentsstaben havde indrettet deres hvilekvarter i en herrevilla til en nedbrændt klædefabrik, i Rumilly, hvor vores baggage var placeret, i Marcoing, Noyelles og Cantraing og også i Fontaine-Notre Dame, som lå i højre nabo divisions område. Byerne nærmere fronten som som Flesquières, Ribecourt, le Pavé og naturligvis også dem næsten i forreste kamplinje, som Havrincourt, la Bacquerie og foran le Pavé, var fuldstændig sønderskudte, og kunne kun tjene som tilflugt for tyske soldater, som ellers kun var vant til et hul i jorden.

Bei Cambrai

903. Fried.

For os frontsoldater blev Cambrai regnet for en by dybt inde i etapeområdet. Her herskede imidlertid en næsten fredsmæssig tilværelse, og havde det ikke været for de talrige feltgrå uniformer, som myldrede i gaderne, og hvis ikke af og til om natten fjendtlige eskadriller af flyvemaskiner sendte deres ubehagelige og natte forstyrrende hilsener, ville krigen næppe have gjort sig bemærket. Selvom Cambrai fuldstændig lå indenfor rækkevidde af hans batterier, skød fjenden ikke herind, åbenbart for at skåne civilbefolkningen.

Den **27. august 1917** rykkede vi ind i denne stilling, og jeg må indrømme, den i første omgang holdt, hvad der var blevet os lovet: her var virkelig nogenlunde ro. To bataljoner lå hele tiden organiseret i dybden foran ved fjenden, mens det tredje til uddannelse var trukket tilbage til Rumilly, hvor det forrettede den velkendte kaserne-tjeneste med mønstringer osv. Afløsning fandt sted hver 20. dag, så hver bataljon hele tiden gjorde 20 dages tjeneste i front og 10 dage i hvilekvarter i Rumilly. Her i Rumilly besøgte H. kongelige Højhed Storhertugen i starten af september sit reserve-regiment, og kunne fra divisionens observationsplads i den sydvestlige udkant af landsbyen i kikkert se hele vores stilling, det havde næppe været nødvendigt at forhøje flydækningen på grund af hans besøg, for fronten lå roligt hen, og der faldt dårligt et skud. Observationsfly må den gang havde været en mangelvare, for jeg husker, at vi trods indtrængende anmodninger, i de næste uger kun to gange fik stillet et infanteri fly til rådighed til observation af den forreste fjendtlige linje.

I oktober forlod vores kommandør, Oberst Freiherr von Bibra, der var blevet udnævnt til kommandør for 234. Brigade, og kommandoen over regimentet overgik til Major Hermsdorff. Indtil dennes ankomst blev regimentet ført af ældste bataljonskommandør, Hauptmann von Milczewski. Også vores kære regimentspræst, Pastor Voss, forlod os i oktober for at overtage embedet i Biestow ved Rostock. Det var med smerte, vi så han gå. Alle, der havde hørt hans prædikener, forstod hvor meget han tilhørte os, denne trofaste mand, der havde delt år af nød, lidelser og glæder, og havde givet så mangan en kammerat den sidste trøst i dødens stund. I hans sted overtog Pastor lic. Schlüter

Vi andre blev og nød til fulde den ro og stilling, der var os tildelt. Men, for at være ærlig, forblev frontafsnittet til vores store beklagelse, ikke længe så harmløs. Divisionens infanteri regimenter modtog ordre til under alle omstændigheder at hente fanger fra den fjendtlige grav, dels for at holde vore foresatte myndigheder underrettet om modstanderen overfor os, dels vel også for langsomt at genskabe den gamle slagkraft, og forhindre at kampånd, angrebslyst og angrebskraft langsomt blev lullet i søvn. Den intensive patruljeaktivitet i i ingenmandsland, som denne ordre skabte, førte naturligvis til en vis nervøsitet hos modstanderen, der i oktober kom til udtryk i stadig flere, og lejlighedsvis også i heftige, modoperationer mod vores forpostlinje.

Fra begyndelsen af oktober indbragte infanteriet fanger næsten regelmæssigt hver 14. dag. I de første dage af november indbragte en officerspatulje fra vores slesvigske broderregiment – IR 84 – liget af en englænder, der var fundet i ingenmandsland. Det blev konstateret, at manden bar det engelske tankkorps uniform. Det var betænkeligt; men man beroligede sig hurtigt igen, og tillagde det i sidste ende ikke større betydning. Alligevel kom der befaling til, at fra nu af, skulle regimenternes kommandostationer til stadighed være bemandet med en officer. Hidtil havde regimentsstaben været placeret i Masnières, og havde herfra ført kampaktiviteterne. Regimentets kommandostation lå i den såkaldte »Herzog-slugt«, der strakte sig fra sydvest for Masnières til la Bacquerie. Den bestod af et indkvarteringsområde, placeret op ad en bakkeskråning, med en bølgeblikshytte for hver af kommandør, adjutant, ordonnansofficer og oppassere og ordonnanser, og en ca. 100 meter derfra på bakketoppen placerede egentlige kommandostation, der godt bygget 10 meter under jorden med rum til stab og til telefoncentral. Med en grav var den forbundet med artilleriets kommandostation. Tjenesten på kommandostationen skete gennem regelmæssig afløsning blandt officererne fra staben, adjutant, ordonnansofficer, auditørofficer og signalofficer. Fra **10. november** døde den fjendtlige beskydning, som i den sidste uge af og til var øget til betydelig styrke, igen ud. Derimod meldte vore patruljer, ja endda posterne i forpostgraven, næsten hver nat, at man fra fjenden tydeligt kunne høre aflæsningen af metalgenstande - skinner, blikplader eller tilsvarende. Vi vidresendte disse meldinger uændret, og understregede med stor eftertryk, at der foran vores front var et eller andet under forberedelse som man måtte rette sin opmærksomhed imod.

Gentagende gange anmodede vi som forstyrrelses ild fra vores artilleri, og angav præcise placeringer for de steder, hvor der gentagende gange om natten var hørt påfaldende støj. Desværre var granaterne få. Kun en sjælden gang blev der på vores indtrængende bøn frigivet 15 eller 20 skud. Og et infanteri fly modtog vi hele to gange! Skjult af bakker og gemt i den store Havrincourt skov kunne fjenden i ly af de mørke nætter i ro og mag træffe sine forberedelser til sit stort anlagte angreb.

Om natten fra **18. til 19. november** trængte en Vizefeldwebel fra I. Bataillon ind i den fjendtlige grav. Da han hurtigt stod overfor en stor overmagt, måtte han vige. Det gav ham imidlertid ingen ro. Han vidst nu præcist, hvor de fjendtlige poster stod, og derfor gjorde han samme nat endnu engang helt alene et forsøg, trængte ind i den fjendtlige grav, fandt en dobbeltpost, stød den ene mand og bragte den anden hel og i god behold tilbage i egen grav. Det var Vizefeldwebel Runkel – hans navn er nævnt med ære, da han den følgende dag faldt under et angreb mod en kampvogn, hvor en granat rev begge hans ben af over knæet – der den **19. november** kl. 8 kunne afleverer sin fange til regimentet. Allerede samme aften overbragte regimentskommandøren ham, på vegne af divisionskommandøren, Jernkorsets I. klasse, og takkede på vegne af Gruppe-kommandøren ham for hans bevisste urokkelighed. Fangen blev øjeblikkeligt transporteret videre til Cambrai, hvor han blev forhørt af gruppens efterretningsofficer. Efter tilgåede meldinger skulle han have sagt, at et angreb på Havrincourt forestod.

I tilfælde af et stormløb på dette punkt af vores front, var der for artilleriet udsendt en særlig befaling: alle disponible våben - også fra naboafsnittene - skulle til assistance for infanteriet indsættes i spærreskydninger foran Afsnit Havrincourt. En tilsvarende befaling var allerede tidligere blevet udsendt for tilfælde af et angreb mod landsbyen la Bacquerie i vores afsnit. Med det begrænsede antal disponible våben, måtte ilden koncentreres, hvis den overhovedet skulle have virkning. Som alle, der har været ved fronten, kan forestille sig, har en spærreskydning med 12 kanoner på et 3.200 meter bredt afsnit overhovedet ingen virkning! På den måde adskilte man to muligheder: angreb på Havrincourt og angreb på la Bacquerie. Desværre var en tredje mulighed ikke taget med i betragtning, nemlig at en modstander i et bredt anlagt angreb samtidig ville løbe storm mod begge landsbyer.

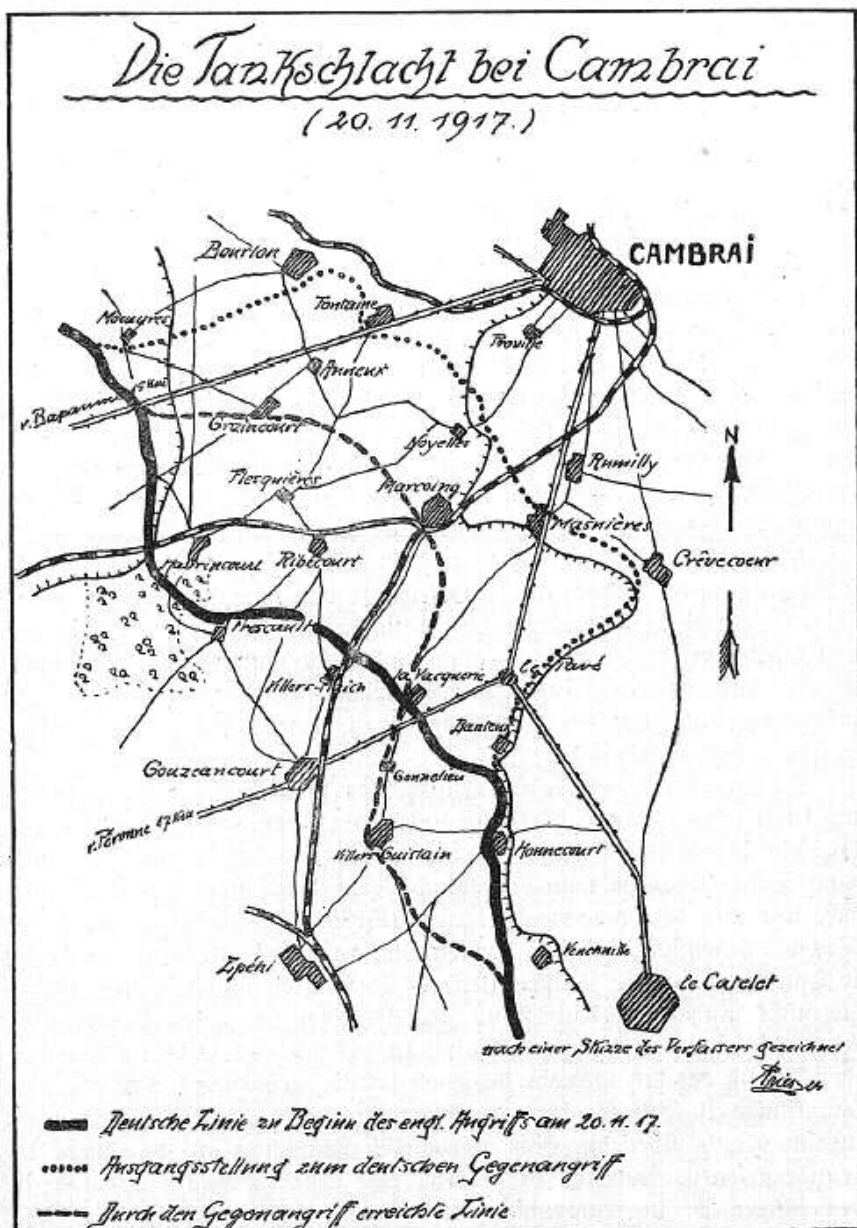
Efter påstanden om et forestående angreb mod Havrincourt modtog vi den **19. november** kl. 14 ordre til med det samme at besætte kommandostationen. Kl. 15 meldte jeg til brigade, at regimentets stab var ankommet til Herzog-kommandostationen. Langs fronten var alt roligt. Hen under aften begyndte imidlertid en flodbølge af befalinger fra brigade, division, gruppe osv. at skylle hen over os. Den ene telefonsamtale afløste den anden. På udmattede heste ankom den ene ordonnansrytter efter den anden med befalinger og opgaver, og vores gode husarer fra 1. eskadron, Husaren-Regiment 17 (Braunschweig) hentede det sidste ud af deres heste. Naturligvis blev højeste alarmberedskab beordret, og alt var der var disponibel af tropper, blev trukket til og placeret i anden kampgrav og i mellemterrænet. Infanteri-pioner delingen beholdt Regimentskommandøren i nærmeste nærhed til den særlige opgave at forsvare regimentets kommandostation.

Så blev det midnat. Fremme i stillingen var alt fortsat roligt. Af og til meldte bataljonerne, at fjenden afskød røde signalraketter. Jeg selv så en eller to af disse, der åbenbart med vilje blev afskudt for at lokke vores spærreskydninger sat ind, så vi til forsvar mod et egentlig angreb ikke ville have så meget ammunition til disposition. Omkring kl. 2 om morgenen kom de fra brigade underretning om, at den om morgenen indbragte fange havde fortalt, at modstanderen havde klargjort kampvogne. På denne oplysning blev alt disponibel K-ammunition fordelt til maskingeværerne og til infanteriet. Det var ikke megen K-ammunition til hvert gevær eller hver mand,

men de var, hvad vi havde. Kl. 0330 kunne vi melde til brigaden, at alt i denne anledning var iværksat og gennemført. Og foran herskede den dybeste ro. Pludseligt, omkring kl. 5 om morgenen, påkaldte det til højre liggende regiment 84 spærreild ved hjælp af lyskugler, og øjeblikkeligt satte vores artilleri i med højeste ildhastighed for at beskytte Havrincourt. Imidlertid svandt anmodningerne om spærreskydninger igen ind, og efter en halv times forløb var der igen ro. Desværre havde vore batterier under denne formodentlig i ophidselsen grundløse skydning, allerede forbrugt en god del af dens ammunitions beholdning i ingenmandsland mellem stillingerne, og det senere, som angrebet virkeligt kom, gjorde manglen sig meget hurtigt mærkbar. Foreløbig syntes det imidlertid som om, at alt postyret i det hele taget havde været forgæves. Daggryet brød frem og den mørke nathimmel begyndte at lysne. Tætte tågebanker dækkede terrænet og trak i store, kolde skyer gennem slugter og hulveje. Klokken viste allerede 7 om morgenen. Vi gav melding om nattens begivenheder med vores morgenmelding til brigaden, der ligeledes havde forladt deres hvilekvarter i Rumilly og havde indtaget den planlagte kommandostation for tilfældet Havrincourt. Klokken blev 0715. Udenfor blev det mærkbart lysere. Kun de tætte tågebanker strakte sig uændret tæt over jorden.

Så pludselig kl. 0720 åbnede det samlede fjendtlige artilleri en vanvittig ild mod hele divisionens afsnit. Brandgranaterne satte hele fronten fra højre til venstre, så langt øjet rakte, i et tilsyneladende flammehav. Vores

venstre naboregiment, hvis højre bataljon i tilfælde af et angreb på la Bacquerie skulle underlægges vores regiment, lå under samme beskydning. Vi nåede lige netop at beordre denne højre bataljon til at følge vores kommandoer, så blev også kommandostationen og alle bagved liggende stillinger i den grad overset med et haglvejr af granater af alle kalibre. Alle telefonforbindelser blev øjeblikkeligt ødelagte, og trods vore telefonfolks dødsforagende arbejde, lykkedes det aldrig igen at bringe dem i orden. Til alt held var kablet bagud fra regimentets kommandostation nedgravet, så vi i det mindste bibeholdt forbindelse til brigade. RIR 27 i afsnittet til højre for os var af hensyn til en bedre uddannelse, blevet trukket helt ud af stillingen. Nogle dage tidligere var i stedet Regiment 376 indsat. Dette regiment var først kort tid forinden ankommet fra Rusland, og var derfor endnu ikke fortrolige med forholdene for kampene på Vestfronten. Lige så snart beskydningen startede, var vores regimentsstab øjeblikkeligt rykket ud af underbringelsesområdet og hastet til den egentlige kommando-

station. Herfra kunne man allerede se de store sorte og grå uhyre, der valsede omkring. Englænderne har i deres beretning om slaget ikke med urette trukket en parallel mellem deres kampvogne og elefanten, som Hannibal engang havde indsat i angreb på romerne.

Omkring kl. 8 kom forfra via jordtelegraf melding om, at fjenden havde løbet forpostlinjen og også allerede første kampgrav over ende og nu befandt sig foran anden kampgrav. Disse jordtelegraf apparater var det eneste signalmiddel med de kæmpede tropper. Alle andre, også de underjordiske kabler eller dem, de var trukket i kabelgrave, blev ødelagt indenfor få minutter af artilleriilden. Gennem det i kommandostationen indbyggede modtageapparat fik vi de første meldinger om, hvordan en sådan fjendtlig fremrykning overhovedet havde været mulig. Ved at indsætte et stort antal kampvogne, var vores bredde pigtrådshindringer uden besvær blevet tromlet ned, så det efterfølgende infanteri uden vanskeligheder kunne marcherer hen over det fladmaste pigtråd. Hele tiden kom der indtrængende anmodninger om artilleristøtte, da det meget hurtigt viste sig, at kampvognene var så kraftig pansret, at heller ikke K-ammunition havde nogen virkning. Disse anmodninger blev øjeblikkeligt videregivet til artilleriet, men desværre var antallet af vore kanoner, som i deres stillinger fortsat var genstand for den voldsomme fjendtlige beskydning, hurtigt så få, at de overhovedet ikke kunne opnå noget afgørende.

Under et voldsomt forbrug af ammunition satte modstanderen den ene kanon efter den anden ud af spillet, så man snart fik det indtryk, at vores artilleri overhovedet ikke længere skød. Meldingerne fra fronten over jordtelegrafen blev mere og mere sparsomme, og til sidst ophørte de totalt. Skæbnen havde tilsyneladende indhentet det personel, der betjente sender-apparaterne.

Situationen blev mere og mere alvorlig. Brigadekommandøren fik over telefonen en kort situationsmelding og meget, meget indtrængende anmodet om forstærkninger, da modstanderen med hjælp fra hans kampvogne uophørligt trængte frem. Jeg husker meget tydeligt, at brigade adjudanten meddelte mig, at det hos os 90'ere stod strålende til i forhold til vores højre nabo, 376'erne, hvor kampvogne allerede havde passeret mellemstillingen. Der var nu ikke længere noget for os at gøre på kommandostationen. Meldinger fra fronten indløb ikke mere, forstærkning bagfra kunne vi ikke regne med – altså var der udenfor brug for enhver mand, der kunne betjene et gevær. Som vi kom op fra dækningen ind i graven, så vi, hvordan til højre for os enkelte kampvogne allerede var på vej over bakkerne nordøst for Marcoing i retning af den lidt lavere liggende Noyelles. Foran vores eget regimentsafsnit kørte de imidlertid frem i regelmæssige linjer, og var til en vis grad allerede kommet ubehageligt tæt på.

Totalt blev der denne dag mod divisionens omkring 10 kilometer frontbredde indsat mellem 350 og 400 kampvogne med stor dybde. Infanteriet holdt sig ganske godt. Med K-ammunition og med sammensatte ladninger af håndgranater forsøgte de at tage kampen op mod de sorte uhyre, der syntes fra deres indre at sprøjte småkalibrede granater og maskingeværkugler. Oven på kampvognene lå store tykke bunde af ris, der gennem en indretning indefra kampvognen kunne frigøres, når en særlig bred grav skulle passeres. På den måde dannede de dog ret brede grave i Siegfried-stillingen ingen videre hindring, og selvom det var langsomt, så kom de frygtedelige krigsmaskiner dog sikkert og stadigt fremad. Af og til lykkedes det vores artilleri at skore en træffer. Allerede en 7,5-cm granat kastede de store kampvogne omkuld eller gjorde den i det mindste ude afstand til at manøvrere. Jeg talte omkring et dusin brændende kampvogne foran vores stilling. Men hvad betød dette ringe antal i forhold til det store antal, det lykkedes til sidst også at erobre anden kamplinje, og nærmede sig nu mellemstillingen. En del af vores infanteri trak sig tilbage foran fjenden, som de ikke havde kunnet standse. Andre lod roligt kampvognene køre forbi for herefter at åbne en morderisk ild mod det engelske infanteri, der tæt sammen fulgte umiddelbart efter de beskyttende stålsider af kampvognene. Imidlertid blev enkelte kampvogne med det samme stående ved kanten af graven og beskød flankerende gravbesætningerne. Gennem denne beskydning blev de nu hjælpeløse infanterister trængt ned i dækningerne, som herefter blev stukket i brand af kampvogne, der kørte frem langs graven, eller af det med brand-håndgranater udrustede fjendtlige infanteri.

Langsomt var fjenden på den måde trængt frem til vores første linie i mellemstillingen. Vore folk fastholdt stadig enkelte modstandsreder, men de har formentlig følt, at de holdt en fortabt stilling. Tre eller flere af de frygtelige sorte uhyre kørte frem til disse »Widas«, og beskød dem herefter så længe med deres våben, at enhver modstand blev lammet og til sidst hørte op. Omkring kl. 11 mindskedes den fjendtlige artilleri et kort øjeblik. Åbenbart trak modstanderen deres artilleri tættere på. Så kunne vi se, hvordan nye fjendtlige kampvogne rullede frem for at bringe ammunition og drivmidler. Fra andre steg 6-8 friske soldater ud, der var ankommet i disse skudsikre køretøjer. Tidspunktet var kommet, hvor regimentets kommandostation burde være lagt bagud. Min forslag i den retning blev imidlertid afvist af regimentskommandøren, der med rette frygtede, at en tilbagerykning af staben ville blive signalet til en general tilbagerykning af det infanteri, der endnu strålende kæmpede til højre og venstre for os. Og derfor blev vi så, mens kommandøren for artilleriet rykkede ud efter at også de sidste af vore kanoner var sat ud af spillet af fuldræffere. Nøden var steget til det højeste. Så vi, netop som modstande-

rens ild igen steg til uanede højder, modtog vi underretning om, at Regiment 227 var stillet os til disposition som forstærkning. Divisionskommandøren fortalte os over telefon, at Regiment 227 allerede siden kl. 9 havde været på march fra Cambrai, og det var overordentlig overraskende, at end ikke et forkommando endnu var ankommet hos os. I virkeligheden var kun en enkelt bataljon nået Masnières, mens de to øvrige allerede var involveret i hårde kampe med fjender, der var trængt frem fra Noyelles og Cantaing. Og denne ene bataljon anså det udsigtsløst at efterkomme vores befaling til modangreb, og besatte i stedet nordsiden af Kanalen på strækningen øst for Masnières til omegnen af Marcoing. Alt, der kunne bære et våben, blev sendt hertil. Divisionens sidste reserve, Sturm-abteilung Pries, blev på lastbiler hentet i Cambrai og fordelt på regimenterne, hvor de sammensmeltede rester forsøgte at bremse den voldsomme storm.

Måske havde det rigtige været at rømme den stilling, vi holdt omkring kl. 11, og gå tilbage til Kanalen. Vi vidste på dette tidspunkt endnu ikke, at det ikke var lykkedes Pionier-Kompanie 108 at sprænge den faste stenbro over kanalen ved Marcoing, og det derfor ville være muligt for kampvogne at trænge yderligere frem. Ved Masnières førte ligeledes en stærk bro over kanalen. Denne var i det mindste blevet ødelagt så meget, at den første kampvogn, der forsøgte at køre over den ind i Masnières, styrtede i floden med sin samlede besætning på en officer og flere mænd. Vi blev altså i vore stillinger, der i mellemtiden var blevet forreste kamplinje, og fortsatte vores forsvar. Til højre og venstre rykkede engelsk infanteri forbi os. En del, der rykkede frem gennem Herzog-slugten, svingede til venstre og omringede os fuldstændig. Fem kampvogne sendte uophørligt deres granater mod vores omkring 100 meter lange grav, der med en styrke på omkring 40 mand og et let maskingevær, forsvarede sig hele vejen rundt. Herunder begyndte ammunitionen at slippe op. Alle håndgranater var forbrugt og maskingeværet var nede på 20 skud. Dermed var også et forsøg på at bryde ud håbløs. Hvad der var lykkedes for kammeraterne fra Regiment 84, der i en dag var omringet i Flesquières, at trænge gennem den fjendtlige linje og igen nå den tyske linje, lykkedes ikke for os. Kort før kl. 13 havde vi endnu engang telefonforbindelse med divisionen og talte med vores divisions kommandør, Exzellenz von Watter personligt. Vi skildrede for ham den fortvivlede situation, han takkede vores folk endnu engang, og så måtte telefonbordet ødelægges og dækningen sættes i brand. Hvad der forelå af kortmateriale blev smidt i en halmsæk og sat i brand. Snart efter brændte også træet i dækningen. Oppe i graven havde regimentskommandøren beordret bajonetter påsat og det kom til en forbitret nærkamp, hvorunder englænderne havde den dobbelte fordel, at de oppefra kunne stikke og skyde os, mens vi, uden en eneste patron, nedefra kun kunne forsvare os med bajonetstik.

Mens vi kæmpede for livet med fortvivlelsens mod, mens her mænd som Lt.d.R. Demant og Feldwebelleutnant Rehmer betalte troskabet til deres tyske fædreland med livet, udspillede der sig længere tilbage langs kanalen forbitrede kampe. Officerer som von Both (MG-officer ved staben) organiserede modstanden i Masnières, hvor von Milczewski (kommandør II/90) og Lt.d.R. Quantmeyer i særlig grad udmærkede sig. Kommandøren for I. Bataillon, Hauptmann Grebel blev hårdt såret i armen, mens hans adjutant, den trofaste Harder, faldt for den samme granat. Som vi, havde denne dag alle divisionens regimenter kæmpet. Det er umuligt at berette om de tusinder af detaljer, hvor vores tapre folk fra 1917 helt levede op til den gamle ånd fra 1914, hvordan gamle og unge, aktive og reserveofficerer denne dag gav deres bedste, deres ædleste for fædrelandet. Vi bukkede under for overmagten og fjendens bedre tekniske kampmidler. Fjenden var så sikker på succes, at flere kavaleri-brigader stod klar til efterfølgelse af den slagte fjende, for om muligt denne dag at lægge hænderne på Cambrai. Så jammerlig blev hest og rytter revet fra hinanden!

Allerede næste dag blev skaden udbedret. Det lykkedes hurtigt at begrænse de lokale indbrudssteder. På få dage løb det fjendtlige angreb sig død i en bue i fronten. Allerede den **30. november** fulgte det store modangreb, der stort set genoprettede den tabte linje, endda på steder erobrede nye områder. Kampen fortsatte frem til den **5. december**, og ebbede så mere og mere ud – det var altså den store engelske sejr ved Cambrai! Ludendorff skriver i sine krigserindringer om en »total sejr over en betydelig del af den engelske hær«, og om »en god afslutning på de overordentlige hårde stridigheder i året 1917«. Generalfeldmarschall von Hindenburg kalder slaget ved Cambrai en af krigens strålende præstationer, som vores stedlige armeefører, enheder og deres officerer der udførte. Og vores gamle højtærede divisionskommandør, Generalleutnant Freiherr von Watter, skrev til forfatteren af dette kapitel, efter af denne meldte sig tilbage fra engelsk krigsfangenskab den **20. november 1919**:

»Netop den **20. november** melder De dem tilbage! For mig er den **20. november 1917** en helig dag! Kun sjældnen har en enhed under så total ugunstige forhold, så heltemodig præsteret så meget, som min og vores tapre 54 ID på Cambrai-dagen. Strategisk lykkedes jo overraskelsen; ingen anede at et kæmpe angreb på denne front var så nært forestående. Taktisk derimod var divisionens vagtsomhed den primære grund til at overraskelsen mislykkedes. Og så selve gennembruddet! 8 infanteri divisioner, 2 kavaleri divisioner, over 350 kampvogne med én division med svagt artilleri! Gennembruddet burde lykkes og måtte det dog allerede om eftermiddagen den 20. - uden

enhver støtte – anses for mislykket. Divisionsstaben var og blev i Cambrai, som englændere kun betrådte som krigsfanger. Det hele var kun mulig fordi tropperne i enhver detalje var forberedt på en sådan kamp, og var gennemsyret af en herlig, sjælden sejrsvilje. Overalt kamp, hele tiden kamp og modstand – det spredte englænderne, lammede ham og bragte hans føring ud af ligevægt«

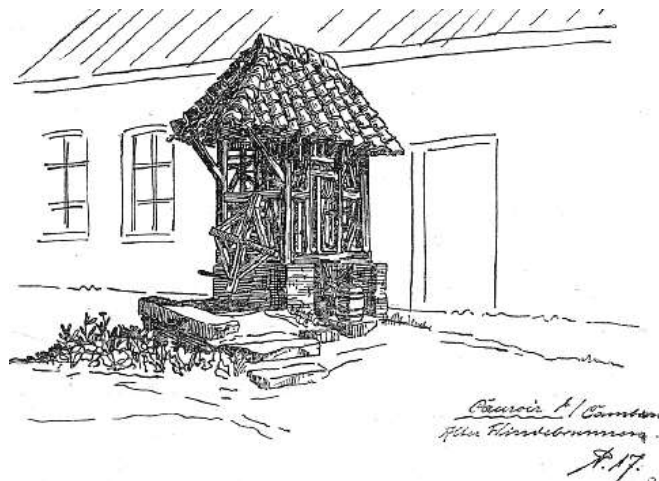
Sådan forløb for os det store kampvognesslag ved Cambrai. Kl. 13 blev regimentsstaben sat ud af spillet, fuldstændig omringet og efter at sidste patron var afskudt, de sidste håndgranater kastet. Vi nedlagde vores våben da yderligere modstand var umulig - vi og resten af vore tapre folk, som var blevet ved os, og med os havde holdt ud - hine våben vi i årevis havde båret med ære. Hvad en tysk soldat føler i et sådant øjeblik, ved kun den, der selv har oplevet det. Englændernes raseri over vores hårdnakkede og fortvivlede modstand kendte ingen grænser, og de fortrukne gruppernes begær ubegrænset. Der er her ikke plads til at gå nærmere ind herpå. Vi vil også tie om det, der nu fulgte for os fanger, om den sørgelige tur gennem Frankrig og England indtil vi efter uger endeligt nåede en fangelejr i England. Det var en tysk oase i den fjendtlige ørken, hvor i kredsen af kammerater, de hjemsøgte og udmattede ånder hvilede ud under en handlekraftig tysk lejrforvaltning, hvor tysk initiativ og tysk organisationstalent selv i livet bag pigtråd og omgivet af de engelske vagtposts lynende bajonetter, gjorde opholdet så tålelig som muligt. Måtte nedenstående linjer være bevis for, at den tyske soldat i denne tid, tvunget fjert fra hjemmet med konstant og uforandret trofasthed, i angst og forhåbning, fulgte fædrelandet og det skæbne. Blottet for alt menneskelighed blev de dengang på Englands ugæstfrie jord befindende tyske fanger, endnu et helt år efter indgåelse af våbenhvilen, fastholdt bag pigtråden.

Im kampfestroztigen Waffenmer
Rið feindliches Schlachtenglück
Aus unseren Händen die Manneswehr,
Uns selbst ins Verbanntengeschick
Fern der Heimat.

Wir sahen bei Tag und sahen bei Nacht
Heernieder ins Skiptoner Tal
Und über der Berge ragende Wacht
Gingen wohl tausendmal
Gedanken zur Heimat.

Bald kommen wir heim, ein gefangenes Heer,
Aus Fremdlands leiblosen Schoß.
Wir tragen nicht Waffen, doch blitzende wehr
Im Herzen, glaubensgross
Liebe zu Heimat

Efter at være afløst langs fronten af friske regimenter, samlede sig den **22. november 1917** med det øvrige infanteri fra divisionen, resterne af RIR 90 i kasernen på Cambrai. Efter nogle få marchdage i et koldt og regnfuldt vejr, nåede man så området ved Valenciennes, hvor tropperne i gennemgående gode kvartierer kunne hvile ud efter de uhørte fysiske og psykiske anstrengelser.

Kapitel 12

Lothringen

15. november 1917 til 24. marts 1918

af Hauptmann im Generalstab v. Both

Efter at regimentet var trukket ud af kampfronten ved Cambrai, blev det **15. november** forlagt til St.Aubert, for den første reorganisering fandt sted. Kommandoen over regimentet overtog i første omgang Major v. Milczewski samtidig med hans bataljon, Hauptmann von Both blev udnævnt til fører for I. Bataillon, Lt.d.R. Niemeyer tilgik regimentsstaben som MG-officer mens Lt.d.R. Weber overtog funktionen som regiments adjutant.

Den **26. november** blev regimentet forlagt nærmere Valenciennes og fik tildelt kvarterer i Maing og Trith. Under marchen hertil udtalte den kommanderende general for XIII. A.K., som regimentet var underlagt, General Frhr. von Watter, mandskab og officerer sin anerkendelse for den tapre præstation ved Cambrai.

Indtil den **5. december** forblev bataljonerne i deres kvarterer, fik orden på deres beholdninger, der for en dels vedkommende blev suppleret af divisionen, og kompagnierne blev gennem eksercits bragt tilbage i orden.

Den **5. december** blev regimentet indladet i St. Saulve ved Valenciennes og transporteret til Heeresgruppe Herzog Albrecht von Württemberg i Lothringen. Turen gik over Mons, Charleroi, Arlon, Metz til Mörchingen, hvortil bataljonerne ankom i løbet af den 6.

I disse rolige omgivelser blev regimentet ondt en længere hvilepause. Enhederne blev igen fyldt op med erstatningspersonel fra Tyskland, bevæbning og uniformering igen bragt på krigsfod. Ligeledes blev uddannelsen fremmet efter de af hærledelsen udsendte direktiver og de indhøstede erfaringer, så regimentet mod slutningen af vinteren igen var fuldt kampduelig.

Ved ankomst til Lothringen overtog den nye kommandør, Major Bellier de Launey, kommandoen over regimentet.

Underbringelsen af bataljonerne var som følger:

I. Bataillon kom som reserve for den langs Seille indsatte 31 Landwehr-Brigade til Orhosen, Domningen og Reuheim. II. Bataillon kom i kvarter i Bruchheim, Niederweiler og Böllingen. III. Bataillon fik tildelt Destrigh, Eschen, Baronweiler og Marthil. Regimentsstaben kom til Marthil og fra den **18. december** til Mörchingen.

I de følgende dage blev det nødvendigt med en forskydning af bataljoner i hvil, hvorved II. Bataillon kom til Eschen, Böllingen, Habudingen, Metzingen og Pewingen, mens III. Bataillon kom til Desgrich, Baronweiler, Dielersdorf, Obersdorf og Ernstweiler.

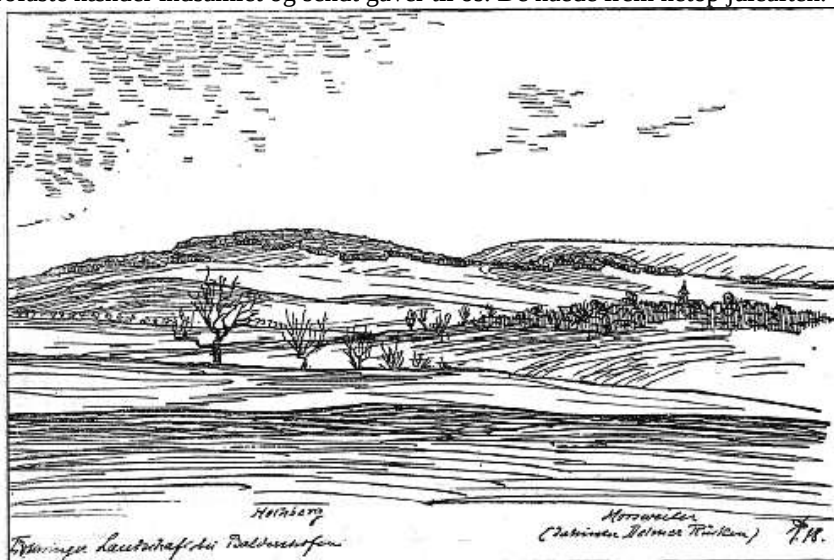
Indkvarteringerne var generelt ikke gode. Befolkningen havde været plaget af talrige troppeindkvarteringer og var også for en dels vedkommende ikke tyskvenlige.

Julefesten bragte regimentet som året før en sending på 2900 pakker fra hjemstavnen. I Rostock og andre byer i vores kære hjemstavn havde trofaste hænder indsamlet og sendt gaver til os. De nåede frem netop juleaften.

Kompagnierne havde kunnet sende 1/5 på orlov og for de tilbageblevne kunne der foranstaltes festligheder i indkvarteringerne med juletræer (hentet i de nærliggende skove). Første Juledag blev der afholdt gudstjeneste.

Den **3. januar 1918** blev regimentet indsat langs Seille, hvor II. og III. Bataillon i Afsnit Offonbach afløste Landwehr-Regiment 30.

I./RIR 90 kom i højre afsnit. Stab og 1½ kompagni kom i alarmkvarter i Lehmhofen. Et kompagni og en deling af MGK besatte hoved-

stillingen, rimeligt underbragt i barakker, skjult mod flyversyn. 1½ kompagni og en deling af MGK kom som forposter til Malhofen med poster langs Seille. Til højre var der forbindelse til Regiment 84, mens Landsturm-bataillon Dillenburg lå venstre i Afsnit O II, underlagt regimentet. II. Bataillon til venstre for landstormbataljonen var organiseret som I. Bataillon og havde sin reserve placeret sammen med staben i skoven.

III. Bataillon kom med regimentsstab til Orhofen og fremskød et kompagni til Neuheim.

I denne stilling skulle der ske en regelmæssig afløsning på den måde, at bataljonerne lå fire uger i stilling og herefter 14 dage i reserve. For regimentet var de næste måneder de roligste under hele krigen. Ganske vist måtte der på grund af det brede afsnit udstilles mange poster og gennemføres talrige patruljer, men da fjenden generelt forholdt sig roligt, kom det, bortset ved en enkelt lejlighed, ikke til kamphandlinger.

I. Bataillon besatte flere gange med stærke patruljer landsbyen Ham på den anden side Seille for at indbringe fanger. Modstanderen veg imidlertid ud, og patruljerne var derfor uden succes.

Den **27. januar** blev, så godt det lod sig gøre, festligholdt. Alle dele af bataljonerne, der ikke var på post, deltog i feltgudstjeneste og parade. Om aftenen var der ølafte med musik.

Den **9. februar** bragte for III. Bataillon en mindre kamphandling, der desværre kostede enkelte tab. Under dække af et kraftigt artilleri overfaldt stødte franskmændene med omkring to kompagnier frem mod landsbyen Allendorf, der var besat med en feltvagt, og løb den over ende. Et øjeblikkeligt gennemført modangreb kastede igen fjenden ud. Han efterlod sig to døde og en hårdtsåret fra 112 franske infanteri-regiment. Vi havde desværre tab på 3 døde og 13 sårede.

Den **15. februar 1918** indløb befaling til, at divisionen skulle trækkes ud af afsnittet. Afløsningen blev gennemført i dagene fra **16. til 18. februar**, hvor Landwehr-regiment 38 overtog og regimentet blev trukket tilbage til Dusz.

Regimentsstab i Dusz

Stab I med 3. og 4. Kompanie i Niederlinder

1. Kompanie i fire gårde ved Oberlinder

2. og MGK i Dusz

Stab II med 3. Kompanie og MGK i Essesdorf

8. Kompanie i Grüblingen

Stab III med alle kompagnier i Dusz

Indkvarteringen var dårlig og snæver, befolkningen for en dels vedkommende ret uvenlig.

De næste uger blev helt helliget uddannelse til storkamp. Uddannelse af stødtropper og angreb med hele bataljoner var, sammen med skydning og håndgranatkast, de primære emner. Der var ligeledes øvelser sted i regiments- og divisions ramme.

Alle ældre officerer deltog i uddannelseskurser for divisions fører og fører for større enheder, gennemført i Wörth.

Generalfeldmarschall von Hindenburg aflagde den **2. marts 1918** besøg ved divisionen, og gav herved en del af regimentet lejlighed til at se den højtærede feltherre. Der gennemførtes i Dusz en divisionsparade, hvori et stort detachment fra regimentet deltog.

Vores højtærede divisions kommandør, Generalleutnant Freiherr von Watter, blev den **6. marts** udnævnt til kommanderende general for XXVI. Armeekorps og skiltes fra os. Med ham mistede divisionen en fremragende fører og utrættelig fader, som var vokset ind i hjerterne på hver eneste soldat i divisionen. Generalmajor Kabisch overtog kommandoen og beklædte denne funktion resten af krigen.

På grund af et forventet angreb på 10. bayr. Division blev vores division trukket frem til området vest for Saarbùrg, hvor det blev underbragt i Langenberg, Bisping, Albertshofen, Freiberg, Vaschat og Rodt. Den **10. marts** blev der rykket ind i disse kvarterer.

Kapitel 13

Forår og sommer 1918

25. marts 1918 til 7. august 1918

af Hauptmann im Generalstab von Both

Som den **22. marts 1918** de første meldinger indløb om starten på den store offensiv og dens indledende succes, blev divisionen sat i alarmberedskab. Om natten fra 24. til 25. marts fulgte aftransporten: regimentet indladede i Rixingen, Berthelmingen og Hemingen og kørte over Metz, Sedan og Mons til det store slag. I Bouchain og Iwuy ved Cambrai fulgte losningen, hvorfra regimentet som reserve for hæren indkvarteredes med Stab, I og II. Bataillon i Palluel og III. Bataillon i Arleux.

Major von Lüttichau, de siden efteråret 1914 havde haft kommandoen over III. Bataillon blev udnævnt til kommandør for Infanterie-Regiment 73. Hans afløser som bataljonskommandør blev Rittmeister von Hennings fra Ulanen-Regiment 9, der allerede i et par uger havde været ved regimentet.

Da der til den **29. marts** var planlagt et angreb på Arras, blev regimentet dagen før trukket frem til Eterpigny, og bivuakerede i silende regn i husruinerne af denne totalt ødelagte by. Angrebet kom ikke til gennemførelse, og divisionen fik befaling til at marcherer i retning Amiens og offensiv-buen ved II. Armee.

I første omgang rykkede regimentet om natten **29./30. marts** til Bugnicourt, og marcherede næste nat over Cambrai slagmarkerne via Moevres til den tidligere engelske lejr Ruyaulcourt, som bataljonerne efter flere stop under marchen, først nåede om morgenen. Efter nogle få timers hvil blev der marcheret videre til nærheden af den tidligere landsby Aizecourt-le-Haut, som nåedes om aftenen. Her blev der bivuakeret.

Under marchen kom man forbi mange engelske depoter og så uhyre mængder af ammunition, våben og materiel, som modstanderen havde oplagt bag deres front og nu var faldet i hænderne på tyskerne.

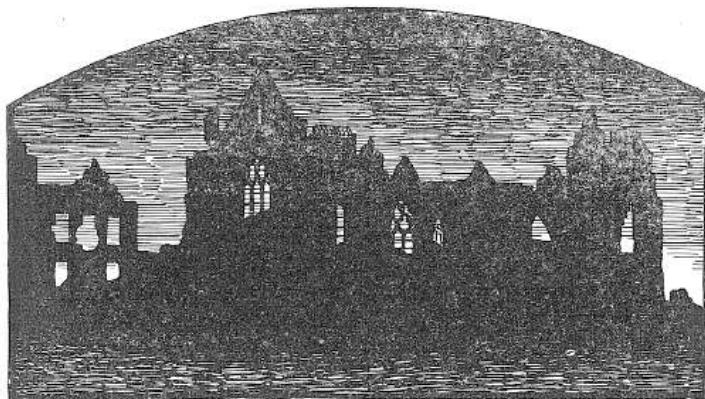
Anden Påskedag den **1. april 1918** blev marchen fortsat kl. 1130 sammen med II./F.A. Regiment 108 gennem Peronne til Villers Carbonnel. Før og i Peronne kom det til lange marchstop, der først efter mange store ord blev overvundet. Foran Peronne kunne man se mange ødelagte engelske kampvogne, der under kampene, der havde fundet sted få dage tidligere, var blevet ødelagt af sejrherrene.

Den næste marchdag, **2. april**, bragte regimentet over de gamle Somme slagmarker frem til omegnen af Rosières, hvor grænsen for de gamle storkampe år tidligere, blev overvundet, og man kom nærmere det rasende slag 14 km længere fremme. Fjendtlige fly gjorde Rosières usikker på alle tidspunkter af døgnet, så regimentet udenfor byen blev placeret en vidt udstrakt bivuak. På trods af de anstrengende marcher og den fortsatte overnatning i det fri, var regimentets tilstand og dens stemning ret god. Alle var spændte på begivenhederne de næste dage, og var beviste om, at det gik mod hårde kampe. I regimentet var enhver mand parat til at give alt for at sikre de tyske våben en sejr.

Om aftenen den **2. april** modtog regimentskommandøren i Rosières af divisionskommandøren personligt de nærmere direktiver for det forestående angreb, og lod herefter bataljonerne i løbet af natten forskyde frem til Beaucourt. Bagagen forblev tilbage på bivuak pladsen. På denne natmarch blev I. Bataillon bombet af fjendtlige fly, der kostede en Husarhest livet.

Fra Beaucourt sendte regimentskommandøren Hauptmann v. Both frem til opklaring af udgangsområdet ved Moreuil. På baggrund af de indhentede oplysninger udgang han den følgende dag befaling til bataljonskommandørerne. Fører for ledsage batteriet (I./FAR 108) var ligeledes til stede.

Fra division var det befalet, at Inf.Regt. 84 under det fortsatte angreb skulle afløse resterne af Infanterie-Division 241 (?) i skoven nord for Moreuil og herefter angribe til højre for Avre i nordvestlig retning. RIR 27

Kathedrale in Péronne

gez. Pries, 18

skulle stille sig parat til højre bag IR 84, mens RIR 90 fik til opgave at holde sig parat øst for Moreuil for herfra under det fortsatte angreb at rykke frem vest for Avre til venstre for IR 84 og med tilslutning til 2. bayr. Division.

På baggrund heraf befalede regimentskommandør Major Bellier de Launay at III. Bataillon skulle gøre klar i slugten og i skoven 1½ kilometer øst for Moreuil, og I. Bataillon til venstre herfor i skoven syd for vejen Plesier-Rohainvillers-Moreuil. II. Bataillon og regimentsstaben skulle tage opstilling bag midten af regimentet.

III. og I. Bataillon skulle iværksætte kl. 0810, passerer gennem Moreuil og efter erobring af Morisel svinge mod nord og angribe med højre fløj af III. Bataillon langs Avre. I Bataillon skulle med sin venstre fløj fra vestkanten af Morisels mod nordøst kanten af Bois de Senecat, med tilslutning til to bayriske divisioner, angribe bakkerne ved Castle og skoven Senecat. Angrebet skulle i første omgang fortsættes til bakkerne syd for Hailles. Ledsage batteriet blev underlagt I. Bataillon og gik allerede i løbet af natten over Avre og gik i stilling bag første linje af 20. bayr. I.R., det højre regiment i 2. bayr. Division.

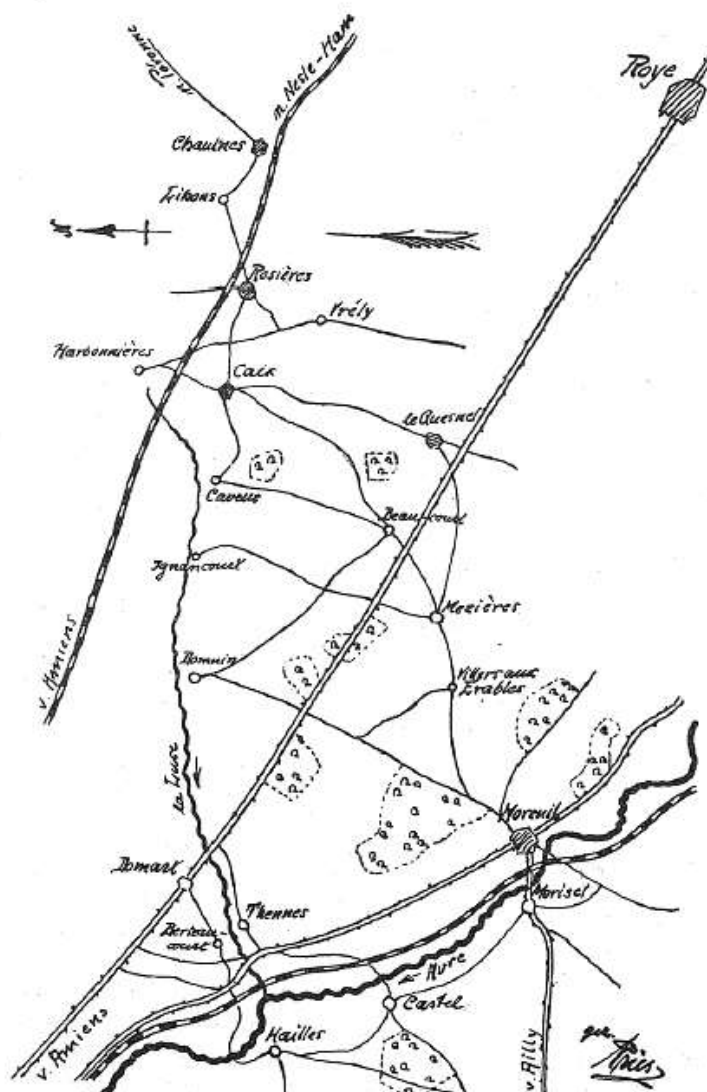
Efter at kompagni- og delingsfører af bataljonskommandørerne indgående var blevet instrueret og havde modtaget de nødvendige befalinger, rykkede bataljonerne i mørket frem til deres udgangsområder. Det var en kulsort nat og der faldt dårligt et skud. I det fjerne gøede en hund og viste dermed, at der i en ikke alt få stor afstand på trods af kampene, stadig boede andre mennesker. På vej mod fronten mødte man batterier, der var på vej i stilling, og mange ammunitionsvogne, alle tavse på vej mod slaget.

Kl. 6 om morgenen havde bataljonerne indtaget deres pladser, og med stor voldsomhed startede artilleriet det kommende slag; en haglbyge af granater susede hen over hovederne på infanteriet mod modstanderens stillinger. Fra Avre dalen og fra bakkerne rullede ekkoerne af skud og nedslag frem og tilbage. I starten svarede franskmændene kun svagt igen, men lagde så en kraftig ild langs Avre og over II. og III. udgangsområde, så der her indtraf tab. I. Bataillon blev fuldstændig forskånet.

III. Bataillon begyndte af denne grund allerede kort før kl. 8 at gå over Avre for at undgå beskydningen. Samtidig rykkede I. Bataillon med alle kompagnier i kolonne i løb gennem den sydlige del Moreuil og over Avre. I Morisel stødte bataljonen på fjenden, og kastede den sammen med bayrerne ud og tilbage på bakkerne. Bataljonskommandøren fik hurtigt igen styr på tropperne og sendte som befalet kompagnierne frem i nordlig retning mod Castel og Senecat skoven.

Under kommando af Rittmeister von Hennings rykkede III. Bataillon op langs Avre og mødte i første omgang kun ringe modstand, men blev på samme måde som I. Bataillon stærkt generet af flankeld fra den modsatte side af Avre, hvor 84'erne kun langsomt vandt terræn. Gentagende gange forsøgte III. Bataillon at afhjælpe situationen ved at sende stærke patruljer over Avre, men dette lykkedes kun delvist. Modstanderen havde med talrige maskingeværer, støttet af enkelte minekastere og dækket af skyttegrupper, dygtigt placeret

Lagenskizze zu Abschnitt 13.

sig terrænet så de enkelte stillinger kun vanskeligt kunne erkendes.

Angrebszonen blev gennemskåret af to vest-øst gående dale, der i terrasser faldt med den dybt nedskårne Avre. Udsigten til modsatte side af floden spærredes delvist af tætte vinbuske og høje popler tæt langs bredden.

Skråningen ned mod Avre gav III. Bataillon en god fremrykke akse og dækning mod artilleribeskydningen fra nordvest. I. Bataillon blev ganske til dels skjult af enkelte trægrupper og småskove, men derimod kunne hele angrebsaksen ses fra vest og fra både Senecat-skoven og den foranliggende trappeformede skov. Angrebet lå under maskingeværild fra tre sider. Under ildstøtte fra maskingeværer, ledsage batteriet og en minekaster, trængte stødtropper frem og tog eller gik udenom de fjendtlige modstandspunkter. Angrebet gik i starten hurtig frem, men kom efter omkring 1 km til standsning, da bayrerne på grund af den flankerende ild fra højre, ikke kunne rense den trappeformede skov.

Franskmændene skød med tungt artilleri mod Morisel, og forvandlede denne morgen på kort tid den ellers ret ubeskadigede landsby til en ruinhob.

Regimentsstaben var fulgt efter bataljonerne og lå i Morisel, hvorfra de med officerer tog forbindelse med bataljonerne. II. Bataillon var ikke, som befaleet, rykket med over Avre, men var med dele blevet involveret i 84'ernes kamp på østsiden af floden.

Kort efter kl. 10 nåede de første dele af III. Bataillon frem til Castle, og fandt her kraftig modstand. 84'erne kom langsomt frem, men den generende flankerende beskydning forsvandt ikke. Det var lykkedes bayrerne og 1. Kompanie fra to sider at rense den trappeformede skov og dermed opnå udgangsstilling for et angreb mod Senecat-skoven og bakkerne øst herfor. Den fjendtlige artilleriild lå nu tæt foran Castle og på skråningen, hvor I. Bataillon lå.

Efter af III. Bataillon havde sikret Castle, iværksatte I. Bataillon angreb på Senecat-skoven og bakken. Til angrebet indsatte Hauptmann v. Both alle maskingeværer, forstærket af MG-delinger fra III. Bataillon og 20. bayr. Regiment, og gik under dække af denne ilddekning og fra ledsage batteriet, blev stormen iværksat. Skyttegrupper fra 1., 2. og 4. Kompanie gik i løb gennem mellemrummene i de skydende maskingeværer og samlede sig i dalen, der fra Castle strakte sig mod vest. Så gik det i storm mod skoven og bakken. Modstanderen havde store tab og fik flugttartig tilbage. III. Bataillon støttede angrebet ved med dele at rykke frem mod bakken fra vest. Kl. 15 var bakken på tyske hænder.

Dele af I. Bataillon var med kompagnier fra III. Bataillon trængt frem til Hailles, og her erobret et fransk motorbatteri, som imidlertid måtte efterlades, da ikke kunne flyttes. Kanonerne blev så vidt muligt gjort ubrugelige.

Efter at føreren for I. Bataillon havde informeret sig om situationen ved 84'erne, der endnu ikke var kommet på højde med Castle, og situationen ved bayrerne, kom han til den beslutning, på trods af den vigende fjende, i første omgang ikke at rykke længere frem, men i stedet fastholde den vundne stilling. Det var under de herskende terrænforhold ikke muligt at hjælpe naboerne. Bayrerne kunne ikke komme længere frem, da deres venstre fløj bremsedes og modstanderen fastholdt Rouvrel. Af risiko for omringelse måtte elementer endda trækkes tilbage fra Hailles. Også Rittmeister von Hennings var af samme mening. En videre fremrykning ville øge frontbredden, og uden yderligere reserver og uden støtte fra artilleriet, med hvem der ikke var forbindelse, ville bataljonerne udsætte sig for risikoen for et fjendtligt modangreb fra Senecat-skoven, for at blive afskåret, og for dermed igen at miste de allerede opnåede resultater. Den erobrede højde havde stor betydning, da den herfra beherskede mod nord, øst og syd. Den måtte forblive fast på tyske hænder.

Også regimentskommandøren var enig i disse beslutninger og befalede, at bataljonerne skulle indrette sig til et fast forsvar.

Bataljonerne gravede sig med hovedstyrken ned tæt på kreten af bakken, udsparede en reserve og oprettede telefonisk forbindelse med regimentsstaben. Disse blev imidlertid hele tiden skudt i stykker og der opstod store tab under forsøget på at retablere dem. I. Bataillon oprettede derfor en blink-forbindelse, ganske vist den eneste, mellem den forreste linje af Regt. 90 og 20. Bayr. Regt. og deres respektive regimentsstabe. Det var den ihærdige Vizefeldwebel Hallier og hans utrættelige telefonfolks fortjenesten, at meldinger og befalinger nåede hurtigt frem til de forskellige modtagere.

Af I. Bataillon blev 1. Kompanie placeret bag bayrerne, da disse ikke havde en disponibel reserve, og deres forreste linje var meget svag. En deling fra 1. MGK kom til den forreste kant af Senecat-skoven, hvorfra de ikke kun kunne flankere deres eget afsnit, men også bayrernes. Ledsage batteriet, der havde haft store tab blandt mandskab og heste, gik i stilling omkring 1000 meter længere tilbage for her at danne sidste modstandslinje.

Omkring kl. 17 var disse forholdsregler gennemført. Samtidig begyndte fjenden at lægge en meget kraftig artilleriild mod afsnittet. Beskydningen forstærkedes for hvert minut og steg på tidspunkter til trommeild. Et svagt forsøg på med infanteri at trænge frem gennem Senecat-skoven blev afvist af ilden fra maskingeværerne. Artilleriilden fortsatte med skiftende styrke resten af dagen og nogle timer af natten. Den faldt en overgang til forstyr-

relsesild, men øgedes kort efter igen til trommeild. På tidspunkter var hele afsnittet dækket af røg, og de bagved stående artilleri observatører troede, at bakken var gået tabt.

Under dække af denne artilleriild forsøgte fjenden hver nat og i mange dage op til fem gange at generobre bakken og Senecat-skoven. 1. Kompanie måtte på en dag gem gange gennemfører modstød i Senecat-skoven for igen at kaste indtrængte fjender ud. Franskmændene forsøgte fra vest at vinde terræn for at omringe bayrerne. Også her genoprettede 1. Kompanie under Lt.d.R. Vertholt, støttet af maskingeværer, situationen.

Regimentet trak II. Bataillons kompagnier tæt på og stillede 8. Kompanie til disposition for I. Bataillon, som anden linje blev de placeret i slugten fra Castle og deltog med dele i modangrebene. Vejret disse dage var dårlig. Det regnede med mellemrum og i sær nætterne var kolde. Var der opklaring om dagen kunne man fra bakken se kamplinjens forløb over flere kilometer. Så dukkede også talrige fly op på himmelen, især fjendtlige, der med maskingeværer greb ind i kampen på jorden. Imidlertid ankom også Jagdfliegerstaffel Richthofen og udkæmpede kampe over vore hoveder.

Om natten mellem **7. og 8. april** blev bataljonerne afløst af II/RIR 27 og II/IR 84. Regimentet kom tæt nord for Morisel i reserve. Undervejs hertil blev fører for I. Bataillon, Hauptmann v. Borth, lettere såret af en granatsplint og måtte forlade enheden.

Regimentets indsat blev til fulde anerkendt af højre myndigheder. I et hurtigt angreb havde bataljonerne nået de befalede mål og fastholdt disse i hårde forsvarskampe. Et tegn på, hvor god moralen var i regimentet, kan ses på baggrund af de store mængder vin og fødevarer, der blev fundet i de erobrede landsbyer. På trods heraf måtte regimentet ikke efterlade »forsprængte« her, og om aftenen den **4.** havde ingen af de indsatte bataljoner nogen »savnede«.

Tabene var betydelige. II. og III. Bataillon havde haft tab allerede i udgangsstillingen, og havde store tab på grund af den kraftige ild under overgangen af Avre. I. Bataillon havde frem til aftenen den **4. april** endnu ikke haft 20 tab, hvorimod den i de følgende dage mistede over 300 mand faldne og sårede.

Forplejning havde naturligvis under disse hårde kamphandlinger dårligt kunnet gennemføres. En gang udeblev feltkøkkenerne fuldstændig, og på andre dage bestod hovedmenuen af Sauerkraut og hestekød.

På grund af den strålende præstation under angrebet og specielt under det seje forsvar i granatregnen i Senecat-skoven, blev I. Bataillon særligt fremhævet. Dens fører, Hauptmann von Both, blev til Hans Majestæt kejseren bragt i forslag til ordenen »Pour-le-Mérite«, og modtog denne højeste krigsdekoration den **21. april 1918** samtidig med et lykønskningstelegram fra Hans Kongelige Højhed Storhertugen af Mecklenburg.

I løbet af den **8. april** blev regimentet trukket tilbage til Villers-aux-Erables, hvor den i tre dage var underbragt i det fri i dækningsgrave. Den fjendtlige beskydning nåede hertil og forstyrrede til en hvis grad roen. Om natten den **11./12. april** afløste regimentet 84'erne til højre for Avre på højde med Castle. Her skete intet af betydning. Stillingen lå under stærk, fjendtlige artilleriild og enkelte franske patruljefremstød blev afvist. Den **18.** blev bataljonerne igen afløst af 84'erne og rykkede tilbage til Villers-aux-Erables. Om natten måtte I. Bataillon igen frem, for at generobre en tabt gået feltvagt. Da imidlertid mandskabet var udmattet og jorden af den vedvarende regn var forvandlet til en sump, mislykkedes operationen. Bataljonen forblev fremme til disposition for 84'erne.

Den **19. april** bragte divisionen den ønskede afløsning, og regimenterne samledes i og omkring Rosieres. Her blev de til den **25. april**, hvor den startede tilbagemarchen mod Cambrai.

Efter en anstrengende march nåede bataljonerne den **17. april** til Clary, hvor den i nogle få uger fik en velfortjent hvilepause. Den **29. april** returnerede Hauptmann von Both til enheden og medbragte 314 mand erstatning, der alle kom fra et rekrutdepot ved Warszawa.

Den **6. maj** var for regimentet en festdag. På denne dag besøgte Storhertugen af Mecklenburg regimentet. Der blev afholdt parade, hvorunder storhertugen uddelte et stort antal udmærkelser. Om eftermiddagen talte storhertugen med et stort antal personer fra regimentet og lod sig fortælle om de sidste kampe.

Den næste tid blev anvendt til uddannelse af stødtroppe og til angreb i bataljonsramme. Der blev gennemført skarpskydninger med deltagelse af artilleri og minekastere. Desværre måtte den afholdte regimentskommandør, Major Bellier de Launay igen forlade regimentet, da hans sundhedstilstand i den grad var forværret, at han ikke længere var egnet til tjeneste i felten. Indtil ankomsten af den nye kommandør, Major Söderström, overtog Major von Milczewski kommandoen, mens Rittmeister Freiherr von Wangenheim overtog II. Bataillon.

Pinsesøndag bragte en mindre venlig hilsen, da regimentet denne dag alarmeredes og med tog hastedes til Peronne, efterladende sig alt, hvad der kunne undværes. Man forventede her et fjendtligt angreb. I gloende hede nåede bataljonerne til fods Longueval og de gamle Somme slagmarker, og blev her liggende for natten. Divisionen blev herefter forskudt længere mod syd, og afløste de næste dag 107. Division vest for Bray.

Regimentet blev indsat på venstre fløj af divisionen på begge sider af vejen mellem Bray og Corbie, hvor den med I. Bataillon til højre afløste IR 232 og med III. Bataillon til venstre afløste IR 227. II. Bataillon kom som reserve med regimentsstaben i den såkaldte »Küchenschlucht« og »Greessaire« skov, 1½ km længere tilbage.

Stillingen havde ingen sammenhængende grave og havde heller ingen dækningsanlæg. Den bestod udelukkende af enkelte stykker grav og skyttehuller. Området var endnu ikke pløjet op af granater og var landskabeligt behageligt. Overfor lå canadiere, der den første tid var ganske fredelige, men begyndte senere at skyde efter ethvert hoved, der dukkede op. Om dagen var i starten også det fjendtlige artilleri rimeligt roligt, mens det om natten gennemførte hyppige ildoverfald.

Om natten **27./28. maj** afløste blev III. Bataillon afløst af II. Den fjendtlige minekaster og geværgranat beskydning kostede daglige tab. Den **31. maj** beskød fjenden med fly observation slugterne, der fra nu af lå under beskydning, ofte i timevis.

Den **6. juni** afløste III. Bataillon igen II. langs fronten. Fjenden blev for hver dag mere vild. Også Gressaire-skoven kom under voldsom beskydning. Enkelte små patruljeoperationer blev gennemført. Ud over de fjendtlige aktiviteter forløb tiden imidlertid generelt roligt.

Den **10. juni** gennemførte fjenden et angreb mod regimentet under dække af en kraftig artilleri- og minekaster ild. Første linje blev trængt tilbage. Det meget kraftige artilleri havde forårsaget væsentlige tab i første linje, så fjenden her kun mødte svag modstand og kunne trænge videre frem. Et hurtigt iværksat modangreb med II. Bataillon bragte angrebet til standsning, og tilbageerobrede også en af det tabte terræn tilbage. Et stykke af forpostlinjen blev på canadiske hænder. Hærberetningen omtalte denne dag kampene på begge sider af Bray-Corbie vejen. II. Bataillons stab afløste den **12. juni** kl. 6 om morgenen som K.T.K. III./IR 449 blev underlagt vores K.T.K. De næste dage bragte gentagende gange alarmberedskab og hyppigt meget kraftig artilleriild.

Efter at divisionen havde ligget fire uger i stillingen, blev den om natten fra **20./21. juni** igen afløst af 107. Division, og trukket tilbage til Clary. Hertil nåede bataljonerne den **22. juni**. Krop og udrustning blev igen sat i stand så vidt de ret dårlige indkvarteringer gjorde de muligt, og man gik igen i gang med uddannelse. Da imidlertid II. Armee, hvorunder divisionen hørte, forventede en fjendtlig offensiv, blev divisionen forlagt til området ved Peronne. Regimentet blev underbragt i lejren ved Devise, og gennemlevede her en heftig influenza-epidemi. I dette område gennemlevede regimentet sin sidste hvileperiode.

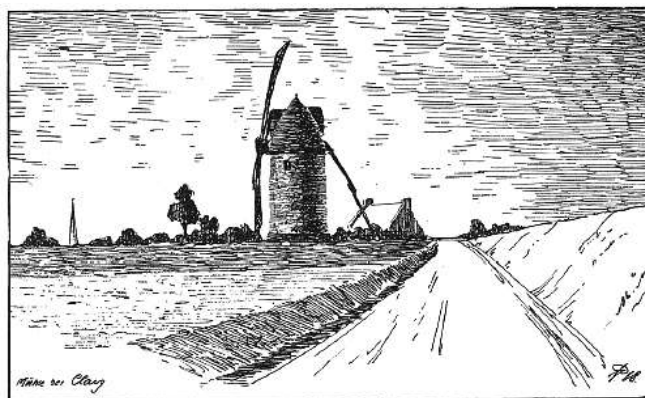
Den **22. maj** alarmeredes regimentet og blev i lastbiler samme nat over Noyon bragt til Behéricourt. Divisionen var blevet indgrebsdivision, og befandt sig som sådan altid under vejs! den **27.** fik det i natmarch gennem Noyon mod nord, og kom i kvarter i det fuldstændigt tomme Ercheu. Bataljonernes stabe måtte orientere sig om kamplinjen. Efter tre dage fik det igen videre, denne gang imidlertid til fronten. Over Lagny, hvor de blev holdt en dags rast, og hvor General von Watter hilste på III. Bataillon, gik det i stilling langs Matz.

Fra Plessy-du-Roye afløste I. Bataillon den **3. august** kampbataljonen fra IR 417, 204. Division. III. Bataillon blev beredskabsbataljon i hovedstillingen syd for Mareuil og II. Bataillon som reserve til Plessier-du-Roye. Regimentets stab oprettede kommandostation i skoven syd for Mareuil.

I. Bataillon oprettede en forpostlinje over en bredde på 1½ kilometer, der generelt fulgte jernbanelinjen syd for Marqueglise. Til højre omkring 700 meter syd for Marqueglise var der tilslutning til 27'ernes poster, til venstre ved Coupe Gueule til 84'erne.

1. Kompanie, forstærket af en MG-delning, lå på forpost, 2. Kompanie holdt Marqueglise besat, 3. og 4. Kompanie lå nord for Matz i den såkaldte hovedmodstandslinje, hvor også bataljonsstaben havde sin kommandostation. I mellemterrænet foran og bag hovedmodstandslinjen var der indsat enkelte maskingeværer.

I denne situation tilgik der natten til **8. august** til divisionen ordre om tilbagerykning.

Kapitel 14

Forsvar og rømning

8. august 1918 til 7. januar 1919

Af lærer Schmidt-Parchim

Da slaget ved Villers-Bretonneux ramte vores Vestfront den **8. august 1918** lå vores regiment i stilling langs Matz ved Marquglise, hvor det havde været i forsvar siden begyndelsen af august. Den havde hidtil været forholdsvis rolig, men da den var langt fremskudt, havde man hele tiden forudset en tilbagelægning i tilfælde af en truende situation. Forreste linje var kun svagt besat, hvorimod hovedkampzonen med hovedstilling (Goten- og Wotan-stillinger) lå meget længere bagud. De dele af divisionen, der var beregnet til indsættelse her, lå i dens umiddelbare nærhed. Besættelse af stilling blev flere gange indøvet. Englændernes succes nord for os blev også snart mærkbar. Og nu til dagbogen:

8. august: Allerede ved middagstid befales forhøjet kampberedskab. Meget kraftig fjendtlig aktivitet i luften. Kl. 21 befaling til angrebsberedskab, dvs. at bataljonen i hvil (II.) rykker ind i dens beredskabsrum ved B.T.K. Yderligere sættes en indgrebsstyrke (IR 413 og en artilleriafdeling) sat i beredskab ved Plessis de Roye.

9. august: Om formiddagen ophæves angrebsberedskabet igen, men om aftenen kommer en ny befaling under kodeordet »Rutschbahn«, hvilke betyder en tilbagelægning af fronten til hovedkampzonen. Imidlertid ændres denne befaling kort tid efter til en yderligere tilbagelægning til linjen Canny-sur-Matz – Cury. Hovedmodstandslinjen ligger altså foran Plessis de Roye. Svage poster fra kampbataljonerne skal først langsomt trække sig tilbage under pres fra fjenden.

10. august: I de tidligere formiddagstimer udføres befalingen. Regimentets stab forlader kl. 0500 sin gamle kommandostation for at begive sig til Plessis de Roye. På samme tid begynder langs fronten en kort trommeild. Også de bagved liggende veje ligger under beskydning. Fjenden rykker kun tøvende frem i løbet af dagen, overvåget af kampbataljonerne. K. 1415 overskrider han Matz med omkring et kompagni. Om aftenen indsætter han stærke skyttelinjer i et angreb, men opnår kun ringe resultater. Natten forbliver rolig. Regimentet blev reorganiseret indsat i den nye linje. Regimentsstaben er placeret i kælderen til slottet i Plessis de Roye. Hidtil har hele bagagen ligget i denne by. I løbet af formiddagen forskyder den til Capitre-skoven.

11. august: Stærk beskydning af forreste linje i løbet af formiddagen. Fjenden arbejder sig langsomt frem, så vores linje om eftermiddagen ligger ved kanten af landsbyen Cury. Under disse kampe bliver 4 franske sanitetsfolk indbragt som fanger. II. Bataillon har nu besat hele hovedmodstandslinjen. III. Bataillon er i beredskab, mens I. Bataillon ligger i reserve.

12. august: Om formiddagen angriber fjenden efter et kraftigt ildoverfald. 5. og 6. Kompanie på højre fløj afviser flere franske angreb. Fjenden har store tab. Endeligt lykkedes det ham imidlertid at trænge ind mellem 7. og 8. Kompanie. Han forsøger herfra at rulle fronten op. III. Bataillon for ordre til at genoprette situationen, hvilket også lykkes den ved middagstid. Kl. 1830 bliver IR 84 til venstre angrebet af kraftige styrker. Herunder går Ferme St. Claude tabt. Vores regiment må derfor svinge venstre fløj tilbage. Foran ligger nu 6., 5., 7., 9., 8., 12. og 10. Kompanie. Om aftenen tvinges venstre fløj tilbage til park muren for at undgå risiko for omringelse. Regimentets kommandostation (slottet) indrettes til forsvar. III./336 stilles til disposition for regimentet. I hærbertningen omtales vores regiment denne dag med ros. Lt.d.R. bliver telefonisk indstillet til Jernkorset I. Klasse.

13. august: Regimentets afsnit opdeles i to underafsnit: Til højre II. Bataillon, til venstre III. Bataillon og I. Bataillon i en tværstilling. Kl. 1225 angreb fjenden regiments afsnit og trængte til venstre ind enkelte steder. Han blev imidlertid igen smidt ud af 11. Kompanie. Om eftermiddagen gentog fjendens angreb sig flere gange, men uden succes. Dele af I. Bataillon måtte assistere IR 84, hvor fjenden var trængt ind. Hele linjen trækkes tilbage til park muren. Om aftenen ligger meget kraftig artilleriild langs forreste linje og slot. Kl. 23 kommer befaling til at IR 336 skal overtage Afsnit 90 og IR 90 og IR 84 det tidligere Afsnit 84. III. Bataillon bliver kampbataljon, II. Bataillon kommer i beredskab i Lassigny og I. Bataillon i hvil i Plessis-Cache-leux.

14. august: Divisions afsnittet føres mindre og vores regiment overtager hele venstre afsnit (IR 84 kommer i hvil), to bataljoner fremme og en i beredskab.

15. august: Ved middag angreb fjenden ved IR 336 efter kraftig artilleri og brød også ind. Under modangreb, hvori også 11./90 deltog, blev 7 fanger fra franske 74 I.D. indbragt. Da IR 336 faldt tilbage til sin hovedmodstandslinje, måtte vores højre fløj følge efter. Om aften kraftig røgdækning af fronten, især ved Plemont på venstre fløj.

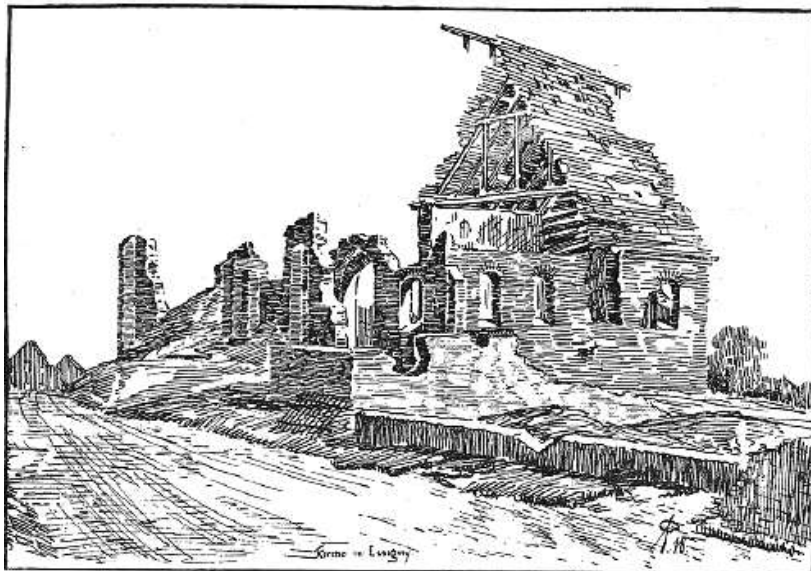
16. august: Forholdsmæssig rolig. Brigadestaben forlægger fra Plessis-Cacheleux til Lagny.

17. august: Siden dag gry har man kunnet høre trommeild ved 17. Res.Div (til højre for 54. I.D.) i området ved Canny. Her angriber fjenden. Også vores artilleri skyder her spærreskydning. Kl. 0925 nåede den fjendtlige beskydning også vores højre fløj. Hvor fjenden forsøger at rykke frem, blev han fordrevet af maskingeværild.

18. august: Ud over artilleribeskydning ingen kamphandlinger. Der tilgår oplysninger om, at 54 I.D. skal afløses af 231 I.D..

19. august: Kl. 0600 kraftig fjendtlig artilleriild. Fjenden trænger igen ind ved IR 336, og vores højre fløj er truet. To kompagnier fra I. Bataillon iværksætter modangreb. Slottet forbliver på vore hænder. III. Bataillon tager 9 fanger. Hele dagen hersker meget aktivitet i luften. II. Bataillon anmoder indtrængende om afløsning, da personellet er meget medtaget.

20. august: Om natten beordre brigaden angrebs beredskab, da et angreb med kampvogne er sandsynlig. I morgenstunden kraftig artilleriild. Fjenden angriber til højre for Lassigny, og kl. 10 også regimentet. Det trænger ind ved 5. Kompanie. 10. Kompani spærre af og 3. Kompani går til modangreb. 10. Kompani rensede herefter graven, tilføjede fjenden store tab og tager 6 fanger. Om eftermiddagen angreb ved III. Bataillon, som afvises. Hovedmodstandslinjen er helt på vore hænder. Kl. 20 tilgår fra Division befaling til tilbagerykning. II. og III. Bataillon afløses af I. Bataillon, de skal dække tilbagetrækningen. Major Krebs for kommandoen over bagtroppen.

21. august: kl. 0100 rykker II. og III. Bataillon til Catigny. I. Bataillon fastholder i første omgang stillingen, men rykker så kl. 0500 også til Catigny. Tilbagetrækningen gennemføres uden hindringer. Der hersker tæt tåge. Vores regiment bliver i Catigny indgrebsenhed III for XXVI. Reservekorps, under kommando af vores tidligere divisionskommandør Frhr. v. Watter, som straks om eftermiddagen besøger regimentet.

22. august: Bataljonerne reorganiseres med tre kompagnier. 4., 8. og 12. Kompanie opløses. Fjenden beskyder vores hvilekvarter. Bagagen forlægger til »Hospitalwald« nord for Fréniches.

23. august: Om morgenen besøger Exz. von Watter endnu engang regimentet og uddeler udmærkelser. De tre Minenwerfer-Abteilungen ved regimentet blev under Lt. Krapp fra Divisions Minen-Werfer-Kompanie 54 formeret som kompagni. Det nyformede Minenwerfer-Kompanie formeres ved middagstid.

24. august: Kl. 0600 marcherer bataljonerne til afløsning af RIR 27 i området ved Candor, og her som Indgrebsenhed I at stå til disposition for 17. R.D. Til alt held er det ikke nødvendigt med indgreb. Vi ligger her blandt bekendte enheder i en bekendt egn. 17. Reserve-Division (RIR 76, IR 162 og IR 163) var tidligere med os i IX Reservekorps, og til Candor knyttede der sig mange minder fra vinteren 1914/15. Det er imidlertid vanskeligt at genkende landsbyen. Mens den i 1914 havde været fuldstændig uskadt og havde fransk befolkning, var der nu kun forladte ruiner. Man levede i kældre og dækningsanlæg. De følgende dage forløb rolig og der blev kun foretaget opklaringer ved 17. RD.

27. august: Fra brigade ankommer befaling om yderligere tilbagetrækning af fronten til kanalen ved Catigny. I Candor og omegn bliver alt forberedt til sprængning, især kældre og vejkrøds. Kl. 2200 var der afmarch. De nye placeringer er: regimentsstab på Bethancourt slot, I. Bataillon i Tirlancourt, II. i Nouvrel og III. i Bethancourt. Vores regiment er indgrebsenhed under XVIII Reserve-korps.

28. august: ro

29. august: Om formiddagen blev regiments- og bataljonskommandører på opklaring i den forreste stilling ved Noyon. Kl. 1200 kom pludseligt marchordre. Målet er Regiments kommandostation IR 21 ved Quesmy, syd for Guiscard. Kl. 15 er regimentet fremme her, men allerede kl. 1620 kommer nye befalinger fra brigade, hvorefter

ter regimentet igen skal skifte placering: regimentsstab, I. og II. Bataillon med tildelt I./FAR 108 i området Flavy-le-Meldeux – Rouvrel, III. Bataillon ved Tirlancourt.

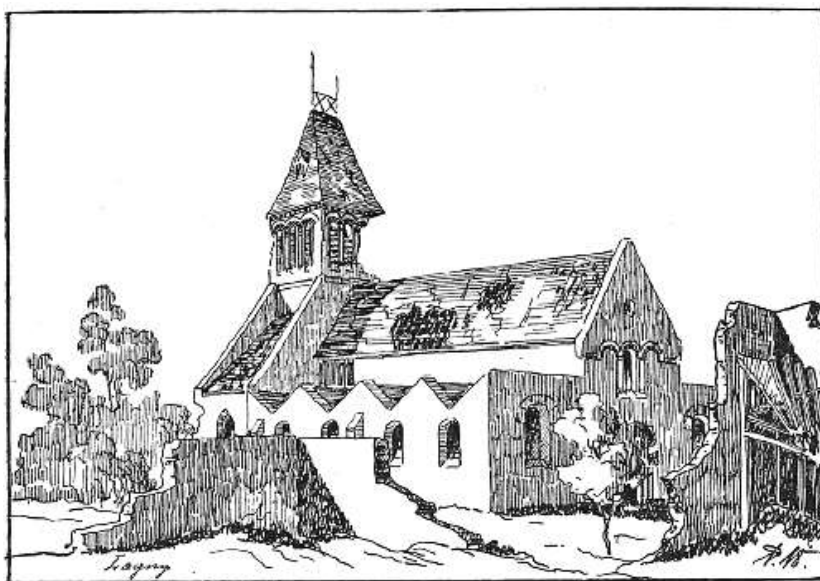
30. august: Kl. 1030 tilgår regimentet befaling til at holde sig marchparat. Kl. 1430 rykkede den som indgrebsenhed til rummet nord for Muirancourt, hvor den tog forbindelse med 231 og 443 I.R. Vores regimentsstab nåede kl. 1600 frem til staben ved IR 443, hvor den modtager oplysninger om at fjenden er trængt ind i Chapitreskoven. Gennem et modangreb renses den igen, og kl. 18 er skoven igen på vore hænder. Den nærliggende Chevilly angribes ligeledes kraftigt af fjenden, og går sidst på aftenen tabt.

31. august: Regimentet behøver ikke foreløbig at gribe ind. Fjenden beskyder området ret kraftigt, angriber også, men afvises. Kl. 1730 befalede Infanterie-Brigade 231, at en bataljon (II.) og et batteri skulle placeres sig vest for vejen Freniches, to bataljoner (I. og III) med to batterier øst for vejen. Det kommer imidlertid ikke til indsats.

1. september: Kl. 0530 afløses regimentet af IR 44. 54 Infanterie-Division skal nu afløse 105 I.D. nordøst for Noyon, hvor der allerede den 29. august blev opklaret for afløsning. For dagen går regimentet i kvarter i la Plessis-Patte d'Oie. Stedet ligger under beskydning. Kl. 1800 afmarcherer bataljonerne til afløsning, der finder sted i løbet af natten. Marchvejene under kraftig beskydning.

2. september: Regimentet overtager IR 400 stilling (II. og III Bataillon fremme, I. i reserve). Det er et meget uoverskuelig skov og bakketerræn nordøst for Noyon. Om dagen er det rolig. Om aftenen kommer befaling til, allerede om natten **3./4. september**, at rømme stillingen og indtage stillingen Ham – Ailette, 54 I.D. i området Ugny-le-Gay nordlig Chauny.

3. september: Siden 0600 ligger trommeild til højre for regimentet, der omkring kl. 8 øges til også regimentets afsnit. Kort efter angribes II. Bataillon af svage kræfter, der dog afvises med maskingeværild. Kl. 2230 trækker kampbataljonerne sig tilbage. 7. Kompanie besætter som bagtrop stillingen under kommando af Major von Milczewski. Den samlede bagtrop står under kommando af Generalmajor Weck. Regimentsstaben går kl. 2400 tilbage. Efter lang tids søgen finder den den nye kommandostation ved Ugny, der var beskrevet for den som »et træ, hvorpå der hænger et skilt«. Der var masser af træer, men ingen skilte.

4. september: III. og I. Bataillon besætter den nye hovedmodstandslinje foran Guivry – Bethancourt og den forterræn. RIR 37 er til venstre, IR 84 som reserve bag ved. Bagtroppen forbliver i føling med fjenden, der langsomt følger efter. Om aftenen blev bagtroppen trukket helt tilbage, men enkelte patruljer forbliver ved fjenden.

5. september: Om formiddagen tilgår meldinger om, at fjenden går frem gennem skovområdet syd for Beaugies. Om eftermiddagen befalede brigaden, at tilbagetrækningen til Siegfried-Stillingen skulle fortsætte samme aften. I. og III. Bataillon med to bataljoner fra RIR 27 virker som divisionens bagtrop under Major v. Milczewski. II. Bataillon og regimentsstaben marcherede kl. 22 tilbage i Siegfried-stillingen, der på dette sted kaldes »Quentin-Stellung«. Den ligger ved Moy på Oise, omkring 10 km nord for la Fère. På den lange og anstrengende march, bataljonerne har gennemført, kom de overalt forbi rygende ruiner, brændende landsbyer og lagre. Sørgelege billeder, der mindede om Rusland, blot er vi her dem, der viger. Regimentsstaben kom i kvarter i Hamégicourt, II. Bataillon bivouakerer i Moy.

6. september: Divisionskommandøren anviser personligt regimenternes placering i stillingen. 90 til højre, 84 i midten og 27 til venstre. Om eftermiddagen begynder II. Bataillon arbejdet i forterræn og kampgraven.

7. september: Udbygning af stillingen og rekognoscering af kommandostationer. Om natten bliver Hamégicourt og overgange over Oise og kanalen allerede beskudt selvom fjenden stadig er meget langt væk.

8. september: Fortsat udbygning af stillingen. Om aftenen returnerer III. Bataillon til regimentet. Den er frigjort fra bagtroppen og placeres i gamle dækninger ved Berthenincourt og Alaincourt. Kl. 2200 kommer befaling om, at II. Bataillon skal have besat forterrænet inden kl. 0400 næste morgen.

9. september: Befalingen udført. Af hvert kompagni er to delinger i kampgraven og en i forterrænet. Kl. 15 besætter regimentsstaben sin kommandostation ved vejen Berthenincourt – Mezières. Sent på aftenen kommer også I. Bataillon tilbage til Regimentet og kommer som hvilebataljon i III. Bataillons tidligere kvarterer. III. Bataillon besætter stillingen som beredskabsbataljon.

10. – 13. september: Udbygning af stillingen og spærring af sluserne på Oise-kanalen med pigtråd. Landsbyer og veje i nærheden beskydes kraftigt. Om natten bliver der også nedkastet flybomber i området.

14. september: Om eftermiddagen bliver hvilebataljonen (I.) trukket tilbage til Ribemont og indkvarteres i et væveri.

15. – 17. september: Hyppige beskydninger. Fjenden følger kun langsomt efter bagtroppen. Derfor skal III. Bataillon afløse en bagtrop bataljon fra IR 473. Rittmeister Freiherr von Wangenheim overtager kommandoen over bagtroppen – III./90 og II./84.

17. september: III. Bataillon rykker ud kl. 2100.

18. september: I. Bataillon afløses i Ribemont. Om aftenen tilgår besked om, at hele bagtroppen trækkes tilbage om natten 18./19. september og at divisionen den følgende nat trækkes ud. Afsnittet overtages af nabodivisionen. III. Bataillon returnerer og placeres i Ribemont, mens I. Bataillon lægge frem som beredskabsbataljon. Regimentskommandør Major Söderström går på orlov. Regimentet overtages af Rittmeister Freiherr von Wangenheim.

19. september: Afløsningsbefalingen fastlægger, at regimentet forlægges til Etaves (vest for Guise). 25 km march. Indkvarteringen skal nås inden det bliver lyst. Bataljonerne frigøres kl. 20, 21 og 23, og bringes med lastbiler til Estaves.

20. september: Kl. 7 forlader regimentsstab sin kommandostation og forskyder ligeledes med lastbil til Etaves. Kvartererne her er meget midelmådige. Den store, langstrakte landsby er fuldt belagt med tropper. Om dagen havde regimentet hvil.

21. september: Appel og aflusning.

22. september: Søndag formiddag havde regimentet gudstjeneste, om eftermiddagen ekserceres i nærheden af landsbyen. Om aftenen meddeles, at et stort engelsk angreb forventes mod 2. Armee, hvorfor der næsten morgen kl. 5 er forhøjet kampberedskab. Angriber fjenden ikke, skal der 23. september skiftes kvarter til Mennevret og le Petit-Verly, 10 km nordøst for Etaves. Her skal divisionen være indgrebsdivision for skillelinjen mellem 18. og 2. Armee.

23. september: Fjenden angrib er ikke. Kvarterkommando afsendes, men allerede kl. 10 tilgår befaling til, at alle enheder skal fastholdes i position, og at divisionen skal afløse i stillingen ved le Catelet og Vendhuille. Forkommando forlader kl. 16 Etaves med lastbiler under kommando af Brigade-adjudanten. De kører til omkring Gouy, hvor de beskydes, og fortsætter herfra til fods. Det er et meget uroligt område. Regimentets forkommando når kl. 20 kommandostationen for Garde-Grenadier-Regimentet »Franz«, der ligger langs kanalen

Etaves

ges. Preis, Sept. 18

mellem Vendhuille og le Catelet. Alt her givet et upåklageligt og tillidsfuldt indtryk. Garden har meget hårde kampe bag sid, og vi står her foran dem.

24. september: Om formiddagen bliver forkommandoet vist tilrette i en meget fin stilling. Regimentet transporteres med lastbil fra Etaves til omkring Gouy, hvor det midlertidig placeres i kælder og dækningstunneler. Regimentsstaben ankommer kl. 14 til gardens kommandostation. Vores division skal ikke kun afløse Garde divisionen, men også højre fløj af 121. I.D. (447 Regiment). Natten mellem kl. 21 og 02 finder afløsningen sted uden episoder. I. Bataillon afløser Regiment »Franz«, III. Bataillon IR 447, mens II. Bataillon kommer i beredskab. Til højre forbindelse til IR 84, som den følgende nat afløses af RIR 27. Til venstre forbindelse til RIR 7. Fordelingen af regimentet vises på skitsen.

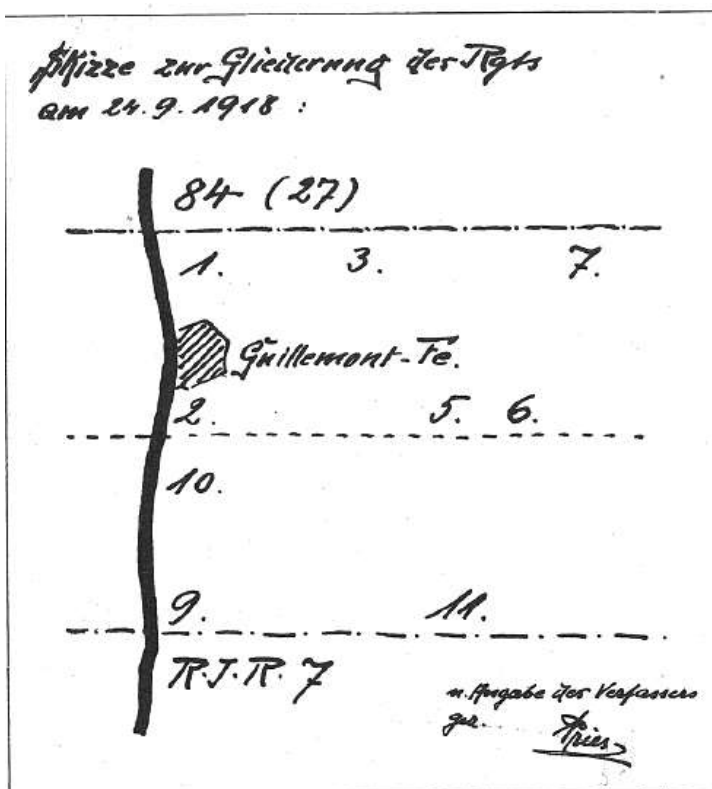
25. september: I de tidlige morgentimer kan der til venstre for regimentet høres kraftig skydning og der påkaldes spærreild. Ilden bredte sig herefter også til venstre fløj af regimentet. Her fulgte imidlertid intet angreb. Kl. 7 finder overdragelsen sted mellem regiment »Franz« og vores regiment. Om formiddagen forblev det roligt, om eftermiddagen ligger der imidlertid kraftig ild mod kommandostationen ved kanalen (ved den nordlige tunnelindgang til Quentin-kanalen) og mod et 15-cm batteri i nærheden.

26. september: Brigaden meddelte om aftenen, at vi måtte regne med et angreb mod vores front. Foran blev der skudt kraftigt med gas. Om aftenen gennemførtes kraftige ildoverfald, der hver anden time varede omkring 20 minutter.

27. september: Brigaden fortsætter ildoverfaldene. Kl. 0530 øgedes ilden til en heftig trommeild, og kl. 0630 iværksattes et kraftigt angreb langs hele fronten, støttet af kampvogne og kunstig tåge. Allerede kl. 0705 kunne K.T.K. Nord melde, at angrebet var afslået med store fjendtlige tab. En kampvogn lå ødelagt foran Guillemont Ferme, mens andre 8 kampvogne af 2. Kompanie blev tvunget til at vende om. Forterrænet blev generobret med et øjeblikkeligt modangreb. Kl. 0810 meldte K.T.K. Süd, at fjenden var afvist. På to steder blev linjen genoprettet på to steder af modangreb, og over 50 fanger blev taget fra det amerikanske 106. regiment. To kampvogne blev ødelagt foran fronten, mens flere andre blev tvunget til at vende om. Halvdelen af 6. Kompanie blev stillet til disposition for K.T.K. Süd. Kl. 10 døde ilden ud. Regimentet havde med et meget stort forbrug af ammunition og med alle disponible hjælpemidler afvist et angreb af friske amerikanske tropper. Under de effektivt gennemførte modangreb havde denne morgen især Lieutenant Lehmann, Vizefeldwebel Rutz (10. Kompanie), Offizierstellvertreter Müller (2. Kompanie), Vizefeldwebel Voss (3. Kompanie) udmærket sig. De tilfangetagne amerikanere havde for største delen ingen krigsbegejstring; de fortalte, at vores maskingeværild havde bibragt dem gevaldige tab. Der var mange tysk-amerikanere iblandt, hvis forældre eller bedsteforældre var udvandret. De talte flydende tysk, enkelte endda plattysk. Om eftermiddagen lagde fjenden igen en kraftig ild under forreste og kanalstillingen, der der fulgte intet angreb.

28. september: Fjenden forsøgte intet nyt angreb, men i løbet af dagen kunne forberedelser til angreb tydeligt observeres hos fjenden.

29. september: Endnu en storkampdag! Kl. 0645 begyndte trommeilden, samtidig blev der lagt røg over hele kampområdet. Under hele angrebet opretholdt fjenden (denne gang englændere) en så kraftig røg, at man kun kunne se en person på ganske få meters afstand. Ind i mellem blev der også skud med gas. Kl. 0730 fulgte angrebet. Det første stormløb blev afvist langs regimentets front, men ved venstre nabodivision brød fjenden igennem. Under dække af røgen og med hjælp af talrige kampvogne lykkedes det ham også til sidst at bryde ind i en

del af hovedmodstandslinjen. Gennem modangreb blev det meste af hovedmodstandslinjen generobret. Efter ordre oppefra måtte der ikke rykkes frem over denne linje. Regimentet havde denne dag endnu engang forholdt sig tappert. Mange kampvogne var blevet ødelagte. Foruden andre enkelte personer og den langt fremlagte artilleriild, udmærkede sig under forsvaret mod kampvognene sig specielt Lts. Burmeister og Suhling *). Med deres minekastere ødelagde de alene 5 af disse uhyggelige kampvogne og en hurtigkørende panserbiler. I denne dags hærberetning om det strålende forsvar, blev regimentet og begge disse nævnte officerer nævnt ved navn. Om aftenen blev linjen lagt tilbage i Kanal-stillingen, primært af hensyn til situationen til venstre for divisionen. Patrulje fastholdt føring med fjenden.

30. september: Om formiddagen følte fjenden sig frem med kampvogne. En ødelægges foran vores front, de andre vendte om. Situationen er imidlertid nu kritisk, da fjenden til venstre for hos er trængt langt igennem ved Bellicourt og Noury. Divisionens venstre flanke er truet. Derfor bliver Regimentsstaben under kommando af Freiherr von Wangenheim skudt frem til dækning af venstre fløj øst for Bony med svage dele af divisionen (samlet til en bataljon). En stilling indtages på Krähenberg. Hauptmann von Both overtager kommandoen over regimentet. Desværre er der tegn på en vis opløsning. Til venstre for os kan man se kampvogne langt tilbage i det bageste terræn. Om natten trækkes stillingen tilbage til Catelet. Omkring midnat er omgrupperingen færdig. Den nye front går gennem landsbyen le Catelet. Af regimentet formeres tre kampkompagnier: 1. Kompanie under Lt. Bärenz, 2. Kompanie under Lt. Mühlenbeck og 3. Kompanie under Lt. Bieling. 2. Kompanie besætter fortærræn, 3. Kompanie hovedmodstandslinjen. mens 1. Kompanie i reserve ligger i den nordlige udkant af Catelet. Regimentsstaben indrettes i den tidligere brigade kommandostation i en tunnel i den gamle Siegfried-stilling nord for Catelet ved vejen nordpå. Brigaden ligger i Villers-Qutreaux. Under den natlige tilbagetrækning fra Krähenberg kommer regimentsstaben under kraftig beskydning i Catelet. En fuldrækker i staben medfører mange tab.

1. oktober: Fjenden følger tøvende efter. Et bevis: en kontorordonnans fra regimentsstaben fik om formiddagen tilbage til den tidligere kommandostation på Krähenberg for her at hente nogle efterladte kister med papirer og finder her endnu ingen fjender.

2. oktober: Et storangreb forventes, men dagen forløber forholdsvis rolig. Påfaldende er de mange fjendtlige fly der denne, som de foregående dage, dukker op over vores front. Hovedmodstandslinjen skal udbygges og fastholdes. Om aftenen ankommer 20 pionerer fra 108, der skal hjælpe med arbejdet i Hovedmodstandslinjen.

3. oktober: Om formiddagen mellem kl. 6 og 7 en heftig trommeild, fulgt af et angreb. Vores hovedmodstandslinje fastholdes. Fjenden (englændere) trænger imidlertid igen ind ved venstre nabodivision og kommer dermed ind i ryggen på vores regiment. Kl. 8 dukker han op på bakken øst og nordøst for Catelet og angriber herfra ryggen på den nærliggende regimentsstab. Staben forsvarer sig med nogle få folk og et maskingevær og tvinger endda fjenden til at falde tilbage til bakken. Hovedmodstandslinjen må herefter rømmes og alt sættes ind i forsvaret af regimentets kommandostation. Da alle forbindelser bagud er ødelagte (blinkstation fungerer ikke, radiostation ødelagt), kan ingen melding om regimentets vanskelige situation på denne måde sendes bagud. Sammen med to mand blev jeg derfor kl. 9 sendt til brigadens stab i Villers-Qutreaux for at informerer om situationen og anmode om assistance. En vanskelig tur, da vi en i en gammel bagud gående grav pludseligt står overfor englændere, der øjeblikkeligt sætter deres maskingevær i stilling. Vi kommer krybende frem gennem det høje græs. Vi kan nu se, at englændere bag bakken i ryggen på vores stilling, allerede har nået vores forladte kanoner. Overalt i terrænet bevæger enkelte englændere sig rundt. De havde tilsyneladende endnu ikke erkendt deres gunstige og vores kritiske situation.

Et modangreb med II./27 under Oberleutnant Cleumer (senere tilgået vores regiment) fordrev om eftermiddagen fjenden fra det bageste terræn og genoprettede nogenlunde situationen. Imidlertid var venstre flanke stadig åben. Vi nåede heldigt frem til brigaden. Her er man forfærdet over vores situation, men – der er ganske enkelt ingen forstærkninger disponibel. Regimentet *må* fastholde sin stilling. Og så blev det

4. oktober: Efter en relativ rolig nat gentages om formiddagen det samme skuespil som dagen før. Kl. 6 starter en kraftig trommeild. Kort efter følger et angreb på le Catelet, der afvises. Endnu et angreb kl. 9 afvises også med store fjendtlige tab. Imidlertid er fjenden i mellemtiden gået i en stor bue til venstre for hele regimentets afsnit, og dukker op på bakken i ryggen på regimentet og angriber herfra. Regimentets svage kræfter trænger den alligevel tilbage i et modstød, men til sidst løber maskingeværerne tør for vand og ammunition, og heller ikke urin er tilstrækkelig. Så kunne det tapre forsvar ikke mere. Som den sidste håndgranaterne er kastet, har englænderne med deres håndgranater alle fordele og kan tage dele af regimentet og regimentsstaben til fange. Alle kort og dokumenter er forinden brændt. Fjenden kaster håndgranater ind i alle dækninger, hvorunder Oberleutnant Niemeyer såres. Resten af regimentet trækker sig tilbage, og må for en dels vedkommende kæmpe sig vej gen-

*) Der i dag trykker vores regimentshistorie.

nem den fjendtlige linje. Under væk transporten af fangerne komme det til yderligere tab. Gefr. Kruse, oppasser for Lt. Weber, falder, mens regimentsfører, Rittmeister Freiherr von Wangenheim, såredes alvorligt af maskingeværlid fra fronten. Fangerne føres gennem det sønderskudte og af os gennem uger forsvarede terræn, og kan til deres trøst se, at regimentet havde gjort sin pligt. Terrænet var fuld af døde englændere og overalt lå ødelagte kampvogne. Netop denne dag blev regimentet og også Freiherr von Wangenheim for anden gang nævnt i hærberetningen på grund af det tapre forsvar dagen før. Om natten trækkes divisionen ud af fronten. Regimentet forlægges til Clary.

5. oktober: For tredje gang dette år befinder regimentet sig i Clary. Imidlertid er billedet af landsbyen et helt andet end tidligere. Man kan nu mærke nærheden af fronten og stedet ligger også allerede under engelsk beskyddning. Kirken anvendes som forbindeplads.

6. oktober: Regimentet trækkes tilbage til Forest. Hauptmann von Both overtager kommandoen, mens Oberleutnant Slenmer overtager II. Bataillon.

7. oktober: Regimentet skanser i Herman-stillingen syd for Neuville (ved le Cateau).

9. oktober: Regimentet besætter Herman-stillingen i afsnit le Cateau. Fjendtlige bombefly kaster om eftermiddagen bomber over landsbyer og veje i de bageste områder. På ordre fra generalkommandoen forlægges forsvaret til vestsiden af byen.

10. oktober: Fjenden sonderer fremad med kavaleri. Flere flyangreb. Det lykkes ikke fjenden at sætte over Selle. Regimentet afløses af RIR 76 og forskyder i løbet af natten.

11. oktober: Regimentet ankommer til Rue de Qui (nordøstlige udkant af Ors).

17. oktober: Regimentet underlægges 407 Inf. Brigade og skal gennemføre et modangreb i retning af St. Souplet. Det kommer imidlertid ikke til udførelse. Om aftenen kommer regimentet i reserve nord for la Hate Tormoile Ferme.

18. oktober: Regimentet underlægges IR 404 og trækkes frem. II. og III. Bataillons kompagnier forsprænges herunder af kraftig artilleriild. Som 404 IR falder tilbage, indtager regimentet en optagestilling og underlægges RIR 27. Af resterne af regimentet formeret ét kompagni, der indsættes i forreste linje.

19. oktober: Efter flere forsøg trænger fjenden forreste linje tilbage. Et modangreb retablerer den oprindelige linje. Regimentets bagage trækkes til Feignies (nordvest for Maubeuge).

20. oktober: Resten af regimentet afløses af 2 MGK/RIR 120 og kommer ligeledes til Feignies. Her modtager det erstatningspersonel. Desværre var der blandt dette personel fra Bremen, elementer, der ikke længere ville kæmpe. Mange er allerede undervejs gennem Belgien forsvundet, og af resten, der ankom til Feignies, nægter alle med få undtagelser, at forlade banegården. Især er det tilfældet for erstatning, der skal tilgå divisionens øvrige regimenter. Divisionskommandøren må personligt skride ind, og til sidst blev mandskabet under stærk bevogtning ført til regimenterne. Ingen glædelig forstærkning!

21. oktober: Stampersonel har hvil, nyt personel uddannelse. Om eftermiddagen afholder Hauptmann von Both appel.

22. oktober: Uddannelse! Vores regimentskommandør, Major Söderström, kommer tilbage fra orlov. Han finder desværre et helt andet regiment, end det han forlod.

23. oktober: Kl. 0100 befaler brigade, at regimentet kl. 4 skulle være alarmparate, da et større angreb forventes mod II. Armee. Allerede kl. 5 kommer nyheder om, at fjenden var brudt igennem ved IV. Reservekorps og (?) Armeekorps og var under fremrykning. Regimentet skulle være parat til transport. Kl. 12 indlades regimentet sammen med RIR 27 i Feignies, mens bagagen forbliver. Turen går over Aulnoy, hvis banegård om formiddagen havde haft besøg af fly og derfor var slemt tilredt, til Hachette nordøst for Landrecies. Regimentet går i beredskabsrum i skoven nordøst for Faubourg Soyère, men rykker kl. 15 på ordre fra brigaden over kanalen i nærheden af Ferme de la Bouslette, hvor regimentsstaben indretter sig.

24. oktober: I vores afsnit er der ro, mens der til højre er livlig artilleriild. Om aftenen bliver det befalet, at regimentet ved daggry skal være klar i rummet mellem Petit Versailles og Sambreton med opgaven at kaste en fjende tilbage, der ved 243 I.D. er trængt over kanalen. Stillingen ligger i nærheden af Ors langs kanalen.

25. oktober: Regimentet rykker kl. 4 til det befalede sted. Regimentets stab slutter sig til IR 478 i Sambreton (syd for Landrecies), mens to bataljoner gør klar sydvest og en bataljon syd for landsbyen. Der følger intet angreb.

26. oktober: Hver morgen er regimentet i marchberedskab. Eget artilleri skyder livligt. På den fjendtlige side er aktiviteten i luften meget stor. Den 29. oktober kaster fjenden bomber mod vejen ved Sambreton, hvoraf I. Bataillon mister 6 døde. Hver dag bliver området opklaret af regimentet, så det kan indsættes i modangreb både foran Sambreton og til venstre i området ved Catillon.

31. oktober: 54 ID skal i løbet af natten 1./2. november afløse 243 ID med RIR 27 til højre, IR 84 i midten og vores regiment med den oprindelige opgave som indgrebsenhed ved Sambreton. Om eftermiddagen ændre generalkommandoet denne befaling derhen, at vi primært kommer i betragtning til et modangreb hvis fjenden bryder igennem mod Landrecies over kanalen mellem Landrecies og knækket på kanalen.

1. november: I forbindelse med denne opgave opklares der for overgange af kanalen og Sambre. Om natten sker afløsning.

2. november: kl. 7 falder trommeild over nordsiden af kanalen. Regimentet sættes i alarmberedskab. Englænderne angriber og trykker fronten noget ind. Regimentet behøver imidlertid ikke at gribe ind. Også Sambreton beskydes kraftigt. En fuldræffer går gennem et vindue til den kælder, hvor 84 IR regimentsstab befinder sig, og anretter her store skader, specielt blandt de franskmænd, der bor her, og koster flere døde. Staben slutter sig til vores regimentsstab i en kælder på den modsatte side af gaden. Det er et ejendommeligt billede, når franske børn under pauser i beskydningen, leger på gaden, eller franske kvinder fra Landrecies i deres søndagsklæder besøger familie i Sambreton.

3. november: Kl. 7 angriber fjenden igen, denne gang mod nabobrigaden til højre for os. Sammen med Garde-Regiment 1 skal et kompagni fra regimentet kl. 1330 gennemføre et modangreb. 1. Kompanie går frem gennem kraftig artilleriild og når banedæmningen på den anden side kanalen, hvor den får forbindelse til Garde-Reg. 1. Kl. 22 bliver kompagniet igen trukket tilbage, da nabobrigaden meddeler, at den igen har kontrol over hovedmodstandslinjen.

4. november: Der bliver nu også angrebet i vores afsnit. Kl. 0640 begynder en kraftig beskydning, først til højre, men så langs hele kanal-afsnittet. Batterierne bliver kraftigt beskudt og lagt under røg. Fjenden angriber med store styrker. Kun langsomt bliver situationen klar. Fra begge de her indsatte regimenter 27 og 84 kommer der kun begrænsede meldinger. Regimentet måtte derfor forberede sig på at skulle gribe ind hvert øjeblik. De første meldinger om angrebet kom gennem en af vores regiments sanitetsfolk, som bragte sårede tilbage. Først kl. 10 kom der fra regimentsstab IR 84 melding om, at fjenden havde angrebet dem og I./IR 84 allerede foretog modangreb. Englænderne trængte frem ved Ors sluse og tog fanger. Mens fjenden i brohoved Landrecies i første omgang ikke opnåede resultater, lykkedes det ham alligevel i sidste ende også at gøre fremskridt her. Herefter fik vores regiment af brigaden ordre til, at den skulle forhindre fjendens fremtrængen på begge sider af Landrecies. Ordren til også at angribe til højre for Landrecies kunne imidlertid ikke udføres, da der fra venstre kom oplysninger om, at fjenden her var trængt længere frem. Omkring kl. 12 havde man af en opsnappet telefonsamtale fået at vide, at fjenden her allerede havde nået Martin-Ferme øst for Catillon, altså allerede syd for vores stilling. Der meldes derfor tilbage til brigaden, at regimentet kun kunne gennemføre dens oprindelige opgave. Det blev også accepteret af brigaden. Vores regiment er også for en større opgave alt for svag. Fjenden trængte nu også til højre længere frem, og kan kl. 1430 erobre Landrecies. Man havde allerede i dagene forud kunnet mærke på den franske befolkning, med hvilken spænding og glæde de imødeså englændernes indmarch. I første omgang ville de imidlertid ikke opleve megen glæde, for nu skød vores artilleri heftigt ind i Landrecies. Resterne af regimentet havde i mellemtiden gjort klar til indsættelse mellem Baumetz og vejen Landrecies – Sambreton. Det er også nødvendigt, for allerede kl. 15 kommer englænderne til syne langs vejen Landrecies – Sambreton, og sætter sig fast 500 meter nord for regimentets kommandostation. Kl. 1530 begav staben sig til Saule Bruyante for at orientere brigaden. Regimentet holdt ny en stilling på begge sider af landevejen mod fjenden, der trængte frem fra Landrecies. Regimentets indsats i dette udækkede terræn blev især vanskeliggjort af de utallige fjendtlige fly, der i meget lav højde (en ramte endda en telefonledning), hvor med maskingeværer beskød enhver, de fik øje på, eller kastede med håndgranater. Et sådant billede var selv nyt for en gammel kriger. Man genkendte tydeligt den frygtelige fjendtlige overmagt i luften, som de tidligere ikke havde haft. Kl. 18 kom befaling til, at 2. Armee, som også vi tilhørte, i løbet af natten skulle rykke længere tilbage til en stilling Aulnoye – Leval – Taisnieres. Vores regiment skulle dække tilbagetrækningen og bliver med staben fra 108. Inf.Bde. bagtrop. Regimenterne 27 og 84 rykkede ved mørkefald afsted mod Limont – Fontaine, mens 90 gik i bagtropsstilling i linjen vest for Rue de Sablonnières - vestkant Maroilles, med forposter udstillet foran. Kl. 22 begyndte tilbagemarchen, som viste sig meget vanskelig. Området lå hele tiden under en meget kraftig artilleriild, især Maroilles. Indfaldsvejene til stedet var fuldstændig sønderskudte.

5. november: Kl. 01 rykkede regimentet ind i stillingen med I. Bataillon til højre, III. til venstre og med II. Bataillon bagved. Regimentsstaben ankom kl. 3 til dens nye kommandostation i Ferme de Bois Brun. Allerede kl. 9 blev englænderne observeret på den anden side kanalen ved Hachette. Vores naboenhed til højre går her tilbage. Ledsagebatteriet fra FAR 108 under Lt.d.R. Schnell lagde englænderne under en synlig effektiv ild. Desværre var sidste skud en rørsprængning, hvorved Lt. Schnell som den eneste af de omkringstående såredes. Vores højre bataljon måtte bøje sin højre fløj tilbage, og MW-kompagniet trækkes frem til kanalen for at dække højre

flanke. III. Bataillon til venstre var involveret i gadekampe med fjenden, der var trængt ind i Maroilles. Efterhånden trak regimentet sig tilbage mod Noyelles, og nåede hertil kl. 13. Den havde ordre til at marchere videre til Limont – Fontaine, men i mellemtiden blev denne ordre ændret, og regimentet fortsatte til Monceau, hvor den blev stillet til disposition for IR 60. I Monceau fik regimentet endeligt igen varm forplejning. Kl. 1530 tilgik endnu en ny ordre, hvorefter regimentet skulle rykke til St.Remi-mal-Bati, og bataljonerne og deres bagage marcherede nu hertil. Det var en lang, besværlig march efter de sidste dages anstrengelser, og da de endeligt nåede frem, var St. Remi i den grad overbelagt med enheder og specielt stabe, at den måtte nøjes med meget dårlige kvarterer. 54. IR, der her igen er trukket sammen, får til opgave at forhindre fjenden i at trænge over kanalen mellem Hautmont og Pont-sur-Sambre.

6. november: Kl. 9 befales besættelse af højderne vest for Remi: 27 til højre, 90 i midten og 84 til venstre, da fjenden er under fremrykning ved Aulnoye. Der er altså stadig tropper foran os. Regimentet forplejes først med varm mad og besætter kl. 12 stillingen. Om aftenen kommer befaling til at (?) Armeekorps, som vi nu tilhørte, ville rykke ind i den omtrentlige nuværende stilling, med 342 ID til højre, 54 ID i midten og 204 ID til venstre. Med begge disse divisioner forblev vi herefter sammen.

7. november: Bataljonerne rykkede meget tidligt på dagen ind i deres stillinger: II. Bataillon til højre, I. Bataillon til venstre og III. Bataillon bag ved. Regimentets stab forblev i Remi-mal-Bati. På grund af den tætte tåge er det overhovedet ikke muligt at orientere sig i terrænet. I formiddagens lød kunne kun spredt gevær- og maskingeværlid høres. IR 84 havde allerede tidligt på morgenen føling med fjenden, mens vi først havde det omkring kl. 10. Da forbindelsen mellem 90 og 84 går tabt, trænger fjenden frem her. Enkelte tilbagegående tropper standses ved regimentets kommandostation og af regimentskommandøren personligt bragt tilbage i stillingen. Dele af III. og I. Bataillon gennemfører et modangreb for at reetablerer forbindelsen til IR 84 og besætter igen bakken. Om eftermiddagen får vi meddelelse om, at fronten i løbet af natten skal trækkes tilbage til en linje Fort d’Haumont – le Pavé. Hovedstyrken gik tilbage kl. 19, mens bagtroppen forblev indtil kl. 1. Herefter var der kun kraftige officerspatruljer tilbage, der går tilbage efter fjendtligt pres. III. Bataillon bliver tilbage som bagtrop og efterlader senere Lt.d.R. Scheffler med patrulje i føling med fjenden. Regimentets stab forskyder til vejkrødet 1½ km øst for Fort d’Haumont, mens bataljonerne indtager deres nye stillinger.

8. november: I første omgang kan kun fjern MG-ild høres ligesom igen spredt artilleriild efter at det fjendtlige artilleri den foregående dag helt havde været tavst. Kl. 10 kom Patrulje Scheffler tilbage. Fjenden havde besat Fontaine og rykker frem ad vejen mod Haumont. II. Bataillon beskyder en fjendtlig kavaleri-patrulje, der dukkede op der, hvor i går regimentets kommandostation var placeret. Ved middagstid meddeler brigade, at der i løbet af natten igen skal rykkes længere tilbage. Kl. 14 afviser II. Bataillon et engelsk angreb med MG- og infanteriild. Senere på eftermiddagen rømmes Fort d’Haumont (et Maubeuge fort), hvorfor vores højre fløj må svinges tilbage. Kl. 18 begynder regimentets tilbagemarch til Merbes-le-Chateau (Belgien). 204. og 243 ID udgør nu bagtroppen. Foran os har vi en længere natmarch. Og hvilken march! Ad bundløse landeveje marcherer flere kolonner tilbage ved siden af hinanden, også på tværs af terrænet. Hele tiden opstår forstyrrelser og stop. Til højre og venstre brænder ammunitionsdepoter, banegårde, hele tog med beklædning og levnedsmidler står i flammer. Frygtelige billeder, der satte os alle i en trist stemning.

9. november: Derfor ankommer regimentet først sidst på formiddagen til Merbes-le-Chateau efter en hård og nedtrykkende march, og kom her i kvarter. Om eftermiddagen tilgår igen befaling til, at divisionen skal fortsætte tilbage til området Thuin-Lobbès, og her gå i stilling. Vi er nu på belgisk område. Om natten forbliver regimentet fortsat i Merbes. Om aftenen kom der sørgelige nyheder fra Tyskland. Et radiosignal meddeler os, at kejseren havde abdiceret. Kun denne korte nyhed når os. Vi ved endnu intet om revolutionen. Vi kan slet ikke danne os et billede af situation derhjemme, men slemt må der jo se ud, det er jo klart. Hos os hersker derfor en sørgeligt, nedtrykt stemning.

10. november: Tidligt på morgenen marcherer regimentet til Lobbès, hvortil den ankommer kl. 1030 og besætter stillingen. Det er dog ikke igen kommet til føling med fjenden. Her i Lobbès erfarer vi om begivenhederne i Tyskland via de belgiske aviser. Vores post er allerede gennem længere tid været holdt tilbage. Nu får vi også at vide, at Tyskland er blevet en republik. Vi modtager allerede radiosignaler fra folkerepræsentanter. Om eftermiddagen tilgår befaling om, at regimentet skal rygge til Waibles, og her opklare for stillinger og gå i kvarter. Ordren udføres.

11. november: Den længselsfuldt ventet *våbenstilstands dag*, men dog på en anden måde, end vi havde tænkt os. Foreløbig er der intet at høre til kamp. Det fjendtlige artilleri er de sidste dage slet ikke været aktiv. Formentlig har de ikke kunnet følge med vores hurtige tilbagetrækning og de hindringer, vi har lagt i vejen. For os er det en stor lettelse. Så pludseligt blev morgen stilheden forstyrret af et voldsomt infanteri- og artilleri skyderi, og ganske tæt på. Regimentet alarmeres og beordres i stilling, men så kommer brigade adjudanten kl. 1030 og brin-

ger os nyheden, at fjendtlighederne skal indstilles kl. 12 middag. Samtidig kommer forklaringen på skyderiet. Det kommer fra et brændende ammunitionsdepot. Våbenstilstanden er altså en kendsgerning! Vi har allerede i lang ventet på den, og rygterne er ofte gået rundt. Nyheden bliver hurtigt spredt, og ordren om stillingsbesættelse annulleres. En virkelig glæde over nyheden om en forestående fred, vil ikke slå igennem på grund af de sørgelige omstændigheder. Ganske vist blev der råbt hurra, hvor nyheden ankom – hvilket også er forståeligt efter en sådan krig – men det er slet ikke den glæde og jubel, som vi tidligere under krigen havde forestillet os. Alle langs fronten åndede op, og følte som et stort byrde var lettet. Endeligt var afslutning kommet, som så længe havde været savnet, og efter de sidste ugers note udveksling med præsident Wilson havde været ventet dagligt. Vi hørte godt nok om tunge våbenstilstands betingelser, men vi anede imidlertid ikke, hvad der ventede vores arme fædreland. Brigade adjudanten bragte også befalingen om afmarch. Regimentet skulle forskyde til Leernes, en landsby vest for Charleroi og her gå i kvarter. Forkommandoet satte sig øjeblikkeligt i march, og regimentet fulgte snart efter. Allerede i Leernes fik vi den belgiske befolknings modstand at føle, da de ikke længere ville afgive kvarterer. De er fuldt ud orienteret om situationen i Tyskland. Men da de får sikkerhed for, at våbenstilstanden og kampen altså er sluttet tæt på deres dørtrin, er alt glemt og deres glæde stor. De omfavner os og bager endda kager. Enkelte opførte sig imidlertid også anderledes. Om aftenen samles landsbyens orkester med deres længe glemte musikinstrumenter og øver sig på at modtage englænderne. Vores tropper afskyder om aftenen et stort antal lyskugler og laver et fyrværkeri, man ikke kan forestille sig kønnere.

På dette sted, hvor våbnene tav og fjendens kugler ikke længere skaber sår, skal der lyde en tak og en særlig anerkendelse til de længer, der gennem lang tid tilhørte regimentet, og som i utrættelig opofring udførte deres tunge og ofte farlige pligt: lægerne Becker, Rathie, Fenkner, Hübener, Küster (som rykkede ud med os, og vente hjem med os) v.d. Wyenbergh, Kartenberg, Siemund, Jung, Goldmund og Suerken.

12. november: Hvil i Leernes. Divisionerne, der som de sidste lå ved fronten, marcherer gennem os og videre, så vi nu er nærmest fjenden.

13. november: Lang, ubehagelig march over Charleroi til Lambusart, nordøst for Charleroi. På grund af den meget lidt venlige holdning hos Charlerois befolkning, er det befalet, ikke her at gøre holdt. Imidlertid lader det sig, i en langt udstrakt marchkolonne, ikke gøre at forhindre stop på grund af forstyrrelser. I nærheden af banegården, hvor der stadig holdt tog læsset med beklædningsgenstande, kom det også rigtigt til et sammenstød med belgierne. Især kvinderne trænger sig på med »vive la France, á bas les Alemands«. De forsøger med magt at rive det tøj og tæpper, vi har hentet på toget, fra os, og må holdes tilbage med våbenmagt. Det er endda sårede, som de forsøger at storme toget. Som her i Charleroi, er der også i de andre byer, vi passerer, overalt hejst flag fra tage og vinduer. Af samme grund smykker vi vores vogne med sort-hvid-røde og blå-gul-røde faner.

14. november: hvil i Lambusart

15. november: March til Epy

16. november: March til Vezin. Denne march går nord om Namur. Da flere kolonner tit benytter samme vej, er det en besværlig march.

17. november: Hvil i Vezin. Det er for lang tid sidste hvil. Nu går det blot derudaf, hvilket fører til store anstrengelser for tropperne og for de dårligt ernærede heste. Langs landevejene ser man da også tit heste, der af udmattelse er blevet liggende og er blevet skudt.

18. november: March til Vierset-Barse, syd for Huy. Vi marcherer en periode langs den vidunderlige Meusedal.

19. november: En meget lang march til Mons.

20. november: Kort march til Florze, begge steder ligger syd for Liège.

21. november: Anstrengende march over Spa til Francorchamps. I Spa, hvor Hindenburg og O.H.L. og også våbenstilstands kommissionen ligger, lader divisionskommandøren, General Kabisch, divisionen passerer forbi. Regimentsmusikken spillede efterfølgende »Deutschland, Deutschland über alles«. Man kan se mange fjendtlige officerer i byen. Fra Spa går marchen over Hohe Wenn, vilde og uvirkelig, for det meste dækket af sko og mose. Her er der allerede rigeligt koldt. Også Francorchamps, hvor vi kom i kvarter, ligger på Hohe Wenn og i nærheden af den tyske grænse.

22. november: Vi overskrider grænsen til Tyskland og kommer til den vidunderligt i dale liggende tyske Malmedy. Der er rejst æresport og alt præges af tyske flag. Af revolutionen kan intet mærkes her. På den anden side Malmedy går det igen op ad bakke, og i en trøstesløs barsk område finder vi kvarter i G'doumont og Bous-sire, to små usle landsbyer. Det undrede os, at vi her på tysk område fandt landsbyer med franske navne. Også befolkningen taler for størsteparten en slags fransk, og enkelte ældre hævder endda, ikke at forstå tysk. Her erfarede vi for første gang siden indførelsen af postspærringen, mere præcist, hvordan det var gået for sig i Tyskland under revolutionen. Her kunne vi også for første gang sende underretning til vore pårørende gennem Rigspost-

væsenet. Hvor trist for mange familier, der ført nu kunne få at vide at deres pårørende, som de troede var på vej hjem, var faldet i krigens sidste dage.

23. november: March til Bütgenbach.

24. november: Anstrengende march over troppeøvelsespladsen Elsenborn til Harperscheid. Denne dag led vi meget under islag. Flere gange måtte de stejle bakker først strøes med sand. Vores marchkolonne blev meget lang. Foruden vores regiment bestod marchgruppen også af et fremmed feltartilleriregiment, en landstorm bataljon og en sanitetskolonne. Vore bataljoner er fordelt over hele kolonnen.

25. november: March til den kønt liggende Gemünd.

25. november: March til Euenheim og Elsig i nærheden af Euskirchen.

27. november: Hviledag. Det er store anstrengelser, der hidtil er blevet krævet af mandskab og heste, da fjenden kun har givet os en meget kort frist til at nå venstre bred af Rhinen, og derudover rømme den brede neutralzone på højre side af Rhinen.

28. november: March til Heimerzheim.

29. november: march til Roisdorf.

30. november: march til Siegburg. Denne dag overskrider vi nord for Bonn i morgengryet *vores tyske Rhin* på en pontonbro. Desværre er der så tæt tåge at vi ikke kunne fornemme det skønne landskab. For bedst muligt at udnytte de marchveje, som flere kolonner må bruge, bliver der indtil den **4. december** også marcheret om natten. Alle byer er festligt udsmykkede. Det er ved det herskende mørke meget ubehagelige marcher.

1. december: March til Schoenenberg og Haperscheid.

2. december: March til Denklingen

3. december: March til Wendenerhütte og Hillmicke

4. december: March til Dahlbruch

5. december: Hviledag. Fra nu af er der hviledag for hver to marchdage.

6. december: March til Silberg og Brachthausen

7. december: March til Aue.

8. december: Hviledag

9. december: March til Berleburg. Meget malerisk beliggende by med stejle gader, der giver vore heste store problemer.

10. december: March til Hallenberg.

11. december: Hviledag

12. december: March til Goddelsheim

13. december: March til Bründerssen og Oelshausen

14. december: Hviledag

15. december: March til Zierenberg, Wolfhagen og omegn. Dermed havde vi nået vores sidste marchkvarter og slutmål for vores march. Alle ånder lettet op, endeligt var marchen til ende. Zierenberg ligger i nærheden af Kassel, på hver side af Habichtswald. Også flere landsbyer i omegnen af Zierenberg blev belagt af os. Vi gør os det ret bekvemt, da opholdet her vil vare længere tid. Ganske vist havde vi under marchen kun sjælden haft grund til at klage over vore kvarterværter, men her blev vi ganske fortræffeligt modtaget, især i selve Zierenberg. Det er jo forståeligt at de hjemvendende tropper trods den sørgelige tid, også igen ønskede at være fornøjede, og de gode indbyggere i Hessen hjalp til hermed. Der blev afholdt dansefester i landsbyerne, hvor unge kvinder gerne deltog. Regimentsmusikken måtte næsten hver aften spille her eller der. De enkelte kompagnier blev endda i "Zierenberger Lokalanzeiger", der i de dage igen udkom efter en længere pause, inviteret til fest. Efterhånden blev hjemve og ønsket om at vende hjem stadig større hos de ældre årgange, ikke mindst fordi mange hjemmefra havde fået at vide, at kammerater fra andre troppeenheder allerede var kommet hjem, og her ofte snappede arbejdspladserne. Da vores division stadig ikke står for tur til hjemtransport, steg sindsbevægelserne. Endeligt lykkedes det divisionen at få frigjort en transport af ældre mandskab, er på den måde kunne nå hjem inden jul. Vi andre måtte endnu engang fejre jul og nytår fjernt hjemmefra, for mange for 5. gang. Vi deltog i helligdagene i gudstjenesten sammen med menigheden i Zierenberg. Juleaften og julemorgen spillede regimentsmusikken de kendte julesange fra kirketårnet.

Den 6. og 7. januar 1919 fik så endeligt de to sidste transporter med regimentet fra Hofgeismar og hjem. En langsommelig tur med mange forhindringer og kraftig kulde.

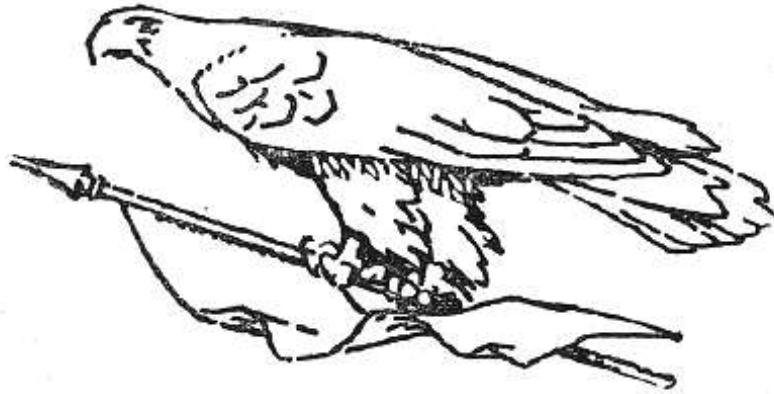
I Rostock festlig modtagelse og march med to orkestre gennem de udsmykkede gader. Gamle og unge tiljubede os – *de af fjenden ikke besejrede soldater*. Vi havde ikke alle med hjem, netop ikke de bedste. Med hjertet fuld af vemod over den hårde skæbne, som gud havde tildelt det tyske folk, men stolte over at have gjort vores

pligt, var vi igen på det sted, hvorfra vi 4½ år tidligere var draget i krig. Vi blev hjemsendt til hjemmet. Vores stolte troppeenhed var igen demobiliseret.

Det var den onde slutning på

Reserve-Infanterie-Regiment 90

men dens bedrifter vil berømmes i eftertiden, og for vore døde bøjer vi dybt vore hoveder.

Bilag 1

Ersatz-Bataillon

Grossh. Meckl. Reserve-Inf.Regts. Nr. 90
af M. von Falkenhayn, Oberstleutnant a.D.

Mobilisering, erstatninger, nyformering

I de første dage efter mobiliseringen blev der med RIR 90 også i Rostock opstillet en tilhørende erstatningsbataljon.

Kongen bød og alle, alle kom!

Med stor fædrelands begejstring strømmede alle til fanerne, og trods de overbelastede jernbaner ankom de indkaldte punktlig. Mange måtte tuge om hjertet skilles fra familie og erhverv, hvor de var eneforsørger. Den statslige familieunderstøttelse trådte her velsignet ind, og den fremragende, utrættelige indsats fra de tyske kvinder vil aldrig blive glemt.

Mange krigere skyede ingen fare for at vende hjem fra udlandet for at vedstå sig deres fædrelandskærlighed.

IX. Armeekorps område blev den 31. juli 1914 sat i krigstilstand, og den udøvende magt overgik til de militære myndigheder. De militære køreplaner for den første mobiliseringsdag, trådte i kraft.

Som mandskabet til Ersatz-Bataillon 90 stillede op på kasernegården, havde de den uventede glæde at kunne hilse på deres Landsherrer. Begeistrede hurraråb slog H. Kgl. Højhed Storhertugen i møde.

Bataljonen blev opstillet med 4 kompagnier og 1 rekrutdepot med en styrke på 18 officerer, 2 sanitetsofficerer, 1 intendant, 87 underofficerer, inklusiv 4 sanitetsunderofficerer, 1 våbenmester assistent, 924 menige. Rekrutdepotet bestod af 6 officerer, 27 underofficerer og 400 rekrutter.

Krigsfrivillige strømmede til i store skare, og pludseligt havde 11 officerer, feldwebel-leutnants og offizierstellvertreter og 68 underofficerer over 1.000 krigsfrivillige og 750 rekrutter til uddannelse. De nøgne tal siger det hele!

Mange uforudsete vanskeligheder i tjenesten skulle og blev overvundet.

Eksempelvis var adjutanter og skrivere helt utilstrækkeligt uddannede til deres funktioner, og det kom som en velsignelse, da en landstorm-pligtig, tidligere regimentsskriver den 1. september 1914 meldte sig som frivillig, og som fremragende kontoransvarlig indtil krigens slutning på mønsterværdig måde klarede den stadig større mængder af dokumenter og befalinger.

Den **23. august** blev to kompagnier afgivet til den nyformede RIR 214. Deres nyopstilling i bataljonen blev hurtigt gennemført. Bataljonen blev herefter også erstatningsbataljon for RIR 214.

Den **6. september 1914** fandt den første edsaflæggelse sted for rekrutter ved en højtidelighed i Nikolai kirken. Den religiøse betydning af denne hellige og alvorlige ed var forud blevet betydet i begge garnisonskirker at vore to trofaste gejstlige, Pastor Timm og Pastor Leffers.

Flere gange overværede vores storhertug par disse edsaflæggelser, og benyttede herunder muligheden for at tale med enkelte af rekrutterne. I løbet af krigsårene har alene i Nikolaikirken 30.000 rekrutter fra RIR 90 trofast aflagt eden, og mange, mange tapre har med den beseglet heldedøden. For at hæve de kirkelige fester og for at opmuntre og opildne under marcher og på kasernegården, oprettede E.R.90 den **16. april 1915** en bataljonsmusik. Unteroffizier Apelt fra byens orkester overtog ledelsen af korpset. Desværre medførte en knaphed på erstatningspersonel ved påsketid 1917 igen nedlæggelse af musikken. Musikkerne måtte som brødre springe til.

Krigsministeriet regulerede erstatningerne, og hver 14. dag modtog bataljonen nye rekrutter. I første omgang blev alle Ersatz-reservister indkaldt, hvis uddannelse i fredstid til stor skade var blevet udeladt. Efter loven om landstorm fra **17. august 1914** mødte snart efter tidligere uddannede og senere den uudannede landstorm som rekrutter.

Alle, unge og gamle mellem det 17. og 45. leveår, skulle uddannes til krigssoldater. Og alligevel manglede der på grund af det enorme antal, i første omgang beklædning, skanseværktøj og våben. I mellemtiden krævede allerede den **30. oktober 1914** den russiske damptrommel bydende de frivilliges ungdomsblod, som nok var besjælet af stor fædrelandskærlighed og handlelyst, men som var dårligt uddannet og ikke hærdet til øjeblikkeligt at træde ind i de hårde, blodige kampe i øst.

Alle var behersket af en god god krigerisk ånd, en samvittighedsfuld pligtfølelse og den faste vilje til at stå sin mand i felten. En sunde selvopretholdelsesdrift virkede naturlig med til at opnå en muligst fuldkommen uddannelse.

Fra den **21. januar til 1. maj 1916** blev der opstillet et andet rekrutdepot for bedre at kunne overskue virksomheden. Som antallet af rekrutter reduceredes, nedlagdes det igen.

For at imødekomme den store efterspørgsel fra fronten, blev der allerede i 1915 indkaldt 19-årige. Den **16. juli 1917** modtog bataljonen 400 rekrutter årgang 1899, prægtige unge mænd, til uddannelse. Disse blev allerede den **24. august 1917** fremstillet for den kommanderende general, og de første 150 afgiv allerede den **15. september 1917** til III. Armeekorps i felten. Vi ville meget gerne have overført dem til et Mecklenburg regiment, men på trods af landsfaderlige omsorg, havde det kun været delvist muligt for H. K. H. Storhertugen.

I 1917 blev også »garnisons-egnede« og hjemsendte (»äusser dienst«) indkaldt, der fandt anvendelse bag fronten i etappen og i erstatnings-bataljonen, for at frigøre et tilsvarende antal til fronttjeneste.

I **juni 1916** blev Ersatz II/86 i Haderslev opløst og fordelt på de to herværende bataljoner. Den **9. juni 1916** blev II/IR 409 opstillet her og IR 90 dannede 3. og 4. Kompanie. I 1917 blev yderligere 1. Kompanie afgivet til IR 463 og senere 1. Kompanie til IR 620 i fuld krigsstyrke. Fornylelsen til felthæren lød nu kun sparsomt. Den **3. juli 1917** var bataljonen reduceret til to kompagnier, hvoraf andet kompagni bestod af det tidligere rekrutdepot. Ydermere tilhørte begge overtallige rekonvalescent-kompagnier dertil, hvis værdifulde egenart, der også skal berettes om. I August 1917 bestod bataljonen af 23 officerer, 3 sanitetsofficerer, 3 offizierstellvertreter, 229 underofficerer og 1.931 mand.

Fra efteråret 1914 blev fra felten og fra reservelazaretter, alle rekonvalescenter fra begge feltregimenter underlagt bataljonen. I november 1914 blev heraf opstillet et særligt rekonvalescent kompagni på 398 mand. I december 1914 opstod et rekonvalescent kompagni nummer to, og herefter en naturlig opdeling: 5./GK 90 for RIR 90 og 6./GK 90 for RIR 214. Alt efter graden af garnisons- eller felttjenesteduelighed fandt behandling, pleje og snarlig helbredelse sted. De foresatte, ofte selv rekonvalescenter, udviste, foruden en kærlig omsorg, en dybtfølt forståelse for deres utrættelige, succesfulde indsats. Allerede den **7. december 1914** kunne 378 rekonvalescenter som fuldt krigsduelige afgå til fronten. Hver 4. uge fandt en lægelig undersøgelse og vurdering sted.

Hver rekonvalescents faste, energiske vilje til hurtigt muligt igen at blive frontklar, skal her modtage fuld rosende anerkendelse. I løbet af den lange krig er omkring 60 % returneret til fronten, for manges vedkommende både fire og fem gange. Fortjensttegnet for sårede, som indførtes i 1918, var et stolt synligt bevis. Ingen fjendtlig hær har fulgt vores eksempel. *)

De permanent uanvendelige blev snart hjemsendt med en invaliderente, og takket være samarbejdet mellem forsorgsansvarlige ved bataljon, pensionsafdeling og de borgerlige forsorgsmyndigheder, blev der skabt arbejdsmulighed for hver enkelt i det omfang skaderne gjorde det muligt. På den måde udviklede pensionsafdelingen sig til en stor enhed, til hvis arbejdsområde også tilfaldt at forsyne folkeregistre med den nødvendige dokumentation i forbindelse med dødsattester, til menigheder at udleverer nødvendige lister til etablering af mindetavler for faldne, og tilsende disse til pårørende.

Den **11. december** bestod rekonvalescent-kompagni (»Genesenden-komp.«) RIR 90 af 19 officerer, 11 offizierstellvertreter, 3 feldwebel, 13 vizefeldwebel, 79 unteroffiziere og 773 mand, mens det tilsvarende kompagni for RIR 214 bestod af 3 officerer, 2 offizierstellvertreter, 5 feldwebel, 1 vizefeldwebel, 31 unteroffiziere og 352 mand. På højdepunktet mellem november 1915 og januar 1917 var henholdsvis 1100 og 600 personer.

Både læger og sanitetspersonel i den samlede bataljon skal her sendes en hjertelig tak. Navnet »Hille« vil forblive uforglemmeligt.

Underbringelse

På kasernen var der kun plads til kontor, våbenkammer og håndværkerstuer. Hverken mandskabskvarterer, køkken og kantine eller undervisningslokaler var klargjorte. Derimod stod kasernen i Wismar næsten tom. Her måtte der forhandles intensivt for E.R: 90. Det var kun godt, at både kommandør og overintendanten [oberzahlmeister] begge stammede fra Rostock. Den **19. august 1914** var af bataljonen 1.580 indkvarteret og forplejet i byen, mens 363 boede hos familien. I starten af krigen kappedes kvarterværterne om at forpleje soldaten fortræffeligt. På trods af skift af bydel hver 4. uge og de kommunale indkvarteringsmyndigheders omsorg, blev den lange, forhøjede indkvarteringsbyrde imidlertid en for kraftig belastning. Indkvartering kunne nu kun finde sted uden forplejning. Derfor var det en behagelighed for mandskabet, at koncertsalen og Wilhelmsburg med køkken

*) Den amerikanske hær indførte »Purple Heart« medaljen for sårede og døde i aktiv tjeneste, den 5. april 1917. (O.a.)

kunne belægges den **11. december 1914**, mens Landstorm-bataljonen blev forlagt til Warnemünde. Efterhånden opstod nye massekvarterer, og hvert kompagni fik deres køkken. Selvom byen bevilgede 5, senere 15. pfennig for hver masseindkvarteret, kunne man imidlertid ikke lave en gunstig sammenligning med en underbringelse af ER 90 på kasernen. I marts 1916 bevilgede intendanturen det nødvendige sengetøj til halmmadrasserne, mens byen leverede små, aflåselige skabe. Med Bürgerhalle fik bataljonen sig en lang, overdækket hal, der kunne opvarmes. Maskingevær-kompagniets kaserne blev færdigbygget og overdraget til Rekrutdepotet. ER 90's heste fik plads i stalden. Meget prisværdig stillede byen koncertsalen til rådighed til lægelige undersøgelser, vaccinationer, lønnings- og beklædnings appeller og til undervisningsformål. Til badning kunne om vinteren anvendes Borwinkolens og Maskingevær-kompagni kasernens brusebade. Om sommeren blev der badet i Warnow. Kun på denne måde var det muligt at gennemføre en regelmæssig tjeneste. Hver mand fik penge til pudsesager, som mulig at indkøbe ved bataljonen til en billig penge. Senere overtog værten på Waldrestaurant leveringen af pudsesager til bataljonen.

Forplejning

For de 8 køkkener blev der udarbejdet en fælles kostplan. Samlede indkøb og leveringer fra hærens forplejningsafdeling sørgede for, at forplejningen endnu i 1917 var ret næringsrig. Brød blev leveret. Efter hård kamp lykkedes det at få leveret kartofler, den primære næringskilde, fra kartoffellandet Mecklenburg.

Den lange krig og isoleringen fra udlandet bragte også for vore krigere til mange afsavn. Mangen en livrem måtte spændes ind. Brød, flæsk, kartoffel, smør, margarine, fedt, sukker – alt blev rationeret, på alt var der knaphed. Derimod voksede priserne!

Man blev opfindsom! Der blev oprettet et garnissonsslagteri. Hvad der ikke blev leveret fra forplejningsafdelingen, blev for størstedelen indkøbt på anden måde. Der blev indført fisk på menuen, og modviljen mod denne forsvandt senere, efterhånden som køkkener og køkkenpersonale lærte også at tilberede denne spise på en smagfuld måde. Som et nødvendigt onde måtte sukker- og foderroer anvendes mere end godt var. Erstatningsvarer som marmelader, skummetmælk og sødestoffer var heller ikke noget, der passede soldaternes maver. Alligevel hed det: »Først til fronten« og »Hold ud«. Havrationer til hestene blev kraftigt beskåret og måtte erstattes af pragtfuldt hør fra væddeløbsbanen og med løv.

Beklædning, udrustning, våben

Det lige så vanskelige som nødvendige spørgsmål om uniformering lå ved IR 90, hvorfra ER 90 modtog alle effekter. Her tænkes på de altid tjenstivrige, dygtige underofficerer på bataljonens våbenkammer. Alting klappe! På trods af de stadigt flere skomagere, sadelmagere og skræddere, blev de holdt forsynet med maskiner og alle former for materialer, så de mest betydningsfulde udbedringer kunne udføres.

Der var en velsignelse for troppernes sundhed, at det med tiden lykkedes til alle at udleverer en ekserceruniform, en udgangsuniform og en hjemmedragt og om vinteren en frakke. Der blev ligeledes tænkt på apostlenes heste, så det med en veksle af fodtøj var muligt at få gået nye støvler til inden afgang til fronten. Om de sørgelige erstatningsting, paphjelme og designende, vil vi ikke snakke om.

Fra 1917 måtte soldater rykke i felten med reparerede uniformer. Spørgsmålet om våben var i begyndelsen ret middelmådig. Distriktskommandoen havde afgivet 11 geværer Model 88. Det var alt foruden enkelte fægtningsgeværer. Senere kom 31 russiske og 8 standardgeværer til. Efterhånden blev også bevæbningen tilstrækkelig. Våbenbestanden den **31. marts 1916** kan nævnes som et godt eksempel. Hver mand kunne skyde med eget gevær, som han tog med i felten. Enkelte transporter drog afsted uden våben, da der ved fronten havde ophobet sig store mængder.

I starten var der til felttjeneste kun nogle få indkøbte lange spader, og med disse skulle der daglig indøves gravning af dækninger, som allerede fredstids infanteristen langt fra syntes sjov. Med tiden blev der her også truffet foranstaltninger til, at hver mand fik en lang spade, en hakke eller en økse.

Uddannelse

Efter ovenstående belysning af de pågældende spørgsmål og vanskeligheder, vil billedet af uddannelse til felten også for den uindviede, komme i det rette lys.

Først skal der tænkes på det trofaste og samvittighedsfulde arbejde, der blev udført af det desværre ofte udskiftede lærerpersonel, især på de ledende poster. Stille og offerberedt tiltrådte de til nye uddannelsesstid, der samtidig som ovenstående fortalt, førte til stadig flere uddannelsesområder. Der blev forlangt store udfordringer af de ikke helt unge lærerkræfter. Kun dem, der hele året fulgte arbejdet, formår til fulde at udtale en værdig

anerkendelse. Her viste sig værdien af veltjente officerer og underofficerer og de hyppigt indkaldte reserve- og landwehr officer

Fra første færd foregik tjenesten udendørs, på væddeløbsbanen ved Barnstorfer Tanne, på den store eksercerplads eller i terrænet. Vind og vejr, hård vinter med sne og islag måtte ikke gøre mismodig eller forstyrre. De krigserfarne officerer og underofficerer bibragte god stimulering og nye erfaringer. De var imidlertid ikke rutinede pædagoger, og på grund af den uvante, anstrengende og vedvarende tjeneste, søgte de hurtig væk igen.

Feltuddannelsen skulle være afsluttet på 10 uger, og ofte var den videre uddannelse i kompagniramme ikke længere mulig på grund af kravene fra fronten. Den stramme parademarch blev ikke overset efter at krigsministeriets forbud af 10. december 1914 mod »at lave parademarch«, igen ble ophævet den 26. oktober 1915. Det var en bitter skuffelse, at de med kærlighed uddannede ikke kom til en mecklenburger troppeenhed, men den øjeblikkeligt nød førte soldaterne til vest, øst og sydøst. Der var overmåde meget, der på den knappe tid skulle indlæres. Stillingskamp og dens kampmidler kom først hertil i 1916, da lærerpersonalet først selv skulle lære den. Hertil kom manglen på våben og skanseværktøj, så det var ikke underligt, at der i den første krigstid fra fronten kom klager over utilstrækkelig uddannelse. Marchpræstationer var utilstrækkelige, skansearbejder for dårlige. Håndgranat, teltslagning og forpost tjeneste var overhovedet ikke indøvet. Snart fulgte med stor tilfredsstillelse også lovprisning over denne eller hine erstatningspulje, og forbindelsen med feltregimenter hjalp arbejdet meget.

Som kontrol tjente de kontinuerlige mønstringer med bataljonskommandør, brigadekommandør og den kommanderende general. Der flød megen sved, og ikke sjældent var man gennemblødt fra top til tå. Med rette øgedes kravene. Rapporter fra uddannelsestiden taler om marchpræstationer på op til 30 km med fuld krigsoppakning, skydeøvelser og prøvning af syge. Velfortjent ros opmuntrede det brave mandskab og ikke mindre lærerpersonalet. Kritik og bemærkninger faldt aldrig hårdt og sårende, og deres fjernelse skete øjeblikkeligt.

Den gensidige tillid blev etableret, glæden ved soldater livet bragt til veje. De årlige tilbagevenden uddannelseskurser ved fronten for kommandør, kompagniførere og underofficerer gav erstatningstropperne nye fordele.

Uddannelsen på skydebanerne og i håndgranat-kast var meget intensiv. I sommeren 1917 var der tildelt hver mand 75 patroner til skydeuddannelsen og til den efterfølgende gruppeskydning. De periodevis delingsskydninger i terræn forblev undtagelser.

Det på kasernegården byggede gaskammer, hvor vi afprøvede vore gasmasker, glemmer vi ikke så let. Omgang med skarpe håndgranater og daglige øvelser med kast af øvelses håndgranater fortsatte. Til uddannelsen i skyttegravskamp var der på den store øvelsesplads bygget den såkaldte »Epsetein-grav« med dækningsanlæg, standpladser til håndgranat og granatkaster og med pigtrådshindringer. Lørdag eftermiddag lavede her de forskellige rekrutafdelinger under ER 90 demonstrationer for den samlede ungdom.

Det var ikke altid let over den korte tidsperiode at få tilvænnet alle kroppe til anstrengelserne. Indenfor tre uger blev der foretaget en koppe vaccination, to kolera- og tre tyfus vaccinationer. De var nødvendige som beskyttelse mod disse sygdomme, men førte til svagheder og i perioder en ulempe for uddannelsen. Til alt held opstod der ingen alvorlige tilfælde af influenza eller forkølelser. To gange dukkede den onde meningitis op, men energisk bekæmpet blev sygdommen begrænset.

Der blev lagt stor vægt på rettidig sengetid, at der var varm kaffe om aftenen og efter dagsmarcher og at der var opvarmede rum og tørt tøj efter regn og nedkøling. Om bademuligheder er der allerede skrevet. På den måde blev kroppen til stadighed sunde og ydedygtige.

Der blev uddannet reservemusikere for at tilgodese den krævede felt-organisation. Fædrelandets sange blev brugt til at hæve moralen og øge marchpræstationerne.

Ligeledes blev der lagt vægt på opdragelsen og uddannelsen af officerer. Konferencer, foredrag, krigsspil og større øvelser virkede stimulerende og udviklende. Glæde og venskabeligheder hørte til krigens 10 bud i hjemlandet.

Som bataljonskommandører virkede:

3. august 1914 – 19. oktober 1917: Oberstlt. a.D. v. Falkenhayn

10. oktober 1917 – 9. november 1918: Oberstlt. a.D. v. Vieregge

Andre arbejdsområder, Forskelligt

Foruden disse frontområder, måtte også meget andet udføres af bataljonen. Arbejdet på våbenkamre, kommando- og kassekontorer svulmede hele tiden op. Krigsstamruller, disciplinærbøger, soldaterbøger med alle særbemærkninger måtte fremstilles eller ajourføres. Et krigshistorisk samlepunkt blev tildelt en officer. Her skal også reservelazarettet omtales, hvor der ligeledes var tilkommanderet læger, sanitetspersonel og andet mandskab fra ER 90.

Foruden det primære reservelazaret blev Georgs-lazaret med perpendicular afdeling meget hurtigt oprettet og senere med et ortopædisk afsnit, hvortil kom Røde Kors' Vereinslazaret på Friedhofsweg og Augustenschule. Samtlige universitetsklinikker stillede sig til disposition. Vores sårede og syge fandt en rørende omsorg og pleje. Transporterne af sårede, gennemført af Røde Kors kolonner og af brandvæsenet, skal også her huskes med tak. Alle disse trofaste, offervillige mænd og kvinder er tæt forbundet med Rostock-regimenternes historie. De trofaste, utrættelige medarbejdere ved alle byens statslige og kommunale myndigheder skal også her have en hjertelig tak. Med fortrinlig fremsynethed indstiftede H.K.H. Storhertugen ordenen »Friedrich-Franz-Kreuz« til alle disse ædle krigsfortjenester i hjemlandet.

Til højt og landbrugsarbejder blev der givet meget orlov, og lørdag eftermiddag og søndage rejste skarer på landet for at hjælpe. De lokale store krigsindustrier, Neptunwerk, Dolberg, Jürges, Norddraht m.fl. fik flest mulige faglært arbejdskraft. Efter indførelsen af hjælpetjenesten den **15. marts 1917** ansatte bataljonen kvinder i alle forvaltningsområder, mens de i køkkenet havde deltaget fra starten.

I velgørehedsarbejde deltog alle med iver. Således blev der under overværelse af det højeste borgerskab den **2. september 1915** i Rostock »sømmet« en Rostocker Greif, hvor der med hvert søm doneredes et beløb. ER 90 bidrog med et søm af sølv og et søm af stål. Arrangementet til gunst for et fond for efterladte indbragte en pæn sum. På Stadttheater blev af førsteklases skuespillere opført »Niebelungen Ring«. Kunstnere såvel som vore musikere fra E. og ER 90 stillede sig disposition. Den første opførelse blev overværet af Storhertugparret. Forestillingen var flere gange udsolgt og indtægterne store, men også omkostningerne var betydelige til teater og til rejsepenge for vore tyske kunstnere.

Det var bataljonens opgave at indsamle alle gavepakker til fronten, og sende disse til Hamburg. Under etableringen af en krigsudstilling var vore rekonvalescenter involveret. En stor gipsmodel af en bekendt skyttegrav var fremstillet af kunstnere fra 6. Genesende-Kompanie og efterfølgende skænket til Oldtidsmuseet.

For et sikre et hyggeligt ophold, blev der for private midler og med et tilskud fra byen, den **16. januar 1915** oprettet et soldaterhjem i Friedrichsfranzstrasse 3 og fra 1918 på Hopfenmarkt. Kære indbyggere havde skabt dette dejlige hjem for at give vore feltgrå nogle behagelige timer. I sær søndage eftermiddag kunne også rekrutter gå hertil, hvor de kvindelige bestyrere gav dem deres tid og tilbød kaffe og et rundstykke, kakao og cigarer, og så langt det var muligt, til de billigste priser. I de venlige skrivestuer blev der skrevet breve og kort til pårørende, mens der i salen blev spillet forskellige former for kort og brætspil. Alt skete tvangsfrit og fornøjeligt, og mange reserve-90'ere og reserve-214'ner vil med taknemmelighed se tilbage på den venlige modtagelse på dette soldaterhjem.

Borttransport

Snart slog afskedens time. Mellem 45.000 og 46.000 mand har ER 90 med musik bragt til banegården. Var der tid, blev der også afholdt altergang. Hver gang blev der foretaget streng lægelig undersøgelse, iklædt feltmæssigt og en streng kontrol af beklædning og udrustning. Med nogle fyndige ord fra den inspicerende foresatte og tre hurra for den øverste krigsherre og for landsherren, tog mandskabet afsked med bataljonen.

Hver gang kunne der over telegrafan til Schwerin og Altona meldes om punktlig afgang. Der skal her lyde et højt hurra for det samlede jernbanepersonales utrættelige indsats.

Indtil slutningen af 1917 var holdning og stemning upåklageligt, om end ånden fra 1914 ikke længere levede. Senere kunne det mærkes, at den krigeriske indstilling i hjemlandet dalede. Ordet »hold ud« blev hånet og misbrugt af svindlere og unddragere. Agitation og hetz virkede som en snigende gift. Den tyske stat var meget syg! **9. november 1918** er en sort dag for den tyske historie.

Anderledes opløftende lyder følgende de afsluttende ord fra vores afgående Brigade-kommandør, som næsten fra krigens begyndelse indtil **17. maj 1917** havde kommandoen over vores stedfortrædende 34. Infanterie-Brigade, men som desværre kort herefter igen blev syg og døde:

Det har været mig en dybtliggende glæde, at jeg i denne store tid og usædvanlige år, stadig har kunnet hellige min kraft til fædrelandet og vores kejser. Denne glæde er imidlertid blevet forhøjet af, at det var mig forundt at finde så megen glæde og trofaste medarbejdere. Det er mig nu en hjerterdag til jer alle at udtale min dybeste tak. Måtte Gud fortsat vogte over vores folk og skænke os en ærefuld fred!

Deutschland, Deutschland über alles!

Sign. v. Hoppenstedt
Generalleutnant

Nu må og skal vi alle i ord og handling hamre fast: »Ud af skammen«. En hellig pligt overfor de indtil døden trofaste, de faldne, for hvilke der ved Nicolai kirke i Rostock er ophængt en værdig mindetavle!

Bilag 2

Fanget og vendt tilbage gennem fronten

Gefreiten W. Schmidt 9. Kompanie, R.I.R. 90

nuværende Unterwachtmeister ved Mecklenburger ordenspoliti

Under Aisne-Champagne slaget faldt jeg med omkring 600 mand fra vores 54. Infanterie-Division i fangenskab. Vi lå på højre fløj af III. Bataillon i Königswald. Unteroffizier Engelhardt førte første og jeg anden gruppe. Til højre var der forbindelse med RIR 27. Under den daglange trommeild var der nu udstillet de mest nødvendige poster, mens resten lå kampberedt i dækningerne. Engelhardt blev såret ved siden af mig i graven. Jeg hjalp ham ned i dækningen. Kort efter faldt også posten ved siden af ned i dækningen, ramt i hovedet. Som vi styrtede ud stod franskmændene allerede foran indgangen til tunnelen. Også den anden udgang var besat. De var trængt ind ved 27'erne og havde ramt os i ryggen. Under trussel om, at der ville blive kastet håndgranaterne ned i dækningen, hvis vi ikke kom ud, ødelagde vi vore breve og aflagde udrustningen. Vi var meget vrede til mode.

Graven vrimlede med franskmænd. De var alle berusede. Deres opførsel overfor os var ellers upåklagelig.

Under transporten kom vi gennem talrige reserver, for det meste kavaleri, der opførte sig groft. Vores ure, ordensbånd og værdigenstande blev os frarøvet. Enkelte steder blev der slået med stave.

Hvis vi under den videre transport mødte en officer, måtte vi standse, blev talt og fotograferet. På denne måde blev i talt ti gange. Der må efterhånden være fremkommet et anseligt tal.

Det gik gennem forskellige løbegrave og til sidst kom vi til en landsby. Det sidste, vi havde, blev her frtaget os. Divisionskommandøren los os komme og beholdt enkelte til nærmere forhør.

Efter en kort march kom vi til en ferme, og blev med officerer og underofficerer spærret inde i en pigtrådsindhegning. Og nu mærkede vi, hvad de vil sige at være fange. For at få en slurk vand måtte man afleverer at par knapper fra frakken. Der var intet at spise. Om natten kom de bevogtende kavalerister ind i indhegningen, vækkede hver enkelt af søvnen, og undersøgte på eget initiativ alle vore lommer. Her mistede jeg også mit ur, en gave fra mine bedsteforældre, som jeg indtil nu havde kunnet gemme.

Næste morgen fik hver enkelt to tvebakker og lidt vand. Med gammelsult blev de slugt. Franskmændene kastede endnu nogle tvebakker ind, som fodrede man hunde, og morede sig over vores sult.

Den 6. maj afmarch. I landsbyerne gebærdede ung og gammel sig som idioter. Til fangelejr langs vejen mellem Reims og Jocherie. Lederen, en rå Patron, lod os ligge udenfor i silende regn.

Næste morgen var der inddeling efter erhverv og nationalitet. Polakker, alsacer og Slesvigere blev sorteret fra og behandlet som franske soldater. Nye afhøringer.

Lejren var rummelig. De mange forventede fanger udeblev imidlertid. Offensiven var altså tilsyneladende gået i stå. I vores barak måtte vi ligge på den nøgne jord. Maden var miserabel, lidt brød og en suppe af vand og hestelunger, men sulten drev os. Hver anden dag et bæger kaffe. Officerer blev behandlet præcist på samme måde, bortset fra at de ikke modtog kaffe. Spisekar var en fundet tom konservesdåse. Vaskemuligheder var der ingen af.

En dag kom vi til en anden lejr. Her modtog vi hver en teltbane for at kunne lave et telt, og lidt halm. Der kan have været omkring 600 mand i lejren. I hvert hjørne var der et maskingevær.

I denne lejr nåede man ikke at komme til bevidsthed før arbejdet. Kl. 4 morgen blev der på teltet slået med en håndfast knippel. Det var vækkeuret. Foran døren stod et bæger kaffe, 20 meter derfra ¼ liter suppe, der samtidig var middagsmad, og lidt derfra lidt brød.

Der var ikke noget der hed at melde sig syg. Hvem der ikke bar en synlig forbindelse, måtte på arbejde. Til kl. 18 om aftenen blev der arbejdet på en banedæmning. To timers hjemmarch. Mange faldt om af udmattelse. ¼ liter suppe kl. 20 i lejren, og man faldt dødtæt til jorden for at kunne sove indtil kl. 5.

Også er var vandpytterne på vej til arbejdsstedet de eneste vaskemuligheder.

Hen mod pinse blev lejren rømmet. På en lille banegård blev vi lastet ind i kvægvogne og dørene låst. På banegården skreg og rasede befolkningen og kastede sten på vores vogn. Da vognen under turen forblev låst, og flere af os havde maveproblemer, så - - - men tilstanden kan alle vel tænke sig.

I Arcis-sur-Aube blev vi losset af og marcherede 1½ time til lejren Aliboudier. Den næste morgen kom den store velsignelse af en afluening. Vi kunne også komme i bad og fik udleveret undertøj, kagekar, tæppe, teltbane og store træsko. Efter sigende skulle kommandanten have en tysk kone, derfor måske den menneskeverdige behandling. Desværre var vi her kun i tre dage. 2. Pinsedag blev vi transporteret de omkring 50 km til Charlons-

sur-Marne. Under marchen gennem byen var befolkningen ganske enkelt vilde, navnlig kvinderne, der spyttede efter os. Man blev grebet af en grænseløs vrede når man tænkt på, hvor godt vi altid havde behandlet franskmændene.

Den nye lejr bestod af to påbegyndte barakker og et 3 meter højt og 2 meter bred pigtrådshegn. Den blev kaldt Mal-Tournée. Der var ingen køkken. Uden at spise blev vi dag to ført på arbejde. Banearbejde. Arbejdstid fra 05-11 og fra 13-16. Om søndagen blev der ikke her arbejdet. Da flere af os faldt omkuld, blev der fremskaffet en koge kedel og en mangelfuld mad tilberedt. Som løn modtog vi 20 cent om dagen. Kommandanten, en løjtnant, var et råt menneske, der ofte lod sig ofte fristet til at slå en af os.

I stedet for dette hundeliv, besluttede kammerat Spreeberg fra Alex-Garde-Regimentet og jeg os til at flygte. Det skulle gå i retning af Suippes. Flugten var planlagt til den 8. august kl. 22. Selvom den blev opdaget, lykkedes flugten for Spreeberg og endnu en, mens jeg måtte tilbage i barakken, der nu var aflåst og strengt bevogtet. Efter otte dage troede vi, at flugten var lykkedes, men så blev de en dag bragt tilbage. Vi fik fortalt deres oplevelser, som vi var spændte på, men så blev flygtningene bragt til Châlons. De var nået 80 km til Bar-le-Duc, men var så her igen blevet indfanget.

Efter at have udstået sin straf, returnerede Spreeberg igen til os. Nye planer blev smedet. Den 13. oktober lykkedes det os begge under losning af brød, at stjæle et franskbrød. Vi havde observeret, at når den første kolonne kom tilbage til lejren, varede det altid et par minutter før vagterne kom ud af deres barak. Dette øjeblik ville vi udnytte. Vi ankom med kolonnen, blev ved indgangen talt og ladet ind. Hurtigt løb vi begge til barakken, smed vores jakker og fortsatte i et nu ud af den anden ende. Lynhurtig var vi fremme ved heget. En lang pæl blev stukket gennem de mange pigtrådsruller, tog hårdt fast i pigtråden, som de overhovedet ikke havde pigge, og tvang os igennem. Så sprang vi i en å, vadede langs den og kom op omkring 50 meter fra lejren. Under en busk afventede vi mørket. Forbi kommandantens bolig på alle fire. Da vi havde lejren 150 meter bag os, sprang vi op og løb væk. Store Bjørn gav os retningen. Veje måtte forsigtigt undgås. En gang forvildende vi os ind mellem fly hangarer, men slap ubemærket væk. Foran en lille skov stod der vogne. Vi gik mellem dem, men så pludseligt en post bag den højre. Hurtig omkring. Posten forfulgte os ikke. Nu søgte vi en halmstak som gemmested for dagen. Mod sydøst lå en landsby, omkring 100 meter mod vest krydsede to veje. På dem herskede der en livlig trafik af fransk militær. En bonde kom og plejede rund umiddelbart ved halmstakken. Vi kunne ikke røre os og frøs, da vores tøj var gennemblødt. I nærheden blev der sendt en lænkeballon op, og vi kunne også hører kanontorden – et tegn på, at vi var på vej i den rigtige retning. En fransk gendarm søgte en tid læ for regnen ved halmstakken. Nervøse øjeblikke.

Om aftenen gik det videre i mørket. Gennem en bevoksning, over en flod, forbi gårde og landsbyer. Foran en vej måtte vi ligge stille i lang tid på grund af kraftig trafik. De marcherede hele tiden lige forbi vore næser. Efterhånden kom vi til reservestillingerne. Der var meget pigtråd. Vi så allerede lyskuglerne tættere på og kunne høre geværskud. Målet vinkede forude. Ophidselsen var meget stor. Afgørelsens time måtte snart falde. Over de første besatte grave kom vi let, da posterne sov. Efter få hundrede meter hørte vi stemmer. Der kom igen en tilsyneladende stærkt besat grav. Vi krøb frem og kunne til sidst se hen over den. Til vores glæde var der mellem de to traverser på dette sted ingen at se. Vi kurede forsigtig ned og hjalp hinanden op på den anden side. Vi havde dermed også passeret anden grav. Vi glemte forsigtigheden og sprang ned i en løbegrav, og traf ingen. Foran en oplyst dækning kravlede vi igen op. Så igen en grav. Vi kunne se en franskmænd arbejde med en hakke, mens en post konstant kikkede fremad. Andre franskmænd var ved at trække pigtråd. I et granathul begyndte vi endda at spise resten af vores brød. Efter lyskuglerne at dømmes, måtte den tyske grav ligger omkring 80-100 meter længere fremme. Vi måtte overveje: ubemærket kunne vi ikke komme videre, altså måtte det ske med magt. Vi krøb tilbage til graven. Hurtigt op og et dristigt spring lige hen over hovedet på den arbejdende franskmænd, og så lå graven bag os. Hurtigt forbi pigtrådsarbejderne. Som vi nåede midten af ingenmandsland steg pludseligt lyskugler op. Franskmændene opdagede os på vej forbi pigtråden. De åbnede en kraftig geværild mod os og håndgranater sprang rundt omkring. Lykkeligvis blev ingen af os ramt. Angsten og målet, der lå så tæt foran os, gav os en uhyre kraft og hurtighed, så vi mere fløj end løb. I dette raseri lød pludseligt råbet: »Stop! Kendeord!«. Vi skreg »tyske kammerater, skyd ikke!«, og inden den tyske post havde nået at tænke sig om, var vi på hovedet nede i graven hos ham.

Vores glæde var ubeskrivelig, det var det skønneste øjeblik, jeg nogen sinde har oplevet.

Vi var på Hochberg i Champagne hos 12. Kompanie, RIR 66 kl. 3 om morgenen. Alle steder blev vi budt hjertelig velkommen og ønsket tillykke, også af den kommanderende general, Exzellenz von Plissingen. Til sidst gik det fra Rethel tilbage til vores kære hjem.

* * *

Kampregister

Kampe og slag for Reserve-Infanterie-Regiment 90

Dato	Generel betegnelse	Enkelt betegnelse
26. august 1914 4. september 1914	Mod Belgien Gadekampe i Leuven Indragelse af ermonde	
16. – 30. september 1914 2. – 11. oktober 1914 27. oktober 1914 – 7. Marts 1915 31. marts – 14. juli 1915	Mod Frankrig Slaget ved Noyon Slaget ved Roye Stillingskamp ved FResnières Stillingskamp i Champagne	
24. juli – 3. august 1915 28. – 29. juli 1915 30. juli – 3. august 1915 4. – 7. august 1915 8. – 10. august 1915 11. – 12. august 1915 13. – 18. august 1915 13. – 14. august 1915 15. august 1915 16. – 18. august 1915 19. – 25. august 1915 26. august – 5. september 1915 28. – 31. august 1915 1.-2. september 1915 3. – 5. september 1915 6. – 19. september 1915 8. – 10. september 1915 11. september 1915 13. september 1915 19. september 1915	Mod Rusland Slaget ved Narew Slaget ved Orz-åen Slaget ved Ostrow Slaget ved Tschischew-Sambrow Eftersættelse ved Narew og Rurzec Slaget ved Bielsk Eftersættelse ved Swislozc Eftersættelse fra Njemen til Beresina	Træfning ved Ostrolenka Træfning ved Chabin og Grabowo Træfning ved trinbræt Gutzin Træfning ved Dombrowka Træfning ved Zloszewska Eftersættelse til jernbane Brest-Litowsk – Bielsk – Bialystok Træfning ved Orzechowidze Træfning ved Siuszanka Overgang af Swislozc Overgang ove Werecia Slaget ved Skidel Slaget ved Kowscht Stormen på Charitza og Lawna Slaget ved Bariotze Træfning ved Lebioda
10. oktober 1915 – 3. januar 1916 3. februar – 8. maj 1916 27. april – 8. maj 1916 Siden 9. maj 1916 30. juni – 8. august 1916 10. september – 30. oktober 1916 10. september – 30. oktober 1916	Mod Frankrig Stillingskamp Moulin-s-Touvent Kampe langs Aisne Slaget ved Verdun Stillingskamp foran Verdun	F.R.90 omegnen af Berry-au-Bac Kampe på Højde 304 Kampe på Højde 304

24. oktober 1916 4. november 1916 – 10. april 1917 15. april – 27. maj 1917 28. maj – 27. juli 1917 4. – 18. august 1917 27. august – 19. november 1917 20. – 22. november 1917 6. dec. 1917 - 24. feb. 1918 21. marts – 6. april 1918 31. marts – 5. april 1918 7. – 18. april 1918 26. april – 9. maj 1918 4. – 7. august 1918 8. august - 3. september 1918 4. – 22. september 1918 23. september – 8. oktober 1918 9. oktober – 11. november 1918 12. november 1918 – 7. januar 1919	Kampe ved Flirey Dobbeltslag Aisne-Champagne Stilingskamp i Champagne Slaget om Flandern Stillingskamp i Siegfried-stillingen Stillingskamp i Lothringen Store slag om Frankrig Kampe langs Ancre, Somme, Avre Uddannelse bag 2. Armee Kampe langs Avre og Matz Forsvar mellem Somme og Oise Kampe i Siegfried-stillingen 1918 Slaget Cambrai og St. Quentin Kamp foran og i Herman-stillingen Rømning af besatte områder og march til Tyskland	Kampe om Douaumont Kampvognsslag ved Cambrai Kampe om overgang af Avre ved Moreuil
--	--	---

Ehrentafel

des Großh. Meckl. Res.-Inf.-Regts. Nr. 90

Es starben den Heldentod:

A) Offiziere

1914.

1. Major Günther v. Grolmann, am 16. September 1914 bei Rohon.
2. Hauptm. Konrad Berking, am 16. September 1914 bei Rohon.
3. Lt. d. R. Karl Graf, am 16. September 1914 bei Rohon.
4. Lt. d. R. Walter Mang, am 16. September 1914 bei Rohon.
5. Lt. d. R. Ulrich Sader, am 16. September 1914 bei Rohon.
6. Lt. d. R. Friedr. Franz Floerke, am 17. September 1914 bei Rohon.
7. Rittm. d. L.-R. Joachim v. Bieder, am 18. September 1914 bei Rohon.
8. Hauptm. Henning v. Holstein, am 20. September 1914 bei Rohon.
9. Hauptm. d. R. Alfr. Schmidtgen, gen. Schmieden, am 25. September 1914 bei Rohon.
10. Lt. d. R. Alfred Gundlach, am 2. Oktober 1914 bei Rohe.
11. Lt. d. R. Paul Graff, am 2. Oktober 1914 bei Rohe.
12. Hauptm. Wilhelm v. Dertzen, am 3. Oktober 1914 bei Rohe.
13. Lt. d. R. Erich Jenß, am 12. Oktober 1914, verwundet am 2. Oktober 1914 bei Rohe.
14. Oberl. d. R. Richard Beselin, am 2. Dezember 1914 bei Fresnières.

1915.

15. Lt. d. R. Karl Brandt, am 28. Juli 1915 bei Ostrolenka.
16. Lt. d. R. Erich Schmidt, am 28. Juli 1915 bei Ostrolenka.
17. Lt. d. R. Hans Ehrenbaum, am 28. Juli 1915 bei Ostrolenka.
18. Lt. d. R. Georg Carstens, am 30. Juli 1915 bei Schabin.
19. Lt. d. R. Karl Koch, am 31. Juli 1915 bei Schabin.
20. Lt. Ernst Scheidt, am 31. Juli 1915 bei Schabin.
21. Lt. d. R. Rudolf Ihde, am 1. August 1915, verwundet am 31. Juli 1915 bei Schabin.
22. Lt. d. R. Rudolf Rod, am 2. August 1915 bei Grabowo.
23. Lt. d. R. Hans Müsch, am 2. August 1915 bei Grabowo.
24. Lt. d. L. Karl Meher, am 2. August 1915 bei Grabowo.
25. Lt. d. L. Max Seidel, am 4. August 1915, verw. am 30. Juli 1915 bei Schabin.
26. Oblt. d. R. Adolf Rasche, am 16. August 1915 bei Budlewo.
27. Lt. d. R. Karl Günther, am 26. August 1915, verw. am 17. August 1915 bei Topczewo.
28. Lt. d. R. Wilh. Fovemann, am 18. August 1915 bei Boronic.
29. Feldwlt. Georg Debusmann, am 22. August 1915 bei Groniewiczze.
30. Oberst Ernst Tiede, am 9. September 1915 bei Kotwshi.
31. Lt. d. R. Georg Römer, am 11. September 1915 bei Lawna.
32. Lt. d. R. Daniel Schmidt, am 17. September 1915 bei Barzuge.
33. Oberst. d. R. Karl Kluth, am 19. September 1915, verw. am 16. September 1914 b. Royon.

1916.

34. Lt. d. R. Arth. Bettendorff, am 19. Mai 1916, Höhe 304.
35. Lt. d. R. Otto Hansen, am 21. Mai 1916, Höhe 304.
36. Lt. d. R. Hans Hollander, am 21. Mai 1916, Höhe 304.
37. Lt. d. R. Gust. Roedenbeck, am 24. Mai 1916, Höhe 304.
38. Lt. d. R. Walter Gäßler, am 1. Juli 1916, Höhe 304.
39. Lt. d. R. Ernst Bingel, am 2. Juli 1916, Höhe 304.
40. Lt. d. R. Albert Dahse, am 4. Juli 1916, Höhe 304.
41. Lt. d. R. Friedr. Möller, am 9. Juli 1916, Höhe 304.
42. Lt. d. R. Max Schulte, am 20. September 1916 bei Fleury-Douaumont.

43. Lt. d. R. Paul Kraatz, am 24. September 1916 bei Fleury-Douaumont.
44. Lt. d. R. Karl Warne, am 8. Oktober 1916 bei Fleury-Douaumont.
45. Lt. d. R. Hermann Becker, am 30. November 1916 bei Flichy.

1917.

46. Lt. d. R. Karl Volbarth, am 9. Februar 1917 in Chambley.
47. Lt. d. R. Rudolf Brusch, am 18. April 1917 bei Brimont.
48. Lt. d. L. Axel Endoffsky, am 4. Mai 1917 bei Brimont.
49. Lt. d. R. Karl Wiende, am 4. Mai 1917 bei Brimont.
50. Lt. d. L. Paul Wild, am 9. Mai 1917 bei Brimont.
51. Lt. d. R. Willi Kagemacher, am 10. August 1917 bei Opern.
52. Lt. d. R. Axel Ribbe, am 10. August 1917 bei Opern.
53. Lt. d. R. Otto Lüth, am 16. August 1917 bei Opern.
54. Lt. d. R. Wilhelm Ohtmer, am 19. August 1917, verw. am 16. August 1917 bei Opern.
55. Lt. d. L. Karl Fied, am 15. September 1917, verw. am 16. August bei Opern.
56. Lt. d. R. Rudolf Demant, am 20. November 1917 bei Cambrai.
57. Lt. d. L. Heinrich Harder, am 20. November 1917 bei Cambrai.
58. Lt. d. R. Karl Schlie, am 20. November 1917 bei Cambrai.
59. Lt. d. R. Wilh. Welge, am 20. November 1917 bei Cambrai.
60. Lt. d. R. Walther Rhode, am 22. November 1917, verw. am 19. April 1917 bei Brimont.

1918.

61. Feldwlt. Max Brode, am 15. Januar 1918 gestorben.
62. Lt. d. R. Erik Bahlbusch, am 17. Februar 1918, verw. am 9. Februar 1918 bei Menden.
63. Lt. d. L. Curt Beck, am 4. April 1918 bei Moreuil.
64. Lt. d. R. Emil Müller, am 4. April 1918 bei Moreuil.
65. Lt. d. R. Theodor Rosgarten, am 4. April 1918 bei Moreuil.
66. Lt. d. R. Franz Sallermann, am 4. April 1918 bei Moreuil.
67. Lt. d. R. Bruno Geesch, am 5. April 1918 bei Moreuil.
68. Lt. d. R. Theodor Visk, am 6. April 1918 bei Moreuil.

69. Lt. d. R. Hugo Lichtwald, am 2. Mai 1918, verw. am 6. April 1918 bei Moreuil.
70. Lt. d. R. Karl Böhlinger, am 11. Juni 1918 bei Bray-Corbie.
71. Lt. d. R. Max Sader, am 11. Juni 1918 bei Bray-Corbie.
72. Lt. d. R. Hans Fog, am 11. Juni 1918 bei Bray-Corbie.
73. Lt. d. R. Karl Eck, am 11. Juni 1918 bei Bray-Corbie.
74. Lt. d. R. Fritz Zabel, am 15. Juni 1918 bei Bray-Corbie.
75. Lt. d. R. Johann Landers, am 12. August 1918 bei Gury.
76. Lt. d. R. Hermann Bornholt, am 12. August 1918 bei Gury.
77. Feldwlt. Heinrich Blankenauffland, am 12. August 1918 bei Gury.
78. Lt. d. R. Hermann Geiserholt, am 19. August 1918 bei Plessis-de-Roye.
79. Lt. d. R. Wilhelm Hermbeder, am 18. Oktober 1918, verw. am 13. August 1918 bei Plessis-de-Roye.
80. Lt. d. R. Rudolf Bening, am 29. September 1918 bei Le Catelet.
81. Lt. d. R. Paul Ebel, am 29. September 1918 bei Ribémont.
82. Lt. d. R. Heinrich Raven, am 3. Oktober 1918 bei Le Catelet.
83. Lt. d. R. Wilhelm Germanspann, am 3. Oktober 1918 bei Le Catelet.
84. Lt. d. R. Karl Irmer, am 3. Oktober 1918 bei Le Catelet.
85. Lt. d. R. Schernbeck, am 19. Oktober 1918, verw. am 18. Oktober bei Catillon.
86. Lt. d. R. Adam Ammelburger, am 7. November 1918 bei St. Remy-mal-bâti.

1919.

87. Oblt. d. R. Alwin Ende, am 1. März 1919 in englischer Gefangenschaft.
-

B) Unteroffiziere und Mannschaften*)

1. Kompagnie:

Witzelsdweibel und Unteroffiziere

1. Zimmermann
2. Varner
3. Eggerstorj
4. Galow
5. Selse
6. Klingenberg
7. Frubriep
8. Kasten
9. Müller
10. Niemann
11. Saß
12. Schroeder
13. Wendt
14. Jenß
15. Ballreich
16. Hierow
17. Römer, Bzf.
18. Krohn
19. Nagel
20. Krüger
21. Lajewski
22. Nießen
23. Römer, Uff.
24. Baumann
25. Sammers
26. Bamelow
27. Claussen
28. Sant

Mannschaften

29. Ahnfeldt
30. Alwardt
31. Buß
32. Böhnde
33. Callies
34. Cammin
35. Christoffer
36. Dethloff
37. Dieberich
38. Belsien
39. Hierich
40. Grelert
41. Gloede
42. Gackbusch
43. Gadow
44. Hartig
45. Holt
46. Hahn
47. Jenß
48. Kofinski
49. Krüger
50. Kluth
51. Krüger
52. Lewandowski
53. Müller
54. Müller

55. Niemann
56. Peterjen
57. Buß
58. Kabe
59. Rambett
60. Kiestahl
61. Rir
62. Steloff
63. Stierls
64. Sepke
65. Krüger
66. Siebler
67. Süßmitch
68. Scharen
69. Schumann
70. Storch
71. Ziebt
72. Goth
73. Boß
74. Wernde
75. Belsien
76. Wenfel
77. Winter
78. Grube
79. Suwe
80. Lewin
81. Lesoup
82. Schoop
83. Schäfer
84. Beeje
85. Jüd
86. Nagel
87. Lange
88. Mindemann
89. Beeje
90. Boß
91. v. Horsten
92. Wöste
93. Gamm
94. Albrecht
95. Kalfow
96. Ernst
97. Rosenberga
98. Bernhardt
99. Schütt
100. Groth
101. Saß
102. Schünemann I
103. Schünemann II
104. Gahn
105. Wandel
106. Haselow
107. Rost
108. Bob
109. Boffmer
110. Bles
111. Bartens
112. Knuth
113. Lohff
114. Witobunski

115. Marschall
116. Brück
117. Boß
118. Bülff
119. Hasselmann
120. Baashaus
121. Mohm
122. Biel
123. Ebde
124. Fiebig
125. Penningjen
126. Kobl
127. Kort
128. Maad
129. Niemann
130. Strattus
131. Möller
132. Schlüter
133. Busch
134. Bernhardt
135. Kollmorgen
136. Wandtschneider
137. Wiende
138. Müller
139. Niemann
140. Warz
141. Westensee
142. Winter
143. Ebert
144. Stahl
145. Kröhnde
146. Kruse
147. Eid
148. Reimers
149. Wöffer
150. Wülken
151. Dethloff
152. Fiedder
153. Mohm
154. Quack
155. Joseband
156. Tsch
157. Vosdt
158. Waad
159. Martens
160. Zuh
161. Winkler
162. Wötker
163. Wittenberg
164. Winkelmann
165. Timper
166. Krull
167. Matthes
168. Ortman
169. Baega
170. Bönau
171. Boffe
172. Bed
173. Rasch
174. Reichert
175. Strahendorf
176. Alwörden
177. Algaier
178. Bothenjer
179. Marx
180. Saß
181. Ander
182. Fried
183. Heinrich
184. Marwede
185. Nitsche
186. Belsche
187. Böversen
188. Braue
189. Keimerdes
190. Stoltenberg
191. Döhning
192. Wiczoned
193. Degen
194. Durmeister
195. Brück
196. Zimmermann
197. Dieß
198. Schobbel
199. Stieper
200. Holzmann
201. Statt
202. Brage
203. Daes
204. Geerdts
205. Nagel
206. Richter
207. Müller
208. Behrens
209. Samann
210. Nordthorst
211. Dülker
212. Krug
213. Ding
214. Reimer
215. Schäffler
216. Meherdierls
217. Hansen
218. Harber
219. Biepfles
220. Appedorn
221. Barremeher
222. Beckmann
223. Diestelhorst
224. Stolzenberg
225. Schroeder
226. Werling
227. Lenze
228. Narchow
229. Peterjen
230. Dufowski
231. Selms
232. Wahn
233. Jacobs
234. Dettreich

*) Bemerkung. Die Namen sind zeitlich nach dem Todestag, innerhalb jeder Verlustmeldung jedoch alphabetisch geordnet.

235. Hauschildt
236. Steffen
237. Grünberg
238. Wier
239. Binte
240. Hornung
241. Schönfelder
242. Muschhof

243. Levenhagen
244. Metelmann
245. Bötting
246. Laumann
247. Armspach
248. Verendt
249. Lindner
250. Schäfer

251. Heesch
252. Burmeister
253. Hengst
254. Köppen
255. Maas
256. Adam
257. Engelen
258. Schwanbeck

259. Vorbeck
260. Ott
261. Brück
262. Geest
263. Rust
264. Schnorrbus

2. Kompagnie:

Vizefeldwebel und Unteroffiziere

1. Beckmann
2. Burmeister
3. v. Ticoat
4. Danfer
5. Klafen
6. Müller
7. Schierhoff
8. Wachtel
9. Hennemann
10. Großkass
11. Hennings
12. Krops
13. Krüger
14. Peters
15. Koppelman
16. Kues
17. Straßen
18. Möller
19. Person
20. Gollas
21. Starke
22. Engler
23. Driadeck
24. Steinsch
25. Schwager
26. Schünemann
27. Umstaedt
28. Ridders
29. Schmitt
30. Dauba
31. Kraft

Mannschaften

32. Britz
33. Brück
34. Budzinski
35. Solwe
36. Zahnde
37. Kisch
38. Köster
39. Krohn
40. Kruse
41. Lembke
42. Meves
43. Möller
44. Bannwitt
45. Petersen
46. Binnow
47. Boffehl
48. Rambatt
49. Romanowski
50. Rummelshagen

51. Schade
52. Schmid
53. Schneidereich
54. Schreiber
55. Schroeder
56. Schulz
57. Suhrke
58. Tesch
59. Teffin
60. Thun
61. Wader
62. Warnow
63. Wiharz
64. Woblers
65. Wotter
66. Burmeister
67. Trübe
68. Wendt
69. Wwe
70. Wöbe
71. König
72. Schoof
73. Bäcker
74. Bischoff
75. Maas
76. Maas
77. Seegert
78. Rose
79. Müller
80. Kähler
81. Schroeder
82. Rohrm
83. Strade
84. Dinz
85. Böttcher
86. Zeffe
87. Ballermann
88. Burmeister
89. Garbe
90. Genz
91. Hoffmann
92. Jacobs
93. Kasper
94. Lublow
95. Rohde
96. Sauer
97. Schädelf
98. Softmann
99. Spirka
100. Steffen
101. Stodtisch
102. Wob
103. Jacobs
104. Stahl
105. Rownaška

106. Lüth
107. Rahn
108. Schwentner
109. Wulf
110. Vogdahn
111. Brandes
112. Häbler
113. Lubs
114. Scheel
115. Bretow
116. Warden
117. Wora
118. Brüggemann
119. Ahrens
120. Gerdt
121. Rix
122. Spreckels
123. Krahm
124. Fürst
125. Grant
126. Hameister
127. Persky
128. Petershagen
129. Röhl
130. Schurig
131. Seemann
132. Sternberg
133. Liel
134. Umlaub
135. Bartelt
136. Kieper
137. Kruse
138. Lebahn
139. Kojahn
140. Fußleibt
141. Habendererde
142. Wachs
143. Janis
144. Siedenburger
145. Ronde
146. Böster
147. Dettje
148. Dietmann
149. Poth
150. Riefing
151. Spies
152. Ritzmann
153. Rillert
154. Wildfang
155. Schwinkenborf
156. Ganger
157. Harns
158. Kirsch
159. Wolsti
160. Schewitz

161. Stargardt
162. Behnke
163. Stoltze
164. Stuphal
165. Dunaer
166. Gaud
167. Rohmann
168. Röllmann
169. Rumpfer
170. Schmidt
171. Steits
172. Thieme
173. Stürden
174. Helms
175. Steinmann
176. Fischer
177. Wöbe
178. Frenz
179. Rademacher
180. Schroeder
181. Buchmann
182. Dabelstein
183. Dahn
184. Dedner
185. Hennings
186. Möller
187. Schult
188. Bumann
189. Schomaker
190. Doering
191. Hagenaf
192. Mah
193. Stief
194. Stürken
195. Plett
196. Scharenberg
197. Benz
198. Enderlein
199. Mayländer
200. Weber
201. Barth
202. Hartmann
203. Kretz
204. Ohmer
205. Voghsch
206. Grebe
207. Fuß
208. Himme
209. Högrefe
210. Hansen
211. Weißbrod
212. Rohlers
213. Hühn
214. Dölling
215. Geiger

216. Hamer
217. Heizenbüttel
218. Klaserdt
219. Nummerfeldt
220. Steen
221. Bonneder
222. Busch
223. Rämpfer
224. Döring
225. Kaller
226. Feith
227. Haaf.
228. Rod
229. Neben

230. Wulff
231. Ernst
232. Grünwald
233. Mies
234. Schenk
235. Petersen
236. Urps
237. Fiedler
238. Heizenbüttel
239. Honef
240. Niebefell
241. Rosenbrod
242. Spredels
243. Bartels

244. Hibzlowitz
245. Schröder
246. Hoffmann
247. Witt
248. Lauscher
249. Hein
250. Schroeder
251. Frhm
252. Helm
253. Kruszka
254. Sethmann
255. Wilhelm
256. Korff
257. Renthor

258. Schröder
259. Ahlers
260. Droog
261. Sojationef
262. Ludwig
263. Sandorf
264. Richter
265. Löber
266. Sübbe
267. Kampmann
268. Hu
269. Warnke
270. Grotbe
271. Lange

3. Kompagnie:

Vizefeldwebel und Unteroffiziere

1. Babbel
2. Blumenberg
3. Ebert
4. Fred
5. Geld
6. Hermann
7. Johanns
8. Köhn
9. Lüd
10. Oldag
11. Passow
12. Binnow
13. Pieske
14. Roepfer
15. Rungberg
16. Simon
17. Barweg
18. Fischer
19. Stolten
20. Brühn
21. Wulff
22. Vreebe
23. Freybauf
24. Ehlert
25. Meyer II
26. Schroeder
27. Maack
28. Lang
29. Bumann
30. Hoffmann
31. Ehorwarth
32. Bannemann
33. Rosen
34. Enderlein
35. Stein

Mannschaften

36. Behning
37. Blumhagen
38. Brühbaver
39. Carsten
40. Colletb
41. Corda
42. Dedow
43. Dämel
44. Gieseler
45. Haase

46. Harm
47. Heil
48. Janßen
49. Kopae
50. Kaffert
51. Kuhn
52. Meinde
53. Mierdel
54. Meier
55. Bajchen
56. Brieß
57. Rath
58. Rathsad II
59. Reich
60. Schünemann
61. Strigaow
62. Strohlirchen
63. Tzartner
64. Utescher
65. Wierens
66. Wof I
67. Wof II
68. Westphal I
69. Wamerow
70. Babilon
71. Becker
72. Borowski
73. Engel
74. Gampel
75. Hjernhagen
76. Kröpsin
77. Lütble
78. Defer
79. Oh
80. Renfen
81. Stooß
82. Stuth
83. Wichmann
84. Abrendt III
85. Lobfin
86. Gurdts
87. Fritb
88. Harms
89. Heinz
90. Guld
91. Hobe
92. Lembede
93. Brütz
94. Quatmann
95. Schlichting

96. Witt
97. Lidenfchläger
98. Heidenreich
99. Marquardt
100. Walfer
101. Deden
102. Döpke
103. Dorr
104. Dahlbeck
105. Fänge
106. Puls
107. Siemssen
108. Schintef
109. Blencie
110. Preuß
111. Krones
112. Gajper
113. Beiroth
114. Hellwege
115. Himmelmann
116. Rajad
117. Niemann
118. Richter
119. Schwarfs
120. Schilling
121. Sahn
122. Boffow
123. Geerdts
124. Wanni
125. Schuldt
126. Schulz
127. Senfspiel
128. Volland
129. Widdrus
130. Früböse
131. Gaarz
132. Schlundt
133. Stoltenberg
134. Stemann
135. Seoden
136. Klübl
137. Martens
138. Barchmann
139. Liedemann
140. Baack
141. Fischer
142. Grote
143. Grezesia
144. Heller
145. Matthiesen

146. Wegel
147. Gladen
148. Kalwies
149. Lauer
150. Wittag
151. Wüggensburg
152. Svenson
153. Schulz
154. Thomien
155. Wilen
156. Maack
157. Sobel
158. Richbohm
159. Schmoltz
160. Fischer
161. Harms
162. Gottendorf
163. Janssen
164. Pinnau
165. Soop
166. Schaumann
167. Westendorf
168. Ott
169. Bedmann
170. Bruhn
171. Quirf
172. Gündlach
173. Hinrichs II
174. Langeloh
175. Lieder
176. Bannon
177. Rossmorgen
178. Kuhl
179. Lange
180. Rosenfranz
181. Siedenschur
182. Timm
183. Winter
184. Sump
185. Grotbe
186. Baginski
187. Bockholdt
188. Clausen
189. Diehl
190. Gohlshorf
191. Grunzel
192. Höfener
193. Jäger
194. Köpke
195. Lünsmann

196. Meher
197. Passch
198. Prosch
199. Rose
200. Steder
201. Strohsch
202. Wachs
203. Westphal
204. Wlenhoff
205. Engel
206. Schwemer
207. Hann
208. Höfelmeyer
209. v. Kampen
210. Sodemann
211. Wabe
212. Bohnsack
213. Derthinger
214. Klippers
215. Leiwes
216. Meher
217. Kimmohr
218. Dittmer
219. Naussen
220. Wiedekamp
221. Baette

222. Furchert
223. Huber
224. Jütten
225. Krügler
226. Schult
227. Stühve
228. Lange
229. Schmidt
230. Freitag
231. Gaeffe
232. Sperlich
233. Corbes
234. Boß
235. Roth
236. Dackstein
237. Conrad
238. Thde
239. Röhn
240. Schroeder
241. Gottschall
242. Raab
243. Ose
244. Storm
245. Jonas
246. Corleis
247. Gier

248. Raminffi
249. Lieb
250. Olß
251. Rolff
252. Stephan
253. Weitenborf
254. v. Würd
255. Bragula
256. Dieffel
257. Westphal
258. Bastian
259. Bergmann
260. Schumacher
261. Kröger
262. Detloff
263. Marr
264. Wilken
265. Möller
266. Wiczarskiewicz
267. Groth
268. Hercht
269. Holzapfel
270. Knuth
271. Möller
272. Geißt
273. Lorenzen

274. Mehbohm
275. Peter
276. Schubert
277. Hansen
278. Marckhoff
279. Stolte
280. v. Thaden
281. Trubewitz
282. Bogelsang
283. Leiwitz
284. Behrens
285. Dippel
286. Boden
287. Scharbt
288. Köhler
289. Müller
290. Schönselber
291. Rucht
292. Storrer
293. Agsten
294. Haase
295. Glunz
296. Berleberg
297. Kehler
298. Möller
299. Maffinffi

4. Kompagnie:

Witzelsdweibel und Unteroffiziere

1. Dragenheim
2. Franz
3. Lebermann
4. Hebert
5. Kürß
6. Röhren
7. Schipio
8. Eißfeldt
9. Horwitz
10. Blacßing
11. Brühl
12. Heidorn
13. Wollers
14. Eberling
15. Konfalit
16. Dreiling
17. Holst IV
18. Brüser
19. Müller IX
20. Runkel
21. Loser
22. Schurig
23. Barthel
24. Schulß XIV

Mannschaften

25. Albrecht
26. Baarb
27. Brandt
28. Christall
29. Dobbertin
30. Detloff
31. Degner
32. Dugge

33. Fald
34. Großpß
35. Helbig
36. Hoffmann
37. Kallies
38. Lundgreen
39. Lorenz II
40. Wertschweit
41. Müller III
42. Nagel
43. Pingel
44. Pichelmann
45. Peters V
46. Prieff
47. Peters I
48. Peters II
49. Rathsad
50. Rehder I
51. Raddab
52. Schänig I
53. Siebert I
54. Stichling
55. Tschel
56. Ragt
57. Bieruß
58. Bied
59. Witt
60. Bülow
61. Hörner
62. Schmidt III
63. Schult II
64. Volke
65. Ahrens
66. Ritzmann
67. Schmidt IV
68. Wening
69. Wischmann

70. Demmler
71. Dreher I
72. Gamun
73. Habichtshorst
74. Lorenzen
75. Meyer I
76. Quid
77. Qistorf
78. Ranz
79. Schmidt VII
80. Rolff
81. Rove
82. Sandmann
83. Starnab
84. Strapurs
85. Upahl
86. Wendlandt
87. Westphal IV
88. Wülferling
89. Förster
90. Bruns
91. Brüscher
92. Belling
93. Grenzborser
94. Gehneft
95. Saunid
96. Knapp
97. Liebermann
98. Lüth
99. Nehls
100. Reese II
101. Richter
102. Schumann
103. Barnecke
104. Rühn
105. Walther
106. Dopp
107. Goldenbogen

108. Rasch
109. Reil
110. Rlochow
111. Ransen
112. Straußmann
113. Schuldt IV
114. Rähmann
115. Rahn
116. Baade II
117. Bibow
118. Schulz VI
119. Schwarz III
120. Steinmeh
121. Bahl
122. Dähne
123. Engel I
124. Ebert
125. Hinzpeter
126. Kallenbach
127. Röhn
128. Krull
129. Schaning
130. Törber
131. Witta
132. Schilling
133. Daum
134. Gerbrod
135. Ehlers I
136. Gauswig
137. Guiza
138. Regel
139. Rose
140. David
141. Kersten
142. Kuermann
143. Rehling
144. Reimers
145. Ruge

146. Zaffe
147. Schlee
148. Liebemann
149. Baschmann
150. Eßlein
151. Brange
152. Blittsoht
153. Nähnde
154. Neumann
155. Schröder
156. Schwanf
157. Breckenfelder
158. Behrens
159. Böckmann
160. Voess
161. Burr
162. Groth
163. Granfow
164. Peters IX
165. Warnde II
166. Schröder VI
167. Basse
168. Diehn

169. Douges
170. Dreier IV
171. Burid
172. Rebermann
173. Müller VIII
174. Bissard
175. Stuze
176. Sommer II
177. Brugaemann
178. Betge
179. Doormann
180. Browe
181. Bentner
182. Danfer
183. Römer
184. Westphalen
185. Jersang
186. Saida
187. Blendermann
188. Klein IV
189. Kintenberg
190. Kopers
191. Boß V

192. Weidemann
193. Stuhmann
194. Wiffens
195. Wolf
196. Wuff
197. Gutschow
198. Aloja
199. Lembde II
200. Kalensti
201. Trense
202. Stende
203. Blohm I
204. Jonasson
205. Lemis II
206. Lütke II
207. Baumgart
208. Kreisch
209. Lembde III
210. Westphal
211. Eichler
212. Kabe
213. Grebe II
214. Siebert V

215. Koftebe
216. Wollenberg
217. Kirchner
218. Wende I
219. Troczinski
220. Wende II
221. Buttig
222. Brenner
223. Hedderfen
224. Saß II
225. Strud
226. Mailabu
227. Koch
228. Kehlenbeck
229. Köhler
230. Richter
231. Saase II
232. Schroedel
233. Böckner
234. Diehn
235. Doormann
236. Stende

5. Kompanie:

Witzelswebel und Unteroffiziere

1. Seedorf
2. Behning
3. Jensen
4. Lübke
5. Kort
6. Schramm
7. Soffmann
8. Böfow
9. Strud
10. Ebers
11. Muchow
12. Klatt
13. Rosenau
14. Brandt
15. Fischer
16. Schöf
17. Maehn
18. Nagel
19. Knuttsch
20. Wbnfeld
21. Sander
22. Krahm
23. Lütke
24. Stern
25. Suhr
26. Dittwei
27. Wiegels
28. Günther
29. Spilner
30. Wiebold
31. Mang
32. Schroeder
33. Böfow

Mannschaften

34. Wisse
35. Westendorf
36. Bull

37. Nüßlandt
38. Nuss
39. Basow
40. Warnde
41. Bärwinkel
42. Groth
43. Sagert
44. Möller
45. Upplenger
46. Ramm
47. Plate
48. Rohlfach
49. Böfow
50. Junge
51. Kapela
52. Böttcher
53. Kröpsin
54. Bergmann
55. Fußfeldt
56. Scheel
57. Nelmers
58. Möllendorf
59. Meyer
60. Gamansti
61. Severin
62. Groß
63. Schlünz
64. Harber
65. Matthes
66. Busch
67. Fehning
68. Darnis
69. Bayenbagen
70. Liebt
71. Gramfow
72. Sacker
73. Reine
74. Moede
75. Köpfe
76. Strauß
77. Schulz

78. Holscher
79. Kräuter
80. Fahn
81. Hafemeister
82. Obe
83. Biechowial
84. Huber
85. Gorchs
86. Fied
87. Kleppe
88. Heber
89. Koch
90. Köper
91. Schönbeck
92. Maatz
93. Biager
94. Fabiansti
95. Schramm
96. Engel
97. Schwarzl
98. Fuchlerband
99. Limm
100. Schulz
101. Rier
102. Weidner
103. Severin
104. Lange
105. Wittenburg
106. Kutz
107. Peters
108. Jarling
109. Fricke
110. Müller
111. Kehrlefeldt
112. Römer
113. Lange
114. Hamann
115. Gündig
116. Borgward
117. Sandert
118. Böhler

119. Zimmermann
120. Tiede
121. Mallow
122. Krosch
123. Ortman
124. Ebbighausen
125. Gaarde
126. Kruse
127. Gerhardt
128. Helm
129. Grewe
130. Beckmann
131. Fickel
132. Boß
133. Andersson
134. Bötel
135. Clasen
136. Dellerich
137. Rebbien
138. Zarnke
139. Mers
140. Fetzges
141. Krüger
142. Medienburg
143. Koch
144. Platt
145. Bradhering
146. Buchholz
147. Lange, S.
148. Henisch
149. Lange, O.
150. Brockmann
151. Webrtens
152. Krogmann
153. Marten
154. Schuppenhauer
155. Holz
156. Bacht
157. Kuffow
158. Tesch
159. Biehl

160. Sünemörder
161. Storm
162. Roben
163. Schmieter
164. Thies
165. Wittjen
166. Kaje
167. Strohmeyer
168. Evert
169. Frahm
170. Pohse
171. Krant
172. Preuß

173. Engel
174. Hilfemann
175. Besserlich
176. Laudahn
177. Schade
178. Wachtenanz
179. Kürsch
180. Schmidt
181. Karsten
182. Zander
183. Dull
184. Rölker
185. Noost

186. Bornstein
187. Boß
188. Classen
189. Milbahn
190. Scheer
191. Schult
192. Großen
193. Ahrens
194. Breetsch
195. Edler
196. Landefeldt
197. Staedt
198. Behmann

199. Schroeder
200. Granning
201. Stegfried
202. Riede
203. Draheim
204. Biegefs
205. Pasold
206. Grünberg
207. Gruber
208. Grifsen
209. Langa
210. Strohmeyer

6. Kompagnie :

Vizefeldwebel und Unteroffiziere

1. Seher
2. Kürsch
3. Sobmann
4. Gutschmidt
5. Glinzer
6. Serrin
7. Friede
8. Radtsch
9. Stoedt
10. Diehn
11. Bremer
12. Drauer
13. Staaekow
14. Kofbort
15. Sob
16. Bergemann
17. Sahn
18. Vetter
19. Braun
20. Grottrian
21. Serwig
22. Friß
23. Kofow
24. Meier
25. Glinzel

Mannschaften

26. Cordes
27. Bankow
28. Edler
29. Wischmann
30. Dedow
31. Haut
32. Kunahaus
33. Steinhufen
34. Witt
35. Boddin
36. Kahl
37. Lettow
38. Matthies
39. Nehls
40. Wendelborn
41. Kröplin
42. Brndt
43. Bumann

44. Seentam
45. Hecht
46. Bagt
47. Wendler
48. Roest
49. Bösecke
50. Jenning
51. Steinicke
52. Lietbühl
53. Jenken
54. Wied
55. Sommer
56. Schmidt
57. Hoffmann
58. Weinberg
59. Koppow
60. Drögmöller
61. Baepfe
62. Reimers
63. Schmidt
64. Frahm
65. Lembcke
66. Wiedner
67. Stopfa
68. Watschus
69. Krapp
70. Yen
71. Boß
72. Böhsert
73. Schulz
74. Seidel, R.
75. Löffner
76. Reisner
77. Abhauer
78. Baasch
79. Eckart
80. Ebina
81. Krüger
82. Nordström
83. Biennisch
84. Proubzinski
85. Melnde
86. Rughase
87. Schildpatt
88. Stödtin
89. Wiend
90. Wöhlert
91. Fadlam

92. Ivert
93. Kruse
94. Brüter
95. Schling
96. Schacht
97. Schult
98. Seidel, F.
99. Becher
100. Doh
101. Döhring
102. Vogt
103. Schroeder
104. Steinhagen
105. Alwardt
106. Bartholz
107. Heibel
108. Hübler
109. Kluth
110. Lüders
111. Pächten
112. Witten
113. Wischmann
114. Grau
115. Ackernecht
116. Dohring
117. Hamann
118. Korn
119. Rauschenbach
120. Reiß
121. Stoad
122. Strider
123. Tischner
124. Tomforde
125. Schnorrbusch
126. Jens
127. Köhn
128. Niemann
129. Launus
130. Trüdemann
131. Groth
132. Adamsen
133. Christensen
134. Hansen
135. Pfennord
136. David
137. Dobberpfuhl
138. Kiebow
139. Schwerdtfeger

140. Schünemann
141. Ziegenbein
142. Garbade
143. Schult
144. Schwalger
145. Spies
146. Krant
147. Korbchen
148. Bund
149. Lohmann
150. Pingel
151. Kröplin
152. Pappe
153. Bodein
154. Wieg
155. von Hoff
156. Matzen
157. Klee
158. Wiedenhöft
159. Garling
160. Heinrichs
161. Brandt
162. Dietrich
163. Lange
164. Stöber
165. Hamann
166. Heuschkel
167. Hohnschildt
168. Höpfner
169. Kerschlof
170. Kothhagen
171. Schönbeck
172. Böffe
173. Fehlandt
174. Naad
175. Tischlich
176. Woll
177. Schwarz
178. Lütjens
179. Sump
180. Fritzsche
181. Lüpke
182. Koft
183. Bastian
184. Ziegenbein
185. Räder
186. Sanguinette

7. Kompagnie:

Bizefeldwebel und
Unteroffiziere

1. Willert
2. Jürß
3. Lehmann
4. Menfer
5. Schulz
6. Wandschneider
7. Gehrhahn
8. Wildemeister
9. Kleinfeldt
10. Pierßborf
11. Präger
12. Schröder
13. Steinfurth
14. Dreiß
15. Wild
16. Dager
17. Friedt
18. Wohlfert
19. Prüfer
20. Barthe
21. Sennemann
22. Plath
23. Wofsen
24. Ortman
25. Landau
26. Pries
27. Bollow
28. Wofsen

Mannschaften

29. Wäcker
30. Bentel
31. Beher
32. Blund
33. Bohnhoff
34. Brader
35. Brandt
36. Brinker
37. Brodmüller
38. Buchse
39. Dopp
40. Gunde
41. Evers
42. Keldberg
43. Frehse
44. Gaarb
45. Garb
46. Gölknitz
47. Gader
48. Samann
49. Sabemann
50. Henning
51. Soberg
52. Gbert
53. Eichberg
54. Kers
55. Jörn
56. Johansen
57. Kleinow
58. Kliffendorf
59. Krenkel
60. Lembocke, H.

61. Lembocke, H.
62. Luchmann, F.
63. Luchmann, W.
64. Manjow
65. Möller, H.
66. Möller, P.
67. Müller
68. Plüschbahn
69. Reinde
70. Röppe
71. Rühmting
72. Schmidt
73. Schneidewind
74. Schnoor
75. Schriever
76. Schuldt, S.
77. Schuldt, R.
78. Rüter
79. Schulz
80. Siggeffow
81. Strelow
82. Timm
83. Trost
84. Waterstratt
85. Wendland
86. Wlechmann
87. Wischmann
88. Wörf
89. Gröthmacher
90. Müller
91. Schrod
92. Anders
93. Blauf
94. Engelle
95. Hartig
96. Lemme
97. Lönneß
98. Meinel
99. Meyer
100. Mohr
101. Qualmann
102. Rehmann
103. Röttger
104. Schachtner
105. Schriever
106. Steinführer
107. Stoppel
108. Tack
109. Wulff
110. Draab
111. Franzotwial
112. Grubert
113. Hasselfeldt
114. Karin
115. Krenbusch
116. Prizibitub
117. Steinhagen
118. Thleme
119. Treusch
120. Puller
121. Pamberin
122. Bartelt
123. Brandenburg
124. Jäger

125. Lütth
126. Normann
127. Baupisch
128. Ridert
129. Steinhagen
130. Köhler
131. Beder
132. Saase
133. Drews
134. Giercke
135. Glaede
136. Scheel
137. Schneider
138. Schwarten
139. Boh
140. Niepschel
141. Lange
142. Bingel
143. Wendt
144. Bartholz
145. Gilling
146. Sildebrandt
147. Karpinski
148. Lomoth
149. Mirow
150. Steffens
151. Troch
152. Bernitt
153. Bühring
154. Howe
155. Schettler
156. Bultwinkel
157. Damm
158. Kröger
159. Lembocke
160. Martens
161. Schneider
162. Biager
163. Wittschared
164. Augustin
165. Eifers
166. Fint
167. Westen
168. Sämemörder
169. Rimmer
170. Pieper
171. Angelfbeck
172. Maron
173. Salomonfen
174. Berft
175. Kasver
176. Peterfen
177. Trabisch
178. Küllgraf
179. Ahlers
180. Saagen
181. Sildebrandt
182. Wöhler
183. Kobhaf
184. Wicher
185. Graf
186. Peiffen
187. Mainbille
188. Bül
189. Greßmann
190. Saevernid
191. Hartmann
192. Renner
193. Wendt
194. Hein
195. Knus
196. Laubach
197. Ohlsen
198. Selzer
199. Strube
200. Zimmer
201. Dettmann
202. Sawastfi
203. Siebers
204. Binder
205. Herber
206. Anthou
207. Johaneßon
208. Matthiaßon
209. Heins
210. Schmidt
211. Wendelken
212. Koch
213. Laußfi
214. Wildens
215. Kersten
216. Bornest
217. Suhr
218. Behn
219. Heuer
220. Könen
221. Grell
222. Lur
223. Abraham
224. Schröder
225. Niemann
226. Virgin
227. Wandschneider
228. Scheel
229. Schwarz
230. Wid
231. Garstens
232. Kolenba
233. Sab
234. Bickert
235. Bartsch
236. Niehusen
237. Dettmann
238. Wöhling
239. Ohlandt
240. Mah
241. Bed
242. Lehmann
243. Orta
244. Wagner
245. Röpfe
246. Ruberfti
247. Schulz
248. Walter
249. Rödeder
250. Möhlenhoff
251. Rörenberg
252. Roß

8. Kompagnie:

Wachfeldwebel und
Unteroffiziere

1. Anders
2. Belling
3. Schmidt
4. Schleede
5. Glebe
6. Noack
7. Dittmer
8. Cordshagen
9. Baumgarten
10. Helms, R.
11. Gölbenitz
12. Bock
13. Fund
14. Nicolaudun
15. Helms, S.
16. Derwich
17. Rahr
18. Ruhn
19. Ehrich
20. Glunz
21. Lütth
22. Behrens
23. Sagemann
24. Dinsie
25. Körner

Mannschaften

26. Haushalter
27. Lohb
28. Schläger
29. Diederichs
30. Born
31. Drieber
32. Köbler
33. Budde
34. Barten
35. Frohrieß
36. Kröger
37. Koloff
38. Niesel
39. Hoffow
40. Graßhoff
41. Haese
42. Stahl
43. Schroeder
44. Reboisch
45. Bremer
46. Leede
47. Weitenborf
48. Robert
49. Bockhold
50. Seisert
51. Schmidt
52. Wiese
53. Labodda
54. Seibler

55. Plöb
56. Lange
57. Stiller
58. Moos
59. Kohnert
60. Defer
61. Seib
62. Günther
63. Körner
64. Lörber
65. Langbein
66. Wid
67. Schmidt
68. Dieter
69. Möller
70. Kündt
71. Erdmann
72. Steinhagen
73. Frank
74. Witten
75. Hansen
76. Westendorf
77. Wappel
78. Rothe
79. Fels
80. Loos
81. We
82. Dahnte
83. Stettin
84. Köhl
85. Maas
86. Storch
87. Böckmann
88. Langbein
89. Wegner
90. Wischenborf
91. Zibel
92. Kampe
93. Fens
94. Scheel
95. Sager
96. Angermann
97. Bader
98. Hauf
99. Thiel
100. Freifnecht
101. Bockhold
102. Wölzer
103. Möller
104. Corda
105. Gardelin
106. Nowak
107. Wey
108. Meißel
109. Bredwolfdt
110. Gähfeldt
111. Harms
112. Mesecke
113. Lindenberg
114. Soltwedel
115. Garling
116. Kunt
117. Berndt
118. Schmeling
119. Volgt
120. Schmidt
121. Martin
122. Eichblatt
123. Nienmann
124. Seehase
125. Wiese
126. Wölgartmann
127. Giesner
128. Lehmkühf
129. Moltmann
130. Nebelin
131. Loppel
132. Weidemann
133. Wessel
134. Amberg
135. Fedder
136. Glaser
137. Mahler
138. Brighit
139. Naßn
140. Severin
141. Steincke
142. Bruch
143. Deede
144. Detthof
145. Fischer
146. Friedrichs
147. Giesenberg
148. Hofner
149. Kröger
150. Levisen
151. Peters
152. Brück
153. Schuldt
154. Schmidt
155. Steinhoff
156. Bekurts
157. Freitag
158. Nezel
159. Grünmayer
160. Ahrendt
161. Möß
162. Deutscher
163. Stigge
164. Szameitat
165. Gollmorgen
166. Hildebrandt
167. Hilgendorf
168. Wamerow
169. Bagels
170. Eggers
171. Bergmann
172. Kolbow

173. Rohde
174. Trill
175. Krenschelbt
176. Petersen
177. Buchholz
178. Woltmann
179. Trappe
180. Friedrich
181. Grotheer
182. Lange
183. Gerdtz
184. Sabeler
185. Köster
186. Stegemann
187. Reimer
188. Haupt
189. Rastedt
190. Kohnrausch
191. Brockmann
192. Ried
193. Schmidt
194. Schröter
195. Bornmann
196. Kunter
197. Bartel
198. Werner
199. Bonezsch
200. Neugebauer
201. Kurmaud
202. Penfel
203. Wede
204. Nieber
205. Westmann
206. Reibe
207. Schauf
208. Haubrichs
209. Grebe
210. Lufatzewist
211. Zepfer
212. Knaack
213. Kren
214. Marten
215. Herse
216. Franke
217. Günther
218. Just
219. Kamilla
220. Böpplau
221. Schulz
222. Meißer
223. Müller
224. Richter
225. Volgt
226. Friedrichs
227. Kettelbohn
228. Bartels
229. Bartel
230. Kleinfeldt

9. Kompagnie:

Blitzelbwebel und
Unteroffiziere

1. Dücker
2. Ehlers
3. Freitag
4. Scheffer
5. Antbes
6. Bartels
7. Brandstaedter
8. Hornemann
9. Köster
10. Oppermann
11. Raabe
12. Alwardt
13. Koch II
14. Brodmann II
15. Ellerbodt
16. Wintel
17. Büttelmann
18. Ritter
19. Dreißigacker
20. Madenichius
21. Müller XIV
22. Gerbes

Mannschaften

23. Adam
24. Reinicke
25. Vog III
26. Baette
27. Bant
28. Barner
29. Bergmann I
30. Bolzin
31. Bong
32. Büniger
33. Dechow
34. Eggert I
35. Fiden
36. Freuting
37. Groß I
38. Haaf
39. Heijer
40. Hillmann
41. Jahnke I
42. Kruse I
43. Kruse II
44. Kild I
45. Lambrecht
46. Lehmann I
47. Lehmann II
48. Lohmann
49. Lübbe
50. Lüthmann
51. Martens I
52. Meyer I
53. Meyer II
54. Möller II
55. Naef I
56. Nath
57. Niechmann
58. Schmidt II

59. Schudt II
60. Siebers I
61. Wiswe
62. Witt
63. Ruß
64. Sameister
65. Nilsen
66. Blohm I
67. Bohn
68. Langenstein
69. Laß
70. Müller V
71. Gartelmann
72. Jacob
73. Krampnau
74. Bahr
75. Behle
76. Bruhn I
77. Bruhn II
78. Busse
79. Fiedel
80. Görde
81. Halbauer
82. Höft
83. Kellberg
84. Lüth
85. Schlauret
86. Schwaß
87. Wüffen II
88. Ruffa
89. Brach
90. Giese I
91. Keller
92. Böhljen
93. Rothbart
94. Schmidt
95. Stein I
96. Koopmann I
97. Schintat
98. Schroeder III
99. Steffen
100. Asmus
101. Buchheim
102. Wahnke I
103. Meinde
104. Dimp
105. Stubbe
106. Witt IV
107. Zichmann
108. Heyne
109. Genmann
110. Mooshuber
111. Wood
112. Erdmann
113. Ratfer
114. Kuber
115. Baul
116. Duhrkoop
117. Felten
118. Hartwig
119. Lübbers
120. Mundt
121. Niebuhr
122. Nanh

123. Renz
124. Schmidt
125. Schmitz
126. Schubert I
127. Stöcker
128. Konieczka
129. Köster V
130. Meinde II
131. Schütt II
132. Schwarz I
133. Stein II
134. Stühmer
135. Adler II
136. Baß
137. Horst
138. Kleinhardt
139. Köppe
140. Meyer VII
141. Witten
142. Nled
143. Stuchberger
144. Wendorf
145. Wldag
146. Mattusch
147. Nagel
148. Naujot
149. Kunge
150. Kirbach
151. Meier IX
152. Möller
153. Baidnick
154. Döring
155. Willenberg
156. Bauer
157. Notte
158. Schröder
159. Sbeidel
160. Mundt
161. Plett
162. Reinde II
163. Schulz VII
164. Weber I
165. Westendorf
166. Dörnbraf
167. Remer
168. Wischmann
169. Clafen
170. Ezerwinisi
171. Engelhardt
172. Gierß
173. Braunschweig
174. Brehm
175. Krumstroß
176. Lehmann
177. Schwager
178. Wittern II
179. Fergert
180. Hegemann
181. Karnab
182. Schmidt XII
183. Groß II
184. Gila
185. Eichholz
186. Haupe

187. Peterjen II
188. Lep
189. Christ
190. Stieberger
191. Tiedemann II
192. Hansen IV
193. Lehmann
194. Beckmann
195. Lindemann
196. Behrens
197. Bruder
198. Grube
199. Leimke
200. Ehlers III
201. Müller XIII
202. Otto II
203. Fritzsche
204. Graucob
205. Lott
206. Strudmeier
207. Stetessen
208. Hildebrandt
209. Brühl
210. Kränzer
211. Schubert
212. Deibloff
213. Schuberat
214. Goch
215. Günther
216. Bost
217. Prestin II
218. Hüttig
219. Bress
220. Möller VI
221. Deutsch II
222. Stofdt
223. Baß IX
224. Ulbrich
225. Wötcher III
226. Speich
227. Goosmann
228. Görner
229. Herfurth
230. Nauscher
231. Schulz III
232. Schumann I
233. Seifert
234. Marten
235. Wenzel
236. Nagel
237. Grabinski
238. Haller
239. Jannermann
240. Hufsfeld
241. Tarnold
242. Erdmann II
243. Kurt
244. Basmann II
245. Löwenberg
246. Lohmann
247. Wilde II
248. Silber
249. Tieben
250. Hohmann

10. Kompagnie:

Vizefeldwebel und
Unteroffiziere

1. Gramm
2. Grave
3. Jansen
4. Knuib
5. Kshrecht
6. Elsner
7. Dietes
8. Edler
9. Ahlers
10. Biening
11. Brill
12. Machalz
13. Plambeck
14. Gienke
15. Brammer
16. Mäde
17. Bölder I
18. Michaelis
19. Hoffmann II
20. Kortüm
21. Gerken, W.
22. Gaggling
23. Eblerz III
24. Gerken, G.
25. Meyer XIII
26. Schremp
27. Drews
28. Gmmeckmann
29. Neumann
30. Martin
31. Bernide
32. Drechsel

Mannschaften

33. Muer
34. Berenscheer
35. Benner
36. Bonab
37. Busch, D.
38. Carls
39. Gichosowoff
40. Figaizewoff
41. Fister II
42. Fleischer
43. Frank
44. Frankenstein
45. Stürmann
46. Hagen
47. Hanke
48. Hoff
49. Fahnde II
50. Isbarn
51. Kortüm
52. Lange II
53. Froese

54. Lembke
55. Lühhardt
56. Lohmann
57. Martgraf
58. Martin
59. Maguid
60. Möller II
61. Moll
62. Niemann
63. Peters I
64. Pommerende
65. Rasch
66. Rathjad
67. Reinde
68. Sondernberg
69. Schrader
70. Schulz
71. Stöhlmacher
72. Teegler
73. Wegner
74. Wenzelberg
75. Stahl
76. Hormann
77. Warksen
78. Nothe
79. Hinz
80. Kroat
81. Stähler
82. Warts
83. Schäffer
84. Zillt
85. Busch, St.
86. Fehring
87. Jacobien
88. Fahnde
89. Jähres
90. Finschöft
91. Lepthin
92. Lunau
93. Markwardt
94. Möller
95. Niada
96. Peters
97. Reinholdt
98. Ullrich
99. Wildbrecht
100. Schlüter
101. Edler
102. Kemme
103. Lorenz
104. Möser
105. Brum'ow
106. Keddern
107. Klawe
108. Rheinländer
109. Richter
110. Röper

111. Stammer
112. Zimmermeyer
113. Dohm
114. Müller IV
115. Pleß
116. Rabe
117. Schür
118. Wiese II
119. Doops
120. Madsen
121. Holz III
122. Kewes
123. Oesterreich
124. Schmidt
125. Wangelin
126. Wedel
127. Wzler
128. Gaggert
129. Hauptmann
130. Karau
131. Ochs
132. Starfen
133. Rohde
134. Giller
135. Levis
136. Dull
137. Buchholz
138. Bedow
139. Schupals
140. Deug
141. Schleff VII
142. Brasenler
143. Cravan I
144. Lüh
145. Tiedtke
146. Winterhagen
147. Doffler
148. Bösch
149. v. Glahn
150. Matt
151. Meyer XI
152. Schottmann
153. Bernitt
154. Schwab
155. Gib
156. Dombrowski
157. Henze
158. Rhein
159. Schotfeldt
160. Schriever
161. Garboffsch
162. Matthäus
163. Schlichting
164. Schwanke
165. Prafer
166. Weege II
167. Schwedt

168. Döring
169. Doops II
170. Kahlfin
171. Köhler
172. Badtke
173. Sagemeter
174. Samann
175. Kiese
176. Stamer
177. Vogt
178. Arens
179. Freiheit
180. Rabe
181. Blasberg
182. Prieß
183. Baatz
184. Schwarz
185. Bujenschön
186. Goldschmidt
187. Lantow
188. Heidener
189. Schult
190. Schwielenberg
191. Beckner
192. Lanke
193. Rischbach
194. Oldenburg
195. Barmführer
196. Goyer
197. Held
198. Hinrichs
199. Raulfs
200. Brage
201. Loofe
202. Scheierdenbach
203. Reuschel
204. Anderßen
205. Otto II
206. Rigmann
207. Jensen
208. Hoften
209. Krehner
210. Martin
211. Panth
212. Siemann
213. Müller II
214. Rowat
215. Quandt
216. Taggefeld
217. Roscher
218. Schulz
219. Rargess
220. Abbe
221. Bauffen
222. Daufers
223. Peters
224. Sandberg

11. Kompagnie:

Vizefeldwebel und
Unteroffiziere

1. Fehring
2. Dühring

3. Schmidt
4. Bräning III
5. Danmann
6. Hoff
7. Hinzpeter

8. Reich
9. Wiering
10. Burmeister III
11. Meyer
12. Benthin

13. Heine
14. Herrmann
15. Bahnen
16. Mertens
17. Jürgensen

18. Rothnagel
19. Ghranta
20. Sahn
21. Rau

Mannschaften

22. Muerbach
23. v. d. Rhe
24. Volkow
25. Brinkmann
26. Berß
27. Baad
28. Bruder
29. Bessgarbt
30. Dewernitz
31. Estein
32. Eichberg
33. Frahm
34. Finkmann
35. Gölbenpelnung
36. Hagen
37. Hamann
38. Hinrichß II
39. Junghahn
40. Klad
41. Klintworth
42. Lach
43. Lachmann
44. Mahnde
45. Möller I
46. Maddams II
47. Schröder
48. Stoffer
49. Schröder I
50. Voß I
51. Wichern
52. Braasch
53. Daniszewski
54. Grafelmann
55. Bernau
56. Fischer
57. Heitmann
58. Jäger
59. Jahnke

60. Staape
61. Ripp
62. Menß II
63. Bogt
64. Cichon
65. Gagerl
66. Fraut
67. Haase
68. Hirschert
69. Krüsemann
70. Krumm
71. Kulesa
72. Mainz
73. Nebiele
74. Ruwoldt
75. Wilbrandt
76. Brüdigam
77. Kramor
78. Leift
79. Sommer
80. Länzer
81. Klinksch
82. Garber
83. Hämmerer
84. Haß
85. Muschal
86. Niemann III
87. Sandherr
88. Schmidt VI
89. Schwarz II
90. Wille
91. Brandes
92. Düwel
93. Fenhahn
94. Scheuer
95. Feilde
96. Jahnke
97. Gideon
98. Hirsch
99. Meßler
100. Schmidt VIII
101. Schmidt IX
102. Behrend
103. Borgen

104. Bais
105. Engel
106. Gielow
107. Jars
108. Kogmann
109. Kuth
110. Klinkmann
111. Bödenhauch
112. Gierß
113. Lüdemann
114. Matuschal
115. Nehls
116. Dahl III
117. Friel
118. Schröder VII
119. Schwarz
120. Matchow
121. Kier
122. Korb
123. Meinke
124. Schiele
125. Tramp
126. Gürne
127. Ried
128. Karbuhn
129. Neutwig
130. Seid
131. Botenow
132. Hyman
133. Voß
134. Dells II
135. Gasi
136. Rabrs
137. Kloppeburg
138. Wählf
139. Meher XV
140. Otto
141. Brück
142. Schwarzloß
143. Höft
144. Poppe
145. David
146. Otten
147. Sentpiel

148. Stein
149. Struwe
150. Saut
151. Schoof
152. Stoldt
153. Voß V
154. Westphal
155. Eifers
156. Schilling
157. Grothaus
158. Dubbert
159. Gräse
160. Mohr
161. Preuß
162. Seibel
163. Graczkowski
164. Ruczkowski
165. Bolntaf
166. Grünher
167. Dänger
168. Müller VI
169. Schult III
170. Althöfer
171. Wurzel
172. Lebermann
173. Capell
174. Schütt IV
175. Reinede
176. Eichhoff
177. Schmitewski
178. Neuerbahn
179. Möller IX
180. Pauschel
181. Seibel
182. Dells
183. Mantich
184. Zornier
185. Heins
186. Quenfell
187. Sommer
188. Penschel
189. Schönian
190. Bölzer III

12. Kompagnie:

Vizefeldwebel und Unteroffiziere

1. Brundhorst
2. v. Dein
3. Doff
4. Ehrlich
5. Klüssendorf
6. Müller
7. Busch
8. Iwe
9. Feddern
10. Rohde
11. Heiper
12. Heß
13. Göffel
14. Saaf
15. Nissen
16. Schuldt

Mannschaften

21. Behrens
22. Blanke
23. Borchert
24. Boye
25. Brundhorst II
26. Brünfing
27. Brusch
28. v. d. Burg
29. Bujese
30. Dahnke
31. Davids
32. Gagerß
33. Engel

34. Rechter
35. Rittschen
36. Kroß
37. Gahr
38. Göße
39. Herbst
40. Hohn
41. Jarchow
42. Jeng
43. Krambeer
44. Kupiez
45. Lau, W.
46. Lint
47. Meher III
48. Meher IV
49. Netjen
50. Obinczat
51. Oler
52. Otten

53. Pinfang
54. Sagerl
55. Schomann
56. Schwanke
57. Solzin
58. Theurich
59. Ullerich
60. Wader
61. Wählers
62. Warnte
63. Witt
64. Witte
65. Zabel
66. Carlhof
67. Eichholdt
68. Hüller
69. Möbius
70. Poppen
71. Pfikus

72. Reinde II	107. Schneider II	142. Groß	177. Hauschildt II
73. Rubin	108. Blum	143. Beebe	178. Höper
74. Sieran	109. Karstens	144. Dehermann	179. Schmidt VII
75. Spiraabes	110. Doß	145. Jens	180. Wetjen
76. Thermannsen	111. Klegert	146. Kassube	181. Pietrzkowski
77. Tockau	112. Schepfow	147. Leonhardt	182. Bödenhaner
78. Weib	113. Arafen	148. Mohr	183. Doh
79. Detloff	114. Lemble	149. Wasmundt	184. Grahn
80. Hob	115. Schroer	150. Heinab	185. Gader III
81. Koop II	116. Stoit	151. Liedemann	186. Liedemann
82. Kreinfade	117. Wiffing	152. Dinse	187. Scheive
83. Lau, E.	118. Röhler	153. Müser	188. Stember
84. Lehmann	119. Lau V	154. Krull	189. Oeffen
85. Martens	120. Strüwen	155. Ingber	190. Sülter
86. Mennert	121. Ambed	156. Deb	191. Galmers
87. Marloch	122. Prestfleisch	157. Kleinig	192. Dühler
88. Mödel	123. Schünzen	158. Lehning	193. Rabenbera
89. Rumer	124. Giesede	159. Altpeter	194. Schmude
90. Steubloff	125. Fand	160. Andresen	195. Quatmann
91. Wittkowski	126. Meher XVI	161. Gzschowski	196. Seiden II
92. Samert	127. Wastl	162. Schüller II	197. Lemde V
93. Gölms I	128. Stein	163. Rud	198. Laene
94. Jenßen II	129. Wistb	164. Clausen	199. Karsten
95. Koch	130. Telzerow	165. Müller VI	200. Jbendorf
96. Reister	131. Brunthorst III	166. Biermann	201. Kruse
97. Burmeister	132. Gader	167. Sieth	202. Preistrosser
98. Harms	133. Dufnagel	168. Vietbs	203. Lebing
99. Heinis	134. Karstens	169. Schulz VIII	204. Quast
100. Sobenberg	135. Könnede	170. Stamm	205. Noien
101. Aufschl	136. Siemers	171. Gfmenhorst	206. Brabainsti
102. Meher VIII	137. Wolgast	172. Buls	207. Rebrtens
103. Meher IX	138. Ghlmann	173. Rohns	208. Wellan
104. Nachtigall	139. Dzlobaka	174. Meyer XXII	209. Lochmann
105. Rukdorf	140. Könnede	175. Schmalfeldt	
106. Siegmund	141. Lipper	176. Brader	

1. Maschinengewehr-Kompagnie :

Vizefeldwebel und Unteroffiziere	14. Strehl	31. Syperel	49. Roß
1. Keller	15. Bausch	32. Biber	50. Biermann
2. Rausch	16. Zafen	33. Upahl	51. Bied
3. Horn	17. Röhler	34. Schmiedemann	52. Dühvel
4. Liebe	18. Friede	35. Schöndube	53. Friedrichs
5. Boven	19. Haupta	36. Koch	54. Rajenad
6. Stahl	20. Staubitz	37. Fehner	55. Rose
7. Doß	21. Reumann	38. Scholze	56. Saueremann
8. Reumann	22. Waldming- haus	39. Fider	57. Better
9. Savemeister	23. Brüggenmeyer	40. Biechel	58. Rabe
10. Büttner	24. Bau	41. Kruse	59. Maue
Mannschaften	25. Dufcheseit	42. Bankow	60. Lang
11. Gröwer	26. Schuf	43. Harm	61. Strobel
12. Rausch	27. Richmann	44. Dachu	62. Schmidt
13. Schmidt	28. Bierna	45. Schöder	63. Sturwe
	29. Wilms	46. Brüdiam	64. Mehl
	30. Bode	47. Clert	65. Schacht
		48. Stier	66. Schwallier

2. Maschinengewehr-Kompagnie :

Vizefeldwebel und Unteroffiziere	Mannschaften	8. Schmitz	14. Schuldt
1. Ottenheimer	4. Jburg	9. Delling	15. Bur
2. Krebs	5. Reinkowski	10. Meier	16. Frahm
3. Dörsner	6. Stahl	11. Charff	17. Kellde
	7. Bborra	12. Rump	18. Ribische
		13. Dehrmann	19. Wandmacher

20. Bäckmann	25. Witt	30. Bartoschak	35. Erner
21. Schulze	26. Ehrhardt	31. Louis	36. Pitagfi
22. Spud	27. Möding	32. Bode	
23. Braudt	28. Freitag	33. Ferno	
24. Schiel	29. Krohn	34. Baer	

3. Maschinengewehr-Kompagnie :

Vizefeldwebel und Unteroffiziere			
	10. Bod	24. Saczmarek	38. Bauer
1. Hlog	11. Schneiders	25. Roß	39. Rother
2. Gwers	12. Suchting	26. Mirow	40. Rehr
3. Gerber	13. Rudbeck	27. Jahnke	41. Greis
4. Dietrich	14. Steinfopf	28. Grabow	42. Kelling
5. Weidt	15. Brede	29. Behrens	43. Mahule
6. Volkmann	16. Radloff	30. Reinde	44. Rönpage
7. Hametster	17. Bartels	31. Peters	45. Linke
8. Fricke	18. Ahlers	32. Schumann	46. Wegener
Mannschaften	19. Peters	33. Schlichting	47. Kuhfuß
9. Trimptis	20. Rehder	34. Roth	48. Soltrecht
	21. Kurlowiski	35. Hoff	
	22. Reiter	36. Klink	
	23. Bohlken	37. Gassenbauer	

Die Verluste der M.-B.-Abteilungen vor Gründung der M.-B.-Kompagnie sind bei den Stamm-Kompagnien angegeben.

Minenwerfer-Kompagnie :

Vizefeldwebel und Unteroffiziere	Mannschaften
1. Stöcklin	3. Brasch
2. Bauer	4. Radmann
	5. Rosenberg

Vermiſte des Regiments :

8 Offiziere, 445 Unteroffiziere und Mannschaften.

